JOHN REED

TÍZ NAP AMELY MEGRENGETTE A VILÁGOT

Ez a KÖNYV, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójára jelenik meg, „a tíz világrengető nap" értékes dokumentuma. A szerzőt az anyag gyűjtésében és rendszerezésében korlátozták a rendkívüli történelmi körülmények. Nem tanulmányozhatta például a forradalom előkészítésének egyes fontos mozzanatait, hiszen a Bolsevik Párt és Lenin tevékenysége a felkelés előkészítésének idején illegális volt. Ebből következik, hogy a könyv nem tükrözi kellőképpen Leninnek és közvetlen munkatársainak elszánt harcát, melyet Trockij és társai taktikai vonala ellen vívtak. E fogyatékossága ellenére John Reed műve az emberiség első nagy és győzelmes szocialista forradalmának maradandó emléket állit.

JOHN REED

TÍZ NAP AMELY MEGRENGETTE A VILÁGOT

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1957

Az angol eredeti címe:

TEN DAYS THAT SHOOK THE WORLD

INTERNATIONAL PUBLISHERS CO., INC.

ELŐSZÓ

A legnagyobb érdeklődéssel és egy pillanatra sem lankadó figyelemmel olvastam John Reed „Tíz nap, amely megrengette a világot" című könyvét. Fenntartás nélkül ajánlom e könyvet a világ munkásainak. Szeretném, ha sok millió példányban megjelenne és minden nyelvre lefordítanák. A valósághoz híven és igen elevenen ismerteti azokat az eseményeket, amelyek oly jelentősek a proletárforradalom és a proletárdiktatúra tényleges megértése szempontjából. E problémákat széles körben vitatják, de mielőtt bárki elfogadhatná vagy elvethetné ezeket az eszméket, meg kell értenie döntése teljes jelentőségét. John Reed könyve kétségkívül hozzá fog járulni e kérdésnek — a nemzetközi munkásmozgalom alapproblémájának — tisztázásához.

V. I. Lenin

1919 végén.

E könyv egy darab sűrített történelem — az, amit én magam láttam a történelemből. Nem tart igényt többre, mint hogy beszámoljon a novemberi forradalomról*, amikor a bolsevikok, a munkások és a katonák élén, megragadták és a szovjetek kezébe adták az államhatalmat Oroszországban.

A könyv természetszerűleg a legtöbbet a „vörös Petrográddal", a felkelés agyával és szívével foglalkozik. De az olvasónak tudnia kell, hogy az, ami Petrográdban történt, majdnem pontosan megismétlődött, kisebb vagy nagyobb intenzitással, különböző időpontokban mindenütt Oroszországban.

Ebben a könyvben, amely több tervbe vett könyvem közül az első, azoknak az eseményeknek a krónikájára kell szorítkoznom, amelyeket magam figyeltem meg és tapasztaltam, illetve amelyekről megbízható szemtanúk számoltak be. A két bevezető fejezetben röviden ismertetem a novemberi forradalom hátterét és okait. Jól tudom, hogy e két fejezet nem könnyű olvasmány, de a továbbiak megértése szempontjából elengedhetetlen.

Sok kérdés fog felmerülni az olvasóban. Mi a bolsevizmus? Miféle kormányformát hoztak létre a bolsevikok? Ha a bolsevikok a novemberi forradalom előtt támogatták az Alkotmányozó Gyűlést, miért oszlatták fel fegyveres erővel utána? És ha a burzsoázia ellenezte az Alkotmányozó Gyűlést addig, amíg a bolsevizmus veszélye nyilvánvalóvá nem vált, miért támogatta azután?

Ezekre a kérdésekre, és sok más kérdésre itt nem lehet válaszolni.

---

* John Reed nem a régi orosz naptár, hanem a mi időszámításunk alapján jelöli meg a dátumokat. — *Ford.*

Egy másik írásomban, a „Kornyilov Breszt Litovszkban" című könyvben leírom a forradalom menetét a német békekötésig. Abban ismertetem a forradalmi szervezetek eredetét és funkcióját, a nép érzelmeinek fejlődését, az Alkotmányozó Gyűlés feloszlatását, a szovjet állam felépítését, s a Breszt Litovszk-i tárgyalások menetét és kimenetelét . . .

A bolsevikok előretörésének megértéséhez tudnunk kell, hogy az orosz gazdasági élet és az orosz hadsereg nem 1917 november 7-én bomlott fel, hanem hónapokkal előtte, egy még 1915-ben megindult folyamat logikus betetőzéseként. A cári udvart kezükben tartó korrupt reakciósok szántszándékkal tönkretették az országot, hogy különbékét köthessenek Németországgal. A munícióhiány a fronton, amely 1915 nyarán a nagy visszavonulás oka volt, az élelemhiány a hadseregben és a nagyvárosokban, az üzemek és a közlekedés összeomlása 1916-ban — most már tudjuk —, egy gigászi szabotázskampány következménye volt. Ennek éppen a kellő időben vetett véget a márciusi forradalom.

Az új rezsim első hónapjaiban a százhatvan millió elnyomottnak a szabadságot egy csapásra megadó nagy forradalommal szükségképpen együttjáró zűrzavar ellenére mind a belső helyzet, mind a hadsereg harcképessége javult.

Ám a „mézeshetek" nem tartottak sokáig. A vagyonos osztályok csupán politikai forradalmat akartak, amely elveszi a hatalmat a cártól, és az ő kezükbe adja. Azt akarták, hogy Oroszország alkotmányos köztársaság legyen, mint Franciaország vagy az Egyesült Államok, vagy pedig alkotmányos monarchia, mint Anglia. A tömegek ezzel szemben igazi ipari és agrárdemokráciát követeltek.

William English Walling „Oroszország üzenete" című könyvében, amely az 1905-ös forradalom történetét dolgozza fel, igen jól jellemzi az orosz munkások gondolkodását, akik később úgyszólván egységesen a bolsevikok mellé álltak.

„A munkások látták: még egy liberális kormány alatt is megtörténhet, ha az más társadalmi osztályok kezében van, hogy nekik tovább kell majd éhezniük . . .

Az orosz munkás — forradalmár, de nem erőszakos, nem dogmatikus és nem ostoba. Kész kiállni a barikádra, és ismeri is a barikád-

harcot, a világ munkásai közül egyedül ő ismeri közvetlen tapasztalatból. Hajlandó megvívni a végső harcot elnyomója, a tőkésosztály ellen. De nem huny szemet más osztályok létezése fölött. Csupán azt kívánja, hogy a többi osztály állást foglaljon a közeledő nehéz harcban . . .

Az orosz munkások mind egyetértettek abban, hogy a mi (amerikai) politikai intézményeink jobbak az övéiknél, de nem nagyon óhajtották az egyik zsarnokot kicserélni egy másikra (vagyis a tőkésosztályra) . . .

Oroszország munkásai úgy gondolták, hogy nem azért estek el a cári fegyverek golyóitól, nem azért pusztultak el hóhérkézen százával Moszkvában, Rigában és Odesszában, nem azért szenvedtek ezerszám minden orosz börtönben, és száműzetésben Szibériában, hogy a goldfieldi és a Cripple Creek-i bányák munkásainak kétes kiváltságait kapják cserébe . . ."

És így Oroszországban, a külháború közepette, a politikai forradalom mellett kibontakozott az a szociális forradalom, amely a bolsevizmus győzelmében érte el tetőpontját.

Mr. A. J. Sack, a szovjet kormánnyal szemben álló amerikai Orosz Tájékoztató Iroda vezetője, „Az orosz demokrácia születése" című könyvében ezt írja:

„A bolsevikok megalakították kormányukat, melynek feje Nyikolaj Lenin, külügyminisztere Trockij volt. A márciusi forradalom után csaknem azonnal nyilvánvalóvá vált, hogy hatalomrajutásuk elkerülhetetlen. A bolsevikok története a forradalom után állandó erősödésük története . . ."

Külföldiek, különösen amerikaiak, gyakran emlegetik az orosz munkások „tudatlanságát". Igaz, hogy ezek a munkások nem rendelkeztek a nyugati népek politikai tapasztalataival, de igen nagy gyakorlatuk volt a szervezkedésben. 1917-ben az orosz fogyasztási szövetkezeteknek több mint tizenkétmillió tagja volt; de maguk a szovjetek is csodálatos tanúságai e szervező géniusznak. Azonkívül aligha van nép a világon, amely olyan jól ismerné a szocialista elméletet és annak gyakorlati alkalmazását, mint az orosz.

William English Walling így jellemzi az orosz munkást:

„Az orosz munkások jó része tud írni-olvasni. Az országban hosszú éveken át igen zavaros állapotok voltak, s ennek folytán az orosz

munkásoknak nemcsak saját soraikból akadtak értelmes vezetőik, hanem a munkások vezetőjévé lett az ugyancsak forradalmi művelt osztály egy része is, amely a munkásosztály között terjesztette az ország politikai és társadalmi újjáalakítására vonatkozó eszméit . . ."

Sok író azzal indokolja a szovjet kormány iránti ellenszenvét, hogy az orosz forradalom utolsó szakasza nem volt egyéb, mint a „tisztességes" elemek harca a bolsevizmus brutális támadásai ellen. Valójában a vagyonos osztályok voltak azok, amelyek a forradalmi tömegszervezetek növekedése láttán szét akarták rombolni ezeket a szervezeteket, hogy gátat vessenek a forradalomnak. Ennek érdekében a vagyonos osztályok végül kétségbeesett lépésre szánták el magukat. Hogy megbuktassák a Kerenszkij-kormányt és a szovjeteket, tönkretették a közlekedést és zavargásokat idéztek elő; hogy szétzúzzák az üzemi bizottságokat, leállítottak üzemeket, széthordták az üzemanyagot és a nyersanyagot; hogy szétzúzzák a katonai bizottságokat a fronton, visszaállították a halálbüntetést és szemet hunytak a katonai vereségek fölött.

Mindez olaj volt a bolsevik tűzre. A bolsevikok válaszképpen az osztályharcot és a szovjetek szupremáciáját hirdették.

E két szélsőség között a középutat képviselték az ún. „mérsékelt" szocialisták, a mensevikek és a szociálforradalmárok (eszerek), valamint néhány kisebb párt. A vagyonos osztályok ezeket a csoportokat is támadták, de e csoportok ellenálló erejét saját elméleteik gyengítették.

A mensevikek és az eszerek voltaképpen azt tartották, hogy Oroszország gazdaságilag nem érett meg a társadalmi forradalomra, és csak *politikai* forradalom lehetséges. Felfogásuk szerint az orosz tömegek nem érettek a hatalom átvételére, s minden ilyen irányú kísérlet olyan reakciót idézne elő, amelynek révén valami kíméletlen opportunista visszaállíthatná a régi rendszert. S ebből következett, hogy amikor a „mérsékelt" szocialisták kénytelenek voltak átvenni a hatalmat, nem mertek élni vele.

Azt tartották, hogy Oroszországnak át kell mennie a politikai és gazdasági fejlődésnek azokon a szakaszain, amelyeken Nyugat-Európa átment, hogy végül más országokkal együtt eljusson a teljes szocializmusig. Ezért természetszerűleg egyetértettek a vagyonos

osztályokkal abban, hogy Oroszország először parlamentáris állam legyen — bár a nyugati típusú demokráciákkal szemben bizonyos módosításokat kívántak. Ennek következtében ragaszkodtak ahhoz, hogy a vagyonos osztályok részt vegyenek a kormányban.

Innen már csak egy lépés volt ahhoz, hogy nyíltan támogassák a vagyonos osztályokat. A „mérsékelt" szocialistáknak szükségük volt a burzsoáziára. De a burzsoáziának nem volt szüksége a „mérsékelt" szocialistákra. Ennek folytán a szocialista miniszterek lassanként egész programjukat feladták, a vagyonos osztályok pedig egyre követelőzőbbekké váltak.

S végül, amikor a bolsevikok felborították az egész kompromisszumot, a mensevikek és az eszerek a vagyonos osztályok oldalán küzdöttek ... Ma csaknem minden országban ugyanennek a jelenségnek vagyunk a tanúi.

A bolsevik párt véleményem szerint nem destruktív erő volt, hanem ez volt az egyetlen oroszországi párt, amely konstruktív programmal és az annak megvalósításához szükséges hatalommal rendelkezett. Ha a bolsevikok nem jutottak volna hatalomra akkor, amikor ez megtörtént, véleményem szerint a császári Németország csapatai decemberben bevonulnak Petrográdba és Moszkvába, és a cár ismét az orosz nép nyakára ült volna ...

Még ma is, egy esztendővel a szovjet kormány megalakulása után, divat a bolsevik felkelésről úgy beszélni, mint holmi „kalandról". Kaland volt valóban, mégpedig az emberiség egyik legcsodálatosabb kalandja, amikor a bolsevikok a dolgozó tömegek élén benyomultak a történelembe, a tömegek nagy és egyszerű vágyaira alapozva mindent. Nyomban mozgásba hozták azt a gépezetet, amelynek segítségével a nagybirtokokat feloszthatták a parasztok között. Az üzemi bizottságok és a szakszervezetek hozzáláttak az ipar munkásellenőrzésének megszervezéséhez. Minden faluban, városban, körzetben és kerületben működtek a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjei, amelyek készen álltak a helyi közigazgatás munkájának ellátására.

Bárki bármint vélekedjék is a bolsevizmusról, tagadhatatlan, hogy az orosz forradalom az emberiség történelmének egyik legnagyobb eseménye, és a bolsevikok jelentős előretörésének felmér-

hetetlen a jelentősége. Mint ahogy a történetírók a Párizsi Kommün történetének minden apró részletét kikutatják, úgy tudni akarják majd azt is, mi történt Petrográdban 1917 novemberében, mi vezérelte a népet, milyenek voltak, hogyan beszéltek, mit tettek a vezetők. Ezért írtam meg ezt a könyvet.

A küzdelemben érzelmileg nem maradtam semleges. De e nagy napok történetének elbeszélése során igyekeztem az eseményeket a lelkiismeretes riporter szemével nézni, s csak az igazat írni.

New York, 1919 január 1. *J. R.*

A HÁTTÉR

1917 szeptember vége felé Petrográdban meglátogatott egy külföldi professzor — egy szociológus. Üzletemberek és értelmiségiek úgy tájékoztatták, hogy megkezdődött a forradalom apálya. A professzor cikket írt erről, azután utazgatott az országban, meglátogatott több gyárvárost és falut — s meglepetésére azt tapasztalta, hogy ott a forradalom növekvőben van. A bérmunkások és a dolgozó parasztok között egyre gyakrabban hangzott fel ez a követelés: „Minden földet a parasztoknak, minden gyárat a munkásoknak!" Ha a professzor kiment volna a frontra, hallhatta volna, hogy az egész hadsereg a békéről beszél...

A professzor zavarban volt, de ok nélkül: mindkét megfigyelés helyes volt. A vagyonos osztályok konzervatívabbak lettek, a tömegek radikálisabbak.

Az üzletemberek és az értelmiség körében általában az a vélemény uralkodott, hogy a forradalom éppen elég messzire ment, és már túlságosan hosszú ideje tart; most már konszolidációra van szükség. Ezt a véleményt osztották a „mérsékelt" szocialista csoportok is, a „honvédők" — a mensevikek és az eszerek, akik támogatták Kerenszkij Ideiglenes Kormányát.

Október 14-én a „mérsékelt" szocialisták hivatalos lapja ezt írta:

„A forradalom drámájának két felvonása van: a régi rendszer szétzúzása és az új rendszer megteremtése. Az első felvonás elég sokáig tartott. Ideje, hogy megkezdődjék a második felvonás, és

hogy a lehető leggyorsabban lejátsszuk. Mint egy nagy forradalmár mondotta: »Siessünk, barátaim, befejezni a forradalmat. Ha túlságosan soká tart, nem élvezhetjük a gyümölcseit . . .«"

Ezzel szemben a munkások, katonák és parasztok szilárdan meg voltak győződve arról, hogy az „első felvonás" még nem ért véget. A fronton a hadseregbizottságok és a tisztek között napirenden voltak az összeütközések, mert a tisztek nem tudtak hozzászokni ahhoz, hogy a közkatonát embernek tekintsék; a hátországban a parasztok választotta szovjetek tagjait börtönbe vetették, mert végre akarták hajtani a kormánynak a földdel kapcsolatos rendeleteit; a munkásoknak a gyárakban a feketelisták és a kizárások ellen kellett harcolniuk. Mi több, a hazatérő politikai száműzötteket „nem kívánatos" elemekként kiüldözték az országból; és nem egy esetben olyanokat, akik külföldről hazatértek falujukba, 1905-ben elkövetett forradalmi cselekedetekért üldöztek és bebörtönöztek.

A nép sok forrásból táplálkozó elégedetlenségére a „mérsékelt" szocialistáknak egy válaszuk volt: Várjátok meg az Alkotmányozó Gyűlést, amelynek decemberben kell összeülnie. De ez a tömegeket nem elégítette ki. Az Alkotmányozó Gyűlés szép és jó dolog, de voltak bizonyos meghatározott követelések, amelyek miatt az orosz forradalom kitört, amelyekért a forradalom mártírjai, akik a Mars-mező tömegsírjaiban pihentek, vérüket ontották, és amelyeket ki kellett elégíteni Alkotmányozó Gyűléssel vagy anélkül. Ilyenek voltak: a béke, a föld és az ipar munkásellenőrzése. Az Alkotmányozó Gyűlés egybehívását egyre halogatták — valószínűleg ismét elhalasztják, amíg a hangulat megnyugszik és a nép mérsékli követeléseit. Tény, hogy a forradalom óta már nyolc hónap telt el, és nem sok eredményt értek el . . .

Időközben a katonák kezdték maguk megoldani a béke kérdését — tömegesen dezertáltak; a parasztok felgyújtották a földesúri kastélyokat és birtokukba vették a földeket; a munkások szabotáltak és sztrájkoltak . . . A gyárosok, földbirtokosok és tisztek természetesen minden befolyásukat latba vetették azellen, hogy a kormány bármiféle demokratikus engedményt tegyen . . .

Az Ideiglenes Kormány politikája ingadozó volt. Egyrészt — értéktelen reformok, másrészt — szigorú megtorló intézkedések.

A szocialista munkaügyi miniszter elrendelte, hogy az üzemi bizottságok ezentúl csak munkaidő után tanácskozhatnak. A fronton az ellenzéki politikai pártok „agitátorait" letartóztatták, a radikális újságokat betiltották, és a forradalmi propagandistákat halálbüntetéssel sújtották. Kísérletek történtek a Vörös Gárda lefegyverzésére. Kozákcsapatokat küldtek vidékre a rend fenntartására...

Ezeket az intézkedéseket támogatták a „mérsékelt" szocialisták és a minisztériumokban működő vezetőik, akik szükségesnek tartották a vagyonos osztályokkal való együttműködést. A nép hamarosan hátat fordított nekik és átállt a bolsevikokhoz, akik a béke, a föld és az ipar munkásellenőrzése, valamint egy munkáskormány megalakítása mellett szálltak síkra. 1917 szeptemberében a helyzet válságossá lett. Az ország túlnyomó többségének akaratával szemben Kerenszkij és a „mérsékelt" szocialisták koalíciós kormányt alakítottak a vagyonos osztályok bevonásával; ennek az lett a következménye, hogy a mensevikek és az eszerek örökre elvesztették a nép bizalmát.

A „Rabocsij Puty" „A szocialista miniszterek" című cikkében október közepe táján kifejezésre juttatta a tömegnek a „mérsékelt" szocialisták iránti érzelmeit:

„Íme, szolgálataik jegyzéke.

Cereteli: Polovcev tábornok segítségével lefegyverezte a munkásságot, szembefordult a forradalmi katonákkal, és jóváhagyta a halálbüntetés bevezetését a hadseregben.

Szkobelev: azzal kezdte, hogy megkísérelte a tőkés profit 100%-os megadóztatását, és azzal végezte, hogy — megkísérelte a gyárak üzemi bizottságainak feloszlatását.

Avkszentyev: bebörtönöztetett több száz parasztot, a paraszt-szovjetek tagjait, és betiltott néhány tucat munkás- és katonaújságot.

Csernov: aláírta azt a »cári« manifesztumot, amely elrendelte a finn országgyűlés feloszlatását.

Szavinkov: nyílt szövetségre lépett Kornyilov tábornokkal. S ha az ország e megmentőjének nem sikerült Petrográdot eladnia, az rajta kívül álló okoknak tudható be.

Zarudnij: Alekszinszkij és Kerenszkij jóváhagyásával bebörtönöz-

tette a forradalom számos kitűnő harcosát, munkásokat és matrózokat.

Nyikityin: közönséges rendőri módszereket alkalmazott a vasutasokkal szemben.

Kerenszkij: jobb, ha nem mondunk róla semmit. Szolgálatainak jegyzéke túlságosan hosszú . . ."

A Balti Flotta küldötteinek Helsingforsban megtartott kongresszusa határozatot fogadott el, mely a következőképpen kezdődik:

„Követeljük, hogy Kerenszkijt, ezt a politikai kalandort haladéktalanul váltsák le a »szocialista« Ideiglenes Kormányban viselt tisztségéről, mert egyike azoknak, akik a burzsoázia érdekében folytatott arcátlan politikai zsarolással . . . meggyalázzák és tönkreteszik a forradalmat és a forradalmi tömegeket . . ."

Mindennek közvetlen következménye a bolsevikok előretörése volt . . .

1917 márciusa óta, amikor a munkásoknak és katonáknak a Tauriai Palota ellen indított rohama rákényszerítette az ellenszegülő cári dumát arra, hogy Oroszországban átvegye a hatalmat, a néptömegek, a munkások, katonák és parasztok voltak azok, akik minden forradalmi változást kierőszakoltak. Megbuktatták a Miljukov-kormányt; az ő szovjetjük proklamálta az orosz békefeltételeket: „Ne legyen annexió, ne legyen jóvátétel, de legyen a népeknek önrendelkezési joguk"; és júliusban megint csak a szervezetlen proletariátus spontán felkelése rohamozta meg a Tauriai Palotát, követelve, hogy a szovjetek vegyék át Oroszországban a hatalmat.

A bolsevikok, akkor még csak kis politikai csoport, a mozgalom élére állottak. A felkelés teljes kudarca után a közvélemény ellenük fordult. Vezető nélküli tömegeik visszaözönlöttek a viborgi városrészbe, amely Petrográd Saint-Antoine negyede. Ezután vad bolsevik-üldözés következett; százakat bebörtönöztek, köztük Trockijt, Kollontaj asszonyt, Kamenyevet; Lenin és Zinovjev illegalitásba vonultak, hogy ne állíthassák őket bíróság elé; a bolsevik lapokat betiltották. Provokátorok és reakciósok addig hangoztatták a rágalmat, hogy a bolsevikok német ügynökök, amíg mindenki elhitte.

De az Ideiglenes Kormány képtelen volt a vádakat bebizonyítani; a németekkel való összejátszásra vonatkozó okmányokról kiderült, hogy közönséges hamisítványok; és a bolsevikokat egymás után engedték ki a börtönből, bírósági tárgyalás nélkül, névleges biztosíték ellenében vagy minden biztosíték nélkül, csak hatot tartottak fogva. Az állandóan irányt változtató Ideiglenes Kormány tehetetlensége és határozatlansága olyan érvet szolgáltatott ellenfeleinek, melyet senki sem tudott megcáfolni. A bolsevikok ismét kiadták a tömegek előtt oly népszerű jelszót: „Minden hatalmat a szovjeteknek!" — és ezzel nem önző érdekeiket tartották szem előtt, mert abban az időben a szovjetekben a többség a „mérsékelt" szocialistáké, ádáz ellenségeiké volt.

A bolsevikok magukévá tették a munkások, katonák és parasztok spontán, egyszerű kívánságait, és azok alapján állították össze akcióprogramjukat. És ily módon, míg a „honvédő" mensevikek és eszerek kompromisszumra léptek a burzsoáziával, a bolsevikok meghódították az orosz tömegeket. A bolsevik párt, amely júliusban üldözött és megvetett csoport volt, szeptemberben már csaknem teljesen megnyerte ügyének a fővárosi munkásokat, a Balti Flotta tengerészeit és a katonákat. A nagyvárosokban tartott szeptemberi községi választások eredményei igen sokatmondók: csak 18 % szavazott a mensevikekre és az eszerekre, a júniusi 70 %-kal szemben . . .

Egy körülmény nagyon megzavarta a külföldi megfigyelőket, az tudniillik, hogy a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága, a Hadsereg és a Hajóhad Központi Szovjetje és néhány szakszervezet — nevezetesen a postás és a vasutas szervezet — központi bizottsága a leghevesebben szembefordult a bolsevikokkal. Ezeket a központi bizottságokat a nyáron vagy még korábban választották meg, amikor a mensevikeknek és az eszereknek igen sok hívük volt, és minden új választást elodáztak vagy megakadályoztak. Így például a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek szervezeti szabályzata szerint az országos kongresszust *szeptemberre kellett volna összehívni*, de végrehajtó bizottságuk erre nem volt hajlandó, mert csak két hónap választotta el őket az Alkotmányozó Gyűléstől, amikor, mint mondották, a szovjetek amúgy is le fognak mon-

dani. Közben a bolsevikok országszerte tért hódítottak a helyi szovjetek, a szakszervezetek, a katonák és a tengerészek soraiban. A parasztküldöttek szovjetjei még mindig konzervatívak voltak, mert az istenhátamögötti falvakban a politikai tudat lassan alakult ki, és az eszer pártnak mély gyökerei voltak a parasztság soraiban... De még a parasztok között is kezdett kialakulni egy forradalmi szárny. Világosan megmutatkozott ez októberben, amikor az eszerek balszárnya levált és megalakított egy új politikai pártot, a baloldali eszer pártot.

Ugyanekkor sok jel mutatott arra, hogy a reakció erői felbátorodtak... A petrográdi Troickij Színházban például egy monarchista csoport megakadályozta „A cár bűnei" című bohózat előadását, és lincseléssel fenyegette a színészeket, amiért „megsértették a cárt". Egyes újságok „orosz Napóleon" után epekedtek.

Október 15-én beszéltem Sztyepan Jurjevics Ljanozovval, egy orosz nagytőkéssel, akit „az orosz Rockefeller"-ként emlegettek, s aki a kadet párt híve volt.

„A forradalom — mondotta — betegség. A külföldi hatalmaknak itt előbb-utóbb közbe kell lépniük — mint ahogy az ember nem hagy magára egy beteg gyermeket, hanem megtanítja, hogyan kell járni. Persze ez nem lesz valami kellemes, de minden nemzetnek fel kell ismernie a bolsevik veszélyt — a »proletárdiktatúra« és a »világforradalom« eszméje járványként terjed... Van egy eshetőség arra, hogy ez az intervenció nem válik szükségessé. A közlekedés megbénult, a gyárak leállnak, és a németek előrenyomulnak. Az éhezés és a vereség talán észre téríti az orosz népet..."

Ljanozov úr hangoztatta azt a szilárd meggyőződését, hogy bármi történjék is, a kereskedők és a gyárosok nem járulhatnak hozzá a munkások üzemi bizottságainak a működéséhez és nem engedhetnek a munkásoknak beleszólást az ipar igazgatásába.

„Ami a bolsevikokat illeti, két módszer van elintézésükre. A kormány elhagyhatja Petrográdot, azután kihirdetheti az ostromállapotot, és az ottani katonai parancsnok törvényes formaságok nélkül elintézheti ezeket az uraságokat... *Vagy ha például az Alkotmányozó Gyűlésen bizonyos utópista áramlatok jelentkeznének, azt fegyveres erővel kell feloszlatni...*"

Közeledett a tél, a kegyetlen orosz tél. Egyes üzletemberek így beszéltek róla: „A tél mindig legjobb barátja volt Oroszországnak. Talán most megszabadít bennünket a forradalomtól." A hideg fronton a lerongyolódott csapatok tovább éheztek és pusztultak, minden lelkesedés nélkül. A vasúti közlekedés összeomlott, élelem nem volt, a gyárak álltak. A kétségbeesett tömegek azt mondották, hogy a burzsoázia szabotál, a nép életére tör, vereséget szervez a fronton. Rigát éppen az után adták fel, hogy Kornyilov tábornok nyilvánosan kijelentette: „Talán Riga az ára annak, hogy az országot kötelessége tudatára ébresszük?"*

Amerikaiak számára elképzelhetetlen az osztályharc ilyen mértékű kiéleződése. De én személyesen találkoztam az északi hadszíntéren olyan tisztekkel, akik inkább választották a katonai összeomlást, mint a katonai bizottságokkal való együttműködést. A kadet párt petrográdi csoportjának titkára azt mondotta nekem, hogy az ország gazdasági bomlasztása egy része annak a kampánynak, amely az orosz forradalom lejáratására irányul. Egy antant-diplomata, akinek nevét nem közölhetem, ezt saját tapasztalatai alapján megerősítette. Tudok arról, hogy egyes Harkov környéki szénbányákat tulajdonosaik vízzel árasztották el, egyes moszkvai textilgyárakban a mérnökök a gépeket használhatatlanná tették, egyes vasúti tisztviselőket pedig a munkások azon kaptak rajta, hogy mozdonyokat rongáltak meg...

A vagyonos osztályoknak egy tekintélyes rétege inkább választotta a németeket, mint a forradalmat — vagy akár az Ideiglenes Kormányt —, s ezt nem is titkolta. Annál az orosz családnál, amelynél laktam, étkezés alatt a társalgás csaknem állandóan arról folyt, hogy majd bejönnek a németek, akik meghozzák „a törvényességet és a rendet"... Egy ízben estémet egy moszkvai kereskedőnél töltöttem. Teázás közben megkérdeztük az asztalnál ülő tizenegy személyt, kire szavaz, „Vilmosra vagy a bolsevikokra". Tizen szavaztak Vilmosra...

A spekulánsok felhasználták az általános szervezetlenséget arra,

---

* Lásd *John Reed.* Kornyilov Breszt Litovszkban. Boni & Liveright, New York 1919.

hogy vagyonokat halmozzanak fel és tékozoljanak el fantasztikus orgiákon vagy a kormányhivatalnokok megvesztegetésére. Az élelmiszert és a fűtőanyagot elrejtették vagy titkon kiszállíttatták az országból Svédországba. A forradalom első négy hónapjában például az élelmiszert tároló petrográdi raktárakat úgyszólván nyíltan kifosztották, amíg a két évre elegendő gabonakészletből alig maradt annyi, amennyi a város egyhavi szükségletét fedezte... Az Ideiglenes Kormány utolsó közellátási miniszterének jelentése szerint fontonként két rubelért vettek Vlagyivosztokban kávét, s a petrográdi fogyasztónak 13 rubelt kellett érte fizetnie. A nagyvárosok raktárai tömve voltak élelemmel és ruhaneműekkel, de ezt csak a gazdagok tudták megvenni.

Ismertem egy vidéki kereskedőcsaládot, amely rávetette magát a spekulációra. A három fiúnak sikerült kibújnia a katonai szolgálat alól. Az egyik élelmiszerrel spekulált. A másik a lénai bányákból lopott aranyat adta el titokzatos finnországi ügyfeleinek. A harmadiknak részvénytöbbsége volt egy csokoládégyárban, amely a helybeli szövetkezeteknek szállított — azzal a feltétellel, hogy a szövetkezetek ellátják őt mindazzal, amire szüksége van. Míg a tömegek kenyérjegyükre egy negyed font fekete kenyeret kaptak, ő dúskált a fehér kenyérben, cukorban, teában, vajban és kalácsban... Amikor a fronton a katonák már nem tudtak tovább harcolni a hideg, az éhség és a kimerültség miatt, ez a család méltatlankodva kiáltotta: „Gyávák!" „Szégyelljük, hogy oroszok vagyunk"... Amikor végül a bolsevikok nagy élelmiszerkészleteket találtak és rekviráltak el, „rablóknak" nevezték őket.

S e rothadás mellett a reakció, amely mit sem változott II. Miklós bukása óta, folytatta munkáját — titokban és nagy aktivitással. A hírhedt ohrana ügynökei is működtek, a cár mellett és ellene, Kerenszkij mellett és ellene — aszerint, ki fizette meg őket... Különféle illegális szervezetek, mint a fekete századok, lázasan dolgoztak a restauráción.

A korrupciónak, a féligazságoknak ebben a légkörében nap mint nap egy világos, tiszta hang hallatszott, a bolsevikok egyre erősbödő hangja: „Minden hatalmat a szovjeteknek! Minden hatalmat a millió meg millió egyszerű munkás, katona, paraszt közvetlen kép-

viselőinek! Földet, kenyeret, s legyen vége a háborúnak, legyen vége a titkos diplomáciának, a spekulációnak, az árulásnak... A forradalom veszélyben van, s vele a nép ügye az egész világon!"

A proletariátus és a középosztály, a szovjetek és a kormány között márciusban kitört harc tetőpontjához közeledett. Oroszország, amely a középkorból egy ugrással a huszadik században termett, két forradalom — a politikai és a szociális forradalom — közti élethalálharcot tárta a meglepett világ elé.

Csodás tanújelét adta életerejének az orosz forradalom az éhség és csalódás e hónapjai után! A burzsoáziának jobban kellett volna ismernie Oroszországot. A forradalom „betegsége" még hosszú ideig fogja gyötörni Oroszországot...

Ha visszatekintünk, az a benyomásunk, hogy a november előtti Oroszország egy más korhoz tartozott, egy hihetetlenül konzervatív korhoz. Olyan gyorsan megszoktuk az újabb, gyorsabb ütemű életet, amilyen mértékben az orosz politikai élet radikalizálódott — a kadetokat a „nép ellenségének" nyilvánították, Kerenszkij „ellenforradalmár" lett, a „középutas" szocialista vezetők, Cereteli, Dan, Liber, Goc és Avkszentyev túlságosan reakciósak voltak híveik szemében, és olyan emberek mint Viktor Csernov, sőt még Makszim Gorkij is a jobbszárnyhoz tartoztak...

1917 december közepe táján az eszer vezetők egy csoportja magánlátogatást tett Sir George Buchanannál, az angol nagykövetnél, és arra kérte, hogy ne tegyen említést látogatásukról, mert őket „túlságosan jobboldaliaknak" tekintik.

„Szinte hihetetlen" — mondotta Sir George. „Egy évvel ezelőtt a kormányomtól azt az utasítást kaptam, hogy ne fogadjam Miljukovot, mert túlságosan baloldali!"

Szeptember és október Oroszországban — különösen Petrográdban — a két legridegebb hónap. Sötét, felhős égbolt, egyre rövidülő napok és állandóan szakadó eső. Az utcán bokáig ért a csúszós sár, amelyben a nehéz csizmák mindenütt mély nyomot hagytak, s még kellemetlenebb volt mint máskor, mert a városi közigazgatás teljesen megbénult, s az utcák tisztaságával sem törődött senki.

A Finn-öböl felől nedves szél fújt, és hideg köd ereszkedett az utcákra. Este, részint takarékossági okokból, részint pedig a Zeppelin léghajóktól való félelem miatt az utcákat csak néhány, egymástól nagy távolságban levő lámpa világította meg; a magánlakásokban és a bérházakban csak hat órától éjfélig volt bekapcsolva a villany, különben negyven kopejkás gyertyákkal és petróleummal kellett világítani. Délután három órától reggel tízig sötét volt. A fosztogatások, betörések száma növekedett. A bérházakban éjjelre fegyveres kapuőrséget szerveztek. Így volt ez már az Ideiglenes Kormány idején is.

Hétről hétre kevesebb lett az élelem. A napi kenyéradag másfél fontról egy fontra csökkent, aztán háromnegyed, fél, majd negyed fontra. S végül volt egy hét, amikor egyáltalán nem volt kenyér. Cukorból egy személynek havi két font járt, — ha ugyan hozzá tudott jutni, ami ritka eset volt. Egy tábla csokoládé vagy egy font teljesen ízetlen kandiscukor ára hét-tíz rubel volt — legalább egy dollár. Tej a városban legfeljebb minden második csecsemőnek jutott; a legtöbb szállodában vagy magánháztartásban hónapokig színét sem látták. A gyümölcsidényben az alma vagy körte darabját majdnem egy rubelért árulták az utcasarkon...

Tejért, kenyérért, cukorért és cigarettáért órák hosszat kellett sorba állni a hideg esőben. Egy éjszakai gyűlésről hazatérve láttam, hogy már szürkület előtt kezdődött a sorbaállás, főleg asszonyok voltak ott, karjukon csecsemőikkel... Carlyle „A francia forradalom" című művében azt írja, hogy a francia nép minden más népet felülmúl a sorbaállás terén. Oroszország ebben nagy gyakorlatra tett szert még 1915-ben, Miklós áldásos uralma alatt, és azóta, megszakítás nélkül, 1917 nyaráig, amikor ez a dolgok megszokott rendjéhez tartozott. Kopott, rongyos emberek naphosszat dideregve álltak az utcán az orosz télben. Én álltam sorba kenyérért, és hallottam az elégedetlenség keserű hangját, amely időnként kirobbant a csodálatosan türelmes orosz tömegből...

A színházak minden este játszottak, vasárnap is. Karszavina egy új balettben lépett fel a Marinszkij Színházban, a táncért lelkesedő oroszok mind megnézték. Saljapin énekelt. Az Alekszandra Színház Meyerhold rendezésében felújította Tolsztoj „Rettegett Iván halála"

című darabját. Emlékszem, hogy ezen az előadáson láttam a cári hadapródiskola egy növendékét egyenruhában, aki a felvonásközökben felállt és tisztelgett az üres cári páholy előtt, amelyről levették a sasokat... A Krivoje Zerkalo nagyszerű szereposztásban hozta színre Schnitzler „Reigen"-jét.

Jóllehet az Ermitázst más képtárakkal együtt Moszkvába vitték, hetente voltak képkiállítások. Az értelmiségi nők nagy csoportokban látogatták a művészeti, irodalmi és bölcsészeti előadásokat. A teozófusok lázas tevékenységet fejtettek ki. És az Üdvhadsereg, amelyet Oroszországban most engedélyeztek először, teleragasztotta a falakat vallásos összejövetelekre szóló meghívásokkal, ami az orosz közönséget meglepte és mulattatta...

Mint ilyen időkben mindig, a város hétköznapi élete a szokásos mederben haladt — az emberek lehetőleg nem vettek tudomást a forradalomról. A költők verseket írtak, — de nem a forradalomról. A realista festők az orosz középkorból vett jeleneteket festettek — és mindent, csak nem a forradalmat. Fiatal vidéki úriasszonyok feljöttek a fővárosba, franciául tanultak és énekórákat vettek, szép és vidám fiatal tisztek díszes kaukázusi kardjukkal, aranyszegélyes vörös uniformisban feszítettek a szállodák halljában. A hivatalnok-feleségek ötórai teákon gyűltek össze, mindegyik egy kis ezüst vagy arany cukortartót és egy fél cipót hozott magával a karmantyújában, és abban reménykedtek, hogy a cár visszajön vagy a németek bejönnek, vagy másvalami történik, ami megoldja a cselédkérdést... Egyik barátom leánya egy délután hisztériás sírógörccsel érkezett haza, mert a kalauznő „elvtársnak" szólította.

Körülöttünk a nagy Oroszország mozgásban volt, egy új világgal terhesen. A cselédek, akiket addig állati sorban tartottak, és akiknek a bére minimális volt, lassan öntudatra ébredtek. Egy pár cipőnek az ára legalább száz rubel volt, és minthogy a bérek havi harmincöt rubel körül mozogtak, a cselédek nem voltak hajlandók a sorbaállásnál elkoptatni cipőjüket. Mi több, az új Oroszországban minden férfi és nő szavazati jogot kapott; munkáslapok jelentek meg, amelyek új és megdöbbentő dolgokat írtak; itt voltak a szovjetek; és itt voltak a szakszervezetek. A kocsisoknak is volt szakszervezetük, és a Petrográdi Szovjetben is képviselve voltak.

A pincéreknek és szállodai alkalmazottaknak is volt szervezetük, és nem fogadtak el borravalót. Az éttermekben kiírták: „Nem fogadunk el borravalót!" vagy: „Azért, mert valaki felszolgálással keresi meg kenyerét, nem sérthetitek meg azzal, hogy borravalót adtok neki!"

A fronton a katonák megvívták harcukat a tisztek ellen, és bizottságaik segítségével tanulták az önkormányzatot. Az üzemekben az üzemi bizottságok, ezek a sajátosan orosz szervezetek, tapasztalatokat és erőt gyűjtöttek, s a régi rend ellen vívott harc során egyre világosabban felismerték történelmi küldetésüket. Egész Oroszország olvasni tanult és *olvasott* — politikát, gazdaságtant, történelmet —, mert a nép *tudásra* szomjazott... Minden városban, az egész arcvonalon minden politikai pártnak megvolt a maga lapja — egy vagy olykor több is. Ezernyi szervezet terjesztette a röpiratok százezreit, elárasztotta velük a hadsereget, a falvakat, a gyárakat, az utcákat. Az oly soká elfojtott tudásvágy elemi erővel tört felszínre. Az első hat hónap alatt csak magából a Szmolnijból naponta sok tonna kocsirakomány irodalmat küldtek ki az egész országba. Oroszország olyan szomjasan szívta magába az olvasnivalót, mint a sivatagi homok a vizet. És nem meséket, meghamisított történelmet, felhígított vallástant, olcsó regényeket olvastak, hanem társadalomtudományt, közgazdaságtant, filozófiát, Tolsztoj, Gogol és Gorkij műveit...

S az írott szó mellett ott volt a beszéd, amelyhez képest Carlyle „francia szóáradata" eltörpült. Előadások, viták, szónoklatok — színházakban, cirkuszokban, iskolákban, klubokban, a szovjetek gyűléstermeiben, szakszervezeti székházakban, kaszárnyákban... Gyűlések a fronton a lövészárkokban, a falusi tereken, a gyárakban... Milyen csodálatos látvány volt, amikor a Putyilov-gyárból kiözönlött negyvenezer munkás, és meghallgatta a szociáldemokratákat, az eszereket, az anarchistákat, mindenkit, bármi mondanivalója volt is és bármennyit beszélt is! Petrográdban és egész Oroszországban hónapokon át minden utcasarok szószékké alakult át. Vonaton, villamoson, mindenütt és mindig rögtönzött viták...

És az országos konferenciák és kongresszusok, amelyeken két

világrész küldöttei találkoztak — a szovjetek, szövetkezetek, zemsztvók, nemzetiségek, papok, parasztok, politikai pártok konferenciái, a Demokratikus Tanácskozás, a Moszkvai Konferencia, az Orosz Köztársaság Tanácsa. Petrográdban állandóan három vagy négy kongresszus ülésezett. Minden gyűlésen kudarcba fulladtak a felszólalások idejének korlátozására irányuló kísérletek, és mindenki szabadon elmondhatta, amit gondolt...

Lent jártunk a fronton, a 12. hadseregnél, amely éppen most tért vissza Rigából. Éhes és mezítlábas katonák senyvedtek a lövészárkok sarában, arcuk sovány volt, kékre fagyott tagjaik kilátszottak rongyos ruháikból, de amikor megláttak bennünket, felugrottak és izgatottan kérdezték: „Hoztatok valami olvasnivalót?"

Bár a változásnak sok látható, külső jele volt, bár Nagy Katalin szobra az Alekszandra Színház előtt, egy kis vörös zászlót tartott a kezében, s minden középületen többé-kevésbé napszítta vörös zászló lobogott, a cári monogramot és a sasokat vagy letépték, vagy eltakarták, és a brutális rendőrség helyett egy udvarias és fegyvertelen városi milícia tartotta fenn a rendet az utcán — mégis sok furcsa anakronizmus maradt még meg.

Például Nagy Péter rangsora, amelyet annak idején vaskézzel kényszerített rá Oroszországra, még mindig érvényben volt. Csaknem mindenki, kezdve az iskolásgyerekektől, az előírt egyenruhát viselte, a gombokon a cári jelvényekkel és vállrojttal. Délután öt óra tájt az utcák tele voltak egyenruhás öregurakkal, akik hónuk alatt aktatáskával hazasiettek az óriási, kaszárnyaszerű minisztériumból vagy más kormányhivatalból, talán azt számítgatva, hogy hány felettesüknek kell meghalnia ahhoz, hogy miniszteri tanácsosi vagy titkos tanácsosi rangba léphessenek elő, szép nyugdíj és esetleg a Szent Anna kereszt reményével...

Szokolov szenátorral történt meg, hogy a forradalom legforróbb napjaiban egy ízben polgári ruhában ment el egy szenátusi ülésre, de nem engedték be a terembe, mert nem az előírásos cári szolgálati egyenruhát viselte!

Ez — egy egész nemzet erjedése és bomlása — volt a háttere az orosz tömegek felkelésének...

KÖZELEDIK A VIHAR

1917 szeptemberében Kornyilov generális Petrográd ellen vonult. Az volt a célja, hogy Oroszország katonai diktátora legyen. Mögötte hirtelen felvillant a burzsoázia vasökle, hogy egy hatalmas csapással szétzúzza a forradalmat. Az összeesküvésben néhány szocialista miniszter is részt vett; maga Kerenszkij is gyanús volt. Szavinkovot az eszerek kizárták a pártból, mert nem volt hajlandó felvilágosításokkal szolgálni a párt központi bizottságának. Kornyilovot a katonai bizottságok letartóztatták. Tábornokokat menesztettek, minisztereket függesztettek fel tisztségükből, és a kormány megbukott.

Kerenszkij megpróbálkozott egy új kormány alakításával, amelynek a kadet párt — a burzsoázia pártja — is tagja lett volna. De pártja, az eszer párt utasította, hogy a kadetokat hagyja ki a kormányból. Kerenszkij megtagadta az engedelmességet, és lemondással fenyegetőzött. De a népfelháborodás vihara olyan erős volt, hogy egyelőre nem mert vele szembeszállni, s a kérdés végleges rendezéséig egy öt volt miniszterből álló ideiglenes direktórium vette át a hatalmat, Kerenszkijjel az élén.

A Kornyilov-ügy az összes szocialista csoportokat, a „mérsékeltektől" a forradalmárokig, szenvedélyes önvédelemre tömörítette. Ne lehessenek új Kornyilovok! Új kormányt kell alakítani, amely a forradalmat támogató elemeknek felelős. A Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága felhívta a tömegszervezeteket, küldjék el képviselőiket a szeptemberben Petrográdban összeülő Demokratikus Tanácskozásra.

A Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságában kezdettől fogva három irányzat jelentkezett. A bolsevikok egy új (második) Összoroszországi Szovjetkongresszus összehívását és a hatalom átvételét sürgették. Az eszerek Csernov vezette „centruma" meg Kamkov és Szpiridonova által vezetett baloldala, az internacionalista mensevikek, élükön Martovval, valamint a mensevik „centrum", melynek szócsövei Bogdanov és Szkobelev voltak, egy „tisztán szocialista" kormányért szálltak síkra. Cereteli, Dan, Liber jobboldali mensevik vezetők és a jobboldali eszerek, élükön Avkszentyevvel és Goccal, a vagyonos osztályok képviselőit is be akarták vonni az új kormányba.

A Petrográdi Szovjetben a bolsevikok csaknem azonnal megszerezték a többséget. A petrográdi példát aztán gyorsan követte Moszkva, Kiev, Odessza és más városok szovjetje.

A Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságát hatalmukban tartó megrémült mensevikek és eszerek határozatából kitűnik, hogy a fő veszély Lenin, nem pedig Kornyilov. Felülvizsgálták a Demokratikus Tanácskozás képviseltetési tervét, s több küldöttet engedélyeztek a szövetkezeteknek és más konzervatív szervezeteknek. Még ez a „megszervezett" gyülekezet is először egy *kadetok nélküli koalíciós kormányra* szavazott. Csak amikor Kerenszkij nyíltan lemondással fenyegetőzött és a „mérsékelt" szocialisták meghúzták a vészharangot, hogy „veszélyben a köztársaság", foglalt állást a konferencia kis szótöbbséggel a burzsoáziával való koalíció, valamint egy tanácskozó parlament létrehozása mellett. Ezt a szervet az Orosz Köztársaság Ideiglenes Tanácsának nevezték; törvényhozó hatalommal nem rendelkezett. Az új kormányban a vagyonos osztályok kezében volt az irányítás és az Orosz Köztársaság Tanácsában aránytalanul nagy számban voltak képviselve.

A Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága valójában nem képviselte többé a szovjeteket. Nem volt hajlandó összehívni a szeptemberben esedékes Második Összoroszországi Szovjetkongresszust és azt sem tűrte, hogy azt mások hívják össze. A bizottság hivatalos lapja, az „Izvesztyija", már egész nyíltan hangoztatta: a szovjetek teljesítették funkciójukat, s talán nemsokára fel-

oszlatják őket... Az új kormány ugyanakkor bejelentette, hogy programjának lényeges része — minden „felelőtlen szervezet" likvidálása. Ez nyílt célzás volt a szovjetekre.

A bolsevikok válaszképpen felszólították a szovjeteket, hogy november 2-án Petrográdban gyűljenek egybe és vegyék át a kormányhatalmat. Ugyanakkor kivonultak az Orosz Köztársaság Tanácsából, kijelentve, hogy nem hajlandók „népáruló kormányban" részt venni.

A bolsevikok kivonulása olaj volt a tűzre. A vagyonos osztályok, melyek megint hatalmi pozícióba jutottak, vérszemet kaptak. A kadetok kijelentették, hogy a kormánynak nem volt joga Oroszországot köztársasággá nyilvánítani. Szigorú intézkedéseket követeltek a katona- és tengerészbizottságok szétzúzására. A terem másik oldalán ülő internacionalista mensevikek és baloldali eszerek azonnali békekötést követeltek, azonkívül földet a parasztoknak, az üzemekben munkásellenőrzést — ami lényegében a bolsevik program.

Hallottam Martov beszédét, melyben a kadetoknak válaszolt. Halálos betegen, szinte támolyogva a szónoki emelvényen, alig hallható, rekedt hangon fenyegette a jobboldalt:

„Önök árulóknak neveznek minket. De az igazi árulók azok, akik kedvezőbb időpontra várnak, hogy megkössék a békét, akik addig halogatják a békekötést, míg nem lesz többé orosz hadsereg, amíg Oroszország a különböző imperialista csoportok közti alkudozás tárgyává nem válik... Önök megkísérlik, hogy rákényszerítsenek az orosz népre egy olyan politikát, amelyet a burzsoázia érdekei diktálnak. A béke kérdését azonnal fel kell vetni... Akkor meglátják, hogy nem volt hiábavaló azoknak a fáradozása, akiket önök német ügynököknek neveznek, azoknak a zimmerwaldistáknak a fáradozása, akik világszerte előkészítették a demokratikus tömegek ébredését..."

A mensevikek és az eszerek a bolsevikok és a kadetok között ingadoztak, de az egyre elégedetlenebb tömegek nyomására mindinkább balra tolódtak. A mélységes ellentétek a tanácsot egymással kibékíthetetlen csoportokra osztották.

Ilyen volt a helyzet, amikor a régvárt párizsi antant-konferencia

összehívása az égető külpolitikai problémát tűzte a napirendre.

Elméletben Oroszországban minden szocialista párt a demokratikus elveken alapuló béke minél gyorsabb megkötésének a híve volt. Még 1917 májusában proklamálta az akkor még mensevik és eszer vezetés alatt levő Petrográdi Szovjet az ismert orosz békefeltételeket. Felszólította az antantot, hogy hívjanak össze konferenciát a hadi célok megbeszélésére. Az augusztusra ígért, de szeptemberre, majd októberre halasztott konferencia összehívásának időpontját végül is november 10-re tűzték ki.

Az Ideiglenes Kormány a konferenciára két képviselőt akart küldeni: Alekszejev tábornokot, ezt a reakciós katonatisztet, és Tyerescsenko külügyminisztert. A szovjetek Szkobelevet választották szószólójuknak és kidolgoztak egy manifesztumot, a híres „Nakaz"-t*. Az Ideiglenes Kormány nem fogadta el Szkobelevet és a „Nakaz"-t. Az antant követei tiltakoztak, és végül Bonar Law az angol alsóházban egy interpellációra hűvös hangon ezt felelte: „Amennyire előttem ismeretes, a párizsi konferencián egyáltalán nem lesz szó a háború céljairól, csupán a hadvezetés módjáról fognak tárgyalni..."

A konzervatív orosz sajtó ujjongott, a bolsevikok pedig kijelentették: „Most láthatjátok, hová vezette a mensevikeket és az eszereket kompromisszumos taktikájuk!"

Közben az ezer mérföld hosszú front háborgó tenger képét mutatta. A katonák milliói megmozdultak. Az izgalom hullámai egyre magasabbra csaptak; az orosz katonák milliói megmozdultak, mint a tenger dagálya és százával küldik „békét-békét" követelő delegációikat a fővárosba.

Egy este a folyó túlsó partján levő Modern Cirkuszba mentem, hogy részt vegyek egy nagy népgyűlésen. Ilyen gyűléseket a város minden részében tartottak, és minden este népesebbek voltak. Az egyszerű, komor amfiteátrumban, melyet csak öt villanykörte világított meg, egymás hegyén-hátán tolongtak az emberek: katonák, matrózok, munkások, asszonyok. Úgy figyeltek a szónokra,

* — „Utasítás". — *Ford.*

mintha életükről vagy halálukról folyna a szó. Az 548. hadosztály egy katonája beszélt.

„Testvérek!" — kiáltotta, s arca és kétségbeesett kézmozdulatai őszinte aggodalmat fejeztek ki. — „Azok, akik fent vannak, mindig újabb és újabb áldozatot követelnek tőlünk, de a gazdagokat békében hagyják.

Mi háborút viselünk Németország ellen. Eszünkbe jutna-e meghívni a német tábornokokat, hogy működjenek a mi vezérkarunkban? Nos, a tőkések ellen is háborút viselünk, és mégis meghívjuk őket a kormányunkba...

A katona azt mondja: »Mutassátok meg, miért harcolok. Konstantinápolyért vagy a szabad Oroszországért? A demokráciáért vagy a tőkés fosztogatókért? Ha be tudjátok nekem bizonyítani, hogy a forradalmat védelmezem, akkor habozás nélkül folytatom a küzdelmet, nem kell főbelövéssel fenyegetni, hogy harcra kényszerítsenek.«

Ha a föld a parasztoké lesz, a gyár meg a munkásoké, ha a hatalom a szovjeteké lesz, akkor tudni fogjuk, hogy van miért harcolnunk, és harcolni is fogunk érte!"

A kaszárnyákban, gyárakban, minden utcasarkon katonák szólnak a tömeghez. Mindegyik a háború befejezését követeli és kijelenti: ha a kormány nem tesz erélyes lépéseket a béke érdekében, a csapatok otthagyják a lövészárkokat és hazamennek.

A 8. hadsereget képviselő katona ezt mondta:

„Mi gyengék vagyunk, egy-egy század már csak néhány katonából áll. Élelemre, csizmákra és utánpótlásra van szükségünk, különben hamarosan kiürülnek a lövészárkok. Békét vagy segítséget... Vagy fejezze be a kormány a háborút, vagy segítse a hadsereget..."

A 46. szibériai tüzérezred szónoka így beszél:

„A tisztek nem akarnak együttműködni bizottságainkkal, eladnak bennünket az ellenségnek, halálbüntetéssel sújtják agitátorainkat; és az ellenforradalmi kormány támogatja őket. Azt hittük, a forradalom meghozza a békét. De most a kormány azt is megtiltja, hogy beszéljünk ilyesmiről, s amellett nem ad elég élelmet, éhezünk, s nem ad elég muníciót sem..."

Európából egyre-másra érkeztek a hírek az Oroszország rovására kötendő békéről . . .

Az elégedetlenséget csak fokozták azok a hírek, amelyek arról szólnak, hogyan bánnak Franciaországban az orosz csapatokkal. Az 1. dandár megkísérelte, hogy mint otthoni bajtársaik tették, a tisztek hatáskörét átruházzák a katonák bizottságaira. Amikor Szalonikibe vezényelték őket, megtagadták a parancs teljesítését. Azt kérték, hogy küldjék őket haza Oroszországba. A dandárt körülkerítették, kiéheztették, végül tüzérségi tűz alá vették, és sokat megöltek közülük.

Október 29-én elmentem a vörös díszítésű fehérmárvány Máriapalotába, ahol az Orosz Köztársaság Tanácsa székelt, hogy meghallgassam Tyerescsenkónak a kormány külpolitikájáról szóló nyilatkozatát, melyet aggódva várt a békére szomjazó, kimerült ország.

Magas, igen jól öltözött fiatalember, símára beretvált arc, kiálló pofacsontok. Nyugodtan olvassa gondosan felépített, óvatos beszédét. Semmi . . . Csak a szokott banalitások a német militarizmusnak antant-segítséggel történő szétzúzásáról, Oroszország „államérdekeiről", a Szkobelev-féle „Nakaz" okozta „zavarról". Jellemző a beszéd végének a hangja:

„Oroszország nagyhatalom, s Oroszország nagyhatalom marad, bármi történjék is. Meg kell védenünk, meg kell mutatnunk, hogy egy nagy eszme bajnokai és egy nagy nemzet gyermekei vagyunk."

A beszéd senkit sem elégített ki. A reakciósok „erőskezű" imperialista politikát kívántak; a demokratikus pártok viszont biztosítékot követeltek arra, hogy a kormány minden lehetőt megtesz a béke érdekében . . . Ismertetem a „Rabocsij i Szoldat"-nak, a bolsevik Petrográdi Szovjet lapjának a vezércikkét:

„MIT VÁLASZOLT A KORMÁNY A LÖVÉSZÁRKOKNAK

Leghallgatagabb miniszterünk, Tyerescsenko úr, a következőket közölte a lövészárkokkal:

1. Szoros egységben haladunk szövetségeseinkkel. (Nem a népekkel, hanem a kormányokkal).

2. Nincs értelme a demokrácia szempontjából annak, hogy meg-

vitassuk egy téli hadjárat lehetőségét vagy lehetetlenségét. Ebben a kérdésben szövetségeseink kormányai fognak dönteni.

3. A július elsejei offenzíva hasznos és igen szerencsés vállalkozás volt. (A következményekről nem tett említést.)

4. Nem igaz, hogy szövetségeseink nem törődnek velünk. A miniszternek igen fontos nyilatkozatok vannak a birtokában. (Nyilatkozatok? S hol maradnak a tettek? Mi a véleménye a Brit Flotta magatartásáról? Azokról a megbeszélésekről, amelyeket az angol király Gurkóval, a száműzött ellenforradalmi tábornokkal folytatott? A miniszter minderről nem tett említést.)

5. A Szkobelev-féle »Nakaz« nem ér semmit; a szövetségeseknek nem tetszik, és az orosz diplomatáknak ugyancsak nem tetszik. Az antant-konferencián mindannyiunknak egy közös nyelven kell beszélnünk.

S ez minden? Igen, ez minden. Hol a kivezető út? A megoldás: higgyünk a szövetségesekben és Tyeresecsenkóban. Mikor lesz béke? Amikor a szövetségesek megengedik.

Ez volt a kormány válasza a lövészárkoknak a béke kérdésében!"

Ekkor az orosz politika hátterében homályos körvonalakban feltűnt egy veszedelmes hatalom: a kozákság. Gorkij lapja, a „Novaja Zsizny" felhívta a figyelmet tevékenységükre:

„A kozákok a forradalom kezdetén nem voltak hajlandók az emberekre lőni. Amikor Kornyilov Petrográd felé menetelt, nem voltak hajlandók követni. A forradalom iránti passzív lojalitásból a kozákok áttértek az (ellene irányuló) aktív offenzívára. A forradalom hátteréből hirtelen az előtérbe léptek . . ."

Kalegyint, a doni kozákok atamánját az Ideiglenes Kormány a Kornyilov-puccsban való részvétele miatt elbocsátotta. Ő azonban nem adta fel parancsnoki tisztét, és három óriási kozákhadsereggel Novocserkasszknál állt fenyegetőzve és intrikálva. Olyan nagy volt a hatalma, hogy a kormány kénytelen volt a nyílt szembehelyezkedés felett szemet hunyni, sőt kénytelen volt a „Kozák Seregek Tanácsát" elismerni és a szovjetek újonnan alakult kozákszekcióját mint törvénytelent feloszlatni . . .

Október elején egy kozák küldöttség kereste fel Kerenszkijt, kihívó hangon követelte a Kalegyin ellen emelt vádak elejtését,

s szemére vetette a miniszterelnöknek, hogy túlságosan engedékeny a szovjetekkel szemben. Kerenszkij hajlandónak mutatkozott arra, hogy Kalegyinnek megbocsásson, s azután állítólag ezt mondotta: „A szovjet vezetők szemében zsarnok, tirannus vagyok ... Ami az Ideiglenes Kormányt illeti, nemcsak hogy nem függ a szovjetektől, hanem sajnálatosnak tartja a szovjetek létezését is."

Ugyanakkor egy másik kozák küldöttség az angol követnél járt és mint „a szabad kozák nép" képviselői tárgyaltak vele.

A Don-vidéken valami kozák köztársaság-féle alakult. A Kubán független kozák államnak nyilvánította magát. A don-rosztovi és a jekatyerinoszlavi szovjeteket fegyveres kozákok szétverték, s a bányász-szakszervezet harkovi székházát megtámadták. A kozákmozgalom minden megnyilvánulásában szocialistaellenes és militarista volt. Vezetői nemesek és nagybirtokosok voltak, mint Kalegyin, Kornyilov és Dutov, Karaulov és Bardidze tábornokok, s a hatalmas moszkvai kereskedők és bankárok támogatták őket ...

A régi Oroszország gyors bomlásnak indult. Finnországban, Lengyelországban, Ukrajnában és Belorusszijában a nacionalista mozgalom egyre erősödött és egyre merészebbé vált. A vagyonos osztályok befolyása alatt álló helyi kormányzatok autonómiát követeltek és nem voltak hajlandók engedelmeskedni a petrográdi rendelkezéseknek. Helsingforsban a finn szenátus kijelentette, hogy nem ad kölcsönt az Ideiglenes Kormánynak, s Finnország önállóságát proklamálva, az orosz csapatok visszavonását követelte. A kievi burzsoá Rada olyan messzire kiterjesztette Ukrajna határait, hogy azok magukba foglalták Dél-Oroszország leggazdagabb termőföldjeit, Keleten egészen az Urálig, s amellett hozzákezdett egy nemzeti hadsereg szervezéséhez. Vinnyicsenko ukrán miniszterelnök német—ukrán különbéke megkötésére célozgatott. Szibéria és a Kaukázus külön Alkotmányozó Gyűlést követeltek. S mindezekben az országrészekben elkeseredett harc indult meg a hatóságok és a helyi munkás- és katonaszovjetek között.

A káosz napról napra nőtt. Százezrével lepték el az országot a terv és cél nélkül kóborló katonaszökevények. Tambov és Tver kormányzóságban a parasztok, akik hiába vártak a régen ígért földre, a kormány erőszakos intézkedésein felháborodva, felgyújtották a

földesúri kúriákat, uraikat pedig legyilkolták. Moszkvát, Odesszát és a Donyec-medence szénbányáit hatalmas sztrájkok és kizárások rázták meg. A közlekedés megbénult, a hadsereg éhezett, a nagyvárosokban nem volt kenyér.

Az ide-oda rángatott, reakciósok és demokraták közt ingadozó kormány tehetetlen volt. Amikor cselekvésre kényszerült, mindig a vagyonos osztályok érdekeit támogatta. A kozákok parancsot kaptak a parasztok megfékezésére és a sztrájkok leverésére. Taskentben a kormányhatóságok megszüntették a szovjetet. Petrográdban a Gazdasági Tanács, amelyet a leromlott nemzetgazdaság újjáépítése céljából hoztak létre, a tőke és a munka egymással szembenálló erői közt tehetetlen volt, s Kerenszkij feloszlatta. A régi rendszer magasrangú katonái, akiket a kadetok támogattak, kemény rendszabályokat követeltek a hadsereg és a haditengerészet fegyelmének helyreállítására. Vergyerevszkij tengernagy, a tiszteletre méltó tengerészeti miniszter, és Verhovszkij tábornok, a hadügyminiszter, hiába hangoztatta, hogy nem mentheti meg a hadsereget és a haditengerészetet más, mint egy újfajta, önkéntes, demokratikus fegyelem, amely a katona- és tengerészszovjetekkel való együttműködésen alapszik. Javaslataikat nem vették figyelembe.

A reakció, úgy látszik, el volt tökélve, hogy kiprovokálja a tömegek dühét. Közeledett a Kornyilov-puccs tárgyalásának a napja. A polgári sajtó egyre nyíltabban védelmezte Kornyilovot, úgy beszélt róla, mint „nagy orosz hazafiról". Burcev lapja, az „Obscseje Gyelo" Kornyilov—Kalegyin—Kerenszkij diktatúrát követelt!

A Köztársaság Tanácsának sajtókarzatán egy ízben alkalmam volt Burcevvel beszélni. Alacsony, görnyedt, ráncos arcú férfi volt, vastag szemüveg mögött rövidlátó szem, borzas haj, szürkés szakáll.

„Hallgasson rám, fiatalember! Oroszországnak erős kézre van szüksége. Ne foglalkozzunk most a forradalommal, összpontosítsuk figyelmünket a németekre. Politikai kontárok buktatták meg Kornyilovot, de a kontárok mögött német ügynökök állnak. Óh, miért is nem győzött Kornyilov . . ."

A szélsőjobboldalon az alig leplezett monarchisták lapjai, Puriskevics „Narodnij Tribun"-ja, a „Novaja Rusz", a „Zsivoje Szlovo" nyíltan a forradalmi demokrácia kiirtását követelték . . .

Október 23-án a Rigai-öbölben az oroszok tengeri ütközetet vívtak a németekkel. Ez kapóra jött. A kormány azzal az ürüggyel, hogy Petrográd veszélyben van, tervet készített a főváros kiürítésére. Először a nagy fegyvergyárakat szállították volna el, szétszórva őket szerte Oroszországban, s aztán maga a kormány költözött volna Moszkvába. A bolsevikok agitációjukban azonnal hangoztatni kezdték, hogy a kormány azért hagyja el a „vörös fővárost", mert így akarja gyengíteni a forradalmat. Rigát eladták a németeknek, most Petrográdot árulják el!

A polgári sajtó ujjongott. „Moszkvában — írta a kadet párti „Recs" — a kormány nyugodtabb légkörben működhet, ott nem zavarják majd az anarchisták." Rodzjanko, a kadet jobboldal vezére kijelentette az „Utro Rosszii"-ban, hogy ha a németek elfoglalnák Petrográdot, az valóságos áldás lenne, mert megsemmisítenék a szovjeteket és elintéznék a forradalmi Balti Flottát:

„Petrográd veszélyben van. Azt gondolom magamban, hogy »gondoskodjék az isten Petrográdról«. Attól tartanak, hogy ha Petrográd elvész, a központi forradalmi szervezetek megsemmisülnek. Erre azt válaszolom, hogy örülök, ha mindezeket a szervezeteket szétrombolják, mert ezek csak szerencsétlenséget hoznak Oroszországra . . .

Petrográd elestével a Balti Flotta is elpusztul . . . De ezen nincs mit sajnálkoznunk; a legtöbb hadihajó legénysége teljesen demoralizálva van . . ."

A tömeg tiltakozásának hatására a kormány elejtette a kiürítés tervét.

Eközben vészthozó, villámokat szóró viharfelhőként függött Oroszország felett a szovjetkongresszus. Ezt nemcsak a kormány ellenezte, hanem a „mérsékelt" szocialisták is. A központi hadsereg- és flottabizottságok, néhány szakszervezet központi bizottsága, a parasztszovjetek, de mindenekelőtt a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága maga nem kímélte a fáradságot, hogy megakadályozza a kongresszus összehívását. Az „Izvesztyija" és a „Golosz Szoldata" című lapok, melyeket a Petrográdi Szovjet alapított, de most a Végrehajtó Bizottság tartott a kezében, dühösen támadták

a kongresszust, s nem maradt el mögöttük az eszerek pártjának sajtója, a „Gyelo Naroda" és a „Volja Naroda" sem.

Szervezőket küldtek az ország minden részébe, táviratilag utasították a helyi szovjeteket, a hadseregbizottságokat, hogy a kongresszusi választásokat függesszék fel, halasszák el. Ünnepélyes határozatok a kongresszus megtartása ellen; nyilatkozatok: hogy a demokrácia ellenzi a kongresszus megtartását az Alkotmányozó Gyűléshez ilyen közeli időpontban; tiltakoztak a front képviselői, a zemsztvók szövetsége és a parasztok szövetsége, a kozákok, a tisztek szövetsége, a Szent György lovagok, a halálzászlóaljak*. Az Orosz Köztársaság Tanácsa is egyhangúlag ellenezte a kongresszust. A márciusi forradalom által létrehozott gépezet teljes egészében a szovjetkongresszus megakadályozásán dolgozott...

Ezzel szemben állt a még formátlan proletárakarat: a munkások, a közkatonák és a szegényparasztok. Sok helyi szovjet már bolsevik volt; itt voltak azután az ipari munkások szervezetei, az üzemi bizottságok, továbbá a forradalmi katonai és tengerészszervezetek. Néhány helyen a dolgozók, minthogy akadályokba ütközött a szovjet küldöttek szabályszerű megválasztása, rendkívüli gyűléseken választottak egy-egy megbízottat, aki elmegy Petrográdba. Másutt szétkergették a régi obstrukciós bizottságokat, és újakat választottak. A lázadás ereje széttörte a salakot, amely lassanként megkeményedve beborította a hónapokon át pislákoló forradalmi zsarátnokot. Csak spontán tömegmozgalom hozhatja létre az országos szovjetkongresszust...

Bolsevik szónokok járták a kaszárnyákat, a gyárakat és napról napra hevesebben támadták a „polgárháború kormányát". Egy vasárnap — a sártengerben mereven egymás mellé sorakozó gyárak és óriási templomok között döcögő kisvonaton — az Obuhov fegyvergyárba mentünk, amely kint volt a Schlüsselburg proszpekten.

A gyűlést egy félbenmaradt épület csupasz, vörös téglafalai közt

---

* A halálzászlóaljakat vagy rohamzászlóaljakat 1917-ben alakította meg Kerenszkij, főleg fiatal patriótákból, hogy példájukkal növeljék a harci lelkesedést és fegyelmet. — *Ford.*

tartották. Vagy tízezer sötétruhás férfi és nő tolongott a vörösdrapériás tribün körül. Gerendákon, kő- és téglarakásokon ültek. Az arcokon fenyegető határozottság, hangjuk — mennydörgés. A szürke ólmos felhők mögül néha kibukkan a nap, s vöröses fényt áraszt az üres ablaknyílásokon át a felénk fordított egyszerű arcokra.

Lunacsarszkij — vékony, diákos alak, szenzitív művészarc — arról beszél, hogy miért kell a szovjeteknek átvenniük a hatalmat. Csak a szovjetek védhetik meg a forradalmat ellenségei ellen, akik szántszándékkal tönkreteszik az országot és a hadsereget, egyengetik az utat egy új Kornyilov számára.

Egy sovány katona a román frontról. Tragikus és szenvedélyes a hangja: „Testvérek, mi kint a fronton éhezünk, fázunk és pusztulunk. Senki sem tudja: miért? Kérem amerikai bajtársaimat, mondják meg Amerikában, hogy mi oroszok utolsó leheletünkig védjük a forradalmat. Minden erőnkkel tartjuk magunkat, míg csak a világ öntudatra ébredt munkástömegei segítségünkre nem sietnek. Mondjátok meg az amerikai munkásoknak: keljenek fel és harcoljanak a szociális forradalomért!"

Ekkor Petrovszkij szólalt fel, egyszerűen, csendesen és engesztelhetetlenül:

„Ideje, hogy a szavakról áttérjünk a tettekre. A gazdasági helyzet rossz, de ehhez hozzá kell szoknunk. Ki akarnak éheztetni minket, azt akarják, hogy elpusztuljunk a hidegtől. Provokálni akarnak bennünket. De vegyék tudomásul, hogy ebbe beletörhet a bicskájuk. Hogyha a proletariátus szervezeteihez csak egy ujjal is hozzányúlnak, mint szemetet söpörjük el őket a föld színéről!"

A bolsevik sajtó egyszerre megerősödött. A két pártlap, a „Rabocsij Puty" és a „Szoldat" mellett megjelent egy új napilap a parasztok számára, a „Gyerevenszkaja Bednota", mégpedig félmilliós példányszámban, október 17-től pedig megjelent a „Rabocsij i Szoldat". Ennek vezércikke így foglalta össze a bolsevik álláspontot:

„A háború negyedik esztendeje a hadsereg és az ország pusztulását hozza magával... Petrográd veszélyben van... Az ellenforradalmárok örvendeznek a nép bajain... A kétségbeesésbe kergetett parasztok nyílt lázadásba törnek ki; a földesurak és a kormányhatóságok büntetőexpedíciókat szerveznek ellenük és halomra mészá-

roltatják őket; a gyárak, a bányák leállnak, a munkásokat éhhalál fenyegeti... A burzsoázia és tábornokai helyre akarják állítani a hadseregben a vakfegyelmet... A burzsoázia által támogatott kornyilovisták nyíltan készülnek arra, hogy megakadályozzák az Alkotmányozó Gyűlés egybehívását...

A Kerenszkij-kormány a nép ellensége. Tönkre akarja tenni az országot... Mi a népért és a nép mellett vagyunk, a vagyontalan osztályok, a munkások, a katonák és a parasztok mellett. A népet csak a végig vitt forradalom mentheti meg... és ezért minden hatalomnak a szovjetek kezébe kell átmennie...

Lapunk síkraszáll a következőkért:

Minden hatalmat a szovjeteknek — mind a fővárosban, mind vidéken.

Azonnali tűzszünet minden arcvonalon. Tisztességes béke.

A földesúri földeket — kártalanítás nélkül — a parasztok kapják meg.

Az ipari termelés munkásellenőrzése.

Becsületes módon megválasztott Alkotmányozó Gyűlés."

Idézek még egy érdekes részletet ugyanebből a lapból — a bolsevikok sajtószervéből, akikről országszerte azt a rágalmat terjesztették, hogy német ügynökök:

„A német császár, akinek a kezéhez sok millió ember vére tapad, Petrográd ellen akarja küldeni a hadseregét. Hívjuk fel a német munkásokat, katonákat és parasztokat, akik éppúgy kívánják a békét, mint mi... keljenek fel az átkozott háború ellen!

Ilyen felhívást csak olyan forradalmi kormány adhat ki, amely valóban az orosz munkások, katonák és parasztok nevében szólna, és amely a diplomaták feje fölött közvetlenül a német csapatokhoz fordulna, a német lövészárkokat elárasztaná német nyelvű proklamációkkal... Repülőink ezeket a proklamációkat Németország egész területére ledobnák..."

Az Orosz Köztársaság Tanácsában napról napra nőtt a szakadék a két párt között.

Karelin a baloldali eszerek nevében kijelentette:

„A vagyonos osztályok a forradalmi államgépezetet arra akarják felhasználni, hogy Oroszországot a szövetségesek hadiszekeréhez

láncolják! A forradalmi pártok a leghatározottabban ellenzik ezt a politikát..."

Az öreg Nyikolaj Csajkovszkij, a népi szocialisták képviselője, a földosztás ellen beszélt, és pártját fogta a kadetoknak:

„A hadseregben haladéktalanul szigorú fegyelmet kell teremtenünk... A háború kitörése óta szüntelenül hangoztatom, hogy szociális és gazdasági reformok végrehajtása háború idején — bűn. Most elkövetjük ezt a bűnt. Pedig én nem vagyok ellensége ezeknek a reformoknak, hiszen szocialista vagyok."

Közbeszólások balról: „Nem hiszünk önnek!" Jobbról: tapsvihar.

A kadet párti Adzsemov kijelentette, hogy egyáltalán nem kell megmondani a katonáknak, miért harcolnak, hiszen minden katonának tudnia kell, hogy a legfontosabb: kikergetni az ellenséget Oroszország földjéről.

Maga Kerenszkij is megjelent kétszer, hogy szenvedélyesen síkraszálljon a nemzeti egység mellett, s egy ízben a végén könnyekre fakadt. Szavait hűvös csend fogadta, csak néhány ironikus közbeszólás szakította félbe...

A Szmolnij Intézet, a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságának és a Petrográdi Szovjetnek a főhadiszállása, a Néva partján volt, néhány mérfölddel a városon kívül. Csigalassúságú, zsúfolt villamoson mentem oda, amely sáros és rosszul kövezett utcákon döcögött végig. Utam végén megpillantottam a Szmolnij-kolostor füstkék, halvány díszítésű, csodálatosan kecses kupoláját. Mellette a hatszáz láb hosszú, kétemeletes Szmolnij Intézet hatalmas, kaszárnyaszerű homlokzata. A bejárata fölött még most is ott díszeleg a nagy, kőbe vésett cári címer.

A régi rendszer híres zárdája, ahol az orosz arisztokrácia neveltette leányait, s amely a cárné személyes védnöksége alatt állott, ma a forradalmi munkás- és katonaszervezetek birtokában van. Az épületben több mint száz fehér, egyszerű terem. Ajtóikon a zománcozott táblák még a szobák régi rendeltetéséről beszélnek. „4. sz. tanterem", olvasom, vagy „Tanári szoba". De a kis táblák felett az otromba betűkkel megírt kartonlapok az új rend jelei. „A Petrográdi Szovjet Központi Bizottsága", „A Szovjetek Köz-

ponti Végrehajtó Bizottsága", „Külügyi Osztály", „Szocialista Katonák Egyesülete", „A Szakszervezetek Központi Bizottsága", „Üzemi Bizottságok", „Központi Hadseregbizottság", és a politikai pártok központi irodái és helyiségei . . .

A rosszul megvilágított hosszú, bolthajtásos folyosókon katonák és munkások sietnek, némelyik nehéz súly alatt görnyed — újságokat, proklamációkat, különféle propagandaanyagot cipelnek.

ТОВАРИЩИ,

ДЛЯ ВАШЕГО-ЖЕ ЗДОРОВЬЯ, СОБЛЮДАЙТЕ ЧИСТОТУ.

Elvtársak,
egészségetek érdekében
ügyeljetek a tisztaságra

Nehéz lépteiktől visszhangzanak a folyosók . . . Mindenütt feliratok: „Elvtársak! Egészségetek érdekében ügyeljetek a tisztaságra!" Minden emeleten hosszú asztaloknál árusítják a brosúrákat és a különböző pártok kiadványait.

A földszinten levő tágas, alacsony ebédlő most is a régi célt szolgálja. Két rubelért vettem egy ebédjegyet, és beálltam a hosszú sor végére, várva, hogy a hosszú kiszolgáló asztalhoz jussak, ahol húsz férfi és nő óriási üstökből osztogatta az ételt: karalábélevest, húst, kását meg fekete kenyeret. Külön öt kopekért egy bádogpohárban tea . . . A faasztalok körüli padokon szorongva, vitatkozó, tréfálkozó éhes proletárok tömték magukba az ételt.

Az első emeleten a Végrehajtó Bizottság részére fenntartott étkezde,

de ide is bárki bemehetett. Itt vajaskenyeret és tetszés szerinti mennyiségű teát adtak.

A második emeleten, a déli szárnyon az intézet volt bálterme, most gyűlésterem. Pompás fehér terem, hatalmas csillárok, sok száz díszes villanyégővel. A falon aranyozott képkeret — a cár arcképét már kivágták belőle. A termet két impozáns oszlopsor szeli át. A terem egyik végén emelvény — kétoldalt, az emelvény mögött sokágú villany-kandeláber. Ebben a teremben gyűltek össze azelőtt ünnepségek alkalmával a ragyogó egyenruhák és egyházi öltözékek viselői, a nagyherceg vendégei.

A terem előtti hall egyik sarkában volt a szovjetkongresszus mandátumvizsgáló bizottságának az irodája. Figyeltem az újonnan érkezett küldötteket. Szakállas katonák, feketezubbonyos munkások és néhány hosszú hajú paraszt. A szolgálatban levő fiatal lány, Plehanov Jegyinsztvo-csoportjának tagja, megvetően mosolygott: „Bizony, ezek nem olyanok, mint az első kongresszus küldöttei. Nézze csak — a tudatlanság és a durvaság szinte leri róluk! A legalacsonyabb néprétegek . . .” Igaza volt. Oroszországban fenekestül felfordult minden, ami lent volt, az most a felszínre került. A mandátumvizsgáló bizottság, melyet még a régi Végrehajtó Bizottság jelölt ki, egyre-másra utasította vissza a küldötteket. De Karahan, a bolsevik Központi Bizottság tagja csak mosolygott: „Ne törődjetek vele, majd ha itt lesz az ideje, gondunk lesz rá, hogy megkapjátok a helyeteket.”

A „Rabocsij i Szoldat” ezt írta:

„Az összoroszországi kongresszus küldötteinek figyelmét felhívjuk a Szervező Bizottság egyes tagjainak olyan irányú kísérleteire, hogy meghiúsítsák a kongresszust, azt híresztelve, hogy nem fog összeülni, és hogy a küldöttek jobban tennék, ha elhagynák Petrográdot . . . Ne adjanak hitelt az ilyen hazugságoknak . . . Nagy események előestéjén vagyunk . . .”

Nyilvánvaló volt, hogy november 2-ára nem gyűlik egybe elég küldött ahhoz, hogy a kongresszus határozatképes legyen, s ezért a kongresszus megnyitását november 7-ére kellett halasztani. De most már az egész ország mozgásban volt. A mensevikek és az

eszerek felismerve vereségüket, hirtelen taktikát változtattak, s táviratilag utasították vidéki szervezeteiket, hogy minél több „mérsékelt" szocialistát válasszanak meg küldöttnek. Ugyanakkor a Parasztszovjetek Végrehajtó Bizottsága december 13-ára rendkívüli parasztkongresszust hívott egybe, hogy ellensúlyozza a munkások és a katonák esetleges akcióját.

A kérdés az volt, hogy mit fognak tenni a bolsevikok. A városban olyan hírek terjedtek el, hogy a munkások és a katonák fegyveres „demonstrációt" — tüntetést — terveznek. A polgári és a reakciós sajtó fegyveres felkelést jósolt, és a Petrográdi Szovjet letartóztatását vagy legalábbis a kongresszus egybehívásának megakadályozását követelte a kormánytól. Olyan lapok, mint a „Novaja Rusz", az összes bolsevikok lemészárlására szólítottak fel.

Gorkij lapja, a „Novaja Zsizny", egyetértett a bolsevikokkal abban, hogy a reakció szét akarja zúzni a forradalmat, és szükség esetén fegyverrel kell vele szembeszállni, de úgy vélte, hogy a forradalmi demokrácia összes pártjainak egységes táborba kell tömörülniük.

„Amíg a demokrácia nem szervezte meg fő erőit, amíg az ellenállás vele szemben még erős, nem helyes, ha támadásba megyünk át. De ha az ellenséges elemek erőszakot alkalmaznak, akkor a forradalmi demokráciának harcba kell szállnia, hogy megragadja a hatalmat, és akkor a nép legszélesebb rétegei támogatni fogják . . ."

Gorkij rámutatott arra, hogy a reakciós lapok és a kormánysajtó provokálják a bolsevikokat. Egyébként úgy vélte, hogy egy felkelés csak egy új Kornyilov számára egyengetné az utat. Felszólította a bolsevikokat, hogy cáfolják meg ezeket a híreszteléseket. A mensevik „Gyeny"-ben Potreszov egy térképpel illusztrált szenzációs cikkben „leleplezte" az állítólagos titkos bolsevik haditervet.

A házfalak, mintegy varázsütésre megteltek proklamációkkal, felhívásokkal, melyeket a „mérsékeltek" és a konzervatív pártok, valamint a Szovjetek Végrehajtó Bizottsága adtak ki, s amelyek minden „tüntetést" elítéltek és kérték a munkásokat meg a katonákat, hogy ne hallgassanak az agitátorokra. Az eszer párt katonai szekciója például ezt írta:

„Ismét azt beszélik a városban, hogy fegyveres tüntetésre készülnek. Mi a forrása ezeknek a híreknek? Milyen szervezetek megbízásából hirdetik a felkelést ezek az agitátorok? A bolsevikok, akikhez a Végrehajtó Bizottságban kérdést intéztünk, tagadták, hogy ezekhez bármi közük is volna... De ezek a híresztelések nagy veszélyt rejtenek magukban. Könnyen megtörténhet, hogy forrófejű egyének, nem véve figyelembe a munkások, katonák és parasztok többségének hangulatát, a munkások és katonák egy részét kiviszik az utcára, és felkelésre izgatják őket... E szörnyű időkben, melyeket most a forradalmi Oroszország átél, minden felkelés könnyen polgárháborúhoz vezethet, s ennek a proletariátus oly sok fáradság árán felépített szervezeteinek a szétzúzása lehet a következménye... Az ellenforradalmi összeesküvők fel akarják használni a felkelést arra, hogy a forradalmat megsemmisítsék, utat nyissanak Vilmosnak, és meghiúsítsák az Alkotmányozó Gyűlés egybehívását... Senki se hagyja el őrhelyét! Ne menjünk ki az utcára!"

Október 28-án a Szmolnij folyosóján beszélgettem Kamenyevvel. Vörös kecskeszakállas, gall mozgékonyságú emberke. Nem volt biztos benne, hogy a küldöttek elegendő számban gyűlnek-e össze a kongresszusra. „Ha lesz kongresszus — mondotta —, akkor az a nép túlnyomó többségének akaratát fogja kifejezni. És ha a többség, amit remélek, bolsevik lesz, akkor követelni fogjuk, hogy a hatalmat adják át a szovjeteknek, és az Ideiglenes Kormány kénytelen lesz lemondani..."

Volodarszkij, egy szemüveges, nyúlánk, beteges arcszínű, sápadt fiatalember, határozottabb volt: „Liberék, Danék és a többi kompromisszum-párti szabotálják a kongresszust. Ha próbálkozásuk sikerrel jár — nos, akkor eléggé reálisak leszünk, hogy függetlenítsük magunkat *ettől!*"

Jegyzeteimben a következő újságkivágásokat találom október 29-éről:

„Mogiljov, főhadiszállás. Ide összpontosítják a lojális gárdaezredeket, a »vad hadosztályt«, a kozákokat és a halálzászlóaljakat."

„A pavlovszki, Carszkoje Szeló-i és peterhofi tisztiiskolásokat a kormány Petrográdba rendelte. Oranienbaumi tisztiiskolások érkeztek a városba."

„A petrográdi helyőrség páncélos-hadosztályának egy része a Téli Palotában állomásozik."

„A szesztrorecki állami fegyvergyár Trockij parancsára több ezer fegyvert oszt ki a petrográdi munkásság küldötteinek."

„A Nyizsnyij Lityejnij negyedben a városi milícia gyűlésén határozatot hoznak, mely követeli a hatalom átadását a szovjeteknek."

Ez csak ízelítő e lázas napok krónikájából, amikor mindenki tudta, hogy valami történni fog, de senki sem tudta pontosan, hogy mi.

A Petrográdi Szovjetnek október 30-án éjszaka a Szmolnijban tartott ülésén Trockij kijelentette, hogy a burzsoá sajtónak az az állítása, amely szerint a szovjet fegyveres felkelésre készül, nem egyéb, mint „a reakciósoknak a szovjetkongresszus lejáratására és meghiúsítására irányuló kísérlete . . . A Petrográdi Szovjet nem rendelt el semmiféle tüntetést. Ha erre szükség lesz, meg fogjuk tenni, és a petrográdi helyőrség támogatni fog bennünket . . . A kormány ellenforradalmat készít elő; és mi kíméletlen és döntő offenzívával fogunk válaszolni."

Igaz, hogy a Petrográdi Szovjet nem rendelt el tüntetést, de október 23-án a bolsevik párt Központi Bizottsága egy a hajnali órákba nyúló ülésen foglalkozott a fegyveres felkelés kérdésével. Jelen voltak a párt intellektueljei, a vezetők, a pétervári munkások és a helyőrség képviselői. Az értelmiségiek közül csak Lenin és Trockij foglalt állást a felkelés mellett. Maguk a katonai szakértők is ellene nyilatkoztak. Szavaztak. A fegyveres felkelést elvetették!

Ekkor felállt egy munkás, arca eltorzult a dühtől: „A petrográdi proletariátus nevében beszélek" — mondta rekedt hangon. „Mi a felkelés mellett vagyunk. Csináljatok, amit akartok, de azt megmondom, ha megengeditek, hogy szétugrasszák a szovjetet, *akkor többé semmi közünk hozzátok!*" Néhány katona csatlakozott hozzá . . . Újabb szavazás — és a fegyveres felkelést megszavazták*.

* John Reednek a Központi Bizottság október 23-án tartott ülésére vonatkozó elbeszélésébe több tévedés csúszott be. Reed ugyanis, aki mások tájékoztatására volt utalva a Központi Bizottság e két ülésén lefolyt vitákat és az ott hozott határozatokat illetően, minthogy ezek az ülések, főleg Lenin jelenléte miatt, nagymértékben konspiratív jellegűek voltak, itt összekever két ülést

A bolsevikok jobbszárnya azonban Rjazanov, Kamenyev és Zinovjev vezetésével továbbra is a fegyveres felkelés ellen agitált. Október 31-én reggel a „Rabocsij Puty"-ban megjelent Lenin „Levél az elvtársakhoz" című írásának első része, a világ egyik legbátrabb politikai propagandairata. Ebben Lenin kifejtette a felkelés mellett szóló érveit, válaszolva Kamenyev és Rjazanov ellenvetéseire. „Vagy a »minden hatalmat a szovjeteknek« jelszó *nyílt* megtagadása, vagy felkelés. Középút nincs"*.

Ugyanaznap délután a köztársasági tanácsban Miljukov, a kadetok vezére, ragyogó és éleshangú beszédet mondott, amelyben németbarátként bélyegezte meg a Szkobelev-féle „Nakaz"-t, kárhoztatta a „forradalmi demokráciát", mely tönkreteszi Oroszországot. Gúnyolta Tyerescsenkót, nyíltan kijelentette, hogy a német diplomácia toronymagasságban áll az orosz diplomácia felett... A baloldali padokról egész beszéde alatt szüntelen közbekiáltások, lárma.

A kormány nem becsülhette le a bolsevik propaganda sikerének jelentőségét. Október 29-én a kormány és a Köztársasági Tanács közös bizottsága sietve megszavazott két törvényt. Az egyik arról intézkedik, hogy a földet ideiglenesen átadják a parasztoknak, a másik erélyes békepolitikát ígér. Másnap Kerenszkij felfüggesztette a halálbüntetést a hadseregben. Ugyanaznap délután ünnepélyesen megnyitották „a köztársaság megszilárdítására, az anarchia és az ellenforradalom leküzdésére alakított bizottság" első

— az október 23-it és az október 29-it. (Az október 23-i központi bizottsági ülésre vonatkozólag lásd *Lenin* Művei. 26. köt. Szikra 1952. 50. jegyzet. — *Ford.)*

A jegyzőkönyvből kitűnik, hogy az október 23-i ülés tizenkét részvevője közül csak Kamenyev és Zinovjev szavazott Leninnek azon határozati javaslata ellen, amely szerint „a fegyveres felkelés elkerülhetetlen és teljesen megérett", és hogy az október 29-i ülésen, amelyen a felkelés kérdéseiben végleges határozatot hoztak, és amelynek több részvevője volt (és John Reed valószínűleg erre az ülésre gondol), húszan szavaztak Lenin javaslata mellett, ketten ellene, és hárman tartózkodtak a szavazástól. A Központi Bizottság és a bolsevik párt vezető tagjai közül ez alkalommal is csak Kamenyev és Zinovjev ellenezte a döntő akciót. — *Az angol kiadás jegyzete.*

* *Lenin* Művei. 26. köt. Szikra 1952. 196. old.

ülését, — erről a bizottságról egyébként a történelemben semmi további utalást nem találunk. Másnap reggel két más tudósítóval együtt meginterjúvoltam Kerenszkijt. Ez volt az utolsó alkalom, hogy újságírókat fogadott. Keserű hangon mondotta:

„Az orosz nép gazdaságilag kimerült, és csalódott a szövetségesekben! A világ azt hiszi, hogy az orosz forradalomnak vége van. Tévedés. Az orosz forradalom még csak most kezdődik . . .” Kerenszkij talán maga sem tudta, mennyire teljesedésbe megy jóslata.

Október 30-án jelen voltam a Petrográdi Szovjet viharos éjszakai ülésén. A „mérsékelt” szocialista értelmiségiek, tisztek, a Központi Végrehajtó Bizottság, a katonaszovjetek tagjai nagy számban megjelentek. Munkások, parasztok és közkatonák szólaltak fel ellenük, szenvedélyesen, egyszerű szavakkal.

Egy paraszt a tveri zavargásokról beszélt, melyeket az agrárbizottságok letartóztatása idézett elő. „Ez a Kerenszkij — kiáltotta — nem egyéb, mint a földbirtokosok pajzsa. Tudják, hogy az Alkotmányozó Gyűlésen mindenképpen elvesszük a földjüket, ezért próbálják megakadályozni a gyűlés egybehívását!”

Egy gépész a Putyilov-gyárból elmondotta, hogy a vezetőik sorra leállítják a gyári részlegeket, azzal az indokolással, hogy nincs se szén, se nyersanyag; de az üzemi bizottság óriási rejtett készleteket talált.

„Ez provokáció” — mondotta. „Ki akarnak bennünket éheztetni, erőszakos fellépésre akarják kényszeríteni a munkásságot!”

Egy katona emelkedett szólásra: „Testvérek! Azoknak az üdvözletét hozom nektek, akik saját sírgödrüket ássák — a lövészárkokat!”

Utána egy sovány, nyúlánk fiatal katona állt fel. Hatalmas tapsvihar fogadta. Csudnovszkij volt, akiről az a hír járta, hogy a júliusi harcokban elesett, és aki most — íme — feltámadt.

„A katonák tömegei nem bíznak többé tisztjeikben. A hadseregbizottságok pedig, amelyek ellenezték szovjetünk összehívását, elárultak bennünket... A katonák ragaszkodnak ahhoz, hogy az Alkotmányozó Gyűlést a kitűzött napra összehívják. Akik ezt halogatni merészelik, azt átokkal sújtják, mégpedig nem plátói értelemben, mert a hadseregnek ágyúi is vannak . . .”

Azután beszélt arról a választási hadjáratról, amely az 5. hadseregben az Alkotmányozó Gyűléssel kapcsolatban folyik. „A tisztek és főleg a mensevikek meg az eszerek mindent elkövetnek, hogy a bolsevikok tevékenységét megbénítsák. Lapjaink a lövészárkokból ki vannak tiltva, szónokainkat letartóztatják."

„Arról beszéljen, hogy nincs kenyér" — kiáltotta egy másik katona.

„Nemcsak kenyéren él az ember" — felelte komoran Csudnovszkij ...

Utána egy tiszt beszélt, egy mensevik „honvédő", a Vityebszki Szovjet küldötte. „Nem az a kérdés, kinek a kezében van a hatalom. Nem a kormány a baj, hanem a háború ... és a háborút mindenáron meg kell nyernünk, addig felesleges változásról beszélni." — (Lárma és gúnyos tetszésnyilvánítás.) „A bolsevik agitátorok demagógok!" (Általános derültség.) „Csak egy időre felejtsük el az osztályharcot ... " Tovább nem beszélhetett. Egy hang ezt kiáltotta: „Ezt szeretnék maguk."

Petrográd képe különös volt ezekben a napokban. A gyárak gyűléstermei tele voltak fegyverrel, küldöncök jöttek-mentek, mindenütt gyakorlatozó vörösgárdisták ... a kaszárnyákban estéről estére gyűlések, naphosszat vég nélküli, heves viták. Az utcákon estefelé hullámzó tömeg. A lapokat percek alatt széjjelkapkodják. Egyre gyakoribbak a rablótámadások, a sötétebb mellékutcákban nem tanácsos egyedül járni ... A Szadovaján valamelyik délután szemtanúja voltam, amint egy néhány száz főnyi tömeg egy lopáson ért katonát meglincselt és halálra taposott ... A hidegben órákig sorba álló, tejre, kenyérre váró didergő asszonyok körül titokzatos alakok ólálkodtak, akik fontoskodó arccal mesélték, hogy a zsidók minden élelmiszert eldugtak és hogy a szovjetek tagjai fényűző életmódot folytatnak, míg a nép éhezik ...

A Szmolnij előtt őrség állott. Igazolvány, engedély nélkül senkit sem engedtek be. A gyűléstermekben éjjel-nappal szakadatlanul folyt a munka, katonák és munkások százai éjszaka a puszta földön aludtak. Fent, a nagy előcsarnokban vagy ezer főnyi tömeg gyülekezett a Petrográdi Szovjet zajos üléseire.

A játékbarlangokban reggelig tartó kártyacsaták, 20 000 rubeles tétek, és folyik a pezsgő. Éjszaka a város központjában, az utcákon drága prémekben, ékszerekkel felcicomázott prostituáltak járnak fel és alá s lepik el a kávéházakat.

Monarchista összeesküvők, német kémek, csempészek nagy terveket szőttek . . .

És a hideg esőben, a barátságtalan szürke ég alatt a lüktető nagyváros egyre jobban és jobban rohan — hova?

AZ ELŐESTÉN

Mindenütt, ahol egy gyenge kormánnyal forradalmi nép áll szemben, előbb vagy utóbb elkövetkezik az az idő, amikor a kormány minden intézkedése még jobban elkeseríti a tömeget, amikor az intézkedés minden megtagadása a tömeg megvetését váltja ki.

Petrográd feladásának terve óriási vihart kavart fel. Kerenszkijnek azt a kijelentését, hogy a kormánynak sohasem volt ilyen szándéka, gúnyos kacajjal fogadták.

„Az »ideiglenes« burzsoák kormánya, amelyet a forradalom nyomása falhoz szorított — írta a „Rabocsij Puty" —, mentegeti magát és azt bizonygatja, sohasem gondolt arra, hogy Petrográdból meneküljön, és nem akarta feladni a fővárost . . ."

Harkovban 30 000 szervezett bányász elfogadta az amerikai IWW (Világ Ipari Munkásai) alapszabályzatának bevezető tételét: „A dolgozó osztálynak és az uralkodó osztálynak nincs semmi közös érdeke." A bányászokat széjjelkergették a kozákok, a bányatulajdonosok néhányat elbocsátottak, mire a többiek kihirdették az általános sztrájkot. Konovalov kereskedelmi és iparügyi miniszter teljhatalmat adott helyettesének, Orlovnak, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel fojtsa el a zavargást. A bányászok gyűlölték Orlovot. De a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága jóváhagyta Orlov kinevezését, sőt még arra sem volt hajlandó, hogy követelje a kozákok kivonását a Donyec-medence területéről. . .

Ezután következett a Kalugai Szovjet szétkergetése. A bolsevikok,

akik megszerezték a többséget a szovjetben, néhány politikai foglyot szabadlábra helyeztek. A Városi Duma, a kormánybiztossal egyetértésben, csapatokat hozatott Minszkből, amelyek ágyúzni kezdték a szovjet székházát. A bolsevikok megadták magukat, de amikor az épületet elhagyták, a kozákok megtámadták őket: „Így fogunk elbánni minden bolsevik szovjettel, a moszkvai és a petrográdi sem lesz kivétel!" Ez az incidens Oroszország-szerte felháborodást és elkeseredést keltett...

Petrográdban éppen befejezéséhez közeledett az Északorosz Területi Szovjetkongresszus, melyen a bolsevik Krilenko elnökölt. A kongresszus óriási többséggel amellett döntött, hogy az Összoroszországi Szovjetkongresszus vegye át a hatalmat. Üdvözletet küldött a bebörtönzött bolsevikoknak, bátorítva őket — közel van szabadulásuk órája! Ugyanakkor az üzemi bizottságok első összoroszországi konferenciája határozottan állást foglalt a szovjetek mellett, és leszögezte:

„A munkásosztály, miután politikailag megszabadult a cárizmustól, azt kívánja, hogy a demokrácia a termelés területén is győzelmet arasson. Ez a legjobban az ipar munkásellenőrzése révén valósul meg, amely természetes módon alakult ki az uralkodó osztályok bűnös politikája által előidézett gazdasági bomlás légkörében..."

A vasutasok szakszervezete követelte Liverovszkij közlekedésügyi miniszter lemondását...

A Központi Végrehajtó Bizottság nevében Szkobelev hangsúlyozta, hogy a „Nakaz"-t a szövetségesek konferenciája elé kell terjeszteni, és tiltakozott azellen, hogy Tyerescsenkót küldjék Párizsba. Tyerescsenko felajánlotta lemondását...

Verhovszkij tábornok, aki képtelen volt megbirkózni a hadsereg újjászervezésének feladatával, csak nagyritkán jelent meg a minisztertanácsban...

November 3-án Burcev „Obscseje Gyelo" című lapjában vastagbetűs szedéssel jelent meg az alábbi felhívás:

„Polgártársak! Mentsétek meg a hazát!

Most tudtam meg, hogy tegnap a Honvédelmi Bizottság ülésén Verhovszkij hadügyminiszter, aki Kornyilov kudarcáért elsősorban

felelős, azt indítványozta, hogy a szövetségesektől függetlenül kössünk különbékét.

Ez Oroszország elárulása!

Tyerescsenko kijelentette, hogy az Ideiglenes Kormány Verhovszkij indítványával nem is foglalkozott.

»Az ember azt hihetné — mondotta Tyerescsenko —, hogy őrültekházában van!«

A bizottság tagjait a tábornok szavai meglepték.

Alekszejev tábornok sírt.

Nem! Ez nem őrültség! Rosszabb annál. Ez hazaárulás!

Kerenszkijnek, Tyerescsenkónak és Nyekraszovnak azonnal válaszolniuk kell Verhovszkij kijelentésére.

Polgártársak! Ébredjetek!

Oroszországot el akarják adni!

Mentsétek meg!"

Verhovszkij valójában csak azt mondotta, hogy nyomást kell gyakorolni a szövetségesekre abban az irányban, hogy békét kössenek, mert az orosz hadsereg nem képes tovább harcolni...

Az ügy Oroszországban is, külföldön is nagy szenzációt keltett. Verhovszkij „egészségi okokból meghatározatlan időre szabadságot kért", és kivált a kormányból. Az „Obscseje Gyeló"-t betiltották...

November 4-ére, vasárnapra, „a Petrográdi Szovjet napjára" városszerte több nagygyűlést terveztek azzal a bevallott céllal, hogy a szervezet és a sajtó részére pénzt gyűjtsenek, de valójában azért, hogy a forradalmi tömegek megmutassák erejüket. De egyszercsak híre terjedt, hogy ugyanarra a napra a kozákok is felvonulást terveznek, „Kresztnij Hod"-ot (körmenetet) annak a szentnek a tiszteletére, aki csodálatos beavatkozásával kikergette Napóleont Moszkvából. A légkör telve volt feszültséggel. Egy szikra kirobbanthatta a polgárháborút. Ekkor a Petrográdi Szovjet kiáltványt adott ki:

„Testvéreink, kozákok!

Ellenünk, munkások és katonák ellen izgatnak benneteket, kozákok. Ezt a káini tervet közös ellenségeink, az elnyomók, az uralkodó osztályok, a tábornokok és a bankárok, a földbirtokosok és a volt hivatal-

nokok, cári talpnyalók agyalták ki... Egyformán gyűlölnek minket a spekulánsok, gazdagok. hercegek, nemesek, tábornokok, a ti kozák generálisotokat sem kivéve. Minden pillanatban készek szétzúzni a Petrográdi Szovjetet és leverni a forradalmat...

Valaki november 4-ére vallásos kozák körmenetet szervez. Mindenki oda megy, ahová akar, s maga dönti el, részt vesz-e a körmenetben vagy sem. Mi a világért sem akarunk ebbe beleavatkozni, senkit sem akarunk a részvételben meggátolni... De figyelmeztetünk titeket, kozákok! Vigyázzatok, legyetek résen, nehogy a körmenet ürügyén Kalegyinjeitek a munkások és a katonák ellen játsszanak ki benneteket!"

A körmenetet sürgősen lefújták...

A kaszárnyákban, munkásnegyedekben, a bolsevikok állandóan agitáltak: „Minden hatalmat a szovjeteknek!" Ugyanakkor a fekete századok ügynökei zsidó-pogromra, a kereskedők, szocialista vezetők lemészárlására izgattak.

Az egyik oldalon a véres megtorlást követelő monarchista sajtó, a másikon Lenin mennydörgő szava: „Felkelés!... Nem várhatunk tovább!"

A polgári sajtónak sem tetszett a dolog. A „Birzsevije Vedomosztyi" kijelentette, hogy a bolsevik propaganda támadás „a társadalom legfőbb alapja, a személyes biztonság és a magántulajdon ellen".

A legellenségesebb azonban a „mérsékelt" szocialista sajtó volt. A „Gyelo Naroda" kijelentette: „A bolsevikok a forradalom legveszélyesebb ellenségei." A mensevik „Gyeny" szerint: „A kormány kötelessége, hogy megvédje önmagát és megvédjen bennünket." Plehanov lapja, a „Jegyinsztvo", felhívta a kormány figyelmét arra a tényre, hogy a petrográdi munkásság fel van fegyverkezve, és a legszigorúbb intézkedéseket követelte a bolsevikok ellen.

A kormány napról napra tehetetlenebbnek látszott. Még a városi közigazgatás működése is megszűnt. A reggeli lapok hasábjai tele voltak a legvakmerőbb betörésekről és gyilkosságokról szóló hírekkel, de a gonosztevők büntetlenül garázdálkodhattak.

A munkásság viszont biztonsági szervezeteket állított fel. Fegy-

БРАТЬЯ-КАЗАКИ!

Петроградскій совѣтъ солдатскихъ и рабочихъ депутатовъ обращаетъ къ вамъ свое слово.

Васъ, казаки, хотятъ возстановить противъ насъ, рабочихъ и солдатъ. Эту каинову работу совершаютъ наши общіе враги: насильники-дворяне, банкиры, помѣщики, старые чиновники, бывшіе слуги царскіе. Они всегда были сильны и властны раздѣленіемъ народа. Натравливали солдатъ на рабочихъ и крестьянъ. Казаковъ напускали на солдатъ. Какими средствами достигали они этого? Ложью, клеветой. Казакъ, солдатъ, матросъ, рабочій, крестьянинъ — родные братья. Всѣ они труженники, всѣ бѣдны, всѣ тянутъ лямку, всѣ придавлены и ограблены войною.

Кому нужна война? Кто ее затѣялъ? Не казакъ и не солдатъ, не рабочій и не крестьянинъ. Война нужна генераламъ, банкирамъ, царямъ, помѣщикамъ. Они увеличиваютъ на войнѣ свою власть, свою силу, свои богатства. Народную кровь они превращаютъ въ болото своихъ барышей.

Народъ хочетъ мира. Во всѣхъ странахъ солдаты и рабочіе жаждутъ мира. Петроградскій совѣтъ рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ говоритъ буржуямъ и генераламъ: „Отойдите въ сторону, насильники! Пусть власть перейдетъ въ руки самого народа, и тогда народъ немедленно же заключитъ честный миръ".

Правильно ли это, товарищи-казаки? Мы не сомнѣваемся, что вы всѣ скажете: правильно! Но именно поэтому насъ ненавидятъ всѣ ростовщики, богачи, князья, дворяне, генералы, и въ ихъ числѣ ваши, казачьи генералы. Они готовы въ любой часъ уничтожить петроградскій совѣтъ, задушить революцію, надѣвъ оковы на народъ, какъ было при царѣ.

Поэтому они вамъ клевещутъ на насъ. Они обманываютъ васъ. Они говорятъ, будто Совѣтъ хочетъ отобрать ваши земли. Не вѣрьте, казаки! Совѣтъ хочетъ отобрать всѣ помѣщичьи земли и передать ихъ крестьянамъ, хлѣборобамъ и въ частности бѣднымъ казакамъ. У кого же поднимется рука, отбирать землю у труженника-казака?

Вамъ говорятъ, будто Совѣтъ собирается 22-го октября устроить какое-то возстаніе, сраженіе съ вами, стрѣльбу на улицахъ, рѣзню. Тѣ, кто сказалъ вамъ это — негодяи и провокаторы. Такъ и заявите имъ! На 22-е октября Совѣтъ назначилъ мирные митинги, собранія, концерты, гдѣ рабочіе и солдаты, матросы и крестьяне будутъ слушать и обсуждать рѣчи о войнѣ и мирѣ, о народной долѣ. На эти мирные, братскіе митинги мы приглашаемъ и васъ. Добро пожаловать, братья-казаки!

Кто изъ васъ сомнѣвается пусть зайдетъ въ Смольный, гдѣ помѣщается Совѣтъ. Тутъ всегда много солдатъ, есть и казаки. Они объяснятъ сомнѣвающемуся, чего хочетъ Совѣтъ, каковы его цѣли и пути. Для того народъ и скинулъ царя, чтобъ свободно обсуждать свои нужды и брать свои дѣла въ собственныя руки. Сбросьте и вы, казаки, повязку, которую надѣваютъ вамъ на глаза Каледины, Бардижи, Карауловы и прочіе враги трудового казачества.

22-го октября устраивается кѣмъ то казачій крестный ходъ. Дѣло свободной совѣсти каждаго казака участвовать или не участвовать въ крестномъ ходѣ. Мы въ это дѣло не вмѣшиваемся и никакихъ препятствій никому не чинимъ.

Однако, мы васъ предупреждаемъ, казаки: глядите зорко, какъ бы, подъ видомъ крестнаго хода, не попытались ваши Каледины натравить васъ на рабочихъ, на солдатъ. Ихъ цѣль — вызвать кровопролитіе и въ братской крови утопить вашу и нашу свободу.

Знайте твердо: 22-го октября — день Петроградскаго Совѣта, день мирныхъ митинговъ, собраній и денежныхъ сборовъ на солдатскія и рабочія газеты. Примыкайте къ намъ, казаки, — въ общую семью трудового народа, для общей борьбы за волю и счастье.

Братскую руку протягиваетъ вамъ, казаки.

Петроградскій Совѣтъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ.

A Petrográdi Szovjet felhívása a kozákokhoz, hogy ne tartsák meg november 4-re (a mi időszámításunk szerint) kitűzött körmenetüket

veres járőrök cirkáltak a városban, s felvették a harcot a rablók ellen, és ahol fegyvert találtak, elrekvirálták a fegyvereket.

November 1-én Polkovnyikov ezredes, Petrográd katonai parancsnoka, a következő proklamációt adta ki:

„Jóllehet a haza súlyos időket él át, felelőtlen elemek még mindig fegyveres tüntetésekre és mészárlásra hívják fel Petrográd lakosságát. Egyre nagyobb az anarchia, és egyre nő a rablások száma. Ez az állapot veszélyezteti a polgári lakosság nyugalmát, és hátráltatja a városi hatóságok és a kormányhatóságok munkáját.

Felelősségem és kötelességem teljes tudatában elrendelem:

1. Minden katonai egység, a külön utasításoknak megfelelően, köteles működése helyén teljes erejével támogatni a városi meg a kormányhatóságokat és a milíciát.

2. A kerületi parancsnoksággal és a városi milíciával együttműködve járőröket kell szervezni, és megfelelő rendszabályokat kell életbe léptetni a bűnözők és a katonaszökevények letartóztatására.

3. Minden személy, aki kaszárnyákban fegyveres tüntetésre és gyilkosságra uszít, letartóztatandó és bekísérendő a parancsnokhelyettes főhadiszállására.

4. Minden fegyveres tüntetés és zavargás fegyveres erővel elfojtandó.

5. A rendbiztosoknak a törvénytelen házkutatások és letartóztatások megakadályozására irányuló munkáját mindenki támogatni köteles.

6. Bármely kerületben történt fontosabb esemény a petrográdi katonai kerület törzskaránál azonnal jelentendő.

Felhívom az összes hadseregbizottságokat és egyéb katonai szervezeteket, hogy támogassák a parancsnokokat kötelességük teljesítésében."

Kerenszkij a Köztársaság Tanácsában kijelentette, hogy a kormány éber figyelemmel kíséri a bolsevik mozgolódást és elég erős ahhoz, hogy a fegyveres tüntetést megakadályozza. A „Novaja Rusz"-t és a „Rabocsij Puty"-ot azzal vádolta, hogy egyformán felforgató tevékenységet fejtenek ki. „De minthogy korlátlan sajtószabadság van — tette hozzá —, a kormány nem tud harcolni

a nyomtatott hazugság ellen..."* Kijelentette, hogy tulajdonképpen ugyanannak a propagandának két aspektusáról van szó, s mindkettőnek célja az ellenforradalom, amelyet a reakció annyira kíván, és így folytatta:

„Én már úgyis elveszett ember vagyok, nem fontos mi történik velem, ezért bátran ki merem mondani, hogy a bolsevikok elképesztő provokációja megmagyarázhatatlan."

November 2-ig még csak tizenöt kongresszusi küldött érkezett a városba. A következő napon százan voltak, harmadnap százhetvenöten, köztük százhárom bolsevik... Négyszáz küldöttel volt határozatképes a kongresszus, és már csak három nap volt hátra...

Időm legnagyobb részét a Szmolnijban töltöttem. Most már nehéz dolog volt oda bejutni. A kijáratoknál kettős sorokban álltak az őrök, és ha már bejutottunk a kapun, be kellett állni egy hosszú sorba, amíg személyazonosságunk igazolása után négyes csoportokban beengedtek bennünket. Belépési engedélyeket adtak ki, de az engedélyek rendszere félnaponként változott. Az egyre szaporodó kémek ellen csak így lehetett védekezni...

Egy nap épp akkor értem a bejárathoz, amikor egy katona megállította Trockijt és feleségét. Trockij végigkutatta összes zsebeit, de az engedély nem került elő.

„Nem baj" — szólt végre. „Bizonyára ismer engem. Trockij vagyok."

„Tőlem lehet akár a herkópáter is" — válaszolta a katona. „Ha nincs engedélye, nem mehet be. Nevek nem érdekelnek..."

„De én vagyok a Petrográdi Szovjet elnöke."

„Ha olyan fontos személyiség, akkor csak van valami írása."

Trockij nem vesztette el a türelmét. „Hívassa ide a parancsnokot" — mondta. A katona habozott, morgott: hogyisne, minden jöttment kedvéért a parancsnokot fogja hívni. Végre mégis előhívta az őrség parancsnokát. Trockij elmondta neki, miről van szó. „Nevem Trockij" — ismételte.

---

* Ez nem volt egészen őszinte. Az Ideiglenes Kormány már júliusban is tiltott be bolsevik lapokat, és most újra ilyen tervei voltak.

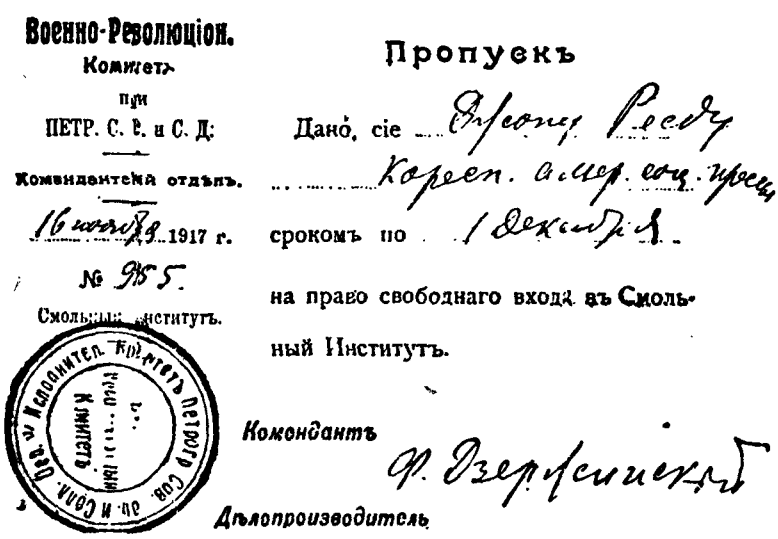

Военно-Революціон.
Комитетъ
при
ПЕТР. С. Р. и С. Д:

Комендантскій отдѣлъ.

16 ноября 1917 г.

№ 955.

Смольный Институтъ.

Пропускъ

Дано, сіе Джону Ресду
Кореспонд. амер. соц. прессы
срокомъ по 1 Декабря
на право свободнаго входа въ Смольный Институтъ.

Комендантъ Ф. Дзержинскій

Дѣлопроизводитель

A Forradalmi Katonai Tanács által kiadott belépési engedély, amellyel bármikor bemehettem a Szmolnij Intézetbe

„Trockij?" A katona a fejét vakargatta. „Mintha már hallottam volna valahol ezt a nevet" — mondotta végül... „Azt hiszem, rendben van. Menjen be, elvtárs..."

A folyosón Karahannal találkoztam, a bolsevik Központi Bizottság tagjával, aki elmondotta, milyen lesz az új kormány:

„Egy laza szervezet, amely végrehajtja a népnek a szovjetekben kifejezésre jutó akaratát, s a helyi kezdeményezésnek teljes szabadságot biztosít. Jelenleg az Ideiglenes Kormány a helyi demokratikus akarat működését éppen úgy meggátolja, ahogy meggátolta a cári kormány. Az új társadalomban a kezdeményezésnek alulról kell kiindulnia... Az új kormányforma meg fog felelni az OSZDMP programjának. A parlament a szovjetek új végrehajtó bizottsága lesz, amely a gyakran összeülő összoroszországi szovjetkongresszusnak tartozik beszámolni. A minisztériumok élén nem egyes miniszterek, hanem kollégiumok — bizottságok — lesznek. A minisztériumokat közvetlenül a szovjeteknek kell alárendelni..."

Október 30-án a Szmolnij egy kicsiny, sivár padlásszobájában Trockijjal beszélgettem. A szoba közepén ült egy egyszerű íróasztalnál. Csak kevés kérdést kellett feltennem; Trockij több mint egy órán át beszélt megszakítás nélkül. Idézem szavainak a lényegét:

„Az Ideiglenes Kormány teljesen tehetetlen. A hatalom a burzsoázia kezében van; de ezt a »honvédőkkel« való fiktív koalícióval leplezik. Most, a forradalom idején, a parasztok, akik már régóta várják az ígért földet, fellázadnak, s országszerte egyre nő az elégedetlenség a többi dolgozó osztály körében is. A burzsoázia már csak polgárháborúval tudja fenntartani hatalmát. Egyetlen menekvésük a Kornyilov-módszer. De a burzsoázia oldalán nincs semmilyen erő... A hadsereg velünk van. A békítgetőknek és a pacifistáknak, az eszereknek és a menseviknek semmiféle tekintélyük sincs többé, mert a parasztok és a földesurak, a munkások és a munkáltatók, a közkatonák és a tisztek közti harc elkeseredettebb, ádázabb, mint valaha. Csak a néptömegek egységes akciója, a proletárdiktatúra győzelme fejezheti be a forradalom művét és mentheti meg a népet...

A szovjet a népképviselet legtökéletesebb formája. Tökéletes mind forradalmi tapasztalatai folytán, mind céljai és eszméi folytán. Közvetlenül a lövészárkok katonáira, a gyárak munkásaira, a parasztok tömegére támaszkodik, vagyis a forradalom gerincére.

Történt kísérlet egy szovjetek nélküli hatalom létrehozására — de ez csak teljes tehetetlenséget eredményezett. A Köztársasági Tanács folyosóin most mindenféle ellenforradalmi terveket szőnek. Az ellenforradalom fő bajnoka a kadet párt, a nép érdekét pedig a szovjetek védik. E két tábor között nincsenek jelentékeny politikai csoportok... Ez a *végső harc*. A polgári ellenforradalom összegyűjti összes erőit, s várja a pillanatot, amikor ránk törhet. De válaszunk kategorikus lesz. Be kell fejeznünk azt a munkát, amelyet márciusban megkezdtünk és a Kornyilov-puccs idején folytattunk..."

Az új kormány külpolitikájáról ezt mondta:

„Első cselekedetünk az lesz, hogy felhívást adunk ki azonnali fegyverszünetre minden fronton, és javasoljuk egy értekezlet

összehívását a demokratikus béke feltételeinek megvitatására. Hogy ez a béke mennyiben lesz demokratikus, az az Európában működő forradalmi energiától függ. Ha itt szovjet kormány alakul, ez hatalmas tényezője lesz az azonnali európai békének, mert ez a kormány fegyverszüneti javaslatával a kormányok feje felett, közvetlenül a néptömegekhez fordul. A békekötés pillanatában az orosz forradalom nyomása »az annexiók és háborús jóvátétel ellen fog irányulni, támogatva a népek önrendelkezési jogát« és egy európai föderatív köztársaság eszméjét . . .

A háború befejezése után Európa újjászületik, és ez nem a diplomaták, hanem a proletariátus érdeme lesz. Egy európai föderatív köztársaságot — Európai Egyesült Államokat — kell létrehozni. A nemzeti önállóság ma már nem elég. A gazdasági fejlődés megköveteli az országhatárok eltörlését. Ha Európa továbbra is nemzeti csoportokra tagozódik, akkor az imperializmus ott folytatja munkáját, ahol abbahagyta. Csak egy európai föderatív köztársaság hozhatja meg a világbékét . . .” Finom, kissé ironikus mosoly jelent meg arcán. „De az európai tömegek akciója nélkül ezek a célok — most — nem valósíthatók meg . . .”

Mindenki azt hitte, hogy a bolsevikok egy szép napon megjelennek az utcán, hogy lelőjenek minden olyan embert, akinek tiszta gallérja van; de a felkelés másképpen, egész természetesen és teljes nyíltsággal folyt le.

Az Ideiglenes Kormány az egész petrográdi helyőrséget a frontra akarta küldeni.

A mintegy 60 000 főnyi petrográdi helyőrségnek igen nagy része volt a forradalom győzelmében. Ez a helyőrség volt az, amely a nagy márciusi napokban eldöntötte a harc kimenetelét, megteremtette a katonaküldöttek szovjetjét, elkergette a város kapui előtt álló Kornyilovot.

Most ez a helyőrség jórészt bolsevikokból állott. Amikor az Ideiglenes Kormány Petrográd kiürítésének tervével foglalkozott, a petrográdi helyőrség kijelentette: „Ha képtelenek vagytok a fővárost megvédeni, kössetek békét. Ha békét kötni nem tudtok,

mondjatok le és adjátok át helyeteket egy népkormánynak, mely mind a kettőt meg tudja tenni..."

Nyilvánvaló volt, hogy minden felkelési kísérlet sikere a petrográdi helyőrség magatartásától függ. A kormány terve az volt, hogy a helyőrséget kicseréli a „lojális" csapatokkal — a kozákokkal, a halálzászlóaljakkal. A hadseregbizottságok, a „mérsékelt" szocialisták és a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága ezt a tervet támogatták. A fronton és Petrográdban nagyszabású agitációt indítottak, mondván, hogy a petrográdi helyőrség immár nyolcadik hónapja éli világát a fővárosi kaszárnyákban, mialatt kimerült bajtársaik a lövészárkokban éheznek és pusztulnak.

Persze volt valami igazság abban, hogy a petrográdi helyőrség nem szívesen cserélte fel viszonylagos kényelmét a téli hadjárattal járó szenvedésekkel. De más oka is volt arra, hogy ne menjen ki a frontra. Nem bízott a kormányban, és a frontról érkezett küldöttek, akiket a közkatonák választottak meg, ugyancsak azt követelték, hogy a petrográdi helyőrség a helyén maradjon: „Igaz, hogy erősítésre van szükségünk, de ennél is fontosabb, hogy Petrográdot és a forradalmat jó kezekben tudjuk... Őrizzétek meg az otthont, bajtársak! Mi majd tartjuk a frontot!"

Október 25-én a Petrográdi Szovjet Központi Bizottsága zárt ajtók mögött egy külön katonai tanács felállításáról tárgyalt, amely eldöntené az egész kérdést. Másnap a Petrográdi Szovjet Katonai Osztálya megválasztotta a tanácsot. A tanács első dolga a burzsoá újságok bojkottjának a kimondása volt, s ugyanakkor elítélte a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságát, amiért ellenzi a szovjetkongresszus egybehívását. 29-én a Petrográdi Szovjet nyilvános ülésén Trockij indítványozta, hogy a szovjet hivatalosan ismerje el a Forradalmi Katonai Tanácsot: „Szükségünk van erre a mi külön szervezetünkre, hogy tudjunk harcolni és ha kell — meghalni..." Határozatot hoztak, hogy két küldöttséget menesztenek a frontra, egyet a szovjet, egyet a helyőrség részéről, s ezek tárgyalnak a katonai bizottságokkal meg a vezérkarral.

Pszkovban a szovjet küldötteket az Északi Front parancsnoka, Cseremiszov tábornok fogadta, aki kategorikusan kijelentette, hogy a petrográdi helyőrséget a frontra vezényelte, és kár minden szóért.

A helyőrségi bizottságnak nem engedték meg, hogy elhagyja Petrográdot.

A Petrográdi Szovjet Katonai Osztályának egy küldöttsége képviseletet követelt a petrográdi kerületi vezérkarban. Visszautasították. A Petrográdi Szovjet kérte, hogy parancsot csak a Katonai Osztály jóváhagyásával adjanak ki. Visszautasították. A küldötteknek ridegen kijelentették: „Mi csak a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságát ismerjük el. Önöket nem ismerjük el. És ha törvénytelen cselekedetet követnek el, hűvösre kerülnek!"

Október 30-án az összes petrográdi ezredek küldöttei határozatot fogadtak el: *„A petrográdi helyőrség mától fogva nem ismeri el az Ideiglenes Kormányt. A mi kormányunk: a Petrográdi Szovjet. Csak a Petrográdi Szovjet Forradalmi Katonai Tanácsának engedelmeskedünk."* A helyi katonai egységeket utasították, hogy a parancsokat a Petrográdi Szovjet Katonai Osztályától várják.

Másnap a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága gyűlést tartott, melyen főleg tisztek vettek részt. A vezérkarral való együttműködés megszilárdítására bizottságot alakítottak, és az egyes városrészek élére katonai biztosokat állítottak.

November 3-án a Szmolnijban tartott nagyszabású katonagyűlés határozatilag kimondta:

„A petrográdi helyőrség örömmel üdvözli a Forradalmi Katonai Tanács megalakulását, és kötelezi magát a Tanács minden akciójának támogatására, hogy a forradalom érdekében szorosabb egységbe fogja össze a frontot és a hátországot.

A helyőrség ezenkívül kijelenti, hogy a forradalmi proletariátussal együtt gondoskodni fog Petrográdban a forradalmi rend fenntartásáról. A kornyilovisták vagy a burzsoázia minden provokációját könyörtelenül elfojtja."

A Forradalmi Katonai Tanács most már hatalma tudatában azt követelte, hogy a petrográdi vezérkar vesse alá magát rendelkezéseinek. A nyomdáknak parancsot adtak, hogy csak a Katonai Tanács által láttamozott proklamációk és felhívások nyomtathatók ki. Fegyveres biztosok rengeteg fegyvert és lőszert foglaltak le a kronstadti fegyverraktárban, és feltartóztatták a Novocserkasszkba,

Kalegyin főhadiszállására irányított tízezer puskát tartalmazó szállítmányt.

A kormány végre felismerve veszélyes helyzetét, büntetlenséget ígért, ha a Katonai Tanács önként feloszlik. De már késő volt. November 5-én késő éjjel Kerenszkij küldötte, Malevszkij, a Petrográdi Szovjetnek a petrográdi vezérkarban képviseletet ajánlott fel. A Forradalmi Katonai Tanács ezt elfogadta. Egy órával később a hadügyminiszter, Manyikovszkij tábornok visszavonta az ajánlatot...

November 6-án, kedden reggel egy falragasz hozta izgalomba a város lakóit. Az aláírás: „A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetje mellett működő Forradalmi Katonai Tanács."

„Petrográd lakosai! Polgárok!

A bűnös ellenforradalom újra felütötte fejét. A kornyilovisták az Összoroszországi Szovjetkongresszus és az Alkotmányozó Gyűlés megakadályozására mozgósítják erőiket. Ugyanakkor fennáll az a veszély, hogy pogromlovagok zavargásokra és vérontásra uszítják a petrográdi lakosságot. A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetje éppen ezért magára vállalja a rend fenntartását, az ellenforradalmi és pogromkísérletek megakadályozása céljából.

A petrográdi helyőrség nem tűr semmiféle erőszakoskodást és semmiféle rendzavarást. Felhívja a lakosokat, hogy a fekete századok banditáit és ügynökeit fogják el és kísérjék be a legközelebbi kaszárnyába, a szovjet biztoshoz. Ha a reakciós erők Petrográd utcáin rendzavarást kísérelnek meg, akár fosztogatást, akár zavargást, a bűnösökre halál vár!

Polgárok! Őrizzétek meg nyugalmatokat és önuralmatokat. A forradalom ügye erős kezekbe van letéve.

(Azoknak az ezredeknek a felsorolása, ahol a Forradalmi Katonai Tanácsnak biztosai vannak...)"

November 3-án, zárt ajtók mögött, ismét történelmi ülést tartottak a bolsevikok. Minthogy erről Zalkind értesített, a folyosón az ajtó előtt várakoztam; s amikor Volodarszkij kijött, a következőket tudtam meg:

Lenin beszélt: „A november 6-i dátum túl korai. Szükségünk van a felkeléshez egy országos bázisra; márpedig november 6-án még nem lesz itt minden küldött... November 8-a viszont már késő

lenne. Akkorra a kongresszus már megszerveződött, és egy nagy, szervezett testület nehezen tesz gyors, döntő lépéseket. 7-én kell akcióba lépnünk, azon a napon, amikor a kongresszus összeül, hogy így szólhassunk hozzá: »Itt a hatalom! Mit szándékoztok tenni vele?«"

Az egyik emeleti teremben hosszú hajú, keskeny arcú férfi ült az asztalnál. Valaha cári tiszt, majd forradalmár, aki hosszú éveket töltött száműzetésben, egy bizonyos Ovszejenko, akit a mozgalomban Antonov néven ismernek, matematikus és sakkbajnok. Ott ült az asztalnál, és pontos stratégiai terveket készített a főváros elfoglalására.

De a kormány sem tétlenkedett. Feltűnés nélkül a fővárosba rendelte a lojálisabb ezredeket. A Téli Palotát megszállta a tisztiiskolás tüzérség, és a petrográdi utcákon — a júliusi napok óta először — újra feltűntek a kozák járőrök. Polkovnyikov egyik parancsot a másik után adta ki, s azzal fenyegetőzött, hogy minden engedetlenséget „a legkíméletlenebbül" megtorol. Kiskin közoktatásügyi minisztert, a kormány leggyűlöltebb tagját, kinevezték kormánybiztosnak azzal a megbízással, hogy Petrográdban fenntartsa a rendet; munkatársául két nem kevésbé népszerűtlen politikust jelölt ki, Rutenburgot és Palcsinszkijt. Petrográdban, Kronstadtban és Finnországban kihirdették az ostromállapotot — amire a polgári „Novoje Vremja" ironikusan megjegyezte:

„Mire való az ostromállapot? A kormány már nem hatalom többé. Nincs erkölcsi tekintélye, és nem rendelkezik az erőszak alkalmazásához szükséges apparátussal . . . A legkedvezőbb esetben csak alkudozhat azzal, aki tárgyalásba bocsátkozik vele. Ennél tovább nem terjed a tekintélye . . ."

Ötödikén, hétfőn reggel elmentem a Mária-palotába, hogy megnézzem, mi történik az Orosz Köztársaság Tanácsának ülésén. Heves vita Tyerescsenko külpolitikájáról. A Burcev—Verhovszkij-ügy visszhangjai. Az összes diplomaták ott voltak az olasz követ kivételével, akit a hírek szerint mélyen lesújtott az isonzói katasztrófa . . .

Amikor a terembe léptem, Karelin, egy baloldali eszer, felolvasta a londoni „Times" vezércikkét, amely szerint: „A bolse-

vizmusnak egy orvossága van: a golyó!" A kadetok felé fordulva így kiáltott: *„Önök* is így gondolkoznak!"

Hangok a jobboldalról: „Úgy van! Úgy van!"

„Igen, jól tudom, hogy önök is így gondolkoznak — mondotta hevesen Karelin —, csak nincs hozzá bátorságuk, hogy megpróbálják!"

A puha szőke szakállas, göndör hajú, bonviván külsejű Szkobelev a szovjet „Nakaz"-t védelmezte. Ezután következett Tyerescsenko. A baloldal „Mondjon le! Mondjon le!" kiáltással fogadta. Annak szükségességét hangoztatta, hogy a kormány és a Központi Végrehajtó Bizottság párizsi küldöttei egységes álláspontot képviseljenek — természetesen az ő álláspontját. Végül néhány szót mondott arról, hogy a hadseregben a fegyelmet helyre kell állítani, és hogy a háborút a végső győzelemig kell folytatni... Általános zajongás, majd pedig a Köztársasági Tanács, a lármázó baloldal tiltakozása ellenére, áttért a következő napirendi pont tárgyalására.

A bolsevikok padsorai üresen ásítanak. Mennyi élet tűnt el innen az ő kivonulásukkal! És amint a palota lépcsőjén lefelé tartottam, a most lezajlott heves vita ellenére sem tudtam szabadulni attól a gondolattól, hogy ezeken a falakon nem hatol be a külvilágból semmiféle igaz hang és hogy az Ideiglenes Kormány ugyanúgy a háború és béke kérdésén fog zátonyra futni, mint a Miljukov-kabinet... A portás felsegítette a kabátomat, s ezt mondta: „Csak azt szeretném tudni, mi lesz már ezzel a szegény Oroszországgal. Mensevikek, bolsevikok, trudovikok... Ukrajna, Finnország, a német imperialisták, az angol imperialisták. Negyvenöt évet megértem, de soha annyi nevet nem hallottam, mint ezen a helyen..."

A folyosón találkoztam Sackij professzorral, egy patkányképű emberrel, aki elegáns felöltőt viselt. Mivel tudtam róla, hogy a kadet pártban nagy befolyása van, hallani akartam a véleményét a bolsevikok fegyveres felkeléséről, melyről olyan sokat beszéltek. Gúnyos mosollyal vonogatta vállát:

„Ezek barmok! Csőcselék! Meg sem merik próbálni, vagy ha mégis megpróbálják, akkor majd szétverjük őket. Nekünk ez nem

is lenne rossz — ebbe belebuknának és az Alkotmányozó Gyűlésen nem lenne befolyásuk . . .

De engedje meg, uram, hogy felvázoljam önnek egy új kormányforma tervét, melyet az Alkotmányozó Gyűlés elé fogok terjeszteni. Én ugyanis elnöke vagyok egy bizottságnak, amely az Alkotmányozó Gyűlés és az Ideiglenes Kormány megbízásából alkotmánytervezetet dolgoz ki . . . Ugyanúgy, mint önöknél, az Egyesült Államokban, nekünk is kétkamarás törvényhozó testületünk lesz. Az alsóházban a választott területi képviselők, a felsőházban a szabad pályák, a zemsztvók, a szövetkezetek és a szakszervezetek képviselői . . ."

Kint nedves, fagyos nyugati szél süvöltött, és az utca hideg sara átáztatta a cipőmet. Két század hosszúköpenyes tisztiiskolás fordult be a Morszkaján, régi cári katonanótákat énekeltek. A legközelebbi utcakereszteződésnél láttam, hogy a városi milíciát lovasították, a milicisták övén vadonatúj pisztolytáska. Egy kis csoport némán bámulta őket. A Nyevszkij sarkán megvettem Lenin „Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat?" című brosúráját, s az aprópénzt helyettesítő bélyeggel fizettem. A villamosok lassan jártak. Mind zsúfolt volt, a lépcsőkön is lógtak utasok. A járdán katonaszökevények egyenruhában cigarettát, napraforgómagot árultak . . .

Felfelé haladtam a Nyevszkijen. A rosszul megvilágított utcán az emberek közelharcot vívtak a legújabb lapokért, és a felhívások, proklamációk előtt nagy csődület volt. A Központi Végrehajtó Bizottság, a parasztküldöttek szovjetjei, a „mérsékelt" szocialista pártok, a katonaküldöttek szovjetjei adták ki ezeket a felhívásokat — fenyegetőzve, átkozódva könyörögtek a munkásoknak és a katonáknak, hogy maradjanak otthon és támogassák a kormányt . . .

Egy tülkölő páncélautó lassan fel-alá hajtott az úton. Minden utcasarkon, téren, sűrű embertömeg, vitatkozó katonák meg diákok. Korán, hirtelen sötétedett, kigyúltak a lámpák. De a tömeg hullámzása nem szűnt meg . . . Petrográdban mindig így van ez vihar előtt . . .

A város robbanásig telt feszültséggel. Minden élesebb hangra összerezzent. De a bolsevikok nem mutatkoztak: a katonák a

kaszárnyákban maradtak, a munkások a gyárakban ... Elmentünk egy moziba, mely a Kazáni Székesegyház közelében volt. Egy vértől csöpögő olasz filmet mutattak be, szenvedély, intrikák. Az elülső sorokban néhány katona és matróz gyerekes kíváncsisággal bámult a vetítővászonra. Nem értették, mire való ez a sok izgalom, ez a sok vérontás ...

Innen a Szmolnijba siettem. A 10. számú szobában állandóan ülésezett a Forradalmi Katonai Tanács, egy Lazimir nevű tizennyolc éves ifjú elnökletével. Amikor elment mellettem, szinte félénken szorított velem kezet. De hangjában öröm csengett:

„A Péter-Pál erőd őrsége átállt hozzánk. És éppen most kaptuk a hírt: átpártolt hozzánk egy Petrográdba rendelt ezred is. A katonák gyanakodtak, és Gatcsinában megállították a vonatot, és küldöttséget menesztettek hozzánk. »Miről van szó?« — kérdezték. »Mit akartok? Mi éppen most fogadtunk el egy határozatot arról, hogy minden hatalmat át kell adni a szovjeteknek.« A Forradalmi Katonai Tanács ezt felelte: »Bajtársak! A forradalom nevében köszöntünk benneteket. Maradjatok ott, ahol vagytok, és várjátok be a további utasításokat.«"

Elmondotta, hogy az összes telefonvonalakat elvágták. A kaszárnyákkal és a gyárakkal tábori telefon útján biztosították az összeköttetést.

Futárok és komisszárok szakadatlan áradata. Az ajtó előtt vagy egy tucat önkéntes vállalkozó álldogált, készen arra, hogy a híreket, parancsokat eljuttassák akár a város legtávolabbi pontjaira is. Az egyik közülük, egy cigányképű hadnagy, franciául mondotta: „Minden készen áll. Csak egy gombnyomásra van szükség ..."

Láttam Podvojszkijt, a felkelés stratégáját, ezt a sovány, szakállas, civilruhás férfit; Antonovot, borostás állal, piszkos gallérban, szinte részegen a sok virrasztástól; Krilenkót, a mosolygós, széles arcú, folyton beszélő és hevesen gesztikuláló katonát, és Dibenkót, az óriás termetű, nyugodt matrózt. Ezek voltak a jelen és a jövő emberei.

Lent az üzemi bizottságok helyiségében Szeratov egyre-másra írta alá az állami fegyverraktárnak szóló kiutalásokat: minden

gyárnak százötven puskát ... Vagy negyven küldött várt a kiutalásokra ...

Az előcsarnokban összetalálkoztam néhány, a második garnitúrából való bolsevik vezetővel. Az egyik revolverére mutatott: „Kezdődik a játék — mondta sápadtan — akár akarjuk, akár nem. A másik tábor tudja: vagy ők végeznek velünk, vagy mi velük."

A Petrográdi Szovjet éjjel-nappal ülésezett. Amikor beléptem a nagyterembe, Trockij éppen beszéde végénél tartott.

„Azt kérdezik tőlünk, valóban fegyveres tüntetésre készülünk-e. Én erre világos választ adhatok. A Petrográdi Szovjet úgy érzi, hogy végre elérkezett a hatalom átvételének az órája. A kormányhatalom átadása az Összoroszországi Szovjetkongresszus feladata. Hogy szükség lesz-e fegyveres tüntetésre, az attól függ, lesznek-e, akik a kongresszus határozatával szembehelyezkednek.

Tudjuk, hogy az Ideiglenes Kormány szánalmas és tehetetlen. A történelem el fogja seperni, hogy egy igazi népkormány lépjen a helyébe. De mi még most is, még ma is megkíséreljük az összeütközést elkerülni. Reméljük, hogy az Összoroszországi Szovjetkongresszus kezébe veszi azt a hatalmat, melynek alapja: a nép szervezett szabadsága. Ha azonban a kormány a rendelkezésére álló rövid időt — ezt a huszonnégy, negyvennyolc vagy hetvenkét órát — arra használná fel, hogy megtámadjon bennünket, akkor a mi ellentámadásunk nem marad el. Szemet szemért, fogat fogért!"

Élénk tetszéssel fogadták Trockijnak azt a közlését, hogy a baloldali eszerek készek képviselőket küldeni a Forradalmi Katonai Tanácsba.

Amikor hajnali 3 órakor elhagytam a Szmolnijt, észrevettem, hogy a főkapu elé két gyorstüzelő ágyút állítottak fel. A bejáratok előtt és a közeli utcasarkokon mindenütt járőrök álltak. A lépcsőn Bill Shatov* rohant felfelé: „Kezdődik! Kerenszkij kiküldte tisztiiskolásait, hogy lefoglalják újságjainkat, a »Szoldat«-ot és a »Rabocsij Puty«-ot. De csapataink már ott vannak és letépték a pecséteket és most indítjuk el a különítményeket, hogy megszállják a polgári

* Az amerikai munkásmozgalom ismert harcosa.

lapok szerkesztőségeit!" Ujjongva a vállamra ütött, és berobogott a házba.

6-án reggel a cenzorral volt dolgom, akinek a Külügyminisztériumban volt a hivatala. Mindenütt, minden falon hisztérikus felhívások, amelyek „rendre" intik a lakosságot. Polkovnyikov egyre-másra adta ki a parancsokat:

„Megparancsolom minden katonai egységnek és osztagnak, hogy maradjon a kaszárnyájában, amíg a kerületi parancsnokságtól újabb parancsot nem kap... Azokat a tiszteket, akik feletteseik parancsa nélkül intézkednek, lázadásért haditörvényszék elé állíttatom. Megtiltom, hogy a katonák bármiféle más szervezet utasítását végrehajtsák..."

A reggeli lapok jelentették, hogy a kormány a „Novaja Rusz"-t, a „Zsivoje Szlovó"-t, a „Rabocsij Puty"-ot és a „Szoldat"-ot betiltotta, és elrendelte a Petrográdi Szovjet vezetőinek és a Forradalmi Katonai Tanács tagjainak letartóztatását.

Amikor áthaladtam a palota előtti téren, éppen a tisztiiskolások tüzérségi ütegei helyezkedtek el a palota előtt. A vezérkar hatalmas vöröstéglás épületében szokatlan élénkség uralkodott. A kapu előtt páncélautók, tisztek... A cenzor olyan izgatott volt, mint egy kisgyerek a cirkuszban. Tőle tudtam meg, hogy Kerenszkij a Köztársaság Tanácsába ment, hogy felajánlja lemondását. A Mária-palotába rohantam, és még hallhattam a végét Kerenszkij szenvedélyes és kissé zavaros beszédének, melyben politikáját védelmezte, és ellenfeleit hevesen támadta:

„Íme néhány jellegzetes részlet a »Rabocsij Puty« cikksorozatából, melyet Uljanov Lenin írt, ez a hazaáruló, aki ismeretlen helyen rejtőzködik, és akit igyekszünk kézre keríteni... Ez a hazaáruló arra szólítja fel a proletariátust és a petrográdi helyőrséget, hogy ismételjék meg a július 16—18-i kísérletet. Hangoztatja az azonnali fegyveres felkelés szükségességét... Más bolsevik vezetők is számos gyűlésen állást foglaltak az azonnali fegyveres felkelés mellett. Különösen nagy figyelmet érdemel a Petrográdi Szovjet jelenlegi elnökének, Bronstein-Trockijnak a működése.

Meg kell állapítanom ... hogy a »Rabocsij Puty« és a »Szoldat« számos cikkének stílusa és hangneme semmiben sem különbözik a »Novaja Rusz« hangjától ... Itt nem annyira egy bizonyos politikai párt tevékenységéről van szó, mint inkább arról, hogy egyesek kihasználják a nép egy részének politikai tudatlanságát és bűnös ösztöneit, arról, hogy egy szervezet Oroszországban mindenáron destrukciót és fosztogatásokat akar provokálni; mert hiszen a tömegeknek most olyan a hangulata, hogy Petrográdban minden megmozdulás szörnyű mészárlásokra vezetne, amelyek a szabad Oroszország nevére örök szégyent hoznak ...

... Maga Uljanov Lenin beismerte, hogy a szociáldemokraták balszárnya Oroszországban igen kedvező helyzetben van. Figyeljék csak mit mond:

»Gondoljuk csak meg! ... a németek ... amikor *egyetlen* Liebknechtjük van ... újságok nélkül, gyülekezési jog nélkül, szovjetek nélkül ... a lakosság *valamennyi* osztályának hihetetlen gyűlölete ellenére ... felkelést szerveztek ... Mi pedig, amikor több tucat újságunk és gyülekezési jogunk van, amikor *többségünk* van a szovjetekben, mi, az egész világon a legjobb helyzetben levő proletárinternacionalisták, mondjunk le arról, hogy felkelésünkkel támogassuk a német forradalmárokat?«*"

Ezután Kerenszkij így folytatta:

„A lázadás szervezői ily módon nyíltan beismerik, hogy most egy politikai párt szabad tevékenysége számára a legkedvezőbb feltételeket biztosítja Oroszország, ahol az Ideiglenes Kormány élén, e politikai párt véleménye szerint, »egy bitorló áll, olyan ember, aki eladta magát a burzsoáziának, — Kerenszkij miniszterelnök ...«

... A felkelés szervezői nem a német proletariátust segítik, hanem a német uralkodó osztályokat, és megnyitják az orosz frontot Vilmos és barátai vasökle előtt ... Az Ideiglenes Kormányt vajmi kevéssé érdeklik ezeknek az embereknek az indítékai, nem érdekli,

* *Lenin* Művei. 26. köt. Szikra 1952. 199—200. old.

tudatosan cselekszenek-e vagy sem, de erről a szószékről felelősségem teljes tudatában kijelentem, hogy egy orosz politikai párt ilyen irányú tevékenysége hazaárulás!

... Én határozottan a jobboldal álláspontjára helyezkedem, és követelem az azonnali vizsgálatot és a szükséges letartóztatások elrendelését. (Tiltakozás a baloldalon.) Abban a pillanatban — dörögte —, amikor az állam lelkiismeretlen árulás folytán veszélyben van, az Ideiglenes Kormány, jómagamat is beleértve, inkább meghal, de Oroszország létét, becsületét és függetlenségét el nem árulja ..."

E szavaknál egy írást nyújtottak át Kerenszkijnek.

„Éppen most kaptam kézhez azt a proklamációt, amelyet ezek az emberek a katonák közt osztogatnak. Felolvasom:

»*A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetje veszélyben van. Azonnal elrendeljük a készültséget. Várjátok meg további utasításainkat. E parancs teljesítésének halogatását, illetve e parancs megszegését a forradalom elárulásának tekintjük. Forradalmi Katonai Tanács, Podvojszkij elnökhelyettes. Antonov titkár.*«

Ez valójában nem egyéb, mint kísérlet arra, hogy a csőcseléket a fennálló rend ellen lázítsák, meghiúsítsák az Alkotmányozó Gyűlés összehívását, és megnyissák a frontot Vilmos csapatai előtt ...

Szándékosan mondok »csőcseléket«, mert az öntudatos demokrácia és Végrehajtó Bizottsága, az összes katonai szervezetek, mindaz, amit a szabad Oroszország nagyra tart, a józan ész, a nagy orosz demokrácia becsülete és lelkiismerete — tiltakozik az ilyen dolgok ellen ...

Nem azért jöttem ide, hogy könyörögjek, hanem ki akartam fejezni azt a rendíthetetlen meggyőződésemet, hogy az új szabadságunkat védő Ideiglenes Kormányt, az új és fényes jövő felé haladó orosz államot mindenki támogatni fogja, kivéve azokat, akik nem mernek szembenézni az igazsággal ...

... Az Ideiglenes Kormány soha egyetlen állampolgárt sem gátolt meg abban, hogy politikai jogait szabadon gyakorolja ... De most az Ideiglenes Kormány ... kijelenti: itt az ideje, hogy az orosz nemzetnek azokat az elemeit, azokat a csoportokat és párto-

kat, amelyek megkísérelték, hogy meggátolják az orosz népet szabad akarata érvényesítésében és ugyanakkor azzal fenyegetőznek, hogy megnyitják a frontot a német csapatok előtt, erélyesen felszámoljuk!..

Petrográd népének tudnia kell, hogy a kormánynak van hatalma, s reméljük, hogy az utolsó pillanatban a józan ész, a lelkiismeret és a tisztesség felülkerekedik azoknak a szívében, akikből még nem vesztek ki teljesen ezek az erények..."

Az egész beszéd alatt fülsiketítő zaj volt a teremben. Amikor a miniszterelnök tisztjei kíséretében sápadtan, verítékező homlokkal elhagyta a termet, a baloldal és a „centrum" szónokai dühösen támadták a jobboldalt. Még az eszerek is, akiknek ezúttal Goc volt a szócsövük:

„A bolsevik politika demagóg és bűnös, a nép elégedetlenségét akarja kihasználni. De számos olyan népi követelés van, amelyet eddig nem teljesítettünk... A béke, a föld és a demokratizálás kérdését olyan módon kell felvetni, hogy egyetlen katona, paraszt vagy munkás se kételkedhessen benne: kormányunk szilárd és megingathatatlan elhatározása, hogy ezeket a kérdéseket megoldja...

Mi, mensevikek, nem akarunk kormányválságot előidézni, és készek vagyunk teljes erőnk latbavetésével, utolsó csepp vérünkig védeni az Ideiglenes Kormányt — feltéve, hogy az Ideiglenes Kormány mindezekre az égető kérdésekre világos és pontos választ ad, mert erre a nép türelmetlenül vár..."

Utána Martov, felháborodva:

„A miniszterelnök beszéde, aki »csőcseléket« mert emlegetni akkor, amikor a proletariátus és a hadsereg jelentős — jóllehet tévútra vezetett — részeinek a mozgalmáról van szó, nem egyéb, mint polgárháborúra való uszítás."

A baloldal által indítványozott napirendet megszavazták. Gyakorlatilag ezzel bizalmatlanságot szavaztak a kormány iránt.

„1. Az utóbbi napok során előkészített fegyveres tüntetés célja: államcsíny végrehajtása, és ez könnyen polgárháborút robbanthat ki, olyan helyzetet teremthet, amely kedvez a pogromoknak és az ellenforradalomnak, az olyan ellenforradalmi erők mozgósításának, amilyenek a

fekete századok; ez szükségképpen lehetetlenné tenné az Alkotmányozó Gyűlés megtartását, katonai összeomláshoz, a forradalom bukásához, az ország gazdasági életének megbénulásához és Oroszország pusztulásához vezetne;

2. Azokat a feltételeket, amelyek ennek az agitációnak kedveztek, egyrészt a sürgős intézkedések halogatása, másrészt pedig a háború és az általános zavar okozta objektív helyzet hozta létre. Mindenekelőtt arra van szükség, hogy azonnal kiadjunk egy rendeletet, amely a földet a parasztszovjeteknek adja át, és hogy erélyes lépéseket tegyünk a külpolitikai kérdések megoldása terén, javasolva a szövetségeseknek, hogy ismertessék békefeltételeiket és kezdjék meg a béketárgyalásokat;

3. A monarchisták és a pogromlovagok mozgolódása elleni harc érdekében azonnali intézkedésekre van szükség, — ebből a célból Petrográdban létre kell hozni egy közbiztonsági bizottságot a városi közigazgatásnak és a forradalmi demokrácia szerveinek tagjaiból, amely együttműködik az Ideiglenes Kormánnyal . . ."

A mensevikek és az eszerek valamennyien elfogadták ezt a határozatot . . . Kerenszkij magához hívatta Avkszentyevet a Téli Palotába, hogy tőle hallja, hogyan folyt le a szavazás. Ha valóban bizalmatlanok a kormány iránt, akkor Avkszentyev alakítson új kabinetet. Dannak, Gocnak és Avkszentyevnek, a „kompromisszumosoknak" ez volt utolsó kompromisszumuk . . . Azt mondották Kerenszkijnek, hogy ez a szavazás nem a kormányzat kritikája volt!

A Morszkaja és a Nyevszkij sarkán szuronyos katonák az összes magánautókat megállították. A bennülőket kitessékelték, az autókat a Téli Palotához küldték. Az utcán nagy tömeg nézte ezeket a jeleneteket. Senki sem tudta, vajon a katonák a kormánycsapatokhoz tartoznak-e vagy a Forradalmi Katonai Tanács emberei? Ugyanez történt a Kazáni Székesegyház előtt is. Innen is visszaküldték a kocsikat a Nyevszkijen . . . Öt vagy hat fegyveres matróz jött, izgatottan nevetgélve, s beszélgetni kezdtek két katonával. Sapkájukon a Balti Flotta két bolsevik cirkálójának a neve: „Auróra" és „Zarja Szvobodi". Az egyik így szólt: „Jönnek a

kronstadtiak!" Mintha Párizsban 1792-ben valaki azt mondta volna: „Jönnek a marseille-iek!" Mert Kronstadtban 25 000 halálraszánt bolsevik tengerész volt.

A „Rabocsij i Szoldat" éppen ekkor jelent meg. Első oldalán nagy betűkkel szedett proklamáció:

„KATONÁK! MUNKÁSOK! POLGÁROK!"

A nép ellenségei tegnap este támadásba mentek át. A vezérkar kornyilovistái megkísérlik, hogy a külvárosokból tisztiiskolás és önkéntes zászlóaljakat vonjanak be. Az oranienbaumi tisztiiskolások és a Carszkoje Szeló-i önkéntesek nem engedelmeskedtek a parancsnak. Hazaáruló támadásra készülnek a Petrográdi Szovjet ellen . . . Az ellenforradalmárok hadjárata az Összoroszországi Szovjetkongresszus ellen irányul megnyitása előestéjén, az Alkotmányozó Gyűlés ellen, a nép ellen. A Petrográdi Szovjet védi a forradalmat. A Forradalmi Katonai Tanács irányítja az összeesküvők támadásának visszaverését. Petrográd egész helyőrsége és proletariátusa kész megsemmisítő csapást mérni a nép ellenségeire.

A Forradalmi Katonai Tanács határozatilag kimondja:

1. Az összes ezredek, hadosztályok és hadihajók bizottságai, a szovjet biztosok és az összes forradalmi szervezetek megszakítás nélkül ülésezzenek, szervezzék meg, hogy az összeesküvők terveiről rendszeres tájékoztatás jusson a kezükbe.

2. Egyetlen katona sem hagyhatja el hadosztályát a bizottság engedélye nélkül.

3. Minden egyes katonai alakulat két megbízottat, s minden kerületi szovjet öt megbízottat azonnal küldjön a Szmolnijba.

4. A Petrográdi Szovjet összes tagjai és az Összoroszországi Szovjetkongresszus küldöttei azonnal jelenjenek meg a Szmolnijban tartandó rendkívüli ülésen.

Az ellenforradalom felütötte bűnös fejét.

Nagy veszély fenyegeti a katonák és munkások vívmányait és reményeit.

De a forradalom sokkal erősebb, mint az ellenség.

A nép ügye erős kezekben van! Az összeesküvőket szét fogjuk zúzni!

Nincs többé helye habozásnak és tétovázásnak! Szilárdság, kitartás, fegyelem, elszántság!

Éljen a forradalom!

A Forradalmi Katonai Tanács."

A Petrográdi Szovjet éjjel-nappal ülésezett a Szmolnijban. Az ülések rendkívül viharosak voltak. A halálosan fáradt küldöttek időnként a földre feküdtek aludni, majd ismét felkeltek, hogy részt vegyenek a vitában. Trockij, Kamenyev, Volodarszkij naponta hat, nyolc, tizenkét órát beszéltek . . .

A bolsevik küldöttek az első emeleten a 18. számú szobában tartották frakció-gyűlésüket. Amikor beléptem, egy rekedtes hangot hallottam — a szónokot a tömegtől nem láthattam. „A kompromisszumosok azt mondják, hogy el vagyunk szigetelve. Ne törődjetek velük. Ha elkezdődik, velünk jönnek, vagy elvesztik híveiket . . ."

Egy darab papirost lobogtatott: „Máris jönnek. Éppen most érkezett meg a mensevikek és az eszerek üzenete. Azt írják, hogy elítélik akciónkat, de ha a kormány megtámad bennünket, a proletariátus akaratával nem fognak szembeszállni." (Ujjongás.)

Este a nagyterem tele volt katonákkal és munkásokkal. Óriási tömeg gyűlt össze, a teremben vágni lehetett a füstöt. A szovjetek régi Központi Végrehajtó Bizottsága végre rászánta magát, hogy üdvözölje az új szovjetkongresszus küldötteit. Pedig ez a kongresszus a Végrehajtó Bizottság bukását is jelentette — és talán az általa létrehozott rendszer bukását is. Ezen a gyűlésen azonban csak a Központi Végrehajtó Bizottság tagjainak volt szavazati joguk . . .

Éjfél már elmúlt, amikor Goc elfoglalta az elnöki széket, és Dan feszült, szinte fenyegetőnek tűnő figyelem közepette beszélni kezdett:

„Tragikus órákat élünk. Az ellenség Petrográd kapui előtt áll, a demokrácia erői megkísérlik az ellenállás megszervezését, de mégis attól tartunk, hogy a főváros véres harcok színhelye lesz, és az éhínség nemcsak homogén kormányunkra, hanem magára a forradalomra is halálos csapást mérhet.

A tömeg apatikus és kimerült. A forradalom nem érdekli. Ha a bolsevikok megmozdulnak, ez a forradalom végét jelenti..." (Közbeszólások: „Hazugság!") „Az ellenforradalmárok arra várnak, hogy a bolsevikokkal együtt megkezdhessék a zavargást és a mészárlást... Ha fegyveres demonstrációra kerül sor, akkor nem lesz Alkotmányozó Gyűlés!... (Közbekiáltások: „Hazudik! Szégyellje magát!")

Megengedhetetlen, hogy a petrográdi helyőrség a hadműveleti zónában nem hajtja végre a vezérkar parancsait... Engedelmeskednetek kell a vezérkar és az általatok választott Központi Végrehajtó Bizottság parancsainak. A »minden hatalmat a szovjeteknek« jelszó — halál! A rablók és tolvajok lesik a pillanatot, amikor büntetlenül fosztogathatnak és gyújtogathatnak... Ha ez a jelszavatok: »Törjetek be a burzsujok házaiba, vegyétek el a cipőiket és ruháikat...«" (Lárma, kiáltások: „Nincs ilyen jelszó! Hazudik! Hazudik!") „Nos, lehet, hogy másképpen kezdődik, de mindenképpen ezzel fog végződni!

A Központi Végrehajtó Bizottság teljhatalmú szerv, és rendelkezéseit végre kell hajtani... Nem félünk a szuronyoktól... A Központi Végrehajtó Bizottság testével védi meg a forradalmat..." (Közbekiáltások: „Ez a test már régóta hulla!")

A lárma egyre fokozódott. Dan öklével verte az asztalt, és teljes erejéből ordított: „Akik most e jelszó megvalósítását követelik, bűnt követnek el!"

Egy hang: „Ti követtetek el bűnt már akkor, amikor a megszerzett hatalmat a burzsoázia kezére játszottátok!"

Goc az elnöki csengőt rázva: „Csend, vagy kivezettetem!"

Egy hang: „Próbálja meg!" (Derültség és füttyszó.)

„Mármost ami békepolitikánkat illeti..." (Derültség.) „Oroszország sajnos képtelen tovább folytatni a háborút. Béke lesz, de nem permanens béke — nem demokratikus béke... Ma, a Köztársaság Tanácsában, hogy a vérontást elkerüljük, napirendre tűztük a földnek az agrárbizottságok kezébe való átadását és az azonnali béketárgyalásokat..." (Derültség, közbeszólások: „Már késő!")

Ezután a bolsevikok részéről Trockij lépett az emelvényre.

Percekig tartó tapsvihar fogadta. Keskeny arca hegyes szakállával, ironikus kifejezésével valóban mefisztói volt.

„Dan taktikája azt mutatja, hogy a tömeg — a nagy, apatikus és közömbös tömeg — teljes egészében őt követi!" (Nagy derültség.) Drámai gesztussal az elnök felé fordult: „Amikor kijelentettük, hogy a földet a parasztoknak kell adni, akkor önök ezt ellenezték. Mi azt mondtuk a parasztoknak: »Ha nem adják oda a földet, vegyétek el magatok!« A parasztok megfogadták tanácsunkat. És most önök azt hirdetik, amit mi hat hónappal ezelőtt...

Kötve hiszem, hogy Kerenszkij új rendeletét, mely szerint a hadseregben fel kell függeszteni a halálbüntetést, tulajdon eszményei diktálták. Úgy gondolom, inkább a petrográdi helyőrség győzte meg, amikor megtagadta az engedelmességet...

Ma azzal vádolják Dant, hogy a Köztársaság Tanácsában olyan beszédet mondott, amelyből kitűnik, hogy ő titkos bolsevik... Eljön majd a nap, amikor Dan azt fogja mondani, hogy a forradalom színe-virága vett részt a július 16-i és 18-i felkelésben... Abban a határozatban, amelyet Dan ma a Köztársaság Tanácsa elé terjesztett, nem volt szó a hadsereg fegyelmének helyreállításáról, jóllehet pártja ezt követeli...

Nem. Az utolsó hét hónap története mutatja, hogy a tömegek elfordultak a mensevikektől. A mensevikek és az eszerek legyőzték a kadetokat, amikor pedig a hatalom a kezükbe került, azt átadták a kadetoknak...

Dan szerint nincs jogotok a felkelésre. Márpedig — a lázadás a forradalmár joga! Ha az elnyomott tömegek fellázadnak, ez joguk..."

Utána a hosszúkás arcú, éles nyelvű Liber állt fel. Gúnyos nevetés fogadta.

„Engels és Marx azt mondta, hogy a proletariátusnak nincs joga a hatalom átvételére, amíg arra meg nem érett. Egy polgári forradalomban, amilyen a mostani, a hatalomnak a proletariátus által való átvétele a forradalom tragikus végét jelenti. Trockij mint szociáldemokrata teoretikus, maga is ellenzi azt, ami mellett itt lándzsát tör..." (Hangok: „Elég! Le vele!")

A következő szónok Martov, akit állandóan félbeszakítanak:

„Az internacionalisták nem ellenzik a hatalom átadását a demokráciának, de a bolsevik módszereket elvetik. A jelen pillanat nem alkalmas a hatalom átvételére . . ."

Utána még egyszer Dan vette át a szót, s hevesen tiltakozott a Forradalmi Katonai Tanács lépése ellen, amely egy biztost küldött, hogy foglalja le az „Izvesztyija" szerkesztőségét, és cenzúrázza a lapot. Egyre növekvő hangzavar. Martov beszélni próbált, de egy szavát sem lehetett hallani. A hadsereg és a Balti Flotta küldöttei felálltak, és azt kiabálták, hogy az *ő* kormányuk a szovjetek.

Ehrlich a legnagyobb zűrzavar közepette beterjesztett egy határozati javaslatot, amely a munkásokat és a katonákat arra hívja fel, hogy őrizzék meg nyugalmukat, ne engedjék magukat belesodorni semmiféle tüntetésbe; a határozat elismeri egy közbiztonsági bizottság azonnali létrehozásának szükségességét és felkéri az Ideiglenes Kormányt, hogy azonnal rendelje el a föld átadását a parasztoknak és kezdjen béketárgyalásokat . . .

Ekkor felugrott Volodarszkij. Izgatott hangon kijelentette, hogy a szovjetkongresszus előestéjén a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságának nincs joga átvenni a kongresszus funkcióját. A bizottság már eljátszotta kisded játékait, és ez a határozat csak átlátszó trükk, mely arra szolgálna, hogy a kezéből kisikló hatalmat megtartsa . . .

„Mi, bolsevikok, nem szavazunk erre a határozatra!" Erre a bolsevikok elhagyták a termet. A határozatot elfogadták.

Hajnalban négy óra tájt az előcsarnokban Zorinnal találkoztam. Vállán puska volt.

„Kezdődik" — mondotta nyugodtan és elégedetten. „Az igazságügyi államtitkárt és a kultuszminisztert már elfogtuk. Most lent vannak a pincében. Egy ezred elindult, hogy megszállja a telefonközpontot, egy másik a postát, egy harmadik az Állami Bankot szállja meg. A Vörös Gárda sem tétlen . . ."

A Szmolnij lépcsőjére érve, a barátságtalan, hideg novemberi hajnalon vörösgárdistákat láttunk elvonulni: fiatal legények munkásruhában, vállukon szuronyos puskával; menet közben izgatottan beszélgettek.

Nyugat felől hirtelen távoli fegyverropogás hallatszott. A tisztiiskolások fel akarták nyitni a hidakat a Néván, hogy a viborgi munkások és katonák ne egyesülhessenek a város központjában levő szovjet erőkkel. De a kronstadti tengerészek ismét lezárták a hidakat.

Hátunk mögött a fényesen kivilágított Szmolnij zsongott, mint valami óriási méhkas...

AZ IDEIGLENES KORMÁNY BUKÁSA

November 7-én, szerdán, későn keltem. A Péter-Pál erőd felől éppen a déli ágyúszó hallatszott, amikor a Nyevszkijen végigmentem. Hideg, barátságtalan idő volt. Az Állami Bank lezárt kapui előtt szuronyos katonák álltak.

„A kormány emberei vagytok?" — kérdeztem őket.

„A kormánynak már befellegzett! Szlava bogu! (Hála istennek!)" Ennél többet nem tudtam meg tőlük ...

A villamosokról fürtökben lógtak az utasok — férfiak, nők, gyermekek. Az üzletek nyitva voltak, és mintha az utca nyugodtabb lett volna, mint az előző napon. Éjszaka a házak falait új, felkelésellenes plakátokkal ragasztották tele — a parasztokhoz, a katonákhoz, a petrográdi munkásokhoz intézett felhívásokkal. Az egyik felhívás így szólt:

„A PETROGRÁDI VÁROSI DUMÁTÓL

A Városi Duma közli a polgárokkal, hogy a november 6-i rendkívüli ülésen Közbiztonsági Bizottságot alakított, melynek tagjai a Központi Duma és a kerületi dumák küldöttei, azonkívül a demokratikus forradalmi szervezeteknek — a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságának, a Parasztküldöttek Összoroszországi Végrehajtó Bizottságának, a katonák és tengerészek szervezeteinek, a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének (!), a Szakszervezeti Tanácsnak és más szervezeteknek a képviselői.

A Közbiztonsági Bizottság tagjai a Városi Duma épületében fogadnak. Telefonszámok: 15—40, 223—77, 138—36.

1917 november 7."

Bár akkor ezt még nem tudtam, ez volt a duma hadüzenete a bolsevikoknak.

Vettem egy „Rabocsij Puty"-ot, más lapot nem árultak; később — másodkézből, egy katonától — vettem egy „Gyeny"-t. A nagyformátumú bolsevik újság, amelyet a „Russzkaja Volja" lefoglalt nyomdájában nyomtak, az első lapon óriási betűkkel hirdette: „Minden hatalmat a munkás-, katona- és parasztszovjeteknek! Békét, földet, kenyeret!" A vezércikket Zinovjev írta, aki akárcsak Lenin, illegalitásban volt. Így kezdődött:

„Minden katona és minden munkás, minden igazi szocialista és minden becsületes demokrata előtt világos, hogy ma csak két lehetőség van.

Vagy — a hatalom megmarad a burzsoázia és a földbirtokosok kezében, s akkor jaj a munkásoknak, katonáknak és parasztoknak, akkor tovább folyik a háború, tovább éhezünk, pusztulunk.

Vagy pedig — a hatalmat átveszik a forradalmi munkások, katonák és parasztok, s ez a földbirtokosok zsarnokságának a végét, a kapitalisták teljes bukását és az igazságos béke azonnali megkötését jelenti. A parasztok megkapják a földet, a munkások ellenőrzést gyakorolnak az ipar felett, az éhesek kenyérhez jutnak, és az ostoba háborúnak vége szakad! . . ."

A „Gyeny" hírt adott az izgalmas éjszaka eseményeiről. A telefonközpont, a Balti Pályaudvar, a posta a bolsevikok kezén; a peterhofi tisztiiskolások nem tudnak Petrográdba jutni; a kozákok határozatlanok; letartóztattak néhány minisztert; agyonlőtték Meyert, a városi milícia parancsnokát; letartóztatások mindkét részről; közelharcok katonák, tisztiiskolások és vörösgárdisták őrjáratai között.

A Morszkaja sarkán beleütköztem Gomberg kapitányba, egy mensevik „honvédőbe", a párt katonai osztályának titkárába. Arra a kérdésemre, hogy a felkelés valójában megtörtént-e már, fáradtan, vállvonogatással válaszolta: „Csort znajet! (Az ördög tudja!) Meglehet, hogy a bolsevikok a kezükbe kaparintják a hatalmat, de három napnál tovább nem tarthatják meg. Nincsenek kormányzásra alkalmas embereik. Talán jó is, ha engedjük, hogy megkíséreljék, legalább belebuknak . . ."

A Szt. Izsák tér sarkán levő katonai szálloda előtt fegyveres matrózok álltak. A szálló halljában sok fel-le sétálgató, vagy suttogó hangon beszélgető fiatal tisztet láttam; a matrózok nem engedték ki őket a kapun...

Hirtelen kint eldördült egy puskalövés, utána — fegyverropogás. Kirohantam. A Mária-palota körül, ahol a Köztársaság Tanácsa ülésezett, valami rendkívüli dolog történt. A nagy téren végig katonák álltak, kezükben puska; az épület tetejét figyelték.

„Provokáció! Ránk lőttek!" — kiabálta az egyik, egy másik pedig a kapuhoz rohant.

A palota nyugati sarka előtt nagy páncélautó állt. Rajta vörös zászló, újonnan ráfestett vörös betűk: SZRSZD (Szovjet Rabocsih i Szoldatszkih Gyeputatov). A Szt. Izsák téren ágyúkat állítottak fel. A Novaja ulica torkolatában barikádot emeltek: ládák, hordók, egy régi ágybetét, egy vagon. A Mojka rakpart végét farakással torlaszolták el. A ház előtt végig ugyancsak mellvéddé magasodó farönkök...

„Gondoljátok, hogy itt harcra kerül sor?" — kérdeztem.

„Bizony, mégpedig hamarosan" — felelte egy katona idegesen. „Jó lesz, elvtárs, ha elmegy, mert könnyen baja eshet. Abból az irányból fognak jönni" — mutatott a tengerészeti hivatal felé.

„Kik fognak jönni?"

„Azt nem tudnám megmondani, testvér" — mondotta, és köpött egyet.

A palota bejárata előtt katonák és matrózok csoportosultak. Egy matróz beszámolt a Köztársasági Tanács végóráiról. „Szépen besétáltunk, és minden ajtóhoz katonákat állítottunk. Odamentem az ellenforradalmár kornyilovistához, aki elnökölt: »Nincs többé Tanács. Menjetek haza!«"

A körülállók nevettek. Mindenféle pecsétes papirost lobogtatva sikerült eljutnom a sajtókarzat ajtajáig. Itt egy óriás termetű, mosolygó matróz megállított, és amikor belépési engedélyemet megmutattam, csak legyintett: „Még ha maga Szent Mihály volna az elvtárs, akkor sem mehetne be!" Az üvegajtón át láttam egy bezárt francia laptudósító dühtől eltorzult arcát és gesztikuláló kezét.

Nem messze tőlem egy csomó katonától körülvéve, tábornoki

egyenruhában, egy szürkebajuszos, alacsony termetű ember állott. Arca pipacsvörös volt.

„Alekszejev tábornok vagyok" — ordította. „Mint felettese és a Köztársasági Tanács tagja, követelem, hogy engedjen be!" Az őrtálló katona a fejét vakarta — nem tudta, mitévő legyen. Megszólított egy tisztet, aki nagyon izgatott lett, amikor meglátta, ki áll előtte, és zavarában katonásan tisztelgett.

„Excellenciád — dadogta, a régi rendszerben szokásos megszólítást használva —, a palotába nem szabad senkit sem beengedni... nincs jogom..."

Egy autó haladt el mellettük. Goc ült benne, hangosan nevetve. Utána egy másik autó. Az elülső ülésen fegyveres katonák. Bent a kocsiban az Ideiglenes Kormány néhány letartóztatott tagja ült. Peters, a Forradalmi Katonai Tanács lett tagja, sietve jött át a téren.

„Azt hittem, hogy ezeket az urakat már tegnap este elfogták" — mondtam az autóra mutatva.

„Óh" — felelte, egy felsült kisfiú fintorával. „Azok a marhák megint futni hagyták legtöbbjét, mielőtt közbeléphettünk volna."

A Voszkreszenszkij proszpekten matrózok vonultak, mögöttük, amíg a szem ellátott, katonák meneteltek.

A Téli Palota felé vettük utunkat. A Palota térbe torkolló utcákat fegyveres őrök zárták le. A tér nyugati részén hosszú katonai kordont vontak, melyet izgatott civilek vettek körül. Néhány katona fát hordott ki a palota udvarából és a főbejárat előtt nagy halomba rakta — különben minden csendes volt.

Nem tudtuk megállapítani, vajon az őrök kormánypártiak-e vagy szovjetpártiak. A Szmolnijban kiállított engedélyeinkre rá sem hederítettek, azért egy másik bejáratnál próbálkoztunk. Fontoskodó arccal mutattuk meg amerikai útlevelünket. „Hivatalos ügy" — mondtuk, és bejutottunk. A palota ajtajánál a régi kapusok, sárgarézgombos, vörös és aranygalléros kék egyenruhában, — udvariasan lesegítették rólunk a kabátot. Felmentünk. A sötét, barátságtalan folyosón néhány öreg hivatalsegéd őgyelgett, — Kerenszkij ajtaja előtt pedig egy fiatal tiszt sétált fel-alá, bajuszát rágva.

Megkérdeztük, beszélhetünk-e a miniszterelnökkel. Meghajolt, összeütötte a sarkantyúját. Francia nyelven felelt:

„Sajnálom. Alekszandr Fjodorovics most nagyon el van foglalva . . .” Egy pillanatig fürkészve ránk nézett, és hozzáfűzte: „Voltaképpen nincs is itt . . .”

„Hol van?”

„A frontra ment. Megsúgom önnek: még benzinje is alig volt. Az angol kórháztól kellett kölcsönkérnünk.”

„A miniszterek itt vannak?”

„Itt tanácskoznak valamelyik teremben. Hogy melyikben, azt nem tudom.”

„Mit gondol, idejönnek a bolsevikok?”

„Persze. Biztosan jönnek. Minden pillanatban várom a telefonértesítést, amely jelenti jövetelüket. De mi felkészültünk. Itt vannak a palota előtt a tisztiiskolások. Ott azon az ajtón túl.”

„Bemehetünk oda?”

„Nem. Semmi esetre sem. Megtiltották.” Sorban kezet fogott mindenkivel, és elsietett. Mi a tiltott ajtóhoz mentünk, amely egy a termet két részre osztó ideiglenes falból nyílt, és ki akartuk nyitni. A másik oldalról hangok hallatszottak. Valaki nevetett. Különben az egész hatalmas palotában síri csend honolt. Egy öreg palotaőr sietett hozzánk. „Uram, ide nem szabad bemenni!”

„Miért van az ajtó bezárva?”

„Hogy benn tartsuk a katonákat” — mondta. Ott ácsorgott egy darabig, aztán valamit motyogott, hogy meg kell innia a teáját, és eltávozott. Kinyitottuk az ajtót.

Közvetlen előttünk két katona állt őrt, de egy szót sem szóltak. A folyosó hatalmas, díszes terembe vezetett, melyet óriási kristálycsillárok világítottak meg. Ebből több kisebb, sötét faburkolatú szoba nyílt. A parketten végig két sor piszkos matrac és pokróc. Itt-ott egy-egy lustán nyújtózkodó katona. A földön mindenfelé cigarettacsikkek, kenyérhéj, ruhák, drága francia címkés üres palackok. És egyre több és több a vörös vállszalagos katona — tisztiiskolások — a dohányfüsttől, mosdatlan embertestek kigőzölgésétől fullasztó levegőjű teremben. Az egyik egy üveg fehér burgundit tartott éppen a kezében — valószínűleg a palota pincé-

jéből csente. A katonák csodálkozva néztek ránk, amint teremről teremre mentünk, míg végül hatalmas dísztermekbe értünk, amelyeknek óriási, piszkos ablakai a térre néztek. A falakon nagy képek, nehéz aranyrámákban — csatajelenetek az orosz történelemből: „1812 október 12" és „1812 november 6" és „1813 augusztus 16—28"... Az egyik kép felső jobbsarka megsérült.

A padló és a falak állapotából ítélve ezeket a termeket már hetek óta kaszárnyának használták. Az ablakpárkányon gépfegyverek, a szalmazsákok között puskák.

A képeket néztük, mikor közvetlen közelből erős alkoholszag csapta meg az orromat és egy hang, idegen kiejtéssel, de folyékony franciasággal így szólt:

„Abból, ahogy a képeket nézik, nyilvánvalónak látszik, hogy az urak külföldiek." Alacsony, kövérkés emberke volt, amikor leemelte kalapját, láttam, hogy kopasz.

„Amerikaiak? Nagyon örvendek. Vlagyimir Arcibasev törzskapitány vagyok, boldogan állok szolgálatukra." Egyáltalán nem volt meglepve azon, hogy négy külföldi, köztük egy asszony, csak így sétálgat egy közvetlenül harc előtt álló sereg állásai között. Panaszkodni kezdett az oroszországi állapotok miatt.

„Nemcsak ezek a bolsevikok" — mondotta. „De hol vannak az orosz hadsereg nagyszerű hagyományai?! Nézzenek körül. Ezek itt mind tisztiiskolások. De gentlemanek ezek? Kerenszkij boldogboldogtalan előtt megnyitotta a tisztiiskolák kapuit, az egyetlen feltétel, hogy letesznek egy vizsgát. Persze sokan vannak olyanok, akiket a forradalom bacilusai megfertőztek..."

Hirtelen más témára csapott át. „Nagyon szeretném elhagyni az országot. Elhatároztam, hogy belépek az amerikai hadseregbe. Megkérhetném, hogy elmenjen az amerikai konzulhoz és ezt megbeszélje vele? Megadom a címemet." Tiltakozásunk ellenére felírta a címét egy darab papírra, s nagyon megkönnyebbültnek látszott. A címe még mindig megvan: „Oranienbaumszkaja Skola Praporscsikov, 2. Sztaraja, Peterhof."

„Ma reggel katonai szemle volt" — folytatta, amint végigkísért minket a termeken. „A női zászlóalj elhatározta, hogy hű marad a kormányhoz."

„A női katonák itt vannak a palotában?"

„Igen, a hátsó termekben. Ott biztonságban vannak, ha harcokra kerülne sor." Sóhajtott. „Nagy a felelősség" — mondta.

Egy ideig az ablaknál álltunk és a palota előtti teret néztük, ahová három század tisztiiskolás vonult fel. A hosszúkabátos tisztiiskolásokhoz éppen egy magas, erélyes arcú tiszt beszélt, akiben felismertem Sztankijevicset, az Ideiglenes Kormány katonai főbiztosát. Néhány perc múlva két század tisztelgett, és három harsány hurrá-kiáltás után a térről a Vörös Kapun át a város felé vonult.

„A telefonközpont elfoglalására indulnak" — mondta valaki. Három tisztiiskolás állt mellettünk, s beszélgetésbe elegyedtünk velük. Megmondták a nevüket: Robert Olev, Alekszej Vasziljenko és Erni Sachs, egy észt fiú. Elmondták, hogy közkatona sorból kerültek az iskolába, de már nem akarnak tisztek lenni, mert a tisztek nagyon népszerűtlenek. Látszott rajtuk, hogy nemigen tudják, mit tegyenek, s kényelmetlenül érzik magukat.

De hamarosan kérkedni kezdtek. „Ha jönnek a bolsevikok, majd megmutatjuk nekik, hogy kell harcolni. Ők nem mernek harcolni, gyávák. De ha mégis legyőznének minket, nos, egy golyó marad mindegyikünknél a maga számára..."

E szavaknál hirtelen fegyverropogás hallatszott a közelből. Kint a téren az emberek rohanni kezdtek és a földre lapultak, a sarkon állomásozó konfliskocsisok a lovak nyaka közé csördítettek. A palotában bent nagy volt az izgalom. A katonák ide-oda futkostak, puskát ragadtak, tölténytáskájukat keresték: „Jönnek, jönnek!"... De néhány perc múlva helyreállt a nyugalom. A kocsik visszatértek standjukra, a földön fekvő emberek feltápászkodtak. A Vörös Kapu felől tisztiiskolások közeledtek, nem egészen rendezett sorokban. Az egyik katonát két bajtársa támogatta.

Késő este hagytuk el a palotát. A téren már nem volt egyetlen őr sem. A középületek félköralakú tömbjéből nem szűrődött ki fény. Elmentünk a Hotel France-ba vacsorázni. Még a levest kanalaztuk, amikor a pincér halálsápadtan felkért bennünket, hogy az étkezést a ház hátsó részében levő központi teremben folytassuk, mert a lámpákat eloltják. „Nagy lövöldözés lesz" — mondotta.

Amikor kiértünk a Morszkajára, már egészen sötét volt, csak a Nyevszkij sarkán égett egy lámpa. Alatta egy nagy páncélautó állt, motorja zakatolt, és dűlt belőle a füst. Egy kisfiú felmászott az autóra, és az egyik géppuska csövét vizsgálgatta. Mindenfelé katonák és matrózok álldogáltak, mintha várnának valamire. Visszamentünk a Vörös Kapuhoz. Itt néhány katona állt, nézték a Téli Palota kivilágított ablakait és hangosan beszélgettek.

„Nem, bajtársak — mondta az egyik —, nem lőhetünk rájuk. A női zászlóalj is bent van, még azt mondanák, hogy orosz nőkre lőttünk."

A Nyevszkij sarkán szintén egy páncélautó fordult be. A toronynyíláson egy férfi kidugta a fejét:

„Rajta! Vágjunk át és támadjunk!"

A másik autó vezetője igyekezett túlharsogni a motorberregést: „A bizottság azt mondja, hogy várjunk. Ezeknek a farakások mögött ágyúik vannak . . ."

Errefelé nem jártak a villamosok, a gyéren világított utcán kevés ember mutatkozott; de néhány háztömbbel arrébb csilingeltek a villamosok, embertömeg hullámzott az utcán, a kirakatok ki voltak világítva, a mozik előtt fényreklámok — az élet a szokásos mederben folyt. Volt jegyünk a Marinszkij Színházba — minden színház játszott —, de ezúttal az utca érdekesebb volt a balettnél . . .

A sötétben farakáson botorkáltunk át, mellyel a Rendőrségi Híd bejáratát torlaszolták el. A Sztroganov-palota előtt néhány katona tábori ágyút állított fel. Különböző egyenruhájú katonák jöttekmentek, látszólag minden cél nélkül, és sokat beszéltek . . .

Mintha az egész város a Nyevszkijen sétált volna. Minden utcasarkon óriási tömeg — mindenütt heves vita. Az utcakereszteződéseknél egy-egy tucat szuronyos katona állt őrt, drága prémekbe öltözött öregemberek öklüket rázták feléjük, jólöltözött nők szitkokat szórtak rájuk; a katonák nemigen vitatkoztak velük, zavartan vigyorogtak . . . Páncélkocsik rohantak fel-le az utcán, az első cárok — Oleg, Rurik, Szvetoszlav — nevét viselték, és óriási vörös betűk voltak az oldalukra mázolva: RSZDRP (Rosszijszkaja Szocialdemokratyicseszkaja Rabocsaja Partyija). A Mihajlovszka-

ján egy újságárus előtt életveszélyes tolongás. Egy rubelt, öt rubelt, tizet kínáltak egy lapért, egymás kezéből kapkodták ki a „Rabocsij i Szoldat"-ot, amely a proletárforradalom győzelmét és a még bebörtönzött bolsevikok szabadonbocsátását jelentette be, s felszólította a frontkatonákat, hogy siessenek a forradalom segítségére... Egyébként a négyoldalas kis lap, amelyet óriási betűkkel nyomtak, semmi hírt nem közölt...

A Szadovaja sarkán vagy kétezer ember gyűlt össze. Egy magas épület tetejét nézték, ahol időnként fel-felvillant egy kis vörös fény.

„Nézze!" — mondotta egy nyurga parasztfiú, s odamutatott: „Egy provokátor. Mindjárt belelő a tömegbe..." De senkinek sem jutott eszébe, hogy alaposabban megvizsgálja a dolgot.

* * *

A Szmolnij masszív homlokzata ki volt világítva, amikor odaértünk, és az odatorkolló sötét utcákból csak úgy özönlöttek a siető emberek. Autók és motorkerékpárok jöttek-mentek. A kapun kiforduló óriási elefántszürke páncélautó erősen tülkölt. Tornyán két vörös zászló lobogott. Hideg volt, a külső kapunál őrt álló vöröskatonák tüzet gyújtottak. A belső kapunál is lobogott egy tábortűz, az őrök ennek gyenge fényénél lassan betűzték ki igazolványainkat és fürkésző tekintettel vizsgálgattak bennünket. A kapu mellett kétoldalt felállított négy géppuskáról már levették a vitorlavászon takarót, és a géppuskaheveder kígyóként tekeredett rájuk. Az udvaron a fák alatt hosszú sorban zakatoló páncélautók álltak. A hosszú, néptelen, rosszul világított csarnokok tompán visszhangzottak a léptek, beszéd, kiabálás zajától... A légkör tele volt nyugtalansággal... A lépcsőn nagy tömeg jött lefelé, munkások fekete zubbonyban, kerek fekete prémkucsmában, soknak közülük puska lógott a vállán, katonák piszkos színű köpenyben és szürke szőrmesapkában, itt-ott egy-egy vezető — Lunacsarszkij, Kamenyev —, kezükben hatalmas aktacsomóval, a sietős, izgatottan tárgyaló, fáradt, gondterhelt arcú emberek csoportjai között. Éppen ekkor ért véget a Petrográdi Szovjet rendkívüli ülése. Kamenyevhez léptem — egy széles, élénk arcú, rövid nyakú, mozgékony

emberkéhez. Kommentár helyett folyékony franciasággal felolvasta az imént elfogadott határozatot:

„A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetje köszönti a petrográdi proletariátus és helyőrség győzelmes forradalmát, és különösen kiemeli azt az egységet, szervezettséget és fegyelmet, amely a tömegek felkelését jellemezte; alig ismerünk ennél vértelenebb és sikeresebb felkelést.

A Petrográdi Szovjetnek meggyőződése, hogy a munkás- és parasztkormány, amelyet a forradalom — mint a szovjetek kormányát — létre fog hozni, és amely az ipari proletariátus részére biztosítja majd a szegényparasztság támogatását, habozás nélkül a szocializmus útjára lép, mert csak ily módon menekülhet meg az ország a háború szörnyűségeitől, a háború előidézte szenvedésektől.

Az új munkás- és parasztkormány azonnal igazságos és demokratikus békét fog ajánlani az összes hadviselő országoknak.

Azonnal megszünteti a nagybirtokot, és a földet felosztja a parasztok között. Megvalósítja az ipari termelés és az elosztás feletti munkásellenőrzést, biztosítja a bankok ellenőrzését, majd államosítását.

A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetje felszólítja Oroszország összes munkásait és parasztjait, hogy minden erejükkel támogassák a proletárforradalmat. A Petrográdi Szovjetnek meggyőződése, hogy a városi munkások, a szegényparasztokkal szövetségben, biztosítják a teljes forradalmi rendet, amely a szocializmus győzelmének elengedhetetlen feltétele. A Petrográdi Szovjetnek meggyőződése, hogy a nyugat-európai országok proletariátusa segítségünkre lesz a szocializmus tényleges és végleges győzelmének kivívásában."

„Szóval, önöknek az a véleménye, hogy már győztek?"

Kamenyev vállat vont. „Egyelőre még igen sok dolgunk van. Rengeteg. Még csak a kezdet kezdetén vagyunk . . ."

A lépcsőn Rjazanovval, a szakszervezetek alelnökével találkoztam. Tekintete komor volt, idegesen rágta szürkülő bajuszát. „Őrültség! Őrültség!" — ordította. „Meg vannak bolondulva. Az európai munkásság nem fog megmozdulni. Egész Oroszország . . ." Legyintett, majd elsietett. Rjazanov és Kamenyev is ellenezte ama emlékezetes ülésen a felkelést, és Lenin bizony nem kímélte őket . . .

Történelmi ülés volt. Trockij a Forradalmi Katonai Tanács nevében bejelentette, hogy az Ideiglenes Kormány nincs többé.

„A burzsoá kormányokat az jellemzi — mondotta —, hogy becsapják a népet. Mi, a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjei olyasmit kísérlünk meg, ami egyedülálló a történelemben: létrehozunk egy olyan hatalmat, amely csakis a katona-, munkás- és parasztтömegek javát akarja."

Lenin is megjelent, óriási üdvrivalgás fogadta. Arról beszélt, hogy a világforradalom győzni fog... Majd Zinovjev: „Az orosz proletariátus a mai nappal lerótta a nemzetközi proletariátussal szembeni tartozását. Óriási csapást mértünk a háborúra, halálos csapást minden imperialistára, de különösen a hóhér Vilmosra..."

Utána Trockij közölte, hogy a frontot értesítették a felkelés győzelméről, de még nem érkezett válasz. Állítólag néhány csapat Petrográd ellen vonul, küldöttséget kell meneszteni eléjük, hogy megtudják, mi az igazság.

Közbeszólások: „Meg kell várni az Összoroszországi Szovjetkongresszus döntését!"

Trockij hűvösen: „A petrográdi munkások és katonák felkelése nem várta meg a szovjetkongresszus döntését!"

Az ajtó előtt tolongó tömegen átvergődve sikerült bejutnunk a nagy ülésterembe. A fehér csillárok alatt a széksorokban, az ablakpárkányokon, sőt az emelvény szélén is, egymás hegyén-hátán ültek hol mély csendben, hol hangosan ujjongva az egész ország munkásainak és katonáinak képviselői. A terem nem volt fűtve, de a levegő elviselhetetlenül fülledt volt az emberi testek kigőzölgésétől. A tömeg fölött sűrű, fojtó felhőként lebegett a cigarettafüst. Időnként valaki felállt az emelvényre és kérte a küldötteket, hogy tartózkodjanak a dohányzástól; ilyenkor mind, a dohányzók is, kiabálni kezdtek: „Ne dohányozzunk, elvtársak!" — és aztán folytatták a dohányzást. Petrovszkij, az Obuhov-gyár anarchista küldötte, helyet szorított nekem maga mellett. Borotválatlan és mocskos volt, három napja nem aludt, éjjel-nappal dolgozott a Forradalmi Katonai Tanácsban — alig állt a lábán.

Az emelvényen a régi Központi Végrehajtó Bizottság vezetői ültek — most utoljára irányították a szovjeteket, amelyeken

az első napoktól kezdve uralkodtak, s amelyek most fellázadtak ellenük. Az orosz forradalom első szakasza — amelyet ezek az emberek igyekeztek nyugodt mederbe terelni — lezárult... E szakasz három legjelentékenyebb figurája nem volt jelen: Kerenszkij forrongó és ingadozó hangulatú kisvárosokon át a frontra menekült; Csheidze, a vén sas, mély megvetéssel minden iránt, visszavonult grúziai hegyeibe, hogy tüdőbaját gyógyítsa. A nemes lelkű Cereteli is teljesen összeroppant, de még egyszer felbukkan majd, hogy ékesszólóan védjen egy vesztett ügyet. Goc itt volt, s itt volt Dan, Liber, Bogdanov, Brojdo, Filipovszkij is, — sápadtan, beesett szemmel, dühösen. Lábuknál forrongó, kavargó tömeg — a Második Szovjetkongresszus képviselői, felettük a Forradalmi Katonai Tanács, mely kezében tartotta a felkelés szálait és amelynek korlátlan hatalma volt... Este tíz óra negyven perc volt.

Dan, egy katonaorvosi egyenruhába öltözött szelíd arcú, kopaszodó férfi, a csengőt rázta. Hirtelen néma csend támadt, melyet csak az ajtónál tolongó emberek izgatott vitatkozása tört meg...

„Kezünkben a hatalom" — kezdte Dan szomorúan, aztán kis szünet után halkan folytatta: „Elvtársak! A szovjetkongresszus olyan szokatlan időben és körülmények között ült össze, hogy meg fogják érteni, miért tekinti a Központi Végrehajtó Bizottság szükségtelennek, hogy politikai szónoklatot tartson önöknek. Ezt meg fogják érteni, különösen ha arra gondolnak, hogy én is tagja vagyok a Központi Végrehajtó Bizottságnak, és hogy ebben a pillanatban pártunk tagjait, akik pedig csak a Végrehajtó Bizottság utasításait hajtják végre, a Téli Palotában tűz alatt tartják." (Izgatott lárma.)

„A Munkás- és Katonaküldöttek Második Szovjetkongresszusát ezennel megnyitom!"

Az elnökség megválasztása nyugtalan lárma, mozgolódás közepette folyt le. Avanyeszov bejelentette: a bolsevikok, a baloldali eszerek és az internacionalista mensevikek megállapodtak abban, hogy az elnökségben az egyes csoportok számarányuknak megfelelően lesznek képviselve. Néhány mensevik hevesen tiltakozott. De egy szakállas katona rájuk rivallt: „Gondoljatok arra, mit tettek velünk, bolsevikokkal, amikor *mi* voltunk kisebbségben!"

Az eredmény ez volt: 14 bolsevik, 7 eszer, 3 mensevik, 1 internacionalista (a Gorkij-csoport tagja). Hendelman az eszerek jobbszárnya és „centruma" nevében kijelentette, hogy ők nem hajlandók részt venni az elnökség munkájában; ugyanezt mondta Hincsuk a mensevikek nevében; az internacionalista mensevikek pedig kijelentették, hogy bizonyos körülmények tisztázása előtt ugyancsak nem lehetnek az elnökség tagjai. Szórványos taps és lárma. Egy hang: „Renegátok, és ti nevezitek magatokat szocialistáknak!" Az ukrán küldöttek egyik képviselője kért egy helyet, s kapott is. A régi Központi Végrehajtó Bizottság emberei elhagyták az emelvényt. Helyükbe Trockij, Kamenyev, Lunacsarszkij, Kollontaj asszony, Nogin került... Az egész terem felállt, s óriási tapsvihar tört ki. A bolsevik párt alig négy hónap előtt megvetett és gyűlölt szekta volt, ma pedig a forradalmi Oroszország vezére!

Kamenyev ismertette a napirendet: 1. A hatalom megszervezése. 2. A háború és a béke. 3. Az Alkotmányozó Gyűlés. Utána Lozovszkij szólalt fel. Közölte, hogy az összes csoportok előzetes megállapodása alapján javasolják a kongresszusnak: hallgassa és vitassa meg a Petrográdi Szovjet jelentését, azután adja meg a szót a Központi Végrehajtó Bizottság és az összes pártok képviselőinek, és csak ezután térjen át a napirendre.

Egyszerre azonban egy másfajta hang szűrődött be a terembe, túlharsogva a tömeg lármáját, egy nyugtalanító, meg-megismétlődő hang — az ágyúk tompa dörgése. Mindenki riadtan nézett az ablakok felé, valami lázas izgalom lett úrrá az embereken. Martov szót kért, és rekedten ordította: „Elvtársak! Kitört a polgárháború! A legelső kérdés csak az lehet, hogyan juthatunk ki a válságból békés úton. Azonnal meg kell tárgyalnunk elvileg és politikai szempontból, hogyan, mi módon háríthatjuk el a polgárháborút. Az utcákon testvéreinket gyilkolják! Ebben a pillanatban, amikor egy forradalmi párt a szovjetkongresszus megnyitása előtt megkísérli a hatalom kérdését katonai összeesküvéssel eldönteni — egy pillanatig képtelen volt túlharsogni a lármát —, minden forradalmi pártnak szembe kell nézni ezzel a ténnyel! A kongresszus napirendjének első pontja — a hatalom kérdése, és ezt a kérdést most fegyverrel döntik el az utcán!... Olyan hatalmi szervre van szük-

ség, amelyet az egész demokrácia el fog ismerni. Ha a kongresszus a forradalmi demokrácia szócsöve kíván lenni, nem ülhet ölbe tett kézzel, amikor a polgárháború veszélye egyre fenyegetőbb, s amikor emiatt könnyen kitörhet az ellenforradalom . . . A békés kibontakozás lehetőségét egy egységes demokratikus hatalom kialakulásában látom . . . Választanunk kell egy küldöttséget, amely tárgyal a többi szocialista párttal és szervezettel . . .”

Közben szünet nélkül hallatszott a tompa, ütemes ágyúdörgés, és a küldöttek egymás szavába vágva, izgatottan vitatkoztak . . . Így, ágyúdörgés közben, egy gyűlölettel, félelemmel és bátor akarással telt sötét éjjelen született meg az új Oroszország.

A baloldali eszerek és az egyesült szociáldemokraták támogatták Martov indítványát. Az indítványt elfogadták. Egy katona bejelentette, hogy a Parasztküldöttek Összoroszországi Szovjetje nem volt hajlandó elküldeni képviselőit a kongresszusra; azt javasolta, hogy küldjenek hozzájuk egy bizottságot, s az hivatalosan hívja meg a szovjetet. „Néhány küldött megjelent” — mondotta. „Javaslom, hogy adjuk meg nekik a szavazati jogot.” Elfogadták.

Haras százados kért szót: „A politikai képmutatók, akik itt a kongresszust irányítják, azt állítják, hogy nekünk a hatalom kérdését kell eldöntenünk. Ugyanakkor a hátunk mögött eldöntik ezt a kérdést, még mielőtt a kongresszus megkezdte volna munkáját! Az ütések, melyek ebben a pillanatban a Téli Palotára zúdulnak, szögek annak a politikai pártnak a koporsójában, amely ilyen kalandba bocsátkozott!” Utána Garra ugrott fel. „Amíg itt békejavaslatokat vitatunk meg, kint az utcán vér folyik . . . Az eszerek és a mensevikek semmi felelősséget sem vállalnak azért, ami most végbemegy, és mindenkit felszólítanak, hogy szálljanak szembe a hatalom megragadásának e kísérletével . . . ” Kutcsin, a 12. hadsereg küldötte és a trudovikok képviselője: „Én csak azért jöttem, hogy tájékoztassam a küldötteket. Most visszamegyek a frontra, ahol az összes hadseregbizottságok azt tartják, hogy a hatalom átvétele a szovjetek által, három héttel az Alkotmányozó Gyűlés előtt — árulás, tőrdöfés a hadsereg hátába.” Lárma. „Hazudik! Hazudik!” . . . „Végezzünk ezzel a petrográdi kalanddal! Felszólítok minden küldöttet: hagyja el ezt a termet, hogy megvédje

az országot és a forradalmat!" Amikor fülsiketítő lárma közepette elhagyta az emelvényt, egyesek fenyegetve rázták feléje az öklüket... Azután Hincsuk állt fel, egy tiszt, hosszú barna kecskeszőr kabátban. Simán és meggyőzően beszélt: „A front küldöttei nevében szólok. A hadsereg a kongresszuson nines megfelelően képviselve, s azonkívül a hadsereg nem tartja szükségesnek, hogy a szovjetek kongresszusa ülésezzen most, három héttel az Alkotmányozó Gyűlés egybehívása előtt..." Egyre növekvő lárma. „A hadseregnek az a véleménye, hogy a kongresszusnak nincsen meg a szükséges tekintélye." A katonák lassanként a terem minden részén felemelkedtek helyükről.

„Kinek a nevében beszél? Kit képvisel?" — kiáltották.

„Az 5. hadsereg szovjetje Központi Végrehajtó Bizottságának nevében a második F — ezred, az első N — ezred, a harmadik S — vadászok nevében..."

„Mikor választották meg? Maga a tiszteket képviseli, nem a katonákat! Mi a véleménye erről a katonáknak?" Gúnyos nevetés, lárma.

„Mi, a front-csoport, elhárítunk magunkról minden felelősséget azért, ami történt és ami történik, és szükségesnek tartjuk az összes öntudatos forradalmi erők mozgósítását a forradalom megmentése érdekében! A front-csoport el fogja hagyni a kongresszust... a harcot az utcán kell megvívnunk!"

Óriási felháborodás. „A vezérkar nevében beszél, nem a hadsereg nevében!"

„Minden józan gondolkodású katonát felhívok arra, hogy hagyja el a kongresszust!"

„Kornyilovista! Ellenforradalmár! Provokátor!" — kiáltották feléje.

Azután Hincsuk a mensevikek nevében kijelentette, hogy a békés megoldás egyetlen lehetősége: felvenni a tárgyalásokat az Ideiglenes Kormánnyal egy olyan új kabinet alakítása céljából, melyet minden társadalmi réteg támogatni fog. A lármától percekig nem folytathatta beszédét. Szinte kiabálva olvasta fel a mensevik nyilatkozatot:

„Az a körülmény, hogy a bolsevikok a Petrográdi Szovjet segít-

ségével — a többi párt megkérdezése nélkül — katonai összeesküvést szerveztek, lehetetlenné teszi számunkra, hogy a kongresszus munkájában részt vegyünk. Képviselőinket tehát visszahívjuk, és felkérjük a többi csoportot, kövessék példánkat, és üljünk össze a helyzet megvitatása végett!"

„Áruló!" Az állandó lármában alig hallani az eszer Hendelman hangját. Hendelman a Téli Palota lövetése ellen tiltakozik... „Ellenezzük az ilyenfajta anarchiát..."

Alig hangzott el beszéde, amikor egy sovány arcú, villámló szemű fiatal katona ugrott fel az emelvényre és drámai gesztussal csendet parancsolt.

„Elvtársak!" — kiáltotta, és a lárma elült. „Petersonnak hívnak. A 2. lett vadászezred nevében beszélek. Hallottátok, mit mondott a hadseregbizottságok két képviselője. De ennek csak akkor volna némi jelentősége, ha *ezek az emberek csakugyan a hadsereget képviselnék.*" Viharos taps. „*De ezek az emberek nem a katonák képviselői!*" Öklét rázva folytatta: „Mióta követeli már a 12. hadsereg a Nagy Szovjet és a Hadseregbizottság újjáválasztását! De mint az önök Központi Végrehajtó Bizottsága, ugyanúgy a mi bizottságunk sem volt hajlandó szeptember vége előtt összehívni a tömegek képviselőinek a gyűlését, s így a reakciósok saját embereiket küldhették erre a kongresszusra. A lett katonák pedig azt mondják: »Elég a papiroshatározatokból! Elég a sok beszédből! Most tettek kellenek. A hatalmat nekünk kell megragadnunk!« Az álküldöttek hagyják el a kongresszust! A hadsereg ellenük van!"

A teremben tapsvihar tört ki. Az ülés legelején az egymást gyorsan követő eseményektől megzavart, az ágyúdörgéstől megdöbbent küldöttek ingadoztak. A szónoki emelvényről egy órán át zuhogtak le rájuk a kalapácsütések, amelyek egybeolvasztották, de ugyanakkor a földre sújtották őket. Vajon csakugyan olyan egyedül állnak? Oroszország ellenük támad? Igaz, hogy a hadsereg Petrográd ellen vonul? És akkor felállt ez a kék szemű fiatal katona, és egy csapásra megvilágosodott előttük az igazság... *Ez* volt a katonák hangja — a munkások és parasztok milliói olyan emberek voltak, mint ők, úgy éreztek és gondolkoztak, mint ők.

Ismét katonák... Gzselsah a front küldöttei nevében közölte,

hogy csak egy csekély többség határozott úgy, hogy elhagyják a kongresszust, és hogy *a bolsevikok nem is vettek részt a szavazásban*, mivel véleményük szerint nem csoportok, hanem politikai pártok szerint kell szavazni. „Sok száz frontküldöttet — mondotta — a katonák részvétele nélkül választottak meg, mert a hadseregbizottságok már nem igazi képviselői többé a katonák tömegeinek..." Lukjanov kijelentette, hogy olyan tisztek, mint Haras meg Hincsuk, nem képviselhetik ezen a kongresszuson a hadsereget — csakis a vezérkart. „A lövészárkok lakói tiszta szívből kívánják a hatalom átadását a szovjeteknek, és nagyon sokat várnak ettől!"... A hangulat megfordult.

Most Abramovics emelkedett szólásra, a Bund, a zsidó szociáldemokraták szervezete nevében. Szeme a vastag szemüveg mögött dühösen szikrázott.

„Ami most Petrográdban történik, az szégyen, gyalázat! A Bund csatlakozik a mensevikek és az eszerek nyilatkozatához, és el fogja hagyni a kongresszust!" Felemelte hangját és kezét. „Az orosz proletariátus iránti kötelességünk nem engedi meg, hogy itt maradjunk és felelősséget vállaljunk ezekért a bűnökért. Minthogy a Téli Palota lövetése nem szűnik meg, a Városi Duma, a mensevikekkel és az eszerekkel, valamint a Parasztküldöttek Szovjetjének Végrehajtó Bizottságával egyetemben elhatározta, hogy az Ideiglenes Kormánnyal együtt pusztul el! Fegyvertelenül állunk a terroristák géppuskái elé... Felhívjuk a kongresszus küldötteit..." A beszédet nem folytathatta, mert a közbeszólások mind szenvedélyesebbé váltak, s pokoli lárma kerekedett, amikor ötven küldött felállt és elhagyta a termet...

Kamenyev a csengőt rázta. „Maradjanak ülve, és kezdjük meg a munkát!" És Trockij, akinek arca sápadt volt és kemény, mélységes megvetéssel a hangjában így kiáltott: „Hadd menjenek csak ezek a »szocialista« megalkuvók, ezek a begyulladt mensevikek, eszerek, bundisták! Hisz csak söpredék ez, mely a történelem szemétdombjára kerül!"

Rjazanov a bolsevikok nevében közölte, hogy a Városi Duma kérésére a Forradalmi Katonai Tanács küldöttséget menesztett

a Téli Palotához, hogy tárgyalásokat kezdjenek. „Ily módon megtettünk minden lehetőt a vérontás elkerülésére . . .”

Sietve távoztunk, de útközben bepillantottunk abba a terembe, ahol a Forradalmi Katonai Tanács lázas sietséggel dolgozott. Futárok lihegve jöttek, mentek. A város minden szegletébe teljhatalmú megbízottak mentek ki, élet és halál urai. A telefon állandóan csengett. Amikor kinyílt az ajtó, fülledt levegő és cigarettafüst tódult ki, és a villanylámpa letompított fényénél néhány zilált hajú férfit láttunk a térkép fölé hajolva . . .

Amikor kiléptünk a hideg éjszakába, a Szmolnij mellett végig autók álltak. Az érkező és induló gépkocsik zaján át is hallottuk a távoli ágyúdörgést. Egy teherautó motorja állandóan zakatolt. Fegyveres férfiak nagy csomagokat raktak be a kocsiba.

„Hová mennek?” — kiáltottam.

„Be a városba — végig — mindenhova!” — válaszolta egy munkás széles, elégedett mosollyal.

Megmutattuk igazolványunkat. „Na jöjjenek!” — mondták. „De alighanem lesz egy kis lövöldözés.” Felkapaszkodtunk. A nagy kocsi megindult, és mi hátraestünk azokra, akik utánunk kapaszkodtak fel. Elhaladtunk a kapuknál gyújtott tűzrakások mellett, amelyek vörös fényt vetettek a körülöttük ülő fegyveres munkások arcára; nagy sebességgel robogtunk végig a Szuvorovszkij proszpekten, miközben ide-oda dülöngéltünk . . . Egy katona letépte a papírt az egyik csomagról, majd teli marokkal szórta ki az utcára a nyomtatványokat. Követtük példáját, s a sötét utcákon hosszú fehér papírkígyók tekeregtek utánunk. A késő éjszakai járókelők megálltak, és lehajoltak a röplapokért; a sarkon a tűz mellett őrködő katonák futva igyekeztek a levegőben elkapni őket. Néha felbukkant egy-egy járőr és „Állj!” kiáltással felemelte fegyverét, de a sofőr csak néhány érthetetlen szót kiáltott, és mi továbbrobogtunk . . .

Felemeltem egy röplapot, és az utcai lámpa pislákoló fényénél elolvastam:

„OROSZORSZÁG POLGÁRAIHOZ!

Az Ideiglenes Kormány megbukott. Az államhatalom átment a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetje szervének, a

Forradalmi Katonai Tanácsnak a kezébe, mely a petrográdi proletariátus és helyőrség harcát irányítja.

Azok a célok, melyekért a nép küzdött: — a demokratikus béke azonnali felajánlása, a nagybirtok megszüntetése, az ipar munkásellenőrzése, egy szovjet kormány megalakítása — most megvalósulnak

ÉLJEN A MUNKÁSOK, KATONÁK ÉS PARASZTOK FORRADALMA!

A Petrográdi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének Forradalmi Katonai Tanácsa."

Egy mellettem ülő mongolképű, kaukázusi kecskeszőrköpenyes férfi figyelmeztetett: „Nézze csak! Itt provokátorok szoktak kilőni az ablakokból!" Befordultunk a sötét és csaknem teljesen néptelen Znamenszkij térre, végighajtottunk a Nyevszkijen, miközben három katona felhúzott ravasszal figyelte az ablakokat. Mögöttünk az utcán az emberek sietve szedték fel a röplapokat. Az ágyúdörgés megszűnt, és minél jobban közeledtünk a Téli Palotához, annál csendesebbek és elhagyatottabbak voltak az utcák. A Városi Duma épülete ki volt világítva.

Valamivel távolabb embertömeg sötétlett. Néhány matróz dühös kiáltással megállított bennünket. A kocsi megállt, kiszálltunk.

Meglepő jelenet játszódott le előttünk. A Jekatyerina-csatorna sarkán, egy ívlámpa alatt, fegyveres tengerészek kordonja húzódott a Nyevszkijen keresztül, elzárva az utat a négyes sorokban vonuló nagyobb csoport előtt. Vagy három-négyszázan lehettek, frakkos férfiak, jól öltözött nők, tisztek, minden rendű és rangú emberek. Felismertünk köztük számos kongresszusi küldöttet, mensevik és eszer vezetőket, Avkszentyevet, a parasztszovjetek sovány, vörösszakállas elnökét, Szorokint, Kerenszkij szócsövét, Hincsukot, Abramovicsot; és elöl a fehérszakállas öreg Schreidert, Petrográd polgármesterét, Prokopovicsot, az Ideiglenes Kormány közélelmezési miniszterét, akit aznap reggel letartóztattak, majd szabadon bocsátottak. Megpillantottam Malkint, a „Russian Daily News" riporterét. „Megyek a Téli Palotába meghalni!" — kiáltotta vidáman. A menet megállt, de éléről hangos vita hallatszott. Schreider és Prokopovics tárgyaltak a magas termetű matrózzal, aki szemmelláthatólag a parancsnok tisztét töltötte be.

От Военно-Революціоннаго Комитета при Петроградскомъ Совѣтѣ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ.

Къ Гражданамъ Россіи.

Временное Правительство низложено. Государственная власть перешла въ руки органа Петроградскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ Военно-Революціоннаго Комитета, стоящаго во главѣ Петроградскаго пролетаріата и гарнизона.

Дѣло, за которое боролся народъ: немедленное предложеніе демократическаго мира, отмѣна помѣщичьей собственности на землю, рабочій контроль надъ производствомъ, созданіе Совѣтскаго Правительства — это дѣло обезпечено.

ДА ЗДРАВСТВУЕТЪ РЕВОЛЮЦІЯ РАБОЧИХЪ, СОЛДАТЪ И КРЕСТЬЯНЪ!

Военно-Революціонный Комитетъ при Петроградскомъ Совѣтѣ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ.

25 октября 1917 г. 10 ч. утра.

Az Ideiglenes Kormány bukását bejelentő proklamáció, amelyet a Forradalmi Katonai Tanács november 7-én (a mi időszámításunk szerint) éjjel adott ki, s amelynek szétosztásában mi is részt vettünk közvetlenül a Téli Palota eleste után

„Követeljük, hogy engedjenek át bennünket!" — kiabálták. „Látja, ezek az elvtársak a szovjetkongresszusról jönnek! Nézze meg a belépőjegyüket! A Téli Palotába megyünk!"

A matróz nem tudta, mitévő legyen. Óriási kezével megvakarta a fejét, majd mogorván válaszolt: „Parancsot kaptam a Tanácstól, hogy senkit se engedjek a Téli Palotához. De elküldök egy bajtársat, hogy hívja fel telefonon a Szmolnijt..."

„Ragaszkodunk ahhoz, hogy átengedjenek! Nincs nálunk fegyver! Mi menni fogunk, akár engedi, akár nem!" — kiáltotta az öreg Schreider, nagyon izgatottan.

„Parancsot kaptam..." — ismételte a tengerész kedvetlenül.

„Hát lőjenek ránk, ha akarnak! Mi menni fogunk! Előre!" — kiáltották mindenfelől. „Készek vagyunk a halálra, ha van szívük lőni oroszokra és elvtársakra! Itt vagyunk, lőjenek!"

„Nem — mondotta a tengerész konokul —, nem engedhetem át magukat".

„És mit tesz, ha megyünk? Lőni fog?"

„Nem, nem fogok lőni fegyvertelen emberekre. Nem lövünk fegyvertelen oroszokra..."

„Mi megyünk! Mit tehet ezellen?"

„Majd teszünk valamit" — mondta a tengerész, s szemmellátható an zavarban volt. „Nem engedhetjük tovább magukat. Majd teszünk valamit."

„Mit fognak tenni? Mit fognak tenni?"

Ekkor megjelent egy másik matróz, igen dühösen. „Elfenekelünk benneteket!" — kiáltotta erélyesen. „És ha kell, lövünk is rátok. Most eriggyetek haza, s hagyjatok békén bennünket!"

Az urak dühösen szitkozódtak. Prokopovics felállt valami ládára, és esernyőjével hadonászva szónokolt:

„Elvtársak és polgártársak! Erőszakot alkalmaznak ellenünk! Nem engedhetjük meg, hogy e tudatlan emberek kiontsák ártatlan vérünket! Méltóságunkon alulinak tartom, hogy itt az utcán holmi váltóőrök (sohasem sikerült megtudnom, mit értett váltóőrön) lepuffantsanak minket. Menjünk vissza a dumába és ott vitassuk meg, mi a leghelyesebb út a haza és a forradalom megmentésére!"

Ezután a menet méltóságteljes csendben visszafordult és elvonult

a Nyevszkijen, még mindig négyes sorokban. Mi, az általános zavart felhasználva, tovalopóztunk az őrök háta mögött, és a Téli Palota felé siettünk.

Itt teljes volt a sötétség, semmi sem mozdult, csak az őrt álló katonák és vörösőrök topogtak a hidegben. A Kazáni Székesegyházzal szemben, az utca közepén felállított tábori ágyút az utolsó lövés ereje oldalra billentette. Minden kapuban katonák álltak, halkan beszélgettek, és közben szemmel tartották a Rendőrségi Hidat. Hallottam, amint az egyik megjegyezte: „Lehet, hogy nem cselekedtünk helyesen..." Az utcasarkokon a járőrök feltartóztattak minden járókelőt. Érdekes volt az összetétele ezeknek a járőröknek, a reguláris csapatoknak mindig egy-egy vörösőr volt a parancsnoka... A lövöldözés megszűnt.

Amikor kiértünk a Morszkajára, valaki elkiáltotta magát: „A tisztiiskolások azt üzenik, hogy menjünk el értük!" Vezényszavak hangzottak el, majd a sötétségben láthattuk a felénk közeledő tömeget. Csendben jöttek, csak a léptek ütemes zaja és a fegyverek csörgése hallatszott. Csatlakoztunk az első sorokhoz.

Mint valami széles fekete folyam, áradt át a néma tömeg a Vörös Kapun. Egy előttem haladó vörösgárdista halkan megszólalt: „Vigyázzatok, elvtársak! Ne bízzatok bennük. Biztos, hogy lőni fognak!" Amikor átjutottunk a kapun, elkezdtünk rohanni, meghajolva, szorosan egymás mellett. Ám a Sándor-oszlopnál hirtelen megtorpantunk.

„Hányat öltek meg közületek?" — kérdeztem.

„Nem tudom. Körülbelül tizet..."

Néhány pillanatnyi zavar után a több száz főnyi tömeg újra visszanyerte nyugalmát, és minden parancs nélkül továbbment — előre. Közben a Téli Palota ablakaiból kiáradó fénynél láthattam, hogy az első két-háromszáz ember vörösgárdista volt, csak itt-ott akadt köztük egy-egy katona. Átmásztunk a tűzifából emelt barikádon, és a túloldalon ujjongva pillantottuk meg az elmenekült tisztiiskolások eldobált fegyvereit. A főbejárat tárva-nyitva, az ajtókon át fény szűrődik ki, és a hatalmas épület néma, mint a sír.

A tömeg a jobboldali bejárathoz sodort bennünket, mely egy

nagy, üres, boltozatos helyiségbe torkollott: a keleti szárny pincéjébe; innen folyosók és lépcsők tömkelege nyílt. A vörösgárdisták és a katonák mohón rávetették magukat a pincében levő nagy ládákra, puskatussal feltörték őket, és a becsomagolt szőnyegeket, függönyöket, porcelán tányérokat, üvegeket kidobálták... Az egyik katona büszkén sétálgatott vállán egy bronz álló-órával, egy másik strucctollat tűzött sapkája mellé. De alighogy megkezdődött a fosztogatás, máris felharsant egy kiáltás: „Bajtársak, ne nyúljatok semmihez! Ne vigyetek el semmit! Ez a nép tulajdona!" Húsz torok visszhangozta az utasítást: „Állj! Azonnal mindent visszatenni! Ez néptulajdon!" Néhány kéz lefogta a fosztogatókat. A damasztok, szőnyegek visszakerültek helyükre. Két katona újra becsomagolta a bronzórát. Kapkodó sietséggel rakták vissza a holmit a ládákba, amelyekre önkéntes őrök vigyáztak. Mindez valóban spontán történt. A folyosókon és a lépcsőházban egyre távolabbról visszhangzott a kiáltás: „Forradalmi fegyelmet! A nép tulajdona."

Átmentünk a baloldali bejárathoz, a nyugati szárnyba. Itt is folyt a rend helyreállítása. „Ürítsétek ki a palotát!" — intézkedett egy vörösőr. „Rajta, elvtársak, mutassuk meg, hogy nem vagyunk tolvajok vagy betörők. Mindenki hagyja el a palotát a biztosok kivételével, amíg nem állítunk őrszemeket a kapuk elé." Két revolveres vörösgárdista — egy közkatona meg egy tiszt — állt az ajtóban. Mögöttük az asztalnál egy másik katona. Előtte toll meg papír. Mindenfelől kiáltások hallatszottak. „Mindenki menjen ki!" — És lökdösődve, veszekedve, kiabálva áradt kifelé a tömeg. Mindenkit feltartóztatott, megmotozott a spontán alakult bizottság. Amiről nem tudták bebizonyítani, hogy az övék — azt elvették. Az asztalnál ülő ember felírta a listára, majd bevitték egy kis szobába. A legkülönösebb tárgyakat kobozták el ily módon: kis szobrokat, tintásüvegeket, cári monogrammal ellátott ágyterítőket, gyertyatartókat, egy kis olajfestményt, aranynyelű tőröket, szappant, különféle ruhadarabokat, pokrócokat. Egy vörösőr három puskát vitt a vállán, ebből kettőt a tisztiiskolásoktól szedett el; egy másiknál négy pénztárca volt, teli okmányokkal. A tettesek vagy azonnal beadták a derekukat, vagy mentegetőztek, mint a

kisgyerekek. Mindenki egyszerre beszélt, s végül a bizottság kifejtette, hogy a lopás nem méltó a nép harcosaihoz; s nem egy esetben azok, akiket tetten értek, ott maradtak, s segítettek átkutatni társaikat.

A tisztiiskolások hármas-négyes csoportokban jöttek kifelé. A vizsgálóbizottság ezeket különösen nagy buzgalommal motozta meg, miközben csak úgy röpködtek a „provokátor", „kornyilovista", „ellenforradalmár", „népgyilkos" jelzők, de nem bántották a rémült tisztiiskolásokat. Az ő zsebeik is tele voltak mindenféle aprósággal. Az írnok mindent pontosan feljegyzett, és az elvett holmit mind behordták a kis szobába . . . A tisztiiskolásokat lefegyverezték. „Nos, fogtok-e még fegyvert a népre?" — kérdezték tőlük fenyegető hangon.

„Nem!" — mondotta mindegyik. Erre szabadon bocsátották őket.

Megkérdeztük, bemehetünk-e. A bizottság habozott, de az óriás termetű vörösőr határozottan kijelentette, hogy bemenni tilos. „Kik maguk tulajdonképpen?" — kérdezte. „Honnan tudhatom, hogy nem Kerenszkij emberei-e?" (Öten voltunk, köztünk két nő.)

„Pozsalujszta, tovariscsi! Utat, elvtársak!" Egy katona meg egy vörösgárdista jelent meg az ajtóban, félretolva az embereket, s ezeket még néhány szuronyos vörösgárdista követte. Utánuk vagy féltucat civil jött — az Ideiglenes Kormány tagjai. Elsőnek Kiskin, sápadtan, gyűrött képpel, utána Rutenberg, mogorván a földre szegezett tekintettel; majd Tyerescsenko, aki gyanakodva nézett körül és hideg tekintetet vetett ránk . . . Csendben vonultak el: a győztes felkelők odasiettek, hogy lássák őket, de csak néhány dühös kiáltás hangzott el. Később tudtuk meg, hogy az utcán a tömeg meg akarta őket lincselni, és lövöldözés is volt, de a matrózok sértetlenül beszállították őket a Péter-Pál erődbe . . .

Közben akadály nélkül bejutottunk a palotába. Itt még mindig nagy volt a jövés-menés, a katonák megszemlélték a hatalmas épületben újonnan felfedezett termeket, s elrejtőzött tisztiiskolások után kutattak — eredménytelenül. Felmentünk a lépcsőn, és

sorra jártuk a termeket. A palotának ebbe a részébe a Néva felőli bejáraton át mások is bejutottak. A nagy dísztermekben a festmények, szobrok, kárpitok és szőnyegek sértetlenek voltak; a hivatali helyiségekben azonban minden íróasztalt és szekrényt feltörtek, az iratokat a földre szórták, s a lakószobákban az ágyakról lehúzták az ágyneműt, a ruhásszekrények tárva-nyitva voltak. A legkeresettebb zsákmány a ruhanemű volt, ebben mutatkozott a legnagyobb hiány. Az egyik szobában, ahová bútort raktároztak be, két katona éppen a drága spanyolbőr kárpitot tépte le a székekről. Magyarázták, hogy csizmára kell nekik . . .

A Téli Palota régi lakájai arannyal szegélyezett vöröskék egyenruhájukban idegesen izegtek-mozogtak, s a megszokás erejénél fogva egyre ismételgették: „Nem szabad bemenni, uram! Tilos . . .” Végül elérkeztünk abba az arany és malachit díszítésű vörös brokátfüggönyös terembe, ahol a miniszterek az előző napon huszonnégy órán át üléseztek, és ahol a teremőrök elárulták őket a vörösgárdistáknak. A zöld posztóval bevont asztal még ugyanúgy festett, mint akkor, amikor a minisztereket letartóztatták. Minden üres ülés előtt tinta, toll meg papír; a papírlapok tele voltak irkálva akciótervek kezdetével, proklamációk és kiáltványok vázlataival. A legtöbbet azután, amikor céltalanságuk nyilvánvalóvá vált, áthúzták, és a lap többi részét szórakozottan papírra vetett geometriai ábrákkal rajzolták tele, miközben a fantasztikus javaslatokkal előálló minisztereket hallgatták. Megnéztem az egyik ilyen telefirkált papírlapot, amely Konovalovtól származott. Ezt olvashattuk rajta: „Az Ideiglenes Kormány valamennyi néposztályt felhívja az Ideiglenes Kormány támogatására . . .”

Meg kell jegyeznem, hogy jóllehet a Téli Palota körül volt véve, a kormány egész idő alatt kapcsolatot tartott a fronttal és a vidékkel. A bolsevikok a Hadügyminisztériumot korán reggel megszállták, de nem tudták, hogy a padláson van egy katonai távíróhivatal, s nem tudták azt sem, hogy a minisztérium és a Téli Palota között közvetlen telefonösszeköttetés van. A padláson egész nap ott ült egy fiatal tiszt, aki elárasztotta az országot a kiáltványok és felhívások özönével; s amikor megtudta, hogy a palota elesett, vette a sapkáját és nyugodtan kisétált az épületből . . .

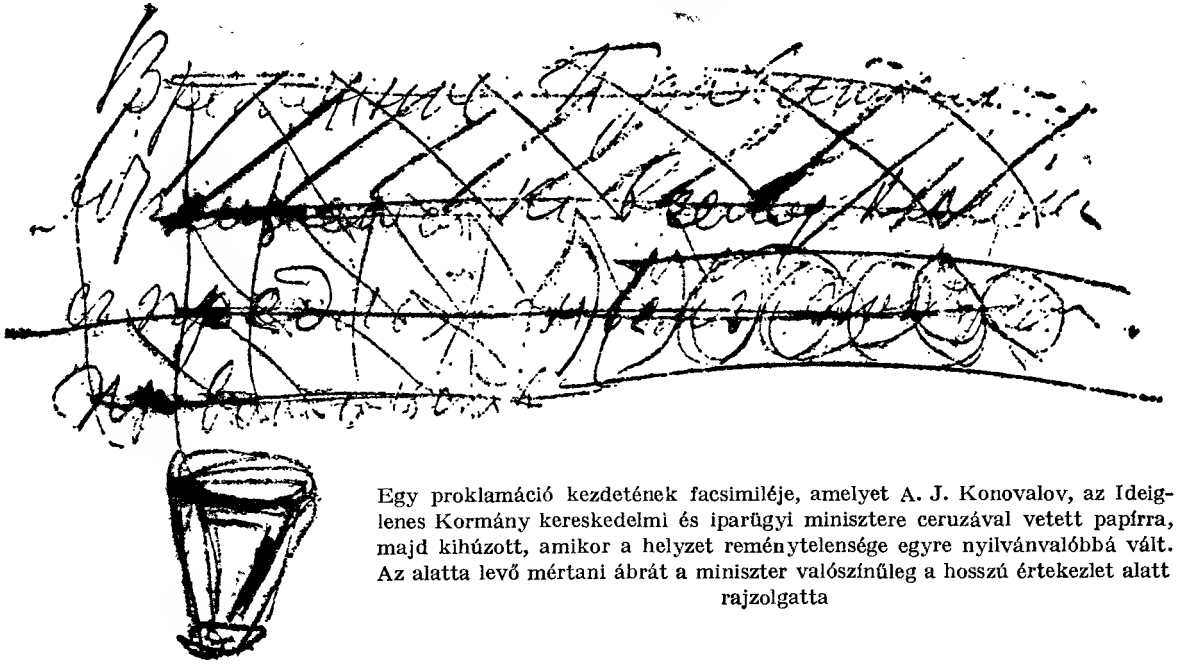

Egy proklamáció kezdetének facsimiléje, amelyet A. J. Konovalov, az Ideiglenes Kormány kereskedelmi és iparügyi minisztere ceruzával vetett papírra, majd kihúzott, amikor a helyzet reménytelensége egyre nyilvánvalóbbá vált. Az alatta levő mértani ábrát a miniszter valószínűleg a hosszú értekezlet alatt rajzolgatta

Annyira el voltunk mélyedve, hogy jó ideig nem vettük észre a körülöttünk levő katonák és vörösőrök magatartásában beállott változást. Amint teremről teremre mentünk, egy kis csoport követett bennünket, de mire eljutottunk abba a nagy képcsarnokba, ahol a tisztiiskolásokkal töltöttünk egy délutánt, vagy száz emberre növekedett ez a csoport. Egy hórihorgas katona lépett hozzánk, arcán sötét gyanakvás ült.

„Kik maguk?" — dörmögte. „Mit keresnek itt?" A többiek lassan körénk gyűltek, bámultak bennünket és morogtak. „Provokátorok!" — mondta valaki. „Fosztogatók!" Megmutattam a Forradalmi Katonai Tanács által kiadott belépési engedélyeinket. A katona óvatosan nézegette, ide-oda forgatta a papírokat, de nem tudott mit kezdeni velük. Nyilván nem tudott olvasni. Visszaadta az írásokat, és a padlóra köpött. „Papiros!" — mondotta megvetően. A csoport egyre szorosabban körülzárt bennünket. Hirtelen megpillantottam a teremben egy tanácstalanul álldogáló tisztet, s megszólítottam. Odajött hozzánk, keresztülfurakodva a tömegen.

„Én vagyok a biztos" — mondotta. „Önök kicsodák? Mi történt?" A többiek visszahúzódtak, vártak. Átadtam neki az írásokat.

„Önök külföldiek?" — kérdezte gyorsan franciául. „Nagyon veszélyes . . ." Azután a tömeghez fordult, magasra tartva okmányainkat. „Bajtársak!" — kiáltotta. „Ezek külföldi elvtársak — Amerikából. Azért jöttek ide, hogy honfitársaiknak beszámoljanak a proletár hadsereg hősiességéről és forradalmi fegyelméről!"

„Honnan tudja?" — kérdezte a hatalmas termetű katona. „Én azt mondom, hogy ezek provokátorok! Azt mondják, azért jöttek, hogy megfigyeljék a proletár hadsereg forradalmi fegyelmét, de végigsétáltak az egész palotán, és honnan tudhatjuk, hogy nem tömték-e tele zsákmánnyal a zsebüket!"

„Úgy van!" — kiáltoztak a többiek, és előbbre nyomultak.

„Bajtársak! Bajtársak!" — mondta a tiszt, és verítékcsöppek gyöngyöztek a homlokán. „Én a Forradalmi Katonai Tanács biztosa vagyok. Megbíztok bennem? Nos, közlöm veletek, hogy ezeken az engedélyeken ugyanazok az aláírások vannak, mint az enyémen!"

Végigkísért bennünket a palotán, és elvezetett egy kijárathoz,

amely a Néva rakpartra nyílott, s amely előtt ott állott a szokásos bizottság, amely átvizsgálta zsebeinket . . . „Kis híján otthagyták a fogukat" — dörmögte az arcát törölgetve.

„Mi történt a női zászlóaljjal?" — kérdeztük.

„Ó — a nők!" — nevetett. „Mind visszahúzódtak az egyik hátsó terembe. Igazán nem tudtuk, mit kezdjünk velük. Sokan közülük hisztériás rohamot kaptak, miegymás. Végül elvittük őket a Finn Pályaudvarra, és beültettük az egész társaságot egy Levasovóba induló vonatba, ott van egy táboruk . . ."

Kiléptünk a hideg, nyugtalan éjszakába, amelyben ismeretlen csapatok mozgolódtak, járőrök bukkantak fel minden sarkon. A folyón túlról, ahol a Péter-Pál erőd hatalmas tömbje sötétlett, lövés hallatszott . . . Lábunk alatt a járdán stukatúra hevert, mely a palota párkánykoszorújáról hullott le, amikor az Auróra hadihajóról kilőtt két ágyúgolyó eltalálta; ez volt az egyetlen kár, melyet az ágyúzás okozott . . .

Hajnali három óra lehetett. A Nyevszkijen újra kigyúltak a lámpák, az ágyút elvitték. Csak a tüzek körül guggoló vörösgárdisták és katonák emlékeztettek a háborúra. A város nyugodt volt. Olyan nyugodt, mint talán még soha egész történelme során. Ezen az éjszakán egyetlen rablótámadás, egyetlen betörés sem történt.

A Városi Duma épülete azonban ki volt világítva. Felmentünk a karzatos Alekszandr-terembe, amelynek falán a cárok aranykeretes arcképei vörös posztóval voltak letakarva. Az emelvény körül vagy száz ember tolongott. Éppen Szkobelev beszélt. A Közbiztonsági Bizottság kiterjesztését követelte, hogy egy hatalmas szervezetbe tömörítse az összes bolsevikellenes elemeket, melynek neve „A Forradalom és a Haza védelmére alakult Bizottság (Honmentő Bizottság)" lesz. E bizottság, amely a bolsevikok legerősebb ellenfele lett, s amely a következő hetekben hol ezen a néven, hol Közbiztonsági Bizottság néven szerepelt, még a mi jelenlétünkben megalakult.

Ott volt Dan, Goc, Avkszentyev, néhány rebellis szovjet küldött, a Parasztszovjetek Végrehajtó Bizottságának a képviselői, az öreg Prokopovics, sőt még a Köztársaság Tanácsának egyes tagjai is, köztük Vinover és más kadetok. Liber kijelentette, hogy a szovjetek

gyűlése törvénytelen volt, s a régi Központi Végrehajtó Bizottság még gyakorolja funkcióit... Elhatározták, hogy kiáltvánnyal fordulnak a néphez.

Megállítottunk egy kocsit. „Hová?" De amikor a kocsis meghallotta, hogy a Szmolnijba akarunk menni, a fejét rázta: „Nyet! — mondta — ott ördögök vannak..." — Csak hosszas keresés után sikerült végre olyan kocsist találnunk, aki hajlandó volt elvinni bennünket. Harminc rubelt kért és két sarokkal előbb állt meg.

A Szmolnij ablakai még világosak voltak. Nagy volt az autóforgalom. A tüzek körül álló őrök minden érkezőtől kíváncsian érdeklődtek az újabb hírek felől. A folyosókon beesett arcú, piszkos emberek siettek. Néhány tárgyalóteremben emberek aludtak a földön, mellettük a puskájuk. Jóllehet több küldött kivonult, a gyűlésterem zsúfolva volt, és morajlott, mint a tenger. Amikor beléptünk, Kamenyev éppen felolvasta a letartóztatott miniszterek névsorát. Tyerescsenko nevénél tapsvihar tört ki, a küldöttek ujjongtak, nevettek; Rutenberg olcsóbban megúszta; Palcsinszkij nevének említésekor éljenzés, vad lárma tört ki, dühös kiáltások hangzottak el... Bejelentették, hogy Csudnovszkijt kinevezték a Téli Palota biztosává.

Ekkor drámai jelenet játszódott le. Egy óriás termetű paraszt, akinek szakállas arca eltorzult a dühtől, a szónoki emelvényre lépett, és öklével az elnöki asztalra csapott.

„Mi, eszerek, követeljük a Téli Palotában letartóztatott szocialista miniszterek azonnali szabadonbocsátását! Elvtársak! Tudjátok-e, hogy négy elvtársunkat, akik életüket és szabadságukat tették kockára a cári zsarnokság elleni harcban, a Péter-Pál erődbe zárták — a Szabadság történelmi sírjába?" A nagy lármában öklével ütötte az asztalt és üvöltött. Egy másik küldött is fellépett az emelvényre, és az elnökséghez fordulva kérdezte:

„Vajon a forradalmi tömegek képviselői nyugodtan fognak itt ülni, amíg a bolsevikok ohranája vezetőiket kínpadra vonja?"

Trockij csendet kért. „Talán kesztyűs kézzel kell bánnunk azokkal az úgynevezett elvtársakkal, akiket most rajtakaptunk azon, hogy a kalandor Kerenszkijjel összeesküvést szőttek a szovjetek megdöntésére? Ők július 16-a és 18-a után nem sokat teketóriáztak

velünk!" Hangja diadalmasan csengett: „Most, hogy a »honvédők« és a puhaszívűek elmentek, és a forradalom megmentésének és megvédésének feladata csakis ránk hárul, a legfontosabb az, hogy dolgozzunk — dolgozzunk — és dolgozzunk! Inkább meghalunk, mintsem hogy engedjünk!"

Utána egy katonai biztos szólalt fel; Carszkoje Szelóból jött, még lihegett és a gyors vágtatástól tele volt sárral.

„A Carszkoje Szeló-i helyőrség őrt áll Petrográd kapui előtt, és készen áll arra, hogy megvédje a szovjeteket és a Forradalmi Katonai Tanácsot!" Örömujjongás. „A frontról küldött kerékpáros hadtest Carszkojéba érkezett. A katonák velünk vannak. Elismerik a szovjethatalmat, követelik a föld azonnali átadását a parasztoknak és az ipar munkásellenőrzését. A Carszkojéban állomásozó 5. kerékpáros zászlóalj mellénk állt . . ."

A 3. kerékpáros zászlóalj küldötte elmondta, hogy a kerékpáros hadtestet három nappal ezelőtt a délnyugati frontról „Petrográd védelmére" vezényelték. A katonák azonban sejtették, mi a valóság, és Peredolszknál találkoztak a carszkojei 5. zászlóaljjal. Tartottak egy együttes megbeszélést és kiderült, hogy „a kerékpárosok közül senki sem akar a burzsoá és földbirtokos kormány védelmében testvérvért ontani!"

Az internacionalista mensevikek nevében Kapelinszkij egy külön bizottság alakítását javasolta, mely valami békés megoldással elkerülhetővé tenné a polgárháborút. „Nincs békés megoldás!" — zúgta a tömeg. „A győzelem az egyetlen megoldás!" A javaslatot túlnyomó többséggel elvetették, mire az internacionalista mensevikek gúnyos derültség közepette elhagyták a termet. A páni félelemnek már nyoma sem volt . . . Kamenyev az emelvényről utánuk kiáltott: „Az internacionalista mensevikek »sürgősséget« követeltek a »békés kibontakozás« lehetőségének megtárgyalására, de mindig arra szavaztak, hogy függesszük fel a napirendet olyan csoportok nyilatkozatai érdekében, amelyek el akarták hagyni a kongresszust. Nyilvánvaló — mondta befejezésül Kamenyev —, hogy mindezeknek a renegátoknak a kivonulása előre megbeszélt dolog volt!"

A gyűlés elhatározta, hogy nem törődik a pártfrakciók kivonulá-

sával, és felhívást intéz Oroszország munkásaihoz, katonáihoz és parasztjaihoz.

„A MUNKÁSOKHOZ, KATONÁKHOZ ÉS PARASZTOKHOZ

A Munkás- és Katonaküldöttek Második Összoroszországi Szovjetkongresszusa megnyílt. Képviselve van a kongresszuson a szovjetek óriási többsége. Jelen van a parasztszovjetek számos küldötte is. A megalkuvó Központi Végrehajtó Bizottság meghatalmazása lejárt. A kongresszus a munkások, katonák és parasztok óriási többségének akaratából, a munkások és a helyőrség Petrográdban győzelmesen végrehajtott felkelésére támaszkodva, kezébe veszi a hatalmat.

Az Ideiglenes Kormány meg van döntve. Az Ideiglenes Kormány tagjainak többségét már le is tartóztatták.

A szovjethatalom fel fogja ajánlani valamennyi népnek az azonnali demokratikus békét és az azonnali fegyverszünetet minden fronton. Biztosítani fogja azt, hogy a földesúri földeket, koronabirtokokat és egyházi birtokokat megváltás nélkül a parasztbizottságok rendelkezésére bocsássák, meg fogja védeni a katonák jogait azzal, hogy végrehajtja a hadsereg teljes demokratizálását, be fogja vezetni a termelés munkásellenőrzését, biztosítani fogja az Alkotmányozó Gyűlés idejében való összehívását, gondoskodik a városoknak gabonával és a falvaknak elsőrendű szükségleti cikkekkel való ellátásáról, biztosítani fogja az Oroszországban élő valamennyi nemzet számára a valódi önrendelkezési jogot.

A kongresszus határozatilag kimondja: minden hatalom mindenütt a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek kezébe megy át, amelyek kötelesek biztosítani az igazi forradalmi rendet.

A kongresszus a katonákat a lövészárkokban éberségre és kitartásra hívja fel. A szovjetkongresszus meg van róla győződve, hogy a forradalmi hadsereg a forradalmat az imperializmus minden merénylete ellen meg tudja védelmezni, mindaddig, amíg az új kormánynak sikerülni fog megkötni a demokratikus békét, amelyet minden népnek közvetlenül fel fog ajánlani. Az új kormány minden intézkedést meg fog tenni arra, hogy a forradalmi hadsereget a rekvirálás és a vagyonos osztályok megadóztatásának határozott politikája útján minden szükségessel ellássa, és a katonák családjainak helyzetén is javítani fog.

A kornyilovisták — Kerenszkij, Kalegyin és mások — kísérleteket tesznek arra, hogy csapatokat vonultassanak fel Petrográd

ellen. Néhány Kerenszkij által félrevezetett és útnak indított osztag a felkelt nép oldalára pártolt át.

Katonák, tanúsítsatok aktív ellenállást a kornyilovista Kerenszkijjel szemben! Legyetek résen!

Vasutasok, állítsatok meg minden olyan vasúti szerelvényt, amelyen Kerenszkij katonaságot küld Petrográd ellen!

Katonák, munkások, alkalmazottak — a ti kezetekben van a forradalom sorsa és a demokratikus béke sorsa!

ÉLJEN A FORRADALOM!

A Munkás- és Katonaküldöttek

Összoroszországi Szovjetkongresszusa.

A Parasztszovjetek küldöttei."

Pontosan hajnali 5 óra 17 perc volt, mikor Krilenko a fáradtságtól imbolyogva, kezében egy távirattal, az emelvényre lépett.

„Elvtársak! Távirat az Északi Frontról. A 12. hadsereg üdvözli a szovjetkongresszust és jelenti, hogy Forradalmi Katonai Tanács alakult, amely átvette a parancsnokságot az Északi Fronton." Pokoli lárma. A küldöttek könnyeztek, összeölelkeztek. „Cseremiszov tábornok elismerte a Tanácsot. Vojtinszkij, az Ideiglenes Kormány biztosa — lemondott!"

Lenin és a petrográdi munkások a felkelés mellett döntöttek, a Petrográdi Szovjet megbuktatta az Ideiglenes Kormányt, és meghiúsította a szovjetkongresszus ellen tervezett puccsot. Most a feladat: megnyerni egész Oroszországot és utána — az egész világot! Vajon követni fogja-e őket Oroszország és lerázza-e a bilincseket? És a világ többi népei? Követni fogják-e a hívást és egyesülnek-e egy nagy vörös világáradatban?

Már reggel hat óra felé járt az idő, de még mindig sötét volt és hideg. A csendes utcák felett csak valami különös sápadt fény derengett — az Oroszországra virradó nehéz nap előhírnöke...

ROHAMLÉPÉSBEN ELŐRE

November 8, csütörtök. Ideges izgalom és zavar uralkodott a városban; egy egész nemzetet emeltek fel az egyre tomboló viharos hullámok. A külszín teljesen nyugodt volt, mintha mi sem történt volna; az emberek százezrei korán tértek nyugovóra, korán keltek, és végezték dolgukat. Petrográdban jártak a villamosok, az áruházak, éttermek nyitva voltak, a színházak játszottak, a falakon egy képkiállítás plakátját olvashattuk . . . A hétköznapi élet — mely még háborús időkben is szürke — a szokott mederben folyt. Csodálatos, milyen kiapadhatatlan az életereje a társadalmi szervezetnek — a legnagyobb felfordulás közepette is folytatja életét, étkezik, ruházkodik és szórakozik . . .

A városban a legvadabb hírek keringtek. Hogy Kerenszkij maga mellé állította a frontot, és nagy hadsereg élén vonul Petrográd ellen. A „Volja Naroda" közölte azt a parancsot, amelyet Kerenszkij Pszkovban adott ki:

„Az esztelen bolsevik kísérlet okozta zavarok a szakadék szélére taszítják az országot, és mindannyiunk erőfeszítéseire, energiájára, bátorságára és odaadására van szükség ahhoz, hogy hazánk szörnyű pusztulását megakadályozzuk . . .

Amíg ismertetjük az új kormány összetételét — ha az megalakul — mindenki maradjon a helyén, és teljesítse a sok sebből vérző Oroszország iránti kötelességét. Ne feledkezzünk meg arról, hogy a fennálló katonai szervezetekkel való legcsekélyebb összeütközés is helyrehozhatatlan hiba lenne, mert megnyitná a frontot az ellenség előtt. Ezért elengedhetetlen szükség van arra, hogy a csapatok harci

kedve semmiképpen se lohadjon, hogy biztosítsuk a hadseregben a teljes fegyelmet, megóvjuk a hadsereget újabb megrázkódtatásoktól, és biztosítsuk a tisztek és alárendeltjeik között a teljes bizalmat. A haza érdekében utasítom az összes parancsnokokat és biztosokat, hogy maradjanak helyükön, mint ahogy magam is megmaradok a Legfelső Parancsnok helyén, amíg a köztársaság Ideiglenes Kormánya akaratát ki nem nyilvánítja . . ."

Válaszképpen már ott a plakát a falakon:

„AZ ÖSSZOROSZORSZÁGI SZOVJETKONGRESSZUS ÜZENETE

A Forradalmi Katonai Tanács letartóztatta Konovalov, Kiskin, Tyerescsenko, Maljantovics, Nyikityin volt minisztereket és másokat. Kerenszkij megszökött. Az összes katonai szervezetek utasítást kaptak, hogy tegyenek meg minden intézkedést Kerenszkij azonnali letartóztatása és Petrográdba szállítása érdekében.

Minden Kerenszkijnek nyújtott segítség súlyos államellenes bűncselekménynek minősíttetik."

A Forradalmi Katonai Tanács most, hogy szabadon működhetett lázas tevékenységet fejtett ki. Tömérdek parancsot, rendeletet, felhívást adott ki . . . Így például elrendelte Kornyilov letartóztatását és Petrográdba szállítását. A parasztbizottságoknak az Ideiglenes Kormány által bebörtönzött tagjait szabadon engedték. A hadseregben eltörölték a halálbüntetést. Az állami hivatalnokok parancsot kaptak, hogy folytassák munkájukat, s e parancs megszegéséért szigorú megtorlást helyeztek kilátásba. Posztogatásért, zavargásért, spekulációért halálbüntetés járt. A minisztériumok élére ideiglenes népbiztosokat neveztek ki: Külügy: Urickij és Trockij; Bel- és Igazságügy: Rikov; Munkaügy: Sljapnyikov; Pénzügy: Menzsinszkij; Népjólét: Kollontaj asszony; Kereskedelem, közlekedésügy: Rjazanov; Tengerészet: Korbir tengerész; Posta: Szpiro; Színházak: Muravjov; Állami nyomdák: Gerbisev; Petrográd biztosa: Nyesztyerov hadnagy; Az Északi Front biztosa: Pozern . . .

Felhívást intéztek a hadsereghez, hogy alakítsanak forradalmi katonai tanácsokat, a vasutasokhoz, hogy tartsák fenn a rendet, főleg hogy ne legyen fennakadás sem a város, sem a front felé

irányuló élelemszállításban. Ellenszolgáltatásként állandó képviseletet kapnak majd a Közlekedésügyi Minisztériumban.

Az egyik proklamáció így szólt:

„Kozák testvérek! Petrográd ellen vezényelnek benneteket. Harcba akarnak vinni benneteket a főváros forradalmi munkásai és katonái ellen. Ne higgyetek egy szót sem abból, amit közös ellenségeink, a földbirtokosok és a tőkések mondanak.

Kongresszusunkon képviselve vannak az összes öntudatos orosz munkás-, paraszt- és katonai szervezetek. A kongresszus örülne, ha körében üdvözölhetné a dolgozó kozákokat is. A fekete századok tábornokai, a földesuraknak és Véreskezű Miklósnak a csatlósai: ellenségeink.

Ezek azt állítják, hogy a szovjetek el akarják kobozni a kozákok földjeit. Hazugság. A forradalom csak a kozák nagybirtokosok földjét fogja elvenni, hogy a népnek adja.

Szervezzétek meg a kozákküldöttek szovjetjeit! Csatlakozzatok a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeihez!

Mutassátok meg a fekete bandáknak, hogy nem vagytok népárulók, és nem akarjátok, hogy az egész forradalmi Oroszország átkozzon benneteket! . . .

Kozák testvérek, ne hajtsátok végre a nép ellenségeinek parancsait. Küldjétek el megbízottaitokat Petrográdba, hogy tárgyalhassunk velük . . . A petrográdi helyőrség kozák tagjai, becsületükre legyen mondva, nem igazolták a nép ellenségeinek reményeit . . .

Kozák testvérek! Az Összoroszországi Szovjetkongresszus baráti kezét nyújtja felétek. Éljen a kozákok és az orosz katonák, munkások és parasztok testvéri barátsága!"

Ugyanakkor a másik oldalon — proklamációk áradata, mindenüvé elszórt, kézzel írott cédulák, újságok, amelyek szitkozódtak, átkozódtak és szörnyű katasztrófát jósoltak. A sajtó csatája most érte el tetőpontját — hiszen a többi fegyver már a szovjetek kezében volt.

Mindenekelőtt a Honmentő Bizottság küldte szét proklamációját egész Oroszországban és Európában:

„AZ OROSZ KÖZTÁRSASÁG POLGÁRAIHOZ!

A petrográdi bolsevikok november 7-én, a forradalmi tömegek akarata ellenére, bűnös módon letartóztatták az Ideiglenes Kormány tagjainak egy részét, feloszlatták a Köztársasági Tanácsot, és tör-

vénytelenül átvették a hatalmat. Ez az erőszakos cselekmény, melyet a forradalmi Oroszország kormánya ellen a legnagyobb háborús veszély pillanatában követtek el, szörnyű bűn a hazával szemben.

A bolsevik felkelés halálos csapást mér a honvédelemre, és beláthatatlan időre elodázza a várva várt béke megkötését.

A bolsevikok által megindított polgárháború azzal a veszéllyel fenyeget, hogy az országot az anarchia és az ellenforradalom karjaiba taszítja, hogy meghiúsul az Alkotmányozó Gyűlés, melynek feladata az lenne, hogy megszilárdítsa a köztársasági rendszert és örökre átadja a népnek a föld tulajdonjogát.

A november 7-ének éjjelén megalakult Honmentő Bizottság, biztosítani kívánva az egyedül törvényes kormányhatalmat, új Ideiglenes Kormányt alakít; ez a kormány a demokrácia erőire támaszkodva el fogja vezérelni az országot az Alkotmányozó Gyűléshez, és elhárítja az anarchia és az ellenforradalom veszélyét. A bizottság felhív benneteket, polgárok, hogy ne ismerjétek el az erőszak hatalmát. Ne engedelmeskedjetek parancsainak!

Keljetek fel a Haza és a Forradalom védelmére!

Támogassátok a bizottságot!

Aláírás: az Orosz Köztársaság Tanácsa, a Petrográdi Városi Duma, a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága *(első kongresszus)*, a Parasztszovjetek Végrehajtó Bizottsága, és magáról a kongresszusról a front-csoport, az eszerek, a mensevikek, a népi szocialisták, az egyesült szociáldemokraták, és a »Jegyinsztvo«-csoport."

Megjelennek az eszer párt, a mensevik „honvédők", a parasztszovjetek plakátjai; ezenkívül a Központi Hadseregbizottság, a „Centroflot" falragaszai . . .

„. . . Éhínség fogja elpusztítani Petrográdot! A német seregek szétzúzzák szabadságunkat. A fekete századok pogromlovagjai fognak garázdálkodni az országban, ha mi — öntudatos munkások, katonák, polgárok — nem egyesülünk . . .

Ne bízzatok a bolsevikok ígéreteiben! Az azonnali béke ígérete — hazugság! A kenyér ígérete — csalás! A föld ígérete — dajkamese!. . ."

Mind hasonló hangnemben íródott.

„Elvtársak! Gazul és kegyetlenül rászedtek benneteket! A bolsevikok egyedül vették át a hatalmat . . . Összeesküvésüket ellepleztek a szovjetek többi szocialista pártja előtt . . .

Nektek földet és szabadságot ígértek, ám az ellenforradalom fel fogja használni a bolsevikok által előidézett anarchiát, és sem földet, sem szabadságot nem fogtok kapni . . .”

Az újságok ugyanilyen szenvedélyesek voltak.

„Kötelességünk — írta a „Gyelo Naroda” —, hogy lerántsuk az álarcot a munkásosztály eme árulóiról. Kötelességünk, hogy minden erőnket mozgósítsuk, és óvjuk a forradalom ügyét! . . .”

Az „Izvesztyija”, amely utoljára beszélt a régi Központi Végrehajtó Bizottság nevében, szörnyű megtorlásokkal fenyegetőzött.

„Ami a szovjetkongresszust illeti, — nos, állítjuk, hogy szovjetkongresszus nem volt! Állítjuk, hogy ez csupán a bolsevik frakció külön értekezlete volt! És ezért nincs joguk arra, hogy a Szovjetek Végrehajtó Bizottságának funkcióit megszüntessék . . .”

A „Novaja Zsizny”, ugyanakkor, amikor egy olyan új kormány mellett szállt síkra, amely egyesítené az összes szocialista pártokat, szigorúan bírálta az eszereket és a mensevikeket, amiért elhagyták a kongresszust és rámutatott arra, hogy a bolsevik felkelés immár világosan megmutatja, hogy a burzsoáziával való minden koalíció hiú ábránd . . .

A „Rabocsij Puty”, amelyet akkor alapítottak, amikor Lenin lapját, a „Pravdá”-t júliusban betiltották, ezt írta:

„Munkások, katonák, parasztok! Márciusban szétzúztátok a nemesi klikk zsarnoki uralmát. Tegnap szétzúztátok egy maroknyi burzsuj csoport zsarnoki uralmát . . .

Most a legfőbb feladat Petrográd védelme.

A második feladat, hogy teljesen lefegyverezzük a petrográdi ellenforradalmi elemeket.

A harmadik feladat, hogy véglegesen megszervezzük a forradalmi hatalmat, és biztosítsuk a népi program megvalósulását . . .”

A még megjelenő kadet párti és más burzsoá lapok általában hűvös, ironikus hangot ütöttek meg, a fölényes „lám, nem megmondtam” stílusában. Befolyásos kadetok sűrűn megfordultak a Városi Duma meg a Honmentő Bizottság tájékán. Különben a

burzsoázia csendben volt, az alkalmas percet várta. Hogy a bolsevikok három napnál tovább hatalmon maradnak, arra senki sem gondolt, kivéve talán Lenint, Trockijt, a petrográdi munkásokat és a közkatonákat . . .

Délután a nagy, amfiteátrumszerű Miklós-teremben a duma *permanens* ülést tartott. Az ülés viharos volt, s a duma köré csoportosultak az összes ellenzéki erők. Schreider, az ősz szakállával és hajával oly méltóságteljes öreg polgármester, a Szmolnijban előző este tett látogatásáról számolt be, melynek során a város önkormányzata nevében bejelentette tiltakozását. „A duma mint a város egyetlen törvényes, egyenlő, közvetlen és titkos választás útján létrejött képviselete az új hatalmat nem ismeri el" — mondotta Trockijnak. És Trockij ezt válaszolta: „E baj orvoslásának van alkotmányos módja. A dumát fel lehet oszlatni, és új választásokat lehet kiírni" . . . E szavakra szörnyű hangzavar támadt.

„Ha elismernénk egy csupán szuronyokra támaszkodó kormányt, nos, akkor van kormányunk — folytatta az ősz polgármester —, de csak olyan kormányt tekinthetünk törvényesnek, amelyet elismer a nép, a többség, nem pedig olyat, amelyet csupán a hatalmat bitorló kisebbség hozott létre!" Viharos taps minden oldalon, kivéve a bolsevikok padsorait. A polgármester óriási lárma közepette még bejelentette, hogy a bolsevikok máris megsértik a községi önkormányzatot azzal, hogy több osztály vezetésére biztosokat neveznek ki.

A bolsevik szónok igyekezett túlharsogni a lármát. Kijelentette, hogy a szovjetkongresszus határozata azt jelenti, hogy egész Oroszország támogatja a bolsevikok akcióját.

„Maguk nem a petrográdi nép igazi képviselői!" — kiáltotta. „Rágalom, gyalázat!" — kiáltották, és a polgármester kenetteljes hangon emlékeztette a szónokot, hogy a duma képviselőit a legszabadabb népi szavazással választották meg. „Igen — válaszolta a szónok —, de mikor? Az régen volt! Amikor a Központi Végrehajtó Bizottságot meg a Hadseregbizottságot választották."

„Nem volt új szovjetkongresszus!" — kiáltották feléje.

„A bolsevik párttagok nem maradnak tovább ebben az ellenforradalmi fészekben." (Nagy zaj.) „Követeljük a duma újjá-

választását...” Ezután a bolsevikok „Német ügynökök!”, „Le az árulókkal!” kiáltások kíséretében elhagyták a termet.

A kadet Singarjov követelte, hogy mindazokat a városi hivatalnokokat, akik elvállalták a Forradalmi Katonai Tanács biztosainak tisztét, váltsák le és helyezzék vád alá. Schreider azt indítványozta, hogy a duma tiltakozzon a bolsevikoknak a duma feloszlatására irányuló fenyegetése ellen, és szögezze le, hogy mint törvényes népképviseleti szerv, nem fogja elhagyni helyét.

A Sándor-teremben a Honmentő Bizottság igen népes ülést tartott. Szkobelev beszélt. „Soha nem fenyegette a forradalmat ekkora veszély — mondotta —, soha az orosz állam léte nem volt ennyire bizonytalan, soha a történelem nem vetette fel ilyen élesen és kategorikusan Oroszország létének vagy nemlétének kérdését! A forradalom megmentésének ütött az órája, és ennek tudatában előmozdítjuk a forradalmi demokrácia eleven erőinek szoros egységét, amelynek szervezett akarata immár létrehozott egy központi szervet a haza és a forradalom megmentésére...” És így tovább, ebben a stílusban. „Inkább meghalunk, mintsem hogy meghátráljunk!”

Nagy örömujjongás közepette jelentették be, hogy a vasutasszövetség csatlakozik a Honmentő Bizottsághoz. Néhány perccel később a postatisztviselők, majd az internacionalista mensevikek is megjelentek. A vasutasok kijelentették, hogy ők nem ismerik el a bolsevikokat, az egész vasúti gépezetet kezükbe vették, s nem hajlandók azt egy bitorló hatalomnak átadni. A távíróhivatal képviselői elmondották, hogy társaik nem hajlandók tovább dolgozni, amíg a bolsevik biztos nem hagyja el a hivatalt. A postások sem a Szmolnijba, sem a Szmolnijból semmiféle postaküldeményt nem szállítanak. A Szmolnij összes telefonjait kikapcsolták. Nagy derültség közepette beszélték el, hogy Urickij a Külügyminisztériumban kérte a titkos szerződéseket, és Nyeratov kitette a szűrét. Az állami hivatalnokok beszüntetik a munkát.

Ez háború volt, tudatosan megtervezett, igazi orosz módszerrel viselt háború. Háború, melynek a sztrájk és a szabotázs volt a fegyvere. Amíg ott ültünk, az elnök felolvasott egy listát, mindenkire valamilyen feladatot osztottak ki. X-nek a minisztériumokat

kellett végigjárnia; egy másiknak a bankokat kellett meglátogatnia. Tíz-tizenketten a kaszárnyákba kaptak beosztást, hogy rábeszéljék a katonákat a semlegességre. „Orosz katonák, ne ontsatok testvérvért!" Alakítottak egy bizottságot, hogy az tárgyaljon Kerenszkijjel. Megint másokat vidéki városokba küldtek a Honmentő Bizottság helyi szervezeteinek megalakítása és az antibolsevista elemek összefogása végett.

Az ülésen igen bizakodó hangulat uralkodott. „Ezek a bolsevikok akarnak diktálni az intelligenciának? No, majd megmutatjuk nekik!" ... Aligha képzelhető el nagyobb ellentét, mint amilyen a szovjetkongresszus és e gyűlés között volt. Ott lerongyolódott katonák, elszánt munkások, parasztok — szegény emberek, akik a létért való kemény harcban meggörnyedtek, megsérültek; itt a mensevik és eszer vezetők — az Avkszentyevek, Liberek, Danok —, a volt szocialista miniszterek — a Szkobelevek, Csernovok — egy táborban az olyan kadetokkal, mint a mézesmázos Sackij, a simamodorú Vinover, különféle irányzatokhoz tartozó újságírókkal, diákokkal, intellektuelekkel. Jól táplált, jól öltözött emberek voltak ezek: csak három proletárt láttam köztük ...

Hírek érkeztek. Bikovóban Kornyilov őreit hűséges tekjei legyilkolták, és Kornyilov megszökött. Kalegyin észak felé vonul ... A Moszkvai Szovjet alakított egy Forradalmi Katonai Tanácsot, és a Városparancsnoksággal tárgyalást folytat a fegyverraktár birtokbavétele ügyében, hogy a munkásokat felfegyverezhesse.

De a hírek mellett hallatlanul sok alaptalan pletyka, ferdítés, sőt közönséges hazugság volt forgalomban. Így például egy értelmes fiatal kadet párti, aki Miljukov, majd Tyerescsenko magántitkára volt, félrehívott bennünket, és a Téli Palota ostromáról a következőket mondotta:

„A bolsevikokat német és osztrák tisztek vezették."

„Csakugyan?" — kérdeztük udvariasan. „Honnan tudja?"

„Egy barátom ott volt és látta őket."

„Honnan tudta, hogy azok német tisztek?"

„Ó, hát német egyenruhát viseltek!"

Az ilyen dajkamesék százával voltak forgalomban, és nemcsak az antibolsevista sajtó tálalta őket olvasói elé, hanem elhitték

olyanok is, akikről ez a legkevésbé volt feltételezhető — eszerek és mensevikek, akiket mindig a tények tisztelete jellemzett.

Sokkal komolyabbak és veszélyesebbek voltak a bolsevikok kegyetlenkedéseiről, terrorcselekedeteiről szóló rémtörténetek. Így például azt beszélték — és írták —, hogy a vörösgárdisták teljesen kifosztották a Téli Palotát, s az ott lefegyverzett tisztiiskolásokat, néhány miniszterrel együtt, legyilkolták. Ami a női katonákat illeti, legnagyobb részüket megbecstelenítették, sokan öngyilkosok lettek az elszenvedett kínzások következtében... És a dumában összegyűlt tömeg készpénznek vette ezeket a meséket. S ennél is nagyobb baj volt, hogy a tisztiiskolások és a nők szülei és hozzátartozói olvasták ezeket a rémhíreket, amelyek *gyakran neveket is említettek*, és estefelé a dumát izgatott polgárok ostromolták.

Jellemző Tumanov herceg esete, akinek holttestét — számos lap közlése szerint — megtalálták a Mojka-csatornában. Amikor néhány órával később a herceg családja megcáfolta ezt a hírt és hozzáfűzte, hogy a herceget letartóztatták, az újságok a talált holttestet Gyemiszov tábornokkal azonosították. Amikor egy szép napon a tábornok is feltámadt, nyomozni kezdtünk, és akkor kiderült, hogy semmiféle hullát sem találtak...

Amikor a duma épületét elhagytuk, két cserkész röplapokat osztogatott az óriási tömeg között, amely a kapuval szemben a Nyevszkijen összegyűlt, s amely jórészt üzletemberekből, boltosokból, hivatalnokokból, alkalmazottakból állott. Az egyik ilyen röpcédula szövege ez volt:

„A VÁROSI DUMÁTÓL

A Városi Duma október 26-i ülésén, tekintettel az eseményekre, határozatilag kimondja a magánlakások sérthetetlenségét. A lakóbizottságok útján felhívja Petrográd lakosságát, hogy erélyesen utasítsa vissza a magánlakásokba való erőszakos behatolás minden kísérletét, fegyverhasználattól sem riadva vissza a polgárok önvédelme érdekében."

A Lityejnij sarkán öt-hat vörösgárdista meg néhány matróz körülvett egy rikkancsot és követelték, hogy adja át nekik a mensevik „Rabocsaja Gazeta" példányait. A rikkancs dühösen kiabált

és öklét rázta feléjük, amikor az egyik matróz lerántotta a lapokat a standról. Dühös csoport verődött össze, amely szidta a járőrt. Egy munkás fáradhatatlanul magyarázta a tömegnek meg a rikkancsnak: „Kerenszkij nyilatkozata van benne, amely szerint mi orosz embereket öltünk meg. Vérontásra vezetne . . .”

A Szmolnijban az izgalom tetőpontjára hágott. A sötét folyosókon most is sietős férfiak, fegyveres munkáscsoportok, vitatkozó, gondterhelt arcú, utasításokat osztogató vezetők, hónuk alatt tömött aktatáskákkal, körülöttük barátok, munkatársak. Ezek a férfiak szinte önkívületben vannak, — megállás nélkül dolgoznak, napok óta nem aludtak, borotválatlanok, piszkosak, szemük ég. Sok, végtelenül sok a munkájuk! Át kellett venni a kormányt, rendet teremteni a városban, biztosítani a helyőrség lojalitását, küzdeni a duma és a Honmentő Bizottság ellen, feltartóztatni a németeket, előkészíteni a Kerenszkijjel való összecsapást, tájékoztatni a vidéket az eseményekről, propagandát kifejteni országszerte Arhangelszktől Vlagyivosztokig . . . És mindezt akkor, amikor az állami és községi hivatalnokok megtagadják az engedelmességet a biztosoknak, a postások nem hajlandók nekik dolgozni, a vasutasok szabotálnak, Kerenszkij előnyomulóban van, a helyőrség nem teljesen megbízható, a kozákok ugrásra készen állnak . . . Nemcsak a szervezett burzsoázia van ellenük, hanem az összes szocialista pártok, kivéve a baloldali eszereket, néhány internacionalista menseviket és az internacionalista szociáldemokratákat, és még ezek is ingadoznak, hogy támogassák-e őket vagy sem. Igaz, a munkás- és katonatömegek velük vannak — a parasztság bizonytalan tényező —, de végül is a bolsevik párt híján van a gyakorlott és tapasztalt embereknek . . .

A lépcsőn Rjazanovval találkoztam, aki némi akasztófahumorral magyarázta, hogy neki, a kereskedelmi népbiztosnak, halvány fogalma sincs az üzleti életről. A felső emeleten levő kávézó egyik szegletében egy kecskeszőrkabátos férfi ült. Háromnapos szakálla volt, ruhája olyan gyűrött, mintha abban aludt volna, holott bizonyára nem is aludt. Gondterhelt arccal számokat írt egy előtte heverő piszkos borítékra, s időnként a tollszárat rágta. Menzsinszkij volt, a pénzügyi népbiztos, aki kinevezését annak köszönhette, hogy

valamikor tisztviselő volt egy francia bankban... És az a négy férfi, akik a Forradalmi Katonai Tanács irodájából kilépve szinte futólépésben mennek végig az előcsarnokon, miközben kis cédulákra jegyezgetnek — népbiztosok, akik most indulnak útnak Oroszország négy szegletébe, hogy híreket vigyenek, vitatkozzanak vagy harcoljanak, aszerint, hogy milyen fegyverre van szükség...

A kongresszusnak egy órakor kellett volna megnyílnia, s a nagyterem már régen megtelt, de az elnökségnek nyoma sem volt még hét órakor sem... A bolsevikok és a baloldali eszerek különkülön üléseztek. Lenin és Trockij egész délután a kompromisszum ellen hadakoztak. A bolsevikok nagy része már hajlandó volt támogatni egy koalíciós szocialista kormány megalakítását. „Mi egyedül nem tarthatjuk magunkat! Túlságosan sokan vannak ellenünk. Nincsenek embereink. Ha el vagyunk szigetelve, az egész ügy elbukik." Így vélekedtek Kamenyev, Rjazanov és mások.

De Lenin és mellette Trockij sziklaszilárd volt. „A kompromisszumosok előbb fogadják el a programunkat, s akkor majd csatlakozhatnak hozzánk. Egy jottányit sem engedünk. Ha vannak itt olyan elvtársak, akik nem akarják és nem merik megtenni azt, amit mi merünk, akkor csak menjenek a gyávák és a békítgetők közé! Mi a munkások és katonák támogatásával megyünk előre!"

Öt perccel hét után üzenet érkezett a baloldali eszerektől: nem lépnek ki a Forradalmi Katonai Tanácsból.

„Íme, máris követnek bennünket!" — szólt Lenin.

Valamivel később, amikor a nagyteremben az újságíróasztalnál ültünk, egy anarchista, aki burzsoá lapok munkatársa volt, azt javasolta nekem, hogy nézzük meg, mi történt az elnökséggel. A Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságának hivatali helyiségében és a Petrográdi Szovjet helyiségeiben nem találtunk senkit. Teremről teremre jártunk a hatalmas Szmolnijban. Senkinek halvány sejtelme sem volt róla, hol lehet a kongresszus elnöksége. Közben társam beszélt régi forradalmi tevékenységéről, franciaországi emigrációjának hosszú és kellemes éveiről... A bolsevikokról kijelentette, hogy közönséges, durva, tudatlan emberek, híján

minden esztétikai érzéknek. Az orosz értelmiség tipikus képviselője volt... Végül elérkeztünk a 17. számú teremhez, a Forradalmi Katonai Tanács irodájához, és itt álldogáltunk lázas sürgés-forgás közepette. Kinyílt az ajtó, és kirohant egy tömzsi, lapos arcú férfi, rangjelzés nélküli egyenruhában, aki mintha mosolygott volna, — de egy pillanat múlva láttam, hogy a mosoly csak a halálos fáradtság merev vigyorgása. Krilenko volt.

Barátom, aki fürge, jókülsejű fiatalember volt, boldogan felkiáltott és hozzálépett.

„Nyikolaj Vasziljevics!" — mondotta, kezét feléje nyújtva. „Nem emlékszik rám? Együtt ültünk a börtönben."

Krilenko összeráncolt homlokkal gondolkozott. „Dehogynem" — mondta végül, és barátságosan tekintett a fiatalemberre. „Maga S —. Zdravsztvujtye!" Összeölelkeztek. „Mit csinál itt?"

„Ó, csak körülnézek... Úgy látom, komoly eredményeik vannak."

„Igen" — válaszolta Krilenko, és hangjából valami konokság csengett ki. „A proletárforradalom nagy eredmény." Nevetett. „De talán — talán ismét a börtönben fogunk találkozni!"

Amikor ismét kijutottunk a folyosóra, barátom folytatta magyarázatait. „Tudja, én Kropotkin követője vagyok. A mi szemünkben a forradalom hallatlan balsiker; nem ébresztette fel a tömegek hazaszeretetét. Ez persze csak azt bizonyítja, hogy a tömegek nem érettek a forradalomra..."

Pontosan nyolc óra negyven perc volt, amikor hatalmas tapsvihar köszöntötte a belépő elnökség tagjait, köztük Lenint — a nagy Lenint! Zömök alak, rövid nyak, kopaszodó, nagy fej, hatalmas homlok, apró szem, rövid orr, nagy, szépen ívelt száj, erélyes, borotvált áll, amelyen azonban már kiütköznek a hajdani és majdan jól ismert szakáll borostái. Ruhája kopott, nadrágja túl hosszú. A tömeg bálványa, akit úgy szeretnek és tisztelnek, mint kevés vezetőt a történelem folyamán. Különös népvezér, olyan, aki szellemi fölényénél fogva vezető. Színtelen, humortalan, meg nem alkuvó és kérlelhetetlen. Nincsenek érdekes idioszinkráziái, de különleges képessége van arra, hogy mély gondolatokat egyszerű szavakkal fejezzen ki, s hogy egy-egy konkrét helyzetnek mélyre-

ható elemzését adja. És éleselméjűséggel párosuló nagy szellemi bátorság jellemzi.

Kamenyev beszámolt a Forradalmi Katonai Tanács működéséről; a hadseregben eltörölték a halálbüntetést, visszaállították a propaganda szabadságát, szabadon bocsátottak politikai vétségért bebörtönzött tiszteket és katonákat, letartóztatási parancsot adtak ki Kerenszkij ellen, lefoglalták a magánraktárakban felhalmozott élelmiszerkészleteket... Viharos taps.

Kamenyev után megint a Bund képviselője szólalt fel. Azt fejtegette, hogy a bolsevikok kérlelhetetlensége a forradalom összeomlására vezet. A Bund képviselői éppen ezért kénytelenek elhagyni a kongresszust. Közbeszólások: „Azt hittük, hogy már tegnap kivonultatok! Hányszor fogtok még kivonulni?"

Következett az internacionalista mensevikek szónoka. „Mi az, ti még mindig itt vagytok?" — kiáltották feléje. A szónok megmagyarázta, hogy az internacionalista mensevikeknek csak egy része hagyta el a kongresszust, a többiek itt maradnak.

„Mi a hatalomnak a szovjetek kezébe való átadását a forradalomra mért halálos csapásnak tartjuk, de kötelességünknek tekintjük, hogy a kongresszuson részt vegyünk, és itt a hatalom átadása ellen szavazzunk!"

Aztán más szónokok következtek. A Donyec-medence bányászainak képviselője arra kérte a kongresszust, hogy tegyen lépéseket Kalegyin megfékezésére, aki elvághatja a fővárost szén- és élelemforrásaitól. Néhány katona, akik most érkeztek a frontról, ezredeik lelkes üdvözletét tolmácsolták... S ekkor Lenin kezével az asztal szélébe kapaszkodik; kis, összehúzott szeme végigfut a tömegen, amíg várakozik, s a percekig tartó taps és ünneplés látszólag közömbösen hagyja. Amikor a tapsvihar elül, egyszerűen ennyit mond: „Most hozzálátunk a szocialista rend felépítéséhez!" Ismét felzúg a taps.

„A szovjethatalom fel fogja ajánlani valamennyi népnek az azonnali demokratikus békét és az azonnali fegyverszünetet minden fronton. A béke kérdése égető kérdés, napjaink fájó kérdése. Engedjék meg ezért, hogy áttérjek annak a nyilatkozatnak a felolvasására, amelyet az önök által választott kormánynak kell majd kiadnia..."

Száját, mintha mosolygott volna, beszéd közben nagyon kinyitotta; hangja rekedtes volt, nem kellemetlenül, hanem mintha a sokévi beszéd tette volna azzá — és monoton, mintha örökké tudná így folytatni... Néha kissé előrehajolt. Nem gesztikulált. S ezer egyszerű ember néma csodálattal tekintett rá...

„DEKRÉTUM A BÉKÉRŐL

A munkás- és parasztkormány, melyet az október 24—25-i forradalom hozott létre, s amely a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeire támaszkodik, valamennyi hadviselő népnek és kormányának azt javasolja, hogy haladéktalanul kezdjenek tárgyalásokat az igazságos, demokratikus békéről.

Igazságos vagy demokratikus békének, mely után minden hadviselő országban a háborútól kimerült, elgyötört és megkínzott munkásság és más dolgozó osztályok túlnyomó többsége sóvárog, s amelyet az orosz munkások és parasztok a cári monarchia megdöntése után a leghatározottabban és a legállhatatosabban követeltek — ilyen békének a kormány az annexiók (vagyis idegen területek erőszakos elfoglalása, idegen népek erőszakos bekebelezése) és hadisarc nélküli azonnali békét tekinti.

Ilyen béke haladéktalan megkötését javasolja Oroszország kormánya valamennyi hadviselő népnek, és egyúttal kifejezi azt a készséget, hogy azonnal, a legcsekélyebb halogatás nélkül minden döntő lépést megtesz addig is, amíg az ilyen béke valamennyi feltételét minden ország és minden nemzet népképviselőinek teljhatalmú testülete véglegesen megerősíti.

Idegen területek annexióján vagy elfoglalásán a kormány általában a demokrácia és különösen a dolgozó osztályok jogérzetének megfelelően egy kis vagy gyenge népnek valamely nagy vagy erős állammal való minden néven nevezendő egyesítését érti olyan esetekben, amikor ez a nép nem fejezte ki pontosan, világosan és önként beleegyezését vagy kívánságát, függetlenül attól, mikor ment végbe az erőszakos egyesítés, függetlenül továbbá attól, mennyire fejlett vagy elmaradott az erőszakosan beolvasztott vagy erőszakosan az illető állam határain belül visszatartott nemzet. Függetlenül végül attól is, hogy Európában vagy távoli tengerentúli országokban él-e ez a nemzet.

Ha valamely nemzetet erőszakosan visszatartanak egy bizonyos állam határai között, ha ennek a nemzetnek, kifejezett kívánsága

ellenére — mindegy, hogy a sajtóban, népgyűléseken, pártok határozataiban, vagy a nemzeti elnyomás elleni lázongásokban és felkelésekben jut-e kifejezésre ez a kívánság — nem adják meg azt a jogot, hogy szabad népszavazással, az annektáló vagy általában az erősebb nemzet csapatainak teljes kivonása mellett, a legkisebb kényszer nélkül döntsön államformájáról, akkor az ilyen egyesítés — annexió, vagyis hódítás és erőszak.

A kormány az emberiség elleni legnagyobb gonosztettnek tartja ennek a háborúnak folytatását, amely azért folyik, hogyan osszák fel az erős és gazdag nemzetek között az általuk meghódított gyenge népeket, és ünnepélyesen kijelenti, hogy eltökélt szándéka haladéktalanul aláírni egy olyan béke feltételeit, amely ezt a háborút a fentebb megjelölt és kivétel nélkül minden nép számára egyaránt igazságos feltételek alapján megszünteti.

A kormány egyben kijelenti, hogy a fenti békefeltételeket egyáltalán nem tekinti ultimátumszerűeknek, vagyis hajlandó megvizsgálni minden más békefeltételt is, csupán ahhoz ragaszkodik, hogy előterjesztésük bármelyik hadviselő fél részéről a lehető leggyorsabban történjék és teljesen világos legyen, feltétlenül kizárjon minden kétértelműséget és minden titkot a békefeltételek felajánlása során.

A titkos diplomáciát a kormány megszünteti és a maga részéről annak a határozott szándékának ad kifejezést, hogy minden tárgyalást teljesen nyíltan, az egész nép előtt folytat, és hogy haladéktalanul hozzáfog a földbirtokosok és tőkések kormánya által 1917 februártól október 25-ig jóváhagyott vagy megkötött titkos szerződések teljes nyilvánosságra hozásához. E titkos szerződések egész tartalmát, amennyiben az, mint a legtöbb esetben történt, arra irányult, hogy az orosz földbirtokosoknak és kapitalistáknak előnyöket és kiváltságokat nyújtson, hogy megtartsa vagy növelje a nagyoroszok annektált területeit, a kormány feltétlenül és azonnali hatállyal semmisnek nyilvánítja.

Amikor a kormány valamennyi ország kormányához és népéhez azzal a javaslattal fordul, hogy haladéktalanul kezdjék meg a nyilvános béketárgyalásokat, a maga részéről kijelenti, hogy kész ezeket a tárgyalásokat akár írásos érintkezés, akár távíró, akár a különböző országok közti tárgyalások útján vagy az ilyen képviselők értekezletén folytatni. Az ilyen tárgyalások megkönnyítése céljából a kormány kijelöli teljhatalmú képviselőjét a semleges országokban.

A kormány valamennyi hadviselő ország kormányának és népének

azt javasolja, hogy kössenek haladéktalanul fegyverszünetet, s a maga részéről kívánatosnak tartja, hogy a fegyverszünetet legalább három hónapra, vagyis olyan időtartamra kössék meg, amelynek folyamán teljes mértékben lehetséges részint az, hogy a háborúba bevont vagy a háborúban való részvételre kényszerített kivétel nélkül valamennyi nép vagy nemzet képviselőjének részvételével megtartott béketárgyalások befejeződjenek, részint pedig az, hogy valamennyi ország népképviselőinek teljhatalmú testületeit a békefeltételek végleges jóváhagyása céljából összehívják.

Amikor Oroszország ideiglenes munkás- és parasztkormánya valamennyi hadviselő ország kormányához és népéhez ezzel a békeajánlattal fordul, különösen az emberiség három legelőrehaladottabb nemzete, a mostani háborúban részt vevő három legnagyobb állam: Anglia, Franciaország és Németország öntudatos munkásaihoz is fordul. Ezeknek az országoknak munkásai a haladás és a szocializmus ügyének a legnagyobb szolgálatokat tették; ilyen a chartista mozgalom nagyszerű példaadása Angliában, ilyen a francia proletariátus által megvívott számos, világtörténelmi jelentőségű forradalom, végül, ilyen a német proletár tömegszervezetek megteremtése a németországi kivételes törvények ellen folytatott hősies harcban, és az egész világ munkásai számára példaadó, hosszú, kitartó, fegyelmezett munkában. A proletariátus hősiességének és történelmi alkotóerejének mindeme példáiban mi zálogát látjuk annak, hogy a nevezett országok munkásai megértik a most rájuk háruló feladatokat, az emberiségnek a háború borzalmaitól és következményeitől való megszabadításában rejlő feladatot, hogy ezek a munkások mindenirányú, határozott, odaadó és erőteljes tevékenységükkel segítenek majd nekünk sikeresen tető alá hozni a béke ügyét, s egyszersmind a dolgozó és kizsákmányolt néptömegek minden rabság és kizsákmányolás alól való felszabadításának ügyét"*.

Amikor a tapsvihar elcsendesedett, Lenin folytatta beszédét: „A munkás- és parasztkormánynak, amelyet az október 24—25-i forradalom hozott létre, s amely a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeire támaszkodik, haladéktalanul meg kell kezdenie a béketárgyalásokat. Felhívásunkat mind a kormányokhoz, mind pedig a népekhez kell intéznünk . . . A békefeltételeket meg-

* *Lenin* Művei. 26. köt. Szikra 1952. 247—250. old.

vitatásra az Alkotmányozó Gyűlés elé fogjuk terjeszteni, amelynek már joga lesz dönteni arról, hogy miben lehet és miben nem lehet engedményt tenni... Mi háromhónapos fegyverszünetet javasolunk, de nem utasítunk vissza rövidebb időtartamot sem, hogy az elgyötört hadsereg legalább egy időre lélegzetvételhez jusson, azonkívül minden kultúrországban egybe kell majd hívni a népképviseletet a békefeltételek megtárgyalása céljából...

A kormányok és a burzsoázia minden erejüket latba fogják vetni, hogy egyesüljenek és vérbe fojtsák a munkás- és parasztforradalmat. A háború három éve azonban eléggé felvilágosította a tömegeket... A munkásmozgalom felül fog kerekedni és utat tör a béke és a szocializmus felé"*.

Olyan nyugalom és erő áradt szavaiból, melynek hatása alól senki sem vonhatta ki magát. Megértettem, hogy miért hisznek Leninnek...

Kézfelemeléssel szavaztak; elhatározták, hogy csak a politikai pártok képviselői szólnak hozzá a javaslathoz és hogy tizenöt percre korlátozzák a felszólalások időtartamát.

Először Karelin szólalt fel a baloldali eszerek nevében. „Pártunknak nem volt alkalma módosító javaslatokat tenni a proklamáció szövegéhez; ez a bolsevikok magánokmánya. De meg fogjuk szavazni, mert szellemével egyetértünk..."

Az internacionalista szociáldemokraták szónoka Kramarov volt, egy hosszú, görnyedt hátú, rövidlátó férfi, aki mint az ellenzék bohóca némi hírnévre tett szert. Csak olyan kormánynak lehet meg az ilyen fontos akció végrehajtásához szükséges tekintélye, mondotta, amelyben részt vesznek az összes szocialista pártok. Ha alakul egy szocialista koalíció, az ő frakciója támogatja az egész programot, ha nem, akkor csak a program egy részét fogja támogatni. Ami a proklamációt illeti, az internacionalisták teljesen egyetértenek fő pontjaival...

Azután, növekvő lelkesedés közepette, sorban szóltak hozzá: Ukrajna Szociáldemokráciája — a javaslatot támogatta; a Litván Szociáldemokrácia — támogatta; a népi szocialisták — támogat-

* *Lenin* Művei. 26. köt. Szikra 1952. 250, 251, 252. old.

ták; a Lengyel Szociáldemokrácia — támogatta; a lengyel szocialisták — támogatták, de azzal, hogy szívesebben vennének egy szocialista koalíciót; a Lett Szociáldemokrácia — támogatta... Valami lángra lobbant ezekben a férfiakban. Az egyik arról beszélt, hogy „közeleg a világforradalom, amelynek élcsapata vagyunk", egy másik arról, hogy itt „a testvériség új korszaka, amikor az összes népek egy nagy családban egyesülnek..." Valaki szót kért: „Itt valami ellentmondást látok. Először annexió és hadisarc nélküli békéről beszél, később pedig azt mondja, hogy hajlandó minden békejavaslatot megvizsgálni. Megvizsgálni annyi mint elfogadni..."

Lenin rögtön válaszolt: „Azonnali békét akarunk, de nem félünk egy forradalmi háborútól... Az imperialista kormányok valószínűleg nem fognak válaszolni felhívásunkra, — de mi nem fogunk olyan ultimátumot adni, amelyre könnyű nemet mondani... Ha a német proletariátus látni fogja, hogy készek vagyunk megvizsgálni minden békejavaslatot, ez talán az utolsó csepp lesz, amelytől kicsordul a pohár — Németországban ki fog törni a forradalom... Mi hajlandók vagyunk megvizsgálni minden békefeltételt, de ez nem jelenti azt, hogy el is fogadjuk... Mindenekelőtt be akarjuk fejezni a háborút..."

Pontosan tíz óra harmincötkor Kamenyev felszólította azokat, akik a proklamációval egyetértenek, emeljék fel meghívójukat. Egyetlen küldött maradt mozdulatlan, de amikor kitört körülötte a harag vihara, ő is felemelte kezét... A szavazás egyhangú volt...

És ekkor hirtelen, mintha egy közös akarat irányította volna őket, mindnyájan felálltak, és felharsant az *Internacionálé*. Egy fehér szakállú öreg katona úgy zokogott, mint valami gyermek. Alekszandra Kollontaj alig tudta visszafojtani könnyeit. Hatalmas erővel zúgott a teremben az ének és ablakokon, ajtókon át felcsapott az égig. „Vége a háborúnak! Vége a háborúnak!" — ujjongott mellettem egy fiatal munkás. Az éneknek már vége volt, és mi ott álltunk valami furcsa, félszeg csendben. És ekkor valaki a hátsó sorokban megszólalt: „Elvtársak! Emlékezzünk meg azokról, akik meghaltak a szabadságért!"

És ekkor énekelni kezdtük a gyászindulót, ezt a lassú, bánatos és

mégis diadalmas éneket, amely olyan orosz és olyan szívbemarkoló. Az *Internacionálé* mégiscsak idegen melódia. De a gyászinduló olyan volt, mint azoknak a nagy tömegeknek a lelke, melyeknek a képviselői most itt ültek a teremben, s akiknek víziójából születőben volt egy új Oroszország, és talán ennél is több.

A harcnak már vége és győzött hadunk
S mi bánatba temetkezve könnyet hullatunk,
Hogy jogban és fejlődve éljen a nép,
Ezért adta annyi hős cserébe életét,
S ím eljött az új élet és új világ
És most már valóság, mi volt régi vágy,
Hát hirdesse hálánk az emlékteket,
Kik értünk feláldoztátok drága éltetek.

Ezért feküdtek most ott kint a Mars-mezőn a hideg tömegsírokban. Ezért haltak meg börtönökben, száműzetésben, a szibériai bányákban ezrek és tízezrek. Nem úgy történt, ahogy gondolták, nem úgy, ahogy az értelmiség kívánta. De megtörtént — nyersen, erősen, a formulák szétrombolásával, szentimentalizmus nélkül.

Lenin felolvasta a földről szóló dekrétumot.

„1) A földesúri földtulajdon azonnal és minden megváltás nélkül megszűnik.

2) A földesúri birtokokkal, valamint a koronabirtokok, kolostorok és egyházak minden földjével, minden élő és holt felszerelésükkel, majorsági épületeikkel és minden tartozékukkal való rendelkezés, az Alkotmányozó Gyűlés összeüléséig, a járási földbizottságok és a parasztküldöttek kerületi szovjetjeinek kezébe megy át.

3) Mostantól kezdve az egész nép tulajdonát képező elkobzott vagyon bárminemű rongálása súlyos bűncselekménynek számít, amelynek elkövetői fölött a forradalmi törvényszék ítélkezik. A parasztküldöttek kerületi szovjetjei megtesznek minden szükséges intézkedést, hogy a földesúri birtokok elkobzásánál a legszigorúbb rendet tartsák fenn, hogy megállapítsák, mekkora és mely földterületek esnek elkobzás alá, hogy összeállítsák az egész elkobzott vagyon pontos jegyzékét, és hogy a legszigorúbb forradalmi védelembe vegyék a nép kezébe átmenő földbirtokok egész gazdaságát, a birtokon levő épületekkel, felszereléssel, jószággal, élelmiszerkészletekkel stb. együtt.

4) A nagy agrárátalakulások megvalósításánál, mindaddig, amíg az Alkotmányozó Gyűlés véglegesen nem dönt ebben a kérdésben, vezérfonalul mindenütt a következő paraszti választói utasításnak kell szolgálnia, amelyet 242 helyi paraszti választói utasítás alapján az »Izvesztyija Vszerosszijszkovo Szovjeta Kresztyanszkih Gyeputatov« szerkesztősége állított össze, s amely az »Izvesztyija« 88. számában (Petrográd, 1917 augusztus 19-i, 88. sz.) jelent meg.

5) Az egyszerű parasztok és egyszerű kozákok földjei nem kerülnek elkobzásra"*.

„Ez nem Csernov, volt miniszter tervezete — magyarázta Lenin —, aki arról beszélt, hogy »el kell készíteni az állványzatot«, és aki fentről akart bizonyos reformokat megvalósítani. Alulról, helyben fogják eldönteni a földosztással kapcsolatos kérdéseket. Vidékenként változni fog az egyes parasztoknak kiosztott földterület nagysága . . .

Az Ideiglenes Kormány alatt a földesurak kereken megtagadták az engedelmességet az agrárbizottságoknak, azoknak az agrárbizottságoknak, amelyeket Lvov agyalt ki, Singarjov hozott létre, és Kerenszkij irányított!"

Mielőtt a vita megindult volna, egy férfi áttört a tömegen és az emelvényre lépett. Pjanyik volt, a Parasztküldöttek Szovjetje Végrehajtó Bizottságának a tagja. Tajtékzott a dühtől.

„A Parasztküldöttek Összoroszországi Szovjetje Végrehajtó Bizottsága tiltakozik elvtársainknak, Szalazkin és Maszlov miniszteretnek a letartóztatása ellen! Követeljük azonnali szabadonbocsátásukat! Most a Péter-Pál erődben vannak. Azonnali intézkedésre van szükség. Egy percet sem szabad vesztegetnünk!"

Utána egy bozontos szakállú, égő szemű katona szólalt fel. „Itt ültök és arról beszéltek, hogy a földet a parasztoknak adjátok, és zsarnoki, bitorló módon jártok el a parasztok választott képviselőivel szemben! Kijelentem — és felemelte öklét —, ha csak egy hajuk szála is meggörbül, itt lázadás fog kitörni!" Mozgolódás, lárma.

---

* *Lenin* Művei. 26. köt. Szikra 1952. 258. old.

Ekkor Trockij lépett az emelvényre, nyugodtan és ironikusan, erejének tudatában. Nagy taps fogadta. „Tegnap a Forradalmi Katonai Tanács — elvben — elhatározta, hogy szabadon engedi az eszer és a mensevik minisztereket, Maszlovot, Szalazkint, Gvozgyevet és Maljantovicsot. Ha még mindig a Péter-Pál erődben vannak, annak csak az az oka, hogy sok egyéb tennivalónk van ... Mindamellett háziőrizetben lesznek mindaddig, amíg nem tisztázódik, van-e részük Kerenszkijnek a Kornyilov-ügy idején kifejtett áruló tevékenységében!"

„Soha — harsogta Pjanyik — egyetlen forradalomban sem történtek olyan dolgok, mint itt!"

„Téved" — válaszolta Trockij. „Ilyen dolgok már ebben a forradalomban is megtörténtek. A júliusi napokban sok száz elvtársunkat letartóztatták ... Amikor Kollontaj elvtársnőt orvosi utasításra kiengedték a börtönből, Avkszentyev a cári titkosrendőrség két emberét állította lakása ajtaja elé!" A parasztok elégedetlenkedve, gúnyos megjegyzésektől kísérve vonultak vissza.

A baloldali eszerek képviselője a földről szóló dekrétumhoz szólt hozzá. Kijelentette, hogy jóllehet a dekrétummal elvben egyetért, frakciója csak akkor szavazhat, ha azt előzetesen megvitatta. Meg kell kérdezni a parasztküldöttek szovjetjeinek a véleményét ...

Az internacionalista mensevikek ugyancsak ragaszkodtak a pártválasztmány egybehívásához.

A maximalistáknak, a parasztok anarchista szárnyának vezére: „Megemelem a kalapomat az előtt a politikai párt előtt, amely az első napon ilyen törvényt hoz, anélkül, hogy sokat fecsegne róla!"

Egy tipikus orosz paraszt lépett az emelvényre, hosszú hajú, csizmás, kecskebőr-köpenyes, ide-oda hajlongott a terem minden szeglete felé. „Nekünk semmi kifogásunk ellenetek, elvtársak és polgárok, de nézzétek, a kadetok szabadlábon vannak, a mi szocialista parasztjainkat meg letartóztattátok. Miért nem tartóztatjátok le *azokat*?"

Ez mintegy jeladás volt, — a parasztok izgatott vitába kezdtek. Ugyanaz volt a helyzet, mint előző este a katonákkal. Itt igazi mezőgazdasági proletárok voltak ...

„Végrehajtó Bizottságunk tagjai, Avkszentyev meg a többi,

akikről azt hittük, hogy a parasztok ügyének védelmezői, azok is csak kadetok! Tartóztassátok le őket!"

Egy másik: „Kik ezek a Pjanyikok, ezek az Avkszentyevek? Ezek nem parasztok! Csak a farkukat csóválják!"

És milyen boldogan ujjongott a tömeg, amikor testvérekre talált bennük!

A baloldali eszerek félórás szünetet javasoltak. Amikor a küldöttek kiözönlöttek a teremből, Lenin felállott:

„Nincs vesztegetni való időnk, elvtársak! Az egész Oroszország számára fontos híreket a sajtónak holnap reggel közölnie kell. Ne halogassuk!"

A heves vitát túlharsogta a Forradalmi Katonai Tanács küldöncének a hangja: „Tizenöt agitátort azonnal a 17-es szobába! A frontra kell menniük!"...

Csaknem két és fél óra telt el, míg a küldöttek visszaszállingóztak a terembe és az elnökség elfoglalta helyét. Előbb táviratokat olvastak fel: egyik ezred a másik után jelentette a Forradalmi Katonai Tanácshoz való csatlakozását.

A gyűlés lassanként ismét felélénkült. A macedóniai fronton harcoló orosz csapatok küldötte keserű hangon ecsetelte a katonák helyzetét: „Mi ott »szövetségeseink« barátságától többet szenvedünk, mint az ellenségtől" — mondotta. A 10. és a 12. hadsereg képviselői, akik éppen ekkor érkeztek meg, jelentették: „Minden erőnkkel támogatunk benneteket!" Egy parasztkatona tiltakozott „az áruló szocialisták, Maszlov és Szalazkin" szabadonbocsátása ellen. A Parasztküldöttek Szovjetjeinek Végrehajtó Bizottságát *teljes egészében* le kellene tartóztatni, mondotta. Ez valóban forradalmi hang volt. A perzsiai orosz hadsereg küldöttje közölte, hogy a kapott utasítás értelmében követeli a hatalom átadását a szovjeteknek... Egy ukrán tiszt, aki anyanyelvén beszélt: „A mostani válságban nincs helye semmiféle nacionalizmusnak... Éljen a proletárdiktatúra az egész világon!" A fennkölt és nagyszerű gondolatoknak ez a sokasága egy valamiről teljesen meggyőzött, arról, hogy Oroszország soha többé nem fog visszasüllyedni régi némaságába!

Kamenyev közölte, hogy antibolsevista elemek mindenfelé zavargásokat próbálnak előidézni, és felolvasta a kongresszusnak Oroszország valamennyi szovjetjéhez intézett felhívását:

„A Munkás- és Katonaküldöttek Összoroszországi Szovjetkongresszusa néhány parasztküldöttel együtt felszólítja az összes helyi szovjeteket, hogy haladéktalanul tegyenek erélyes intézkedéseket minden ellenforradalmi és antiszemita akció, minden pogrom elfojtására. A munkások, parasztok és katonák forradalmának becsülete megköveteli, hogy semmiféle pogromot ne tűrjünk meg.

A fővárosban a petrográdi vörösőrség, a forradalmi helyőrség és a matrózok biztosították a teljes rendet.

Munkások, katonák és parasztok! Kövessétek mindenütt a petrográdi munkások és katonák példáját.

Katonák és kozákok! Testvéreink! A mi kötelességünk az igaz forradalmi rend fenntartása.

A forradalmi Oroszország és az egész világ tekintete rajtunk van . . ."

Két órakor a földről szóló dekrétumot szavazásra bocsátották. Egy szavazat volt ellene. A parasztküldöttek ujjongtak. Így törtek előre a bolsevikok, minden ingadozást, ellenállást leküzdve. Hiszen ez volt Oroszországban az egyetlen párt, amely világos akcióprogrammal lépett fel, míg a többi párt nyolc hosszú hónapon át csak fecsegett.

Ekkor felállt egy sovány, rongyos katona, aki szenvedélyesen tiltakozott az „Utasítás" (Nakaz) azon pontja ellen, amely szerint katonaszökevény nem kaphat földet. Eleinte lehurrogták, de aztán egyszerű, megindító beszéde elhallgattatta a közbeszólókat. „Akarata ellenére belekényszerítették a lövészárkokba, a mészárlásba, amelyet a békéről szóló dekrétumban ti magatok megbélyegeztek, és a forradalmat a béke és a szabadság reményében üdvözölte. Béke? A Kerenszkij-kormány megint arra kényszerítette, hogy Galíciába menjen, és ott gyilkoljon vagy meghaljon; békevágyán Tyerescsenko csak nevetett . . . Szabadság? Kerenszkij alatt a katonabizottságokat elnyomták, lapjaikat betiltották, agitátoraikat börtönbe vetették . . . Otthon, a faluban, a földbirtokosok harcoltak az agrárbizottságai ellen, bebörtönözték elvtársait . . . Petrog-

rádban a burzsoázia, a németekkel szövetkezve, szabotálta a hadsereg ellátását... A katonának nem volt csizmája, nem volt ruhája... Ki kényszerítette őt a dezertálásra? Az a Kerenszkij-kormány, amelyet ti megbuktattatok!" Végül megtapsolták.

De egy másik katona hevesen szembeszállt vele: „A Kerenszkij-kormánnyal nem lehet igazolni az olyan hitvány cselekedeteket, mint a dezertálás! A katonaszökevények gazemberek, akik hazamentek és cserbenhagyták bajtársaikat! Minden katonaszökevény áruló, és meg kell büntetni..." Lárma, közbeszólások: „Elég! Csend legyen!" Kamenyev azt ajánlotta, hogy a döntést bízzák a kormányra.

Délután fél háromkor Kamenyev feszült figyelem közepette felolvasta a kormány megalakításáról szóló határozatot:

„A Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Összoroszországi Szovjetkongresszusa határozatilag kimondja:

Az ország kormányzása céljából az Alkotmányozó Gyűlés összehívásáig ideiglenes munkás- és parasztkormányt kell alakítani, amelynek neve Népbiztosok Tanácsa lesz. Az államélet egyes ágainak vezetésével bizottságokat bíznak meg, s ezek összetételének biztosítania kell a kongresszus által kihirdetett program végrehajtását, szoros együttműködésben a munkások, munkásnők, matrózok, katonák, parasztok és alkalmazottak tömegszervezeteivel. A kormányhatalmat e bizottságok elnökeinek testülete, azaz a Népbiztosok Tanácsa gyakorolja.

A népbiztosok tevékenysége fölötti ellenőrzést és a népbiztosok leváltásának jogát a Munkás-, Paraszt- és Katonaküldöttek Összoroszországi Szovjetkongresszusa és annak Központi Végrehajtó Bizottsága gyakorolja."

Még mindig néma csend uralkodott. De amikor felolvasta a népbiztosok névsorát, minden név után, különösen Lenin és Trockij neve után, viharos taps tört ki.

„A Tanács elnöke — *Vlagyimir Uljanov (Lenin);*
Belügyi népbiztos — *A. I. Rikov;*
Földművelésügyi — *V. P. Miljutyin;*
Munkaügyi — *A. G. Sljapnyikov;*
Hadügyi és haditengerészetügyi — a következő összetételű

bizottság: *V. A. Ovszejenko (Antonov), N. V. Krilenko és P. J. Dibenko;*
Kereskedelem- és iparügyi — *V. P. Nogin;*
Közoktatásügyi — *A. V. Lunacsarszkij;*
Pénzügyi — *I. I. Szkvorcov (Sztyepanov);*
Külügyi — *L. D. Bronstein (Trockij);*
Igazságügyi — *G. I. Oppokov (Lomov);*
Közellátásügyi — *I. A. Tyeodorovics;*
Posta- és táviróügyi — *N. P. Avilov (Glebov);*
A Nemzetiségügyi Népbiztosság elnöke — *L. V. Dzsugasvili (Sztálin);*
A vasútügyi népbiztos tisztsége egyelőre betöltetlen marad"*.

Mindenfelé szuronyok, a terem bejáratánál, és néhány küldött kezében is. A Forradalmi Katonai Tanács mindenkit felfegyverzett. A bolsevikok a döntő harcra készülnek Kerenszkij ellen. Délnyugat felől Kerenszkij csapatainak trombitaharsogását hozta a szél . . . Senki sem gondolt a hazamenetelre. Sőt, a nagyterembe egyre újabb tömegek özönlöttek, és a komor arcú katonák és munkások órák hosszat álltak, miközben figyelmük egy percre sem lankadt. A levegő sűrű volt a cigarettafüsttől és az emberi testek kigőzölgésétől.

Avilov, a „Novaja Zsizny" munkatársa, az internacionalista szociáldemokraták és az internacionalista mensevikek nevében beszélt. Fiatal, értelmes arcú férfi — kifogástalan öltönyével kiütközik a küldöttek tömegéből.

„Fel kell tennünk magunknak azt a kérdést, hogy hová vezet ez az út . . . Az Ideiglenes Kormány gyors bukása nem magyarázható a demokrácia balszárnyának erejével, inkább azzal, hogy az a kormány nem tudott a népnek kenyeret és békét adni. És a balszárny csak akkor maradhat hatalmon, ha megoldja ezeket a kérdéseket . . .

Adhat-e a népnek kenyeret? A gabonakészletek fogytán vannak. A parasztok többsége nem lesz veletek, mert nem tudtok nekik elegendő gépet adni. A tüzelőanyag és más elsőrendű szükségletek előteremtése csaknem lehetetlen . . .

* *Lenin* Művei. 26. köt. Szikra 1952. 263—264. old.

Ami pedig a békét illeti, az még nehezebb dolog. Az antant nem volt hajlandó szóba állni Szkobelevvel, hogy ülnének le akkor a zöld asztalhoz *veletek*? Sem London, sem Párizs, sem Berlin nem fog elismerni benneteket . . .

Az antant-országok proletariátusának tényleges támogatására ne számítsatok, mert a legtöbb országban a munkások igen messze vannak a forradalomtól. Gondoljatok arra, hogy az antant-demokrácia még a stockholmi konferenciát sem tudta nyélbeütni. Ami a német szociáldemokratákat illeti, nemrég beszéltem Goldenberg elvtárssal, a stockholmi konferenciára küldött képviselőnkkel. A német szélsőbaloldal egyik képviselője azt mondta neki, hogy míg a háború tart, Németországban nem törhet ki forradalom . . ." A közbeszólások egyre hangosabbakká váltak, de Avilov folytatta:

„Oroszország elszigeteltségének szükségszerű következménye vagy az lesz, hogy az orosz hadsereget a németek szétzúzzák és az osztrák—német koalíció békét köt a francia—brit koalícióval *Oroszország rovására*, vagy pedig — különbéke Németországgal.

Éppen most értesültem arról, hogy az antant-hatalmak diplomatái távozni készülnek, és hogy Oroszország minden városában szerveződik a Honmentő Bizottság . . .

Nincs párt, amely ilyen óriási nehézségeket le tudna győzni. A forradalmat csak a nép zöme által támogatott szocialista koalíciós kormány viheti győzelemre . . ."

Ezután felolvasta a két frakció határozati javaslatát:

„Mivel a forradalom vívmányainak megőrzése érdekében feltétlenül szükség van arra, hogy haladéktalanul megalakítsunk egy olyan kormányt, amely a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeiben megszervezett forradalmi demokráciára épül, továbbá mivel ennek a kormánynak feladata a béke mielőbbi megvalósítása, a föld átadása az agrárbizottságok kezébe, az ipari termelés ellenőrzésének megszervezése és az Alkotmányozó Gyűlésnek a kitűzött időpontra való egybehívása, ezért a kongresszus végrehajtó bizottságot hoz létre egy ilyen kormány megalakítására, a kongresszus munkájában részt vevő demokratikus csoportokkal való megegyezés alapján."

Avilov nyugodt és logikus érvelése a gyűlés lelkes forradalmi hangulata ellenére is hatott a küldöttekre. A beszéd vége felé egyre gyérebbek voltak a közbeszólások, és amikor befejezte beszédét, még némi tapsot is kapott.

Utána Karelin beszélt — szintén fiatal ember, akinek őszinteségéhez nem fért kétség — a baloldali eszerek, Marija Szpiridonova pártja nevében. Ez volt úgyszólván az egyetlen párt, amely követte a bolsevikokat, és amely a forradalmi parasztságot képviselte.

„Pártunk nem lépett be a Népbiztosok Tanácsába, mert nem akarunk végleg elszakadni a forradalom azon katonáitól, akik kivonultak a kongresszusról. Csak így vagyunk képesek arra, hogy a bolsevikok és a demokrácia többi csoportja közt az összekötő szerepét elvállaljuk ... És ebben a pillanatban ez a legfőbb feladatunk. Mi csakis egy szocialista kormánykoalíciót támogathatunk ...

Tiltakozunk a bolsevikok zsarnoki módszerei ellen. Biztosainkat elkergették. Tegnap betiltották egyetlen lapunkat, a »Znamja Trudá«-t ...

A Központi Duma alakított egy bizottságot »a Haza és a Forradalom megmentésére«, hogy ez harcoljon ellenetek. Máris el vagytok szigetelve, és kormányotokat a demokrácia egyetlen csoportja sem támogatja ..."

Most Trockij lépett az emelvényre, magabiztosan, ajka körül ismert gúnyos mosolyával.

„Az elszigetelődés veszélyének hangoztatása nem új dolog. A felkelés előestéjén is megjósolták bukásunkat. Mindenki ellenünk volt. A Forradalmi Katonai Tanácsban csak a baloldali eszerek egy csoportja tartott ki mellettünk. Hogyan tudtuk mégis vérontás nélkül megbuktatni az Ideiglenes Kormányt? ... Győzelmünk ténye döntő bizonyíték amellett, hogy *nem vagyunk elszigetelve.* Az Ideiglenes Kormány volt elszigetelve, a velünk szemben álló demokratikus pártok voltak elszigetelve és vannak elszigetelve most is, mert semmi közük a proletariátushoz!

A koalíció szükségességéről beszélnek. Az egyetlen lehetséges koalíció: a munkások, katonák és szegényparasztok koalíciója. Pártunk érdeme, hogy ezt a koalíciót létrehozta ... Milyen koalí-

cióra gondol Avilov? A népárulók kormányát támogatókkal való koalícióra? A koalíció nem mindig növeli az erőt. Vajon képesek lettünk volna-e mi a felkelés megszervezésére, ha soraink közt lett volna Dan meg Avkszentyev?" Nagy derültség.

„Avkszentyev kevés kenyeret adott. Vajon a »honvédőkkel« alkotott koalíció többet fog adni? Ha választhatunk a parasztok meg Avkszentyev között, aki elrendelte az agrárbizottságok letartóztatását, mi a parasztokat választjuk! Forradalmunk a történelem klasszikus forradalma lesz . . .

Azzal vádolnak minket, hogy visszautasítottuk a többi demokratikus párttal való megegyezést. Csakugyan a mi hibánk ez? Vagy magyarázzuk ezt, mint Karelin, valami »félreértéssel«? Nem, elvtársak! Ha egy párt a forradalom súlyos harcai közepette, még puskaportól feketén azt mondja: »Íme a hatalom, vegyétek!«, és ha azok, akiknek ezt felajánlotta, átpártolnak az ellenséghez, akkor ez nem félreértés, hanem nyílt hadüzenet. Nem mi voltunk azok, akik hadat üzentek . . .

Avilov azzal ijesztget bennünket, hogy »elszigeteltségünk« miatt nem sikerül megkötnünk a békét. Ismétlem, nem tudom elképzelni, hogy egy Szkobelevvel és Tyereseenkóval való koalíció mi módon hozhatná meg a békét! Avilov azzal ijesztget bennünket, hogy Oroszország rovására fognak békét kötni. Erre azt felelem, hogy ha Európában az imperialista burzsoázia továbbra is hatalmon marad, akkor a forradalmi Oroszország ügye veszve van . . .

Két eset lehetséges: vagy az orosz forradalom létrehoz Európában egy forradalmi mozgalmat, vagy pedig az európai hatalmak szétzúzzák a forradalmi Oroszországot!"

A tömeg ujjongva tapsol, fellelkesülve arra a gondolatra, hogy ők az emberiség felszabadulásának a bajnokai. És ettől kezdve a felkelő tömegek magatartásában volt valami öntudatos biztonság.

De az ellentábor nem adta fel a harcot. Kamenyev megadta a szót a vasutasszövetség küldöttjének. A szónok csontos, kemény arcán konok ellenségeskedés ült. Amit mondott, az bombaként hatott.

„Oroszország legerősebb szervezete nevében beszélek. A kormányalakítással kapcsolatban azt a határozatot hoztuk, hogy mi nem vagyunk hajlandók támogatni a bolsevikokat, ha továbbra is elkülönülnek Oroszország egész demokráciájától!" Óriási lárma a teremben.

„1905-ben és a Kornyilov-puccs idején a vasutasok voltak a forradalom legkitartóbb katonái. Ti pedig meg sem hívtatok bennünket a kongresszusra . . ." Közbeszólások: „A régi VB nem hívott meg benneteket!" De a szónok ügyet sem vetett erre a megjegyzésre. „Nem ismerjük el a kongresszus törvényességét, mert a mensevikek és az eszerek kivonulása folytán a kongresszus nem szavazóképes . . . Mi a régi VB-t támogatjuk, és a szövetség nevében leszögezem, hogy a kongresszusnak nincs joga új VB választására . . .

Az államhatalomnak szocialista és forradalmi hatalomnak kell lennie, amely felelősséggel tartozik az egész forradalmi demokrácia hivatalos szerveinek. Amíg ilyen államhatalom meg nem alakul, addig a vasutasszövetség, amely megtagadja ellenforradalmi csapatoknak Petrográdba való szállítását, ugyanakkor megtiltja, hogy a szövetség végrehajtó bizottságának hozzájárulása nélkül a vasutasok bármiféle utasítást végrehajtsanak. A vasutasszövetség végrehajtó bizottsága ezennel átveszi Oroszország összes vasutainak kezelését."

A beszéd végét alig lehetett hallani, a felháborodásnak olyan hatalmas vihara tört ki. De a beszéd mégis kemény csapás volt — ez meglátszott az elnökségben ülő elvtársak gondterhelt arcán. Mindamellett Kamenyev csak azt válaszolta, hogy a kongresszus törvényességéhez nem fér kétség, mert a kongresszus a mensevikek és az eszerek kivonulása után is szavazóképes maradt . . .

Ezután következett a kormányalakításra vonatkozó határozat feletti szavazás. A kongresszus a Népbiztosok Tanácsát óriási többséggel a legfőbb kormányhatalommá emelte . . .

Az új Központi Végrehajtó Bizottságnak, az Orosz Köztársaság új parlamentjének a megválasztása mindössze tizenöt percet vett igénybe. Trockij bejelentette összetételét: 100 tag, ebből 70 bolsevik . . . A parasztoknak és a kivonult pártoknak megfelelő

számú helyet tartanak fenn. „Szívesen beveszünk a kormányba minden pártot és csoportot, amely a kormány programját elfogadja" — fejezte be beszédét Trockij.

Ezzel a Második Összoroszországi Szovjetkongresszus befejeződött, s a küldöttek szétszéledtek a szélrózsa minden irányába, Oroszország minden szegletébe, hogy a nagy horderejű eseményekről beszámoljanak...

Majdnem hét óra volt, amikor felébresztettük a villamoskalauzokat és a kocsivezetőket, akik néhány kocsival a Szmolnij előtt várakoztak, hogy a küldötteket hazaszállítsák. A zsúfolt kocsiban már nem volt olyan jó a hangulat, mint este a gyűlésen. Sok volt a gondterhes arc, mintha az emberek arra gondoltak volna: „Most mi vagyunk az urak, hogyan fogjuk megvalósítani terveinket?"

Házunk előtt egy fegyveres járőr feltartóztatott és megmotozott bennünket. A duma proklamációjának megvolt a hatása...

Háziasszonyunk, amikor meghallotta lépteinket, vörös selyem pongyolában kijött elénk: „A lakóbizottság újra kéri önöket, hogy vegyenek részt a kapuőrségben."

„Mi a célja ennek a kapuőrségnek?"

„A ház, az asszonyok és gyermekek védelme."

„Kitől kell őket megvédeni?"

„A rablóktól és gyilkosoktól."

„De ha a Forradalmi Katonai Tanács emberei fegyverek után kutatnak?"

„Ó, náluk ez csak ürügy... És különben is mi a különbség?"

Ünnepélyesen kijelentettem, hogy a konzul az összes amerikai állampolgároknak megtiltotta a fegyverviselést, különösen orosz intellektuelek közelében...

A HONMENTŐ BIZOTTSÁG

November 9. péntek ...

„Novocserkasszk, november 8.

Tekintettel a bolsevik lázadásra és arra a körülményre, hogy a bolsevikok kísérletet tettek az Ideiglenes Kormány megbuktatására és a hatalom megragadására ... a kozák kormány kijelenti, hogy ezeket az akciókat bűncselekménynek és teljesen megengedhetetlennek tartja. A kozákok ennélfogva az Ideiglenes Kormányt, a koalíció kormányát, minden erejükkel támogatni fogják. Éppen ezért november 7-től kezdődőleg az Ideiglenes Kormány visszatértéig és a teljes rend helyreállításáig a Don-vidéken átveszem a hatalmat.

Aláírás: KAI EGYIN *atamán*
a Kozákcsapatok Kormányának elnöke."

Kerenszkij miniszterelnök parancsa, kelt Gatcsinában:

„Én, az Ideiglenes Kormány miniszterelnöke és az Orosz Köztársaság fegyveres erőinek legfőbb parancsnoka kijelentem, hogy átvettem a hazához hű frontezredek parancsnokságát.

Ezennel megparancsolom a petrográdi katonai körlet összes csapatainak, amelyek tévedésből vagy meggondolatlanságból a haza és a forradalom árulóira hallgattak, hogy haladéktalanul térjenek vissza kötelékeikhez és teljesítsék kötelességüket.

Ez a parancs minden ezrednek, zászlóaljnak és századnak felolvasandó.

Aláírás: A. F. KERENSZKIJ
az Ideiglenes Kormány miniszterelnöke
és a hadsereg főparancsnoka."

Kerenszkij távirata az Északi Front parancsnokához:

„Hűséges ezredeink Gatcsinát minden vérontás nélkül elfoglalták. A kronstadti matrózok, valamint a Szemjonovszkij- és az Izmajlovszkij-ezred egyes századai minden ellenállás nélkül megadták magukat és a kormánycsapatokhoz pártoltak.

Az előnyomulás a lehető leggyorsabb ütemben hajtandó végre. A Forradalmi Katonai Tanács visszavonulást rendelt el . . ."

A délnyugati irányban mintegy harminc kilométernyi távolságban levő Gatcsina az éjszaka folyamán elesett. A táviratban említett két ezred vezető nélkül bolyongó csoportjait a kozákcsapatok valóban bekerítették és lefegyverezték. De az nem volt igaz, hogy átpártoltak a kormánycsapatokhoz. A Szmolnijba is megérkeztek közülük egyes megdöbbent és szégyenkező csoportok: nem tudták, hogy a kozákok olyan közel vannak . . . Megpróbálták a kozákokat jobb belátásra bírni . . .

A forradalmi fronton szemmelláthatólag a legnagyobb zavar uralkodott. A délebbre fekvő kisvárosok helyőrségei két-három egymással elkeseredetten szemben álló pártra szakadtak. A tisztek Kerenszkij hívei voltak — tekintélyesebb vezér híján —, a katonák nagy része a szovjetek híve volt, a többiek pedig ingadoztak.

A Forradalmi Katonai Tanács Petrográd védelmét gyors elhatározással egy becsvágyó cári tisztre, Muravjovra bízta; ő volt az, aki a nyáron a rohamzászlóaljakat szervezte, és aki egyszer a kormány szemére vetette, hogy „kesztyűs kézzel bánik a bolsevikokkal, ki kell irtani őket". Muravjov vérbeli katona volt, aki — valószínűleg őszintén — tisztelte az erőt és a bátorságot . . .

Amikor reggel kiléptem a kapun, a falon már ott volt a Forradalmi Katonai Tanács két új parancsa: az üzleteket és az áruházakat a szokott időben nyitva kell tartani; az összes üres helyiségeket és lakásokat a bizottság rendelkezésére kell bocsátani . . .

A bolsevikok harminchat óra óta el voltak zárva a vidéktől, a külvilágtól. A vasutasok, a távirdászok és a postások nem voltak hajlandók táviratait, küldeményeiket továbbítani. Csak a Carszkoje Szeló-i drótnélküli távíróállomás röpítette világgá félóránként a jelentéseket és felhívásokat; s a Szmolnij biztosai és

a Városi Duma emberei egymás sarkában igyekeztek eljutni a gyorsvonatokon Oroszország legtávolabbi zugaiba. Két repülőgép propagandairatokkal megrakva repült a front felé...

De a felkelés tüze csodálatos gyorsasággal terjedt az országban. A Helsingforsi Szovjet megszavazta az új kormány támogatását; Kievben a bolsevikok elfoglalták a fegyverraktárt és a postát, de az éppen ott ülésező kozák kongresszus kiszorította őket; Kazánban a Forradalmi Katonai Tanács letartóztatta a városparancsnokot és az Ideiglenes Kormány biztosát; a távoli Szibériából, Krasznojarszkból olyan hírek érkeztek, hogy a városi hatóságok a szovjetek kezében vannak; Moszkvában, ahol a helyzet a bőrmunkások nagy sztrájkja és a munkáskizárásokkal való fenyegetőzés következtében nagyon kiéleződött, a szovjetek túlnyomó többséggel megszavazták a petrográdi bolsevikok támogatását... Egyúttal megalakítottak egy Forradalmi Katonai Tanácsot...

Az események menete mindenütt egyforma volt. Az egyszerű katonák és az ipari munkások zöme a szovjeteket támogatta; a tisztek, a tisztiiskolások és a középosztálybeliek, valamint a polgári kadetok és a „mérsékelt" szocialista pártok általában a régi kormány hívei voltak. Minden egyes városban létrejött a Honmentő Bizottság helyi szerve, amely a polgárháborúra készülődött...

A nagy Oroszország a bomlás állapotába került. Ez a folyamat már 1905-ben megkezdődött. A márciusi forradalom csak meggyorsította ezt a folyamatot, s ugyanakkor, amikor megcsillantotta a tömegek előtt az új rend reményét, végül is csak a régi rendszert igyekezett megszilárdítani. De most ezt a régi rendet a bolsevikok rohama egyetlen éjszaka alatt üres buborékként szertefoszlatta. A régi Oroszország nem létezett többé. A régi társadalom a forradalom kohójában hamuvá porladt, és a kíméletlen osztályharc lángtengerében kezdett kialakulni az új rend törékeny, lassan megszilárduló kérge.

Petrográdban tizenhat minisztérium sztrájkolt, s a sztrájk élén a Munkaügyi és a Közellátási Minisztérium tisztviselői álltak; ezt a két minisztériumot a szocialista koalíciós kormány hozta létre augusztusban.

Ha egy kis embercsoport valaha egyedül állott, akkor most valóban egyedül állott az a maroknyi bolsevik ezen a hűvös, szürke reggelen, a zúgó viharban. A Forradalmi Katonai Tanács harcolt — a forradalom életéért. „De l'audace, encore de l'audace, et toujours de l'audace . . ." Hajnali öt órakor a vörösgárdisták megszállták a városi nyomda épületét, elkobozták a duma röplapjait, kiáltványait, és betiltották a duma hivatalos lapját — a „Vesztnyik Gorodszkovo Szamoupravlenyija" című közlönyt. Ezenkívül betiltották az összes polgári lapokat, még a „Golosz Szoldatá"-t is, a régi VB lapját, — amely azonban, nevét „Szoldatszkij Golosz"-ra változtatva, százezer példányban jelent meg, és tajtékzott a dühtől:

„Azok az emberek, akik az éjszaka folyamán áruló puccsot hajtottak végre, akik betiltották az újságokat, nem leplezhetik el sokáig a valóságot az ország közvéleménye előtt! Az igazság ki fog derülni! Meg fognak ismerni benneteket, bolsevik uraságok! Majd meglátjuk! . . ."

Amikor délfelé végigsétáltunk a Nyevszkijen, a duma épülete előtt nagy tömeg gyülekezett. Itt-ott egy-egy szuronyos vörösgárdista és matróz állott, mindegyik körül vagy száz ember — férfiak, asszonyok vegyesen —, hivatalnokok, diákok, kereskedők, öklüket rázva, káromkodva és fenyegetőzve. A lépcsőn cserkészek meg tisztek álltak, és a „Szoldatszkij Golosz"-t osztogatták. Egy vöröskarszalagos munkás, kezében revolverrel, a dühtől és idegességtől remegve állt az ellenséges tömeg között a lépcső lábánál, és követelte az újságpéldányok átadását . . . Azt hiszem, a történelemben még nem volt példa ilyesmire. Az egyik oldalon maroknyi munkás és közkatona, fegyverrel a kezükben — a győztes forradalom képviselői, akik mégis rosszul érzik magukat. A másik oldalon dühöngő csoport — olyasféle emberek, akik délfelé a Fifth Avenue-n, New York egyik előkelő utcáján, szoktak sétálgatni —, gyalázkodva, kiabálva: „Árulók! Provokátorok!"

Az ajtóknál diákok és tisztek álltak őrt, fehér karszalagjukon vörösbetűs felírás: „A Közbiztonsági Bizottság Milíciája", s féltucatnyi cserkész sürgött-forgott körülöttük. Fent a teremben

nagy volt az izgalom. Gomberg kapitány lefelé jött a lépcsőn. „Fel fogják oszlatni a dumát" — mondotta. „A bolsevik biztos éppen most van a polgármesternél." Amikor felértünk, Rjazanov sietve jött ki a teremből. Azért kereste fel a polgármestert, hogy a duma ismerje el a Népbiztosok Tanácsát, de a polgármester ezt kereken megtagadta.

A hivatali helyiségekben nagy tömeg tolongott, az emberek siettek, beszélgettek, kiabáltak — állami hivatalnokok, értelmiségiek, újságírók, külföldi tudósítók, francia és angol tisztek... A városi mérnök diadalmasan mutatott rájuk. „A követségek most csak a dumát ismerik el hivatalos szervnek" — magyarázta. „Ezeknek a bolsevik rablóknak és gyilkosoknak a napjai meg vannak számlálva. Egész Oroszország csatlakozik hozzánk..."

A Sándor-teremben a Honmentő Bizottság tömeggyűlést tartott. Az elnöki székben Filippovszkij ült, a beszámolót pedig Szkobelev tartotta, aki óriási taps közepette jelentette be, milyen szervek csatlakoztak újabban a bizottsághoz: a Parasztküldöttek Szovjetjeinek Végrehajtó Bizottsága, a Szovjetek régi Központi Végrehajtó Bizottsága, a Központi Hadseregbizottság, a „Centroflot", a szovjetkongresszus mensevik, eszer és frontküldöttei, a mensevik, az eszer és a népi szocialista párt központi bizottsága, a „Jegyinsztvo"-csoport, a parasztszövetség, szövetkezetek, zemsztvók, községek, a postás szervezetek, a vasutasszövetség, az Orosz Köztársaság Tanácsa, az Egyesületek Egyesülete, a Gyáriparosok és Kereskedők Szövetsége...

„... A szovjetek hatalma nem demokratikus hatalom, hanem diktatúra — mégpedig nem a proletariátus diktatúrája, hanem a proletariátus *elleni* diktatúra. Mindazoknak, akik valaha lelkesedtek a forradalomért, csatlakozniuk kell hozzánk a forradalom megvédése érdekében...

A legégetőbb kérdés nemcsak az, hogy a felelőtlen demagógokat ártalmatlanná tegyük, hanem hogy küzdjünk az ellenforradalom ellen... Ha megfelelnek a valóságnak azok a hírek, hogy egyes tábornokok felhasználják az eseményeket arra, hogy — más tervekkel — Petrográd ellen vonuljanak, ez csak újabb bizonyítéka annak, hogy szilárd alapokon nyugvó demokratikus kormányt kell

létrehoznunk. Különben a baloldal által előidézett bajokat tetézni fogják a jobboldal által előidézett bajok...

A petrográdi helyőrség nem maradhat közömbös akkor, amikor az utcán letartóztatják azokat a polgárokat, akik megveszik a »Golosz Szoldatá«-t és azokat a rikkancsokat, akik a »Rabocsaja Gazetá«-t árulják...

A határozatok ideje elmúlt... Azok, akik nem hisznek többé a forradalomban, ám vonuljanak vissza... Egy koalíciós kormány létrehozásához helyre kell állítanunk a forradalom presztizsét...

Tegyünk esküt arra, hogy vagy megmentjük a forradalmat — vagy elveszünk egy szálig!"

Mindenki felállt, tapsoltak, a szemek villámlottak. De egyetlen proletárt sem láttam köztük...

Ekkor felállt Weinstein:

„Meg kell őriznünk nyugalmunkat, s nem szabad cselekednünk mindaddig, amíg az egész közvélemény a bizottság mellett nincs — akkor a defenzívából áttérhetünk az akcióra!"

A vasutasszövetség képviselője bejelentette, hogy a szövetség egy új kormány megalakítását kezdeményezte, és küldötteik most tárgyalnak erről a Szmolnijban... Ezután heves vita folyt arról, hogy a bolsevikokat bevegyék-e az új kormányba. Martov amellett volt, hogy igen; végül is, mondotta, egy jelentékeny politikai pártot képviselnek. Ebben a kérdésben a vélemények erősen megoszlottak, mert a mensevik és eszer jobbszárny, valamint a népi szocialisták, a szövetkezetek és a burzsoá elemek a bolsevikok részvételét hevesen ellenezték...

„Elárulták Oroszországot" — mondotta az egyik szónok. „Polgárháborút kezdtek, és megnyitották a frontot a németek előtt. A bolsevikokat kíméletlenül szét kell zúznunk..."

Szkobelev álláspontja az volt, hogy mind a bolsevikokat, mind a kadetokat ki kell zárni a kormányból.

Beszédbe elegyedtünk egy eszerrel, aki a bolsevikokkal együtt elhagyta a Demokratikus Tanácskozást azon az estén, amikor Cereteli és a „békülékenyek" ráerőszakolták a koalíciót az orosz demokráciára.

„Ön itt?" — kérdeztem tőle.

Szeme villámokat szórt. „Igen!" — kiáltotta. „Szerdán este pártommal együtt kivonultam a kongresszusról. Nem azért tettem kockára az életemet több mint húsz éven át, hogy most alávessem magamat a csőcselék zsarnokságának. Módszereik tűrhetetlenek. De nem számoltak a parasztokkal . . . Ha a parasztok akcióba lépnek, akkor percek alatt végük van."

„De vajon a parasztok — akcióba lépnek-e? A földről szóló dekrétum nem elégíti ki a parasztokat? Kívánhatnak-e ennél többet?"

„Ó, a földről szóló dekrétum!" — mondotta dühösen. „Tudja mi ez a dekrétum? Ez a *mi* dekrétumunk — az eszer program, teljes egészében! Az én pártom fogalmazta meg, miután alaposan megismerte a parasztok követeléseit. Gazság . . ."

„De ha önök fogalmazták meg, mi kifogásuk lehet ellene? Ha megfelel a parasztok követeléseinek, miért szállnának szembe vele?"

„Nem érti? Világos, hogy a parasztok azonnal látni fogják, hogy mindez csalás, — hogy ezek a bitorlók ellopták az eszer programot!"

Megkérdeztem, igaz-e, hogy Kalegyin észak felé vonul.

Bólintott, és valami keserű elégedettséggel dörzsölte a kezét. „Igen. Láthatja, hogy ezeknek a bolsevikoknak végük van. Az egész ellenforradalom tömörül ellenük. A forradalom elveszett. A forradalom elveszett."

„És önök nem fogják védeni a forradalmat?"

„Persze hogy védeni fogjuk — utolsó csepp vérünkig. De semmiképpen sem fogunk együttműködni a bolsevikokkal . . ."

„De ha Kalegyin megtámadja Petrográdot, és a bolsevikok védik a várost, nem csatlakoznak hozzájuk?"

„Persze hogy nem. Mi is védeni fogjuk a várost, de nem támogatjuk a bolsevikokat. Kalegyin a forradalom ellensége, de a bolsevikok is ellenségei a forradalomnak."

„Ki jobb — Kalegyin vagy a bolsevikok?"

„Most nem erről van szó!" — mondta türelmetlenül. „Higgye el, hogy a forradalom elveszett. És ez a bolsevikok bűne. De nézze — minek beszélgessünk ilyesmiről? Kerenszkij jön . . . Holnapután offenzívába megyünk át . . . A Szmolnij már meg-

bizottakat küldött hozzánk, hogy az új kormány megalakításáról tárgyaljunk. De most a kezünkben vannak — teljesen tehetetlenek... Nem fogunk együttműködni velük..."

Kint lövés dördült el. Az ablakhoz rohantunk. Egy vörösgárdista, akit a tömeg végül is kihozott sodrából, közéjük lőtt, s egy fiatal lányt megsebesített a karján. Láttuk, amint a lányt kocsiba emelték, — a kocsit izgatott tömeg vette körül, s hallottuk az izgatott kiabálást. Közben a Mihajlovszkij sarkán befordult egy páncélkocsi. A tömeg futni kezdett, ahogy az Petrográdban szokás, az emberek a földre vetették magukat, az oszlopok mögé rejtőztek. A kocsi a duma lépcsőjéhez hajtott, és egy katona kidugta fejét a torony nyílásán — a „Szoldatszkij Golosz" átadását követelte. A cserkészek berohantak az épületbe. A páncélkocsi rövid idő múlva megfordult, s elindult a Nyevszkijen, a néhány száz férfi meg nő pedig felállt, és lerázta ruhájáról a port...

Bent izgatott sürgés-forgás volt, mindenki egy-egy köteg újságot cipelt, és valami rejtekhelyet keresett...

Egy újságíró valami papírlapot lobogtatva rohant be a terembe. „Itt van Krasznov proklamációja!" — kiáltotta. Mindenki köréje sereglett. „Ki kell nyomatni — gyorsan ki kell nyomatni — és terjeszteni a kaszárnyákban!"

„A főparancsnok kinevezett a Petrográd alatt összevont csapatok parancsnokává.

Polgárok, katonák, vitéz doni, kubáni, bajkálontúli, amúri, jenyiszeji kozákok, mindazok, akik eskütökhöz hűek maradtatok, ti, akik megfogadtátok, hogy kozák eskütöket nem szegitek meg, felhívlak benneteket arra, hogy mentsétek meg Petrográdot az anarchiától, az éhínségtől, a zsarnokságtól, és mentsétek meg Oroszországot attól a gyalázattól, amelyet maroknyi tudatlan és Vilmos aranyaival megvesztegetett ember hozott reá.

Az Ideiglenes Kormányt, amelynek ama nagyszerű márciusi napokban hűséget esküdtetek, nem döntötték meg, hanem erőszakkal kiűzték abból az épületből, amelyben üléseit tartani szokta. Mindamellett a kormány, a fronton levő lojális katonaság segítségével, valamint a Kozák Tanács segítségével, amely az összes kozákokat egyesítette parancsnoksága alatt és amely tudatában van erejének és az orosz nép akaratának megfelelően cselekszik, esküt tett arra,

hogy a hazát szolgálja, ahogy ősei szolgálták az 1612-es zavaros időkben, amikor a doni kozákok felszabadították a svédek, a lengyelek és a litvánok által fenyegetett Moszkvát. Kormányotok még létezik . . .

Az igazi hadsereg irtózik ezektől a gonosztevőktől és megveti őket. Vandalizmusuk, fosztogatásaik, gonosztetteik, az a német szellem, ahogyan Oroszországot — a földre sújtott, de még nem kapitulált Oroszországot szemlélik, elidegenítette tőlük az egész népet.

Polgárok, katonák, a petrográdi helyőrség vitéz kozákjai! Küldjétek el hozzám képviselőiteket, hogy tudjam, kik a hazaárulók, kik nem, hogy ártatlan vér kiontását elkerüljük."

Csaknem ezzel egyidejűleg futótűzként terjedt el a hír, hogy az épületet a vörösgárdisták körülzárták. Megjelent egy vöröskarszalagos tiszt, aki a polgármesterrel akart beszélni. Néhány perc múlva eltávozott, és az öreg Schreider kijött a szobájából.

„A duma rendkívüli ülést tart!" — kiáltotta, s arca hol elsápadt, hol elvörösödött.

A nagyteremben elült a lárma. „A duma összes tagjai azonnal a rendkívüli ülésre!"

„Mi történt?"

„Nem tudom — le akarnak tartóztatni minket — fel akarják oszlatni a dumát — egyes tagjait az ajtónál letartóztatják . . ." — magyarázták izgatottan.

A Miklós-teremben még állóhely is alig volt. A polgármester bejelentette, hogy minden kapunál katonák állnak, sem kimenni, sem bejönni nem lehet, s a biztos azzal fenyegetőzik, hogy a Városi Duma tagjait letartóztatja és a dumát feloszlatja. Válaszképpen a szenvedélyes szónoklatok áradata indult meg, még a karzaton ülők is felszólaltak. A szabadon megválasztott városi kormányt *egyetlen* hatalom sem oszlathatja fel; a polgármester és a tagok sérthetetlenek; a zsarnokokat, a provokátorokat és a német ügynököket sohasem fogják elismerni; ami azt a fenyegetést illeti, hogy feloszlatják a dumát, hát csak próbálják meg — csak holttestünkön át hatolhatnak be abba a terembe, ahol, hasonlóan a

régi római szenátorokhoz, méltóságteljesen várjuk a gótok bevonulását...

Határozatot hoztak, amely szerint az egész országban minden dumát és zemsztvót táviratilag tájékoztatnak az eseményekről. Határozatot hoztak továbbá arról, hogy a polgármester vagy a duma elnöke semmiképpen semmiféle kapcsolatba sem léphet a Forradalmi Katonai Tanács vagy az úgynevezett Népbiztosok Tanácsa képviselőivel. Határozatot hoztak, mely szerint Petrográd lakosságát ismét felhívják arra, hogy választott városi hatóságukat védjék meg. Végül határozatilag kimondták, hogy permanens ülést tartanak...

Közben a duma egyik tagja megérkezett s közölte, hogy telefonon felhívta a Szmolnijt, és hogy nem adtak semmiféle parancsot a duma körülzárására. A csapatokat vissza fogják vonni...

Amikor lementünk a lépcsőn, Rjazanov rohant be a főbejáraton, nagyon izgatottan.

„Fel fogják oszlatni a dumát?" — kérdeztem.

„Jaj istenem, dehogy!" — felelte. „Ez félreértés. Megmondtam ma reggel a polgármesternek, hogy a dumát békében hagyjuk..."

Sötétedett. A Nyevszkijen fegyveres kerékpárosok vonultak végig kettős sorokban. Amikor megálltak, a tömeg kérdések özönével árasztotta el őket:

„Kik vagytok? Honnan jöttök?" — kérdezte egy kövér ember, szájában cigarettával.

„A 12. hadseregtől. A frontról. Azért jöttünk, hogy támogassuk a szovjetet az átkozott burzsujokkal szemben!"

„Bolsevik csendőrök!" — kiáltották dühösen. „Bolsevik kozákok!"

Egy alacsony, bőrkabátos tiszt rohant le a lépcsőn: „A helyőrség átpártol hozzánk!" — súgta a fülembe. „Ez a bolsevikok végének a kezdete. Akarja látni, hogyan fordul meg az ár? Akkor jöjjön velem!" Szinte futólépésben indult el a Mihajlovszkijon, s mi követtük.

„Melyik ezredről van szó?"

„A bronyevikekről..."

Eszerint csakugyan komoly a helyzet. A bronyevikek a páncélos

csapatok voltak, az ő kezükben volt a helyzet kulcsa. A város azé, akit ők támogatnak. „A Honmentő Bizottság és a duma biztosai beszéltek velük. Most tartják gyűlésüket, itt fognak határozni . . ."

„Miben határozni? Hogy kinek az oldalán fognak harcolni?"

„Ó, nem. Így nem lehet velük beszélni. Ők sohasem fognak a bolsevikok ellen harcolni. De ha semlegesek, akkor majd a tisztiiskolások meg a kozákok . . ."

A nagy Mihajlovszkij-lovarda kapuja feketén ásított. Két őr fel akart tartóztatni bennünket, de mi továbbsiettünk, s nem törődtünk dühös kiáltozásukkal. Egyetlen ívlámpa égett fent az óriási terem mennyezetén, a magas oszlopok és az ablakok alig látszottak a homályban. Oldalt óriási páncélautók sötétlettek. Egy kocsi közvetlenül a lámpa alatt állt, körötte vagy kétezer napbarnított arcú katona, akik szinte elvesztek az óriási teremben. A kocsin tíz-tizenkét ember, tisztek, a katonabizottságok tagjai. A toronyból egy katona beszélt — Konyunov, aki a páncélosok nyáron tartott országos kongresszusán elnökölt. Jókülsejű, karcsú férfi volt, bőrkabátján hadnagyi rangjelzés. Nagy ékesszólással igyekezett meggyőzni hallgatóit a semlegesség helyességéről.

„Szörnyű elgondolni, hogy oroszok egymást gyilkolják. Nem szabad polgárháborúba keveredniük azoknak, akik váll váll mellett küzdöttek a cár ellen, és az ellenség ellen vívott győztes csatákban beírták nevüket a történelem lapjaira. Mit törődünk mi, katonák, e pártviszályokkal? Ne áltassuk magunkat — az Ideiglenes Kormány nem volt demokratikus kormány. Nekünk nem kell koalíció a burzsoáziával. Nekünk az egyesült demokrácia kormányára van szükségünk, különben Oroszország elveszett! De ha ez a kormány megalakul, akkor nem lesz polgárháború, nem lesz testvérgyilkosság!"

Ez értelmes beszéd volt, a hallgatóság helyeslő zúgással válaszolt.

Egy sápadt és fáradt arcú katona kapaszkodott az autóra. „Bajtársak!" — kiáltotta. „Én a román frontról jövök, és azt mondom nektek: békére van szükségünk, azonnali békére! Aki a békét hozza, legyen az bárki, akár a bolsevikok, akár ez az új kormány, azt követni fogjuk. Békét! Mi a fronton már nem tudunk tovább küzdeni sem a németek, sem az oroszok ellen." Ezzel

leugrott a kocsiról, s a tömegből zűrzavaros hangok törtek elő, amelyek dühkitörésekké fokozódtak, amikor a következő szónok, egy mensevik „honvédő", azt bizonygatta, hogy a háborút a szövetségesek teljes győzelméig folytatni kell.

„Úgy beszélsz, mint Kerenszkij!" — kiáltotta egy érdes hang.

Egy duma-képviselő ugyancsak a semlegesség mellett szállt síkra. Végighallgatták, de kedvetlenül morogtak, érezték, hogy nem közülük való. Soha nem láttam még embereket, akik ennyire igyekeztek volna megérteni a hallottakat és helyesen dönteni. Mozdulatlanul figyeltek, szemüket a szónok arcára függesztették, összeráncolt homlokukon verítékcsöppek gyöngyöztek: nagy darab emberek, ártatlan, tiszta gyermekszemekkel...

Most egy bolsevik beszélt, egy közülük való ember, heves gesztusokkal, szavai gyűlölettől szikráztak. Nem volt nagyobb sikere, mint a többinek, nem találta el a megfelelő hangot. De egy pillanatra kiragadta őket a köznapi problémák szokott köréből, mert felvetette Oroszország, a szocializmus, a világ, a forradalom sorsáért való felelősségük kérdését...

Szónok szónokot követett; feszült csend közepette vitáztak, hol dühös közbeszólásoktól, hol tetszésnyilvánításoktól kísérve. Ismét Konyunov beszélt — szuggesztíven, rokonszenvesen. De mégiscsak tiszt volt és „honvédő", hiába beszélt folyton a békéről. Azután egy Vaszilij Osztrov-i munkás kezdett beszélni, de ilyen kiáltások fogadták: „No, te munkás, talán *te* fogsz nekünk békét adni?" Közvetlen közelünkben néhányan, főképp tisztek, valóságos klakkot alkottak a semlegesség bajnokainak támogatására. Mihelyt egy bolsevik beszélni kezdett, máris pisszegtek, fütyültek. „Konyunov! Konyunov!" — kiáltották.

A kocsi tetején egyszerre csak heves vita tört ki a bizottsági tagok és a tisztek között. A hallgatóság követelte, hogy mondják meg, miről folyik a vita. A tömeg mozgolódott, zúgott. Egy katona, akit hiába igyekezett visszatartani egy tiszt, felemelte a kezét: „Bajtársak! Krilenko elvtárs itt van, és beszélni akar." Óriási vihar tört ki. Taps, füttyök, kiáltások. „Proszim, proszim! Doloj!" (Halljuk! Le vele!) A hadügyi népbiztos közben a katonák segítségével már kapaszkodott fel a páncélkocsira. Mikor felért, kiegye-

nesedve megállt egy pillanatra, majd előrement, csípőre tett kézzel, mosolyogva körülnézett. Tömzsi, rövid lábú ember. Egyenruháján nincs rangjelzés. Feje födetlen.

A közelemben levő klakk szörnyű ordítozásba kezd: „Konyunov, Konyunov! Halljuk Konyunovot! Le vele! Mit akar itt? Le az árulóval!" Az izgalom tetőpontjára hágott. De ekkor hirtelen, mint egy meginduló lavina, áttörte magát a tömegen néhány dühös tekintetű óriás. „Ki meri a gyűlést megzavarni?" — kiáltották. „Ki fütyül?" A klakk ijedten elnémult, és abbahagyta működését.

Krilenko fáradt, rekedt hangon kezdett beszélni:

„Elvtársak! Katonák! Bocsássatok meg, hogy ilyen rosszul beszélek, de már négy napja nem aludtam...

Tudjátok, hogy katona vagyok. Tudjátok azt is, hogy a békét akarom. De azt el kell mondanom, hogy a bolsevik párt, amely a ti segítségetekkel és sok más derék bajtárs segítségével győzelemre vitte a munkások és katonák forradalmát, megdöntötte a vérszomjas burzsoázia hatalmát — máris beváltotta ígéretét, és békét ajánlott az összes népeknek a mai napon." Tapsvihar.

„Arra kérnek benneteket, hogy maradjatok semlegesek akkor, amikor a tisztiiskolások és a rohamzászlóaljak, amelyek *sohasem* semlegesek, az utcán lőnek bennünket és vissza akarják hozni Petrográdba Kerenszkijt vagy a banda egy másik tagját, Kalegyin a Don-vidékről, Kerenszkij a front felől közeledik, Kornyilov pedig a tekeket szervezi, hogy augusztusi kísérletét megismételje. A mensevikek és az eszerek, akik most a polgárháború elkerülésére hívnak fel benneteket, talán nem polgárháború útján tartották kezükben a hatalmat, polgárháború útján, amely szakadatlanul folyt július óta és amelynek során ők — mint tudjátok — mindig a burzsoázia oldalán állottak?

Hogyan győzzelek meg benneteket, ha már határoztatok? A dolog igen egyszerű. Az egyik oldalon: Kerenszkij, Kalegyin, Kornyilov, a mensevikek, az eszerek, a kadetok, a dumák és a tisztek... Ők azt mondják, persze, hogy a legjobbat akarják. A másik oldalon — a munkások, a katonák, a matrózok és a szegényparasztok. A kormány sorsa a ti kezetekbe van letéve. Ti vagytok az urak. Nagy Oroszország a tiétek. Vissza akarjátok adni ezt a hatalmat?"

Beszédét szemmelláthatólag csak egész akaratereje megfeszítésével tudta elmondani, de mély és őszinte lelkesedése még fáradt hangján is átérződött. Amikor a beszéd végére ért, megtántorodott és csaknem elesett, száz kéz nyúlt feléje, és segítettek neki a leszállásban.

Konyunov ismét szót kért, de mindenki ezt kiáltotta: „Szavazzunk, szavazzunk!" Konyunov végül is engedett, és felolvasta a határozati javaslatot, mely szerint a páncélosok a Forradalmi Katonai Tanácsból kivonják képviselőiket és kijelentik, hogy a most folyó polgárháborúban semlegesek maradnak. Aki a határozat mellett szavaz, az menjen a terem jobboldalára, aki ellene, a baloldalra. Egy pillanatnyi habozás, csendes várakozás után a tömeg, egyre gyorsabb ütemben tódult a baloldalra . . . Tőlünk nem messze mintegy ötven ember gyűlt össze, akik a javaslat mellett szavaztak, s amikor az egész csarnok visszhangzott a diadalordítástól, a kis csoport sarkonfordult és sietve elhagyta az épületet és néhányan közülük — a forradalmat . . .

Ugyanez a küzdelem folyt le a város és a körzet összes kaszárnyáiban, az egész fronton, egész Oroszországban. Sok ilyen Krilenko volt, akik sohasem aludtak, akik városról városra, gyűlésről gyűlésre siettek, foglalkoztak az ezredekkel, vitatkoztak, fenyegetőztek, könyörögtek, ott voltak minden szakszervezeti helyiségben, a gyárakban, a falvakban, az orosz flotta legtávolabbi hadihajóin. És az országban száz- meg százezer ember, munkások, parasztok, katonák, matrózok figyelték szavukat, igyekeztek megérteni és dönteni — és végül döntésük egyhangú volt. Ilyen volt az orosz forradalom . . .

A Szmolnijban a népbiztosok újonnan megalakult Tanácsa nem ült ölbetett kezekkel. Az első dekrétumot már nyomtatták, hogy aztán este ezer meg ezer példányban terjesszék a város utcáin, és aztán hatalmas kötegekben minden vonat szállítsa délre meg keletre:

„A munkás- és katonaküldötteknek parasztküldöttek részvételével tartott országos szovjetkongresszusa által választott kormány nevében, a Népbiztosok Tanácsa elrendeli:

1. Az Alkotmányozó Gyűlés választásait november 12-én kell megtartani.

2. Minden választási bizottság, a helyi önkormányzat szervei, a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjei, a katonai szervezetek tegyenek meg mindent a szabad és szabályos választásoknak a kitűzött időpontban való megtartása érdekében.

Az Orosz Köztársaság kormánya nevében

VLAGYIMIR ULJANOV — LENIN
a Népbiztosok Tanácsának elnöke."

A dumában nagy volt az izgalom. Amikor megérkeztünk, a Köztársaság Tanácsának egy tagja beszélt. A Tanács — magyarázta — nem tekinti magát feloszlottnak, csak képtelen folytatni munkáját, amíg nem rendelkezik új hivatali helyiséggel. Közben szenior kollégiuma elhatározta, hogy teljes egészében belép a Honmentő Bizottságba... Zárójelben megjegyezve, ez volt az Orosz Köztársaság Tanácsának utolsó szereplése...

Ezután következett a küldöttek szokásos sora: a minisztériumok, a vasutasszövetség, a postások egyesülete, akik most ismétlik el századszor, hogy nem dolgoznak a bolsevik bitorlóknak. Egy tisztiiskolás, aki ott volt a Téli Palotában, elmondott egy csodálatosan kiszínezett mesét az ő meg bajtársai nagyszerű hőstetteiről és a vörösök kegyetlenkedéseiről. Minden szavát szentírásnak vették. Valaki felolvasta az eszer „Narod" egyik cikkét, amely szerint a Téli Palotából a vörösök ötszáz millió rubel értékű holmit raboltak el.

Időnként futárok újabb híreket hoztak: A négy szocialista minisztert szabadlábra helyezték. Krilenko a Péter-Pál erődbe ment, ahol közölte Vergyerevszkij tengernaggyal, hogy a Tengerészetügyi Minisztériumnak nincs vezetője és kérik őt, hogy Oroszország érdekében vegye át a minisztérium vezetését. Az öreg tengeri fóka beleegyezett... Kerenszkij Gatcsinából észak felé nyomul előre. A bolsevikok visszavonulnak. A Szmolnij új dekrétumot adott ki, amely korlátozza a községi dumáknak az élelmiszerkészletek feletti rendelkezési jogát.

Ennek az arcátlanságnak a hírére kitört a felháborodás vihara. Lenin, a bitorló, a zsarnok, akinek a biztosai lefoglalták a városi

garázst, hatalmukba kerítették a városi raktárakat, beavatkoznak a közellátási bizottságok tevékenységébe és az élelmiszer-elosztásba — ez a Lenin merészeli megszabni a szabad, független, autonóm városi kormányzat hatalmának korlátait! Az egyik tag öklét rázva azt indítványozta, hogy ha a bolsevikok korlátozzák a duma rendelkezési jogát, akadályozzák meg az élelmiszer-behozatalt... Másvalaki, a Különleges Élelmezési Bizottság megbízottja, arról számolt be, hogy az élelmiszer-ellátásban súlyos nehézségek vannak, és kérte, küldjenek ki megbízottakat az élelmiszer szállításának meggyorsítására.

Gyedonyenko drámai hangon bejelentette, hogy a helyőrség ingadozik. A Szemjonovszkij-ezred máris elhatározta, hogy engedelmeskedik az eszer párt parancsainak; a névai torpedónaszádok legénysége ingadozik. Azonnal kijelöltek hét tagot, hogy folytassák a propagandatevékenységet...

Ekkor az öreg polgármester lépett a szószékre: „Elvtársak és polgártársak! Éppen most értesülök róla, hogy a Péter-Pál erőd foglyainak élete veszélyben van. A Pavlovszk-iskola tizennégy tisztiiskolását a bolsevik őrök kegyetlenül verik és kínozzák. Az egyik fogoly megőrült. Most azzal fenyegetőznek, hogy meglincselik a minisztereket!"

A felháborodás és rémület vihara zúgott végig a termen, s a vihar csak erősödött, amikor egy szürkeruhás zömök asszony, Vera Szlutszkaja, a forradalom régi harcosa, a duma bolsevik tagja kért szót:

„Amit most itt hallottunk, hazugság és provokáció" — mondotta, ügyet sem vetve a reázúduló szitkok áradatára. „A munkás- és parasztkormány, mely eltörölte a halálbüntetést, nem tűrhet meg ilyesmit. Azonnali vizsgálatot követelünk, és ha ennek csak egy része igaz, a kormány erélyes intézkedéseket fog tenni!"

Azonnyomban alakítottak egy bizottságot, melyben az összes pártok képviselői helyet kaptak. A bizottság a polgármester vezetésével azonnal elindult a Péter-Pál erődbe. Mi is utánuk mentünk. Eközben a duma alakított még egy bizottságot, amelynek az volt a feladata, hogy kapcsolatba lépjen Kerenszkijjel, és elérje, hogy lehetőleg elkerüljék a vérontást, amikor bevonul Petrográdba...

Éjfél volt, mikor beléptünk az erőd kapuján és villanylámpák gyér világánál elhaladtunk a templom mellett, ahol a cárok kriptája van, az aranyos, karcsú torony mellett, melynek harangjátéka a márciusi forradalom után még hónapokig minden délben játszotta a cári himnuszt: „Isten óvjad a nagy cárt” . . . Csak néhány ablak volt kivilágítva. A sötétben időnként beleütköztünk egy-egy botorkáló alakba, kérdéseinkre mind a szokásos „nem tudom”-mal válaszoltak.

Комиссаръ
Главнаго Управленія домовъ заключенія
„6“ Ноября 1917 г.
№ 213
Петроградъ, Смольный Институтъ, комн. № 56.

ПРОПУСКЪ

Представителю Американскихъ Соціалистическихъ газетъ ДЖОНУ РИДУ, во всѣ мѣста заключенія гг. Петрограда и Кронштата, для общаго ознакомленія положенія заключенныхъ и широкаго общественнаго освѣдомленія въ цѣляхъ прекращенія газетной травли противъ демократіи.

Главный Комиссаръ
Секретарь

A szovjet kormány fogházügyi főigazgatóságának engedélye az összes petrográdi és kronstadti börtönök meglátogatására

Balra a Trubeckoj-bástya sötét körvonalai rajzolódtak ki: az élő sír, ahol a cárok idején a szabadság annyi mártírját kergették a halálba vagy az őrületbe, ahová az Ideiglenes Kormány a cári minisztereket zárta — és ahová most a bolsevikok az Ideiglenes Kormány minisztereit csukták.

Egy barátságos matróz a parancsnok irodájába vezetett minket, egy kicsiny házba a Pénzverde mellett. A dohányfüstös, meleg szobában a gőzölgő szamovár körül néhány vörösgárdista, matróz és katona ült. Igen szívélyesen rögtön teával kínáltak bennünket. A parancsnok nem volt bent: a Városi Duma bizottságát kísérte

éppen, amely szentül meg volt győződve arról, hogy itt a tisztiiskolásokat halálra kínozzák. Úgy látszik, ez nagyon mulattatta a katonákat. A szoba egyik sarkában frakkban, értékes prémbundában egy kopasz, izgatott úr ült. A bajszát rágta, és úgy jártatta a szemét körös-körül, mint egy elfogott patkány. Éppen most tartóztatták le. Valaki megjegyezte, hogy valami miniszter-féle volt... A kis emberke, úgy látszott, ezt meg sem hallotta; szörnyen félt, bár a szobában ülők nem is törődtek vele.

Odamentem hozzá, és franciául szólítottam meg. „Tolsztoj gróf vagyok" — mondotta mereven meghajolva. „Nem tudom, miért tartóztattak le. Hazafelé menet áthaladtam a Troickij-hídon, amikor ezek közül — ezek közül a személyek közül kettő feltartóztatott. Az Ideiglenes Kormánynak a vezérkarhoz kiküldött biztosa voltam, de semmiképpen sem tekinthetnek az Ideiglenes Kormány tagjának..."

„Engedjétek el" — mondotta egy matróz. „Nem veszélyes ember..."

„Nem" — válaszolta az a katona, aki a foglyot behozta. „Meg kell kérdeznünk a parancsnokot."

„Ó, a parancsnokot!" — nevetett gúnyosan a matróz. „Minek csináltátok a forradalmat? Hogy a tiszteknek engedelmeskedjetek?"

A Pavlovszkij-ezred egy zászlósa elmondotta, hogyan kezdődött a felkelés. „Az ezred 6-án éjjel a vezérkar mellett teljesített szolgálatot. Néhány bajtársammal együtt őrségen voltunk; Ivan Pavlovics meg egy másik katona — nem emlékszem a nevére — elrejtőztek a függöny mögé abban a teremben, ahol a vezérkar ülésezett, és sok mindent hallottak. Például hallották, hogy kiadtak egy parancsot, amely szerint a gatcsinai tisztiiskolásokat éjjel Petrográdba kell vezényelni, és hogy a kozákok reggelre legyenek menetkészen... A város legfontosabb pontjait reggelig el akarták foglalni. Azután a hidak felnyitásának kérdését tárgyalták. De amikor a Szmolnij körülzárásáról kezdtek beszélni, Ivan Pavlovics nem bírta tovább. Felhasználva a nagy jövés-menést, kilopózott, és otthagyta a másik bajtársat, hogy amit lehet, azt megtudja.

Már gyanítottam, hogy valami történni fog. Autók jöttek tisztekkel megrakva, és valamennyi miniszter ott volt. Ivan Pavlovics

elmondotta, mit hallott. Hajnali fél három volt. Az ezredbizottság titkára ott volt, vele is beszéltünk, és megkérdeztük, mit tegyünk.

»Tartóztassatok le mindenkit, aki be akar menni vagy ki akar jönni!« — mondta. Meg is tettük. Egy órán belül kezünkben volt néhány tiszt meg miniszter, ezeket elküldtük a Szmolnijba. De a Forradalmi Katonai Tanács még nem készült fel erre, nem tudták, mitévők legyenek velük, és hamarosan jött a parancs, hogy hagyjunk futni mindenkit és ne foganatosítsunk újabb letartóztatásokat. Akkor a Szmolnijba rohantunk, és legalább egy óra hosszat magyaráztuk a dolgot, amíg végre látták, hogy háború van. Öt óra volt, mire visszaértünk a vezérkarhoz, és közben a legtöbben elmentek. De néhányat még elfogtunk, és az egész helyőrség készenlétben volt . . ."

Egy vörösgárdista, aki a Vaszilij Osztrovon teljesít szolgálatot, szintén elmondotta, hogy mi történt ott a felkelés napján. „Nálunk nem volt gépfegyver — mondotta nevetve — és a Szmolnijból sem tudtunk szerezni. Zalkind elvtársnak, aki a Kerületi Duma központi hivatalának tagja, hirtelen eszébe jutott, hogy hivatala üléstermében van egy a németektől zsákmányolt gépfegyver. Vele meg egy másik bajtárssal odamentem. A mensevikek meg az eszerek éppen ülést tartottak. Mi szépen besétáltunk a terembe; tizenketten vagy tizenöten ültek az asztal körül, mi hárman voltunk. Amikor megláttak bennünket, abbahagyták a tárgyalást, és csak néztek minket. Átmentünk a termen, szétszedtük a gépfegyvert, Zalkind elvtárs fogta az egyik részét, én a másikat, vállunkra vettük, kisétáltunk — senki nem szólt egy árva szót sem!"

„Tudja, hogyan foglaltuk el a Téli Palotát?" — kérdezte egy harmadik, egy matróz. „Úgy tizenegy óra tájban megtudtuk, hogy a Néva-parton már nincsenek tisztiiskolások. Akkor feltörtük a kapukat és behatoltunk, egyenként vagy kis csoportokban. Amikor a lépcsőn felértünk, a tisztiiskolások feltartóztattak bennünket és elvették a puskánkat. De a mieink egyre jöttek, és végül mi voltunk többségben. Akkor megfordult a helyzet, és mi vettük el a tisztiiskolások puskáit . . ."

Idáig jutott az elbeszélésben, amikor belépett a parancsnok — egy vidámképű fiatal altiszt. Egyik keze kötésben volt, szeme alatt az

álmatlanság karikái sötétlettek. Tekintete először a fogolyra esett, aki azonnal magyarázkodni kezdett.

„Ó, igen" — szakította félbe. „Annak a bizottságnak volt a tagja, amely szerda délután a vezérkar kapitulálását ellenezte. Mindamellett nincs szükségünk önre, polgártárs. Elnézést..." Kinyitotta az ajtót és intett Tolsztoj grófnak, hogy távozzon. Néhányan, főleg a vörösgárdisták közül, tiltakozni akartak, a matróz meg diadalmasan megjegyezte: „Nos? Nem megmondtam?"

Most két katona lépett a parancsnok elé. Az őrség küldöttei voltak. Tiltakoztak azellen, hogy a foglyok éppolyan ellátásban részesüljenek, mint ők, most, amikor a készletekből nem futja arra sem, hogy az őrséget ellássák. „Miért kell ilyen jól bánnunk az ellenforradalmárokkal?"

„Mi forradalmárok vagyunk, bajtársak, nem banditák" — felelte a parancsnok. Aztán felénk fordult. Elmondtuk, amit hallottunk, hogy a tisztiiskolásokat kínozzák és hogy a miniszterek élete veszélyben forog. „Talán láthatnók a foglyokat, hogy aztán nyugodtan elmondhassuk..."

„Nem" — felelte kissé ingerülten a fiatal katona. „A foglyokat nem lehet folyton zavarni. Éppen most voltam kénytelen felébreszteni őket... azt hitték, ütött az utolsó órájuk... A tisztiiskolások nagy részét már szabadon is engedtük, a többiek holnap mennek." Hirtelen elfordult tőlünk.

„Beszélhetnénk akkor a duma bizottságával?"

A parancsnok, aki teát öntött magának egy csészébe, bólintott: „Hogyne, még itt vannak az előcsarnokban."

A bizottság tagjai csakugyan ott álltak az ajtó előtt, egy olajlámpa gyenge fényénél, körülvették a polgármestert, és izgatottan beszélgettek.

„Polgármester úr — mondottam — mi amerikai laptudósítók vagyunk. Volna szíves közölni velünk a vizsgálat eredményét?"

A polgármester felénk fordította méltóságteljes tekintetét.

„A hírek nem felelnek meg a valóságnak" — mondotta megfontoltan. „Eltekintve a miniszterek bekísérésekor történt incidensektől, a foglyokkal a lehető legudvariasabban bánnak. A tisztiiskolások közül egynek sem esett semmi bántódása..."

A Nyevszkijen végig, végtelenül hosszú katonaoszlop menetelt az éjszaka csendjében — hogy felvegye a harcot Kerenszkijjel. A sötét mellékutcákban autók robogtak, lámpa nélkül. A Fontanka utca 6. szám alatti házban, a parasztszovjet főhadiszállásán, titokban serény munka folyt. Ugyanez volt a helyzet a Nyevszkij egy hatalmas épületének egyik lakásában és a mérnökiskolában . . . A duma épülete ki volt világítva . . .

A Szmolnijban a Forradalmi Katonai Tanács által gyújtott vészes tűz szikrázott, mint egy túlterhelt dinamó.

A FORRADALMI FRONT

November 10, vasárnap . . .

„Polgárok!

A Forradalmi Katonai Tanács kijelenti, hogy semmiféle olyan akciót nem tűr, mely a forradalmi rend megzavarására irányul.

Lopásért, rablásért, útonállásért és emberölés kísérletéért a legszigorúbb büntetés jár . . .

A Tanács, a Párizsi Kommün példáját követve, a fosztogatókra és rendzavarókra kemény ököllel fog lesújtani . . .”

A városban csend honolt. Nem fordult elő sem rablás, sem betörés, még csak verekedés sem. Éjszaka fegyveres járőrök cirkáltak, az utcasarkokon kis tüzek körül katonák és vörösgárdisták guggoltak nevetve meg énekelve. Nappal az utcákon nagy csoportok verődtek össze, s hallgatták a diákok meg a katonák, a kereskedők meg a munkások közt folyó vég nélküli, heves vitákat.

Polgárok megállították egymást az utcán.

„Mit gondol, jönnek-e a kozákok?”

„Nem . . .”

„Mik a legújabb hírek?”

„Nem tudok semmit. Hol van Kerenszkij?”

„Azt mondják, csak nyolc versztnyire van Petrográdtól . . . Igaz-e, hogy a bolsevikok az »Auróra« cirkálóra menekültek?”

„Úgy hírlik . . .”

Csak a falak kiabáltak, meg a néhány újság; denunciálások, felhívások, rendeletek . . .

Egy hatalmas falragaszon a Parasztszovjetek Végrehajtó Bizottságának hisztérikus kiáltványa:

„... Ezek (a bolsevikok) még azt merik állítani, hogy a parasztküldöttek szovjetjei támogatják őket, és hogy a parasztküldöttek szovjetjeinek nevében beszélnek ...

Tudja meg az egész orosz munkásosztály, hogy ez HAZUGSÁG, ÉS HOGY A DOLGOZÓ PARASZTOK, akiket A PARASZTKÜLDÖTTEK ÖSSZOROSZORSZÁGI SZOVJETJEINEK VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGA KÉPVISEL, felháborodva megtagadják a szervezett parasztság részvételét a dolgozó osztályok akaratának e bűnös semmibevevésében ..."

Az eszer párt katonai szekciója:

„A bolsevikok őrült vállalkozása hamarosan összeomlik. A helyőrség nem egységes ... A minisztériumok sztrájkolnak, s egyre kevesebb a kenyér. A néhány bolsevik kivételével az összes pártok elhagyták a kongresszust. A bolsevikok magukra maradtak ...

Felhívjuk az összes józan elemeket, hogy tömörüljenek a Honmentő Bizottság köré, és legyenek készenlétben a központi bizottság első felszólítására ..."

A Köztársaság Tanácsa egy röpcédulát adott ki:

„A Köztársaság Tanácsa, a szuronyok erejének engedve, feloszlott és ideiglenesen beszüntette üléseit.

A bitorlók, ajkukon a »szabadság és szocializmus« jelszavával, zsarnoki önkényuralmat vezettek be. Letartóztatták az Ideiglenes Kormány tagjait, betiltották a lapokat, lefoglalták a nyomdákat ... Ezt a kormányt a nép és a forradalom ellenségének kell tekintenünk; harcolnunk kell ellene és le kell gyűrnünk ...

A Köztársaság Tanácsa addig is, míg tevékenységét ismét folytathatja, felhívja az Orosz Köztársaság polgárait, hogy tömörüljenek a Honmentő Bizottság helyi szervezetei köré, mert ez a bizottság a bolsevikok megdöntését és olyan kormány alakítását tűzte ki célul, amely az országnak meghozza az Alkotmányozó Gyűlést."

A „Gyelo Naroda" ezt írta:

„A forradalom az egész nép felkelése ... De mi itt a helyzet? Csak egy maroknyi őrültről van szó, akiket Lenin meg Trockij

órruknál fogva vezetnek... Dekrétumaik és felhívásaik a történelmi furcsaságok múzeumába kerülnek majd..."

A „Narodnoje Szlovo" (népi szocialista):

„Munkás-paraszt kormány? Ez csak szappanbuborék; sem Oroszországban, sem az antant-országokban vagy akár az ellenséges országokban senki sem fogja elismerni ezt a »kormányt«..."

A polgári sajtó egy időre elnémult...

A „Pravda" beszámolt az új VB-nek, tehát az Oroszországi Szovjetköztársaság új parlamentjének első üléséről. Miljutyin földművelésügyi népbiztos bejelentette, hogy a Parasztszovjetek Végrehajtó Bizottsága december 13-ra összoroszországi parasztkongresszust hívott össze.

„De mi nem várhatunk addig" — mondotta. „Szükségünk van a parasztok támogatására. Javaslom, hogy *mi* hívjuk össze a parasztkongresszust, mégpedig azonnal..." A baloldali eszerek egyetértettek ezzel. Sebtiben megfogalmaztak egy felhívást Oroszország parasztjaihoz, és a terv megvalósítására öttagú bizottságot alakítottak.

A földosztásra vonatkozó részletes tervezetnek, valamint az ipar munkásellenőrzésének kérdését elnapolták addig, amíg a szakemberek jelentései elkészülnek.

Három dekrétumot olvastak fel és fogadtak el. 1. Lenin általános sajtószabályzatát, amely szerint minden olyan lapot, amely az új kormány ellen lázít, vagy bűncselekményre bujtogat, vagy szándékosan hamis híreket közöl, azonnal el kell kobozni. 2. A házbér-moratóriumra vonatkozó dekrétumot. 3. A munkásmilícia felállítására vonatkozó dekrétumot. Felolvastak néhány rendeletet is. Az egyik felhatalmazta a Városi Dumát üres lakások és épületek rekvirálására, egy másik szabályozta a tehervagonok kirakását, az élelmiszer-elosztás meggyorsítása és a vasúti kocsik felszabadítása érdekében...

Két órával később a Parasztküldöttek Szovjetjeinek Végrehajtó Bizottsága a következő táviratot küldte szét az országban:

„A bolsevikok által önkényesen alakított szervezet, az Országos Parasztkongresszust Szervező Iroda, az összes parasztszovjeteket

felhívja arra, hogy a petrográdi kongresszusra képviselőket küldjenek . . .

A Parasztküldöttek Szovjetjeinek Végrehajtó Bizottsága, éppen úgy mint eddig, most is azt tartja, hogy jelenleg veszélyes lenne elvonni a vidékről azokat az erőket, amelyekre az Alkotmányozó Gyűlés választásainak előkészítése céljából szükség van. Csak az Alkotmányozó Gyűlés mentheti meg a munkásosztályt és az országot. Újból leszögezzük, hogy a parasztkongresszus időpontja: *december 13.*"

A dumában nagy volt az izgalom, tisztek jöttek és mentek, a polgármester a Honmentő Bizottság vezetőivel tanácskozott. Egy tanácsnok futva jött Kerenszkij új proklamációjával, melyet egy alacsonyan szálló repülőgép százával dobált le a Nyevszkijre. Kerenszkij ebben a proklamációban azzal fenyegetőzött, hogy szörnyű bosszút áll azokon, akik nem engedelmeskednek, s felszólította a katonákat, hogy tegyék le a fegyvert, és gyülekezzenek a Mars-mezőn.

Közölték velünk, hogy a miniszterelnök elfoglalta Carszkoje Szelót, és már csak nyolc-tíz kilométernyire van Petrográdtól. Holnap — tehát néhány óra múlva — bevonul a városba. A Kerenszkij kozákjai ellen vezényelt szovjet csapatok átpártolnak az Ideiglenes Kormányhoz. Csernov valami középutas megoldást keres, és „semleges csapatokat" akar szervezni, amelyek megakadályozzák a polgárháború kitörését.

A városban a helyőrségi ezredek elpártolnak a bolsevikoktól, mondották. A Szmolnijt már kiürítették . . . Az egész kormánygépezet leállt. Az Állami Bank hivatalnokai nem hajlandók a Szmolnij biztosainak a felügyelete alatt dolgozni, nem hajlandók nekik pénzt kifizetni. Az összes magánbankok zárva vannak. A minisztériumok sztrájkolnak. A duma egy bizottsága éppen most keresi fel a nagyobb cégeket: sztrájkalapot gyűjt a sztrájkoló hivatalnokok részére . . .

Trockij a Külügyminisztériumban le akarta fordíttatni idegen nyelvekre a békéről szóló dekrétumot; hatszáz hivatalnok egyszerre vágta szemébe lemondását . . . Sljapnyikov, a munkaügyi népbiztos felszólította a minisztériumi tisztviselőket, hogy huszon-

négy óra alatt foglalják el helyüket, különben elvesztik állásukat és nyugdíjjogosultságukat; csak az altisztek tettek eleget a felhívásnak... A Különleges Élelmezési Bizottság egyes részlegei beszüntették működésüket, mondván, hogy nem hajlandók a bolsevikoknak engedelmeskedni... A telefonközpont hivatalnokainak hiába ígértek béremelést és jobb munkafeltételeket — a szovjet főhadiszállást nem kapcsolják.

Az eszer párt határozatilag kimondotta, hogy mindazokat a tagjait, akik nem hagyták el a szovjetkongresszust, kirekeszti soraiból.

Vidéki hírek: Mogiljov a bolsevikok ellen foglalt állást. Kievben a kozákok szétkergették a szovjetet, és a forradalmi vezetőket elfogták. Lugában a szovjet meg a helyőrség (30 000 ember) hűségnyilatkozatot tett az Ideiglenes Kormánynak és egész Oroszországot felhívta, hogy álljon a kormány mellé. Kalegyin a Donyec-medencében az összes szovjeteket és szakszervezeteket szétugrasztotta és csapataival észak felé tart...

A vasutasok képviselője ezt mondotta: „Tegnap szétküldtünk egy táviratot az országban, melyben azt követeljük, hogy azonnal vessenek véget a politikai pártok közti viszályoknak, és alakítsanak egy szocialista koalíciós kormányt. Ha ez nem történik meg, holnap éjjel sztrájkba lépünk... Reggel az összes pártok ülést tartanak, hogy állást foglaljanak ebben a kérdésben. A bolsevikok, úgy látszik, szívesen megegyeznének..."

„Ha ugyan akkor még uralmon lesznek" — nevetett egy köpcös, pirospozsgás ember — a városi mérnök...

Amikor a Szmolnijhoz értünk — nem ürítették ki, sőt még lázasabb munka folyt, mint bármikor, rengeteg munkás és katona járt-kelt, mindenütt kettőzött őrség —, találkoztunk a polgári és a „mérsékelt" szocialista lapok tudósítóival.

„Kidobtak minket!" — kiabálta a „Volja Naroda" munkatársa. „Boncs-Brujevics lejött a sajtóirodába, és felszólított bennünket a távozásra. Azt mondta, hogy kémek vagyunk!" Most már egyszerre beszélt mind: „Szégyen, gyalázat! És ezt nevezik sajtószabadságnak!"

Az előcsarnokban nagy asztalokon hatalmas kötegekben fel-

hívások, proklamációk, a Forradalmi Katonai Tanács parancsai. Munkások és katonák a kint várakozó autókra cipelték a kötegeket.

Az egyik felhívás így szólt:

„PELLENGÉRRE!"

Az orosz történelem e tragikus óráiban a mensevikek és követőik, valamint a jobboldali eszerek elárulták a munkásosztályt. A Kornyilovok, Kerenszkijek és Szavinkovok oldalára pártoltak . . .

Az áruló Kerenszkij parancsait kinyomatják és terjesztik. Pánikot idéznek elő a városban azzal, hogy nevetséges koholmányokat terjesztenek e renegát állítólagos győzelméről . . .

Polgárok! Ne higgyetek ezeknek az álhíreknek. A nép forradalmát semmiféle hatalom sem verheti le . . . Kerenszkij miniszterelnök és cinkosai hamarosan elnyerik megérdemelt büntetésüket . . .

Mi pellengérre állítjuk őket. Átadjuk őket a közmegvetésnek, azon munkások, katonák és parasztok megvetésének, akiket újra a régi béklyókba akarnak szorítani. Örökké rajtuk marad a nép gyűlöletének és megvetésének bélyege . . ."

A Forradalmi Katonai Tanács tágasabb helyiségbe, a legfelső emelet 17. számú szobájába költözött. Az ajtónál vörösgárdisták álltak. Bent a korlát előtti szűk helyen jól öltözött emberek szorongtak — tiszteletre méltó magatartással igyekezve leplezni dühüket és gyűlöletüket —, burzsoák, akik gépkocsiengedélyeket akartak vagy írást, hogy elhagyhassák a várost. Sok külföldi is volt köztük . . . Bill Shatov és Peters voltak szolgálatban. Minden munkát abbahagytak, és felolvasták nekünk a legújabb híreket.

A 179. tartalékezred felajánlja segítségét. A Putyilov-gyár ötezer munkása üdvözli az új kormányt. A szakszervezetek központi bizottsága lelkesen támogatja a szovjeteket. A revali helyőrség és hajóraj forradalmi katonai tanácsot választ az együttműködés érdekében, és csapatokat indítottak útnak. Pszkov és Minszk forradalmi katonai tanácsok kezében van. A caricini, don-rovenyki, csernogorszki, szevasztopoli szovjetek üdvözlő táviratot küldtek. A Finn Hadosztály, az 5. és a 12. hadsereg új bizottságai felajánlják segítségüket . . .

A moszkvai hírek bizonytalanok. A város stratégiailag fontos

pontjai a Forradalmi Katonai Tanács kezében vannak. A Kreml őrségének két százada átállt a szovjetekhez, de a fegyverraktárat Rjabcev ezredes és tisztiiskolásai tartják a kezükben. A Forradalmi Katonai Tanács fegyvereket követelt a munkások részére, Rjabcev ma reggelig tárgyalt vele, most pedig hirtelen ultimátumot küldött, melyben a szovjet csapatok kapitulációját és a Tanács feloszlását követeli. A harc megkezdődött...

Petrográdban a vezérkar alávetette magát a Szmolnij által kinevezett biztosok parancsainak. A vonakodó „Centroflotot" Dibenko egy kronstadti matrózszázaddal elkergette, és új „Centroflotot" alakítottak, melyet a Balti- és a Fekete-tengeri Hajóhad támogat...

De a nyugodt biztonság mellett volt a levegőben valami nyugtalanság is. Kerenszkij kozákjai gyors ütemben közeledtek; a kozákoknak tüzérségük is van! Szkripnyiknek, az üzemi bizottságok titkárának arca gyűrött és fakó volt. Azt mondta, hogy egy egész hadtest közeledik. „De élve nem kerítenek kézre bennünket!" — tette hozzá vad szenvedéllyel a hangjában. Petrovszkij fáradtan mosolygott. „Lehet, hogy holnap örök álomra hajtjuk le fejünket..." A beesett arcú, vörös szakállú Lozovszkij ezt mondta: „Mi vár ránk? Egyedül vagyunk... Egy szervezetlen tömeg fegyelmezett katonákkal szemben!"

Délen és délnyugaton a szovjetek megfutamodtak Kerenszkij előtt, és a gatcsinai, pavlovszki, Carszkoje Szeló-i helyőrség két táborra szakadt. Az egyik rész semleges akart maradni, a többiek — tisztek nélkül — a legvadabb összevisszaságban a fővárosba özönlöttek.

A folyosók falaira a következő közleményt függesztették ki:

„KRASZNOJE SZELO, NOVEMBER 10-ÉN, REGGEL 8 ÓRAKOR.

Közlendő az összes vezérkari tisztekkel, főparancsnokokkal, parancsnokokkal, mindenütt, és mindenkivel, mindenkivel, mindenkivel.

Kerenszkij volt miniszter hazug táviratot küldött mindenhová, amellyel azt akarta elhitetni, hogy a forradalmi Petrográd csapatai letették a fegyvert és csatlakoztak az előző kormányhoz, az árulás kormányához, és hogy a Forradalmi Katonai Tanács a katonáknak

kiadta a parancsot a visszavonulásra. Egy szabad nép csapatai nem vonulnak vissza és nem adják meg magukat.

Csapataink elhagyták Gatcsinát, hogy elkerüljék a vérontást a félrevezetett kozák testvérekkel, és hogy megfelelőbb állásokat foglaljanak el, s most olyan erősek, hogy ha Kerenszkij és fegyveres cinkosai erejüket megtízszereznék, akkor sem volna okunk az aggodalomra. Csapataink szelleme kitűnő.

Petrográdban teljes a nyugalom.

MURAVJOV *alezredes*
Petrográd és a petrográdi körzet védelmének parancsnoka."

Éppen elmenőben voltunk, amikor a Forradalmi Katonai Tanács helyiségébe kezében papírlappal, halálos fáradtan betámolygott Antonov.

„Küldjétek szét!" — mondotta.

A MUNKÁSKÜLDÖTTEK ÖSSZES KERÜLETI SZOVJETJEINEK ÉS AZ ÜZEMI BIZOTTSÁGOKNAK

Parancs

Kerenszkij kornyilovista bandái a főváros biztonságát fenyegetik. Minden szükséges intézkedés megtörtént annak érdekében, hogy kíméletlenül szétzúzzuk a nép és vívmányai ellen irányuló ellenforradalmi kísérletet.

A forradalom hadseregének és Vörös Gárdájának szüksége van a munkások azonnali segítségére.

MEGPARANCSOLJUK AZ ÖSSZES KERÜLETI SZOVJETEKNEK ÉS ÜZEMI BIZOTTSÁGOKNAK:

1. Mozgósítsák a lehető legnagyobb számú munkást lövészárkok ásására, barikádok emelésére és a drótakadályok megerősítésére.

2. Ha ennek érdekében be kell szüntetni a munkát az üzemben, tegyék meg haladéktalanul.

3. Minden szögesdrótot és általában minden drótot kutassanak fel, és gyűjtsék össze a lövészárkok ásásához és a barikádok emeléséhez szükséges eszközöket.

4. Minden fegyvert szedjenek össze.

5. A LEGSZIGORÚBB FEGYELEMRE VAN SZÜKSÉG, ÉS MINDENKI

KÖTELES A HADSEREGET ÉS A FORRADALMAT TELJES EREJÉVEL TÁMOGATNI.

LEV TROCKIJ *népbiztos*
a Munkás- és Katonaküldöttek
Petrográdi Szovjetjének elnöke.

PODVOJSZKIJ *főparancsnok*
a Forradalmi Katonai Tanács elnöke."

Amikor kiléptünk a sötét utcára, minden irányból hallatszottak rekedten és vészjóslón a gyári szirénák. Tízezrével özönlöttek ki a kapukon a munkások, férfiak és nők; a nyomortanyák szinte öntötték magukból a kopott és éhes emberek tízezreit. Veszélyben a vörös Petrográd! Kozákok! Déli és délnyugati irányba áradt a tömeg a szűk kis utcákon a Moszkvai Kapu felé: férfiak, asszonyok, gyermekek puskákkal, csákányokkal, ásókkal, drótkötegekkel felszerelve, munkaruhájukon furcsán lötyögött a töltényszalag... Soha város még ilyen hatalmas spontán megmozdulást nem látott! Olyan volt ez a tömeg, mint a megáradt folyam, sodra katonaszázadokat, gépfegyvereket, teherautókat ragadott magával — a forradalmi proletariátus kész volt életét áldozni a munkások és parasztok köztársaságának fővárosáért!

A Szmolnij kapuja előtt autó állt. Egy sovány férfi, vörös, gyulladt szemén vastag szemüveg, kezét kopott köpenyének zsebébe süllyesztve a sárhányónak támaszkodott. Alig állt a lábán a fáradtságtól. Előtte egy tiszta tekintetű, hatalmas termetű szakállas matróz szokatlanul nagy revolverével babrálgatva izgatottan sétált fel-alá. A két férfi: Antonov és Dibenko.

Néhány katona két katonai kerékpárt akart ráerősíteni a kocsira. A sofőr hevesen tiltakozott —, a zománc megsérül, mondotta. Ő ugyan bolsevik volt, az autót egy burzsujtól kobozták el, s a kerékpárok futár-célra szolgáltak. De a sofőrben megszólalt a szakmai gőg... Így a kerékpárokat otthagyták...

A hadügyi és a tengerészetügyi népbiztos a forradalmi frontra indult, szemlére. Vajon elvisznek-e magukkal? Aligha. Az autón öt ember részére van hely: a két népbiztos, két futár és a sofőr. Mégis egy orosz ismerősöm — akit röviden csak Truszkának nevezek —

a legnagyobb lelkinyugalommal beült az autóba, és semmiképpen sem lehetett rávenni arra, hogy kiszálljon.

Nincs okom rá, hogy Trusziska szavaiban kételkedjem. Ő a következőképpen számolt be útjáról:

Amikor végigszáguldottak a Szuvorov Proszpekten, valakinek eszébe jutott, hogy nem vittek magukkal élelmet. Három-négy napig lesznek úton egy nem túlságosan gazdag vidéken. Megálltak. Pénz? A hadügyi népbiztos kiforgatta összes zsebeit. Egy kopejkát sem talált. A tengerészetügyi népbiztos le volt égve, a sofőr szintén. Trusziska vásárolt élelmet...

Ahogy a Nyevszkijre értek, a gép defektet kapott.

„Mit tegyünk?" — kérdezte Antonov.

„Egy másik kocsit kell rekvirálni" — javasolta Dibenko, revolverével hadonászva. Antonov az úttest közepén állt, és megállított egy autót, melyet egy katona vezetett.

„Szükségem van a gépre" — mondotta.

„Nem fogja megkapni" — felelte a katona.

„Tudja ki vagyok?" Antonov elővett egy írást, amely szerint őt kinevezték az Orosz Köztársaság fegyveres erői főparancsnokának, és mindenki tartozik neki engedelmeskedni.

„Felőlem ön lehet akár maga az ördög is" — mondta hevesen a katona. „Ez a kocsi az 1. gépfegyveres ezredé. Muníciót szállítunk rajta. Nem adhatjuk oda..."

Szerencsére arra jött egy ütött-kopott taxi. Olasz zászló volt rá kitűzve. (E zavaros időkben külföldi konzulátusok nevére iratták a magánautókat, hogy az elkobzástól megmentsék őket.) Ebből az autóból egy prémkabátos kövér burzsujt tettek ki, s a társaság folytatta útját.

A Narvai-sorompónál, Petrográdtól tíz mérföldnyire, Antonov kihívatta a Vörös Gárda parancsnokát. A város határába vezették, ahol néhány száz munkás lövészárkot ásott. A kozákokat várták.

„Minden rendben van, elvtársak?" — kérdezte Antonov.

„Minden rendben, elvtárs" — felelte a parancsnok. „A csapatok szelleme kitűnő. Csak egy baj van — nincs muníció."

„A Szmolnijban van elég — válaszolt Antonov — majd kiállítok

önnek egy utalványt." Zsebébe nyúlt. „Van valakinél egy darab papír?"

Dibenkónak nem volt, a futároknak sem. Trusziskának kellett kitépnie egy lapot a noteszéből.

„Az ördögbe, ceruzám sincs!" — kiáltott fel Antonov. „Kinek van ceruzája?" Mondanom sem kell, hogy az egész társaságban csak Trusziskánál volt ceruza...

Miközben a Carszkoje Szeló-i pályaudvarra mentünk, a Nyevszkijen vörösgárdisták vonultak végig. Fegyveresen, egyesek szuronnyal, mások anélkül. Sötétedett. Emelt fővel, rendetlen négyes sorokban, zene, dobszó nélkül vonultak a fagyos sárban. Fejük felett vörös zászló lobogott, rajta aranybetűs felírás: Békét! Földet! Nagyon fiatalok voltak. Arcukon a halálba indulók elszántsága... A járdán az emberek megvetéssel és félelemmel, gyűlölködő hallgatással nézték őket...

A pályaudvaron senki sem tudta pontosan, hol van Kerenszkij, vagy hol van a front. A vonatok azonban csak Carszkojéig közlekedtek...

A vagon tele volt hazafelé tartó környékbeliekkel és vidékiekkel, akiknél temérdek esti újság volt. Mindenki a bolsevik felkelésről beszélt. Ettől eltekintve azonban senki sem vette volna észre, hogy a hatalmas Oroszországot a polgárháború két táborra osztotta, és hogy a vonat a hadműveleti zóna felé tart. Kinéztünk az ablakon. Az egyre sűrűsödő sötétben katonák menetéltek a sáros országúton a város felé. Egy mellékvágányon katonákkal telezsúfolt tehervonat állt nagy tábortüzek fényében. Ez volt minden. A láthatáron lassan elhalványultak a város fényei. Egy távoli külvárosban villamoskocsi cammogott...

A Carszkoje Szeló-i pályaudvaron nyugalom volt, de itt is, ott is katonák álldogáltak, halkan beszélgettek és nyugtalanul figyelték a Gatcsina irányába vezető síneket. Néhány katonától megkérdeztem, kinek a pártján vannak? „Nem tudjuk, mit tegyünk... Kerenszkij provokátor, ahhoz nem fér kétség, de nem tartjuk helyesnek, hogy az oroszok egymást gyilkolják."

Az állomásfőnökség irodájában egy nagy darab, jóviális külsejű,

Исполнительный Комитетъ
Петроградскаго Совѣта
Рабочихъ и Солдатскихъ
Депутатовъ
Военный Отдѣлъ

28 Октября 1917 г.

26/1435

УДОСТОВѢРЕНІЕ.

Настоящее удостовѣреніе дано представителю Американской Соціалъ - демократіи Интернаціоналисту, товарищу ДЖОНУ РИДЪ въ томъ, Военно - Революціонный Комитетъ Петроградскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ предоставилъ ему право свободнаго проѣзда по всѣмъ Сѣверному фронту въ цѣляхъ освѣдомленія нашихъ Американскихъ товарищей интернаціоналистовъ о событіяхъ въ Россіи.

Комитетъ Сов. Раб. и Сол. Деп. Военный Отдѣлъ

Предсѣдатель:

Секретарь:

Ezt az igazolványt Trockij ajánlására három nappal a bolsevik forradalom után kaptam meg. Feljogosít arra, hogy elutazzak az Északi Frontra, és egy utólagos megjegyzés a hátlapon az engedélyt kiterjeszti az összes frontokra. Nem érdektelen, hogy a szöveg *Pétervári*, nem pedig *Petrográdi* Szovjetről beszél; a következetes internacionalisták nem szerették a nacionalista ízű neveket; de ugyanakkor a „Szent" ... szót sem akarták használni ...

szakállas közkatona ült. Az ezredbizottság vörös karszalagját viselte. Amikor a Szmolnij által kiállított igazolványainkat megmutattuk, igen udvariasan kezelt bennünket. Teljesen a szovjetek mellett volt, de nem látta világosan a helyzetet.

„Két órával ezelőtt itt jártak a vörösgárdisták, de megint elmentek. Ma reggel itt járt egy biztos, de visszautazott Petrográdba, amikor bejöttek a kozákok."

„Hogyan? Hát itt vannak a kozákok?"

Komoran bólintott. „Volt egy csata. A kozákok korán reggel jöttek. Vagy két-háromszáz emberünket elfogták, és mintegy huszonötöt megöltek."

„Hol vannak a kozákok?"

„Idáig nem jutottak el. Nem tudom pontosan, hol vannak. Erre..." Bizonytalanul nyugat felé mutatott.

Megvacsoráztunk a pályaudvari restiben — kitűnő vacsora volt, jobb és olcsóbb, mint Petrográdban. A szomszéd asztalnál egy francia tiszt ült, aki éppen akkor jött át Gatcsinából gyalogszerrel. Mindenütt csend van, mondotta. Kerenszkij kezében van a város. „Ó ezek az oroszok — folytatta —, de különös emberek! Micsoda polgárháború ez! Ez minden, csak nem háború!"

Bementünk a városba. A pályaudvar kijáratánál két szuronyos katona állt. Körülöttük vagy száz főnyi tömeg, üzletemberek, állami hivatalnokok és diákok, akik szenvedélyesen támadták őket. A két katona kínosan és sértődötten feszengett, mint az igazságtalanul összeszidott gyerekek.

Egy diákegyenruhás, pökhendi fiatalember vitte a szót:

„Remélem, megértik — mondta pimaszul —, hogy gyilkosok és árulók eszközeivé válnak, ha fegyvert fognak testvéreik ellen?"

„Ugyan, elvtárs — felelte komolyan a katona —, maga ezt nem érti. Két osztály van. Hát nem látja? A proletárok és a burzsoázia. Mi..."

„Ismerem ezt a hülye dumát!" — szakította félbe a diák a katonát. „Ti, buta parasztok, bedűltök néhány jelszónak. De hogy ezek mit jelentenek, azt már nem tudjátok. Csak szajkózzátok őket, mint a papagájok." A tömeg nevetett. A diák folytatta: „Én

marxista vagyok, de azt mondom nektek, amiért ti küzdtök az minden, csak nem szocializmus. Németbarát anarchia ez!"

„Igen, igen tudom" — mondta a katona és verítékcsöppek gyöngyöztek a homlokán. „Te művelt ember vagy, az világos, én meg csak egy egyszerű ember. De azt hiszem . . ."

„Te alighanem azt hiszed — szakította félbe megvetően a fiatalember —, hogy Lenin a proletariátus őszinte barátja?"

„Igen, azt hiszem". — felelte a katona.

„Hát azt tudod-e, barátom, hogy Lenin zárt vasúti kocsiban utazott át Németországon? Tudod-e, hogy pénzt kapott a németektől?"

„Nem, erről nem tudok" — felelte a katona mogorván. „De úgy látom, hogy azt mondja, amit én meg más egyszerű emberek hallani akarunk. Két osztály van — a burzsoázia meg a proletariátus."

„Ostoba vagy, barátom! Én már két évet ültem Schlüsselburgban forradalmi tevékenységért, amikor te még forradalmárokra lövöldöztél és azt énekelted: »Isten óvja a nagy cárt!« Az én nevem Vaszilij Jurjevics Panyin. Még sohsem hallottál rólam?"

„Sajnos, nem — felelte a katona alázatosan —, de én nem vagyok művelt ember. Te bizonyára nagy hős vagy."

„Igen, az vagyok" — mondta a diák öntudatosan. „És ellensége vagyok a bolsevikoknak, akik tönkreteszik Oroszországot és a mi szabad forradalmunkat. Mi a véleményed erről?"

A katona a fejét vakargatta. „Én ezt nem értem. Én ezt egész egyszerűnek látom. De hát nem vagyok művelt ember. Én úgy látom, hogy csak két osztály van — a burzsoázia meg a proletariátus . . ."

„Már megint ezekkel a buta sémákkal jössz!" — ordította a diák.

„Csak két osztály van — folytatta makacsul a katona —, és aki nincs az egyik oldalon, az a másikon van . . ."

Felfelé mentünk a rosszul megvilágított utcán, ahol alig járt egy-két ember. Fenyegető csend honolt — úgy éreztük magunkat, mint valami purgatórium-félében mennyország és pokol között, egy politikai Senki Földjén. Csak a borbélyüzletek voltak fényesen

kivilágítva és zsúfolva, s a fürdő előtt sor állott, mert szombat este volt, amikor minden orosz fürdik és kicsinosítja magát. Biztos vagyok benne, hogy voltak ott szovjet katonák és kozákok is, s együtt végezték el a szertartásokat.

Minél jobban közeledtünk a cári palota parkjához, annál néptelenebbek voltak az utcák. Egy ijedt papocska megmondta, merre van a szovjet főhadiszállása, és továbbsietett. Az egyik nagyhercegi palotának a parkkal szemközti szárnyában volt. Az ablakok sötétek voltak, a kapu zárva. Egy katona álldogált a kapu előtt, kezét nadrágzsebébe süllyesztve komoran és gyanakodva nézett végig rajtunk. „A szovjet két nappal ezelőtt elment" — mondotta. „Hová?" Vállat vont. „Nem tudom."

Kissé távolabb egy nagy, kivilágított épületből kalapácsütések hallatszottak. Habozva álltunk, s közben egy katona meg egy matróz jött az utcán felénk, kéz a kézben. Megmutattam nekik a Szmolnij által kiállított igazolványomat. „A szovjetek pártján vagytok?" — kérdeztem. Nem válaszoltak, és ijedten néztek egymásra.

„Mit csinálnak odabent?" — kérdezte a matróz, az épületre mutatva.

„Nem tudom."

A katona félénken felemelte a kezét, és kinyitotta az ajtót. Az ajtó egy örökzölddel díszített nagy terembe nyílt, amelyben széksorok álltak, és éppen egy színpadot ácsoltak.

Egy alacsony nő, kezében kalapáccsal, szájában szegekkel, kijött. „Mit akarnak?" — kérdezte.

„Előadást tartanak itt ma este?" — kérdezte idegesen a matróz.

„Vasárnap este egy magán-színielőadás lesz itt" — mondotta a nő mogorván. „Menjenek el innen."

Megpróbáltunk beszédbe elegyedni a katonával meg a matrózzal, de kérdéseinkre nemigen válaszoltak, szemükből rémületet és szomorúságot olvastunk ki. Hamarosan eltűntek az éjszaka sötétjében.

A cári palota felé vettük utunkat. Végighaladtunk a nagy, sötétlő kertek, a fantasztikus pavilonok, kecses hidak és csobogó szökőkutak mellett. Egy helyen, ahol egy mulatságos vashattyú szakadatlanul vizet köpködött egy mesterséges grottából, hirtelen

úgy éreztük, hogy figyelnek bennünket. Amikor felpillantottunk, vagy féltucat óriás termetű fegyveres katona mogorva, gyanakvó tekintetével találkoztunk, akik komoran álltak egy pázsitos teraszon. Felmásztam hozzájuk. „Kik vagytok?" — kérdeztem.

„Mi vagyunk az őrség" — válaszolta az egyik. Nagyon rosszkedvűeknek látszottak, és nyilván azok is voltak, a hetek óta éjjel-nappal folyó vitáktól.

„Kerenszkij csapataihoz tartoztok, vagy a szovjetekhez?"

Egy pillanatig hallgattak és zavartan néztek egymásra. Azután azt mondták, hogy ők semlegesek.

Bementünk a Nagy Katalin-palota kapuján, és érdeklődtünk, hol a főhadiszállás. A palota egyik bejáratánál álló őrtől megtudtuk, hogy a parancsnok bent van.

Egy grúz stílusú szép fehér teremben, melyet egy kandalló két egyenlőtlen részre osztott, néhány tiszt izgatottan beszélgetett. Arcuk sápadt volt és ideges, látszott, hogy nem aludtak az éjjel. Megmutattuk bolsevik igazolványunkat egy ősz szakállú ezredesnek, akinek melle tele volt tűzve érdemrendekkel.

Meglepetten nézett ránk. „Hogy tudtak élve idejutni?" — kérdezte udvariasan. „Nagyon veszélyes most az utcán járni. Carszkoje Szelóban magasra csaptak a politikai szenvedélyek hullámai. Ma reggel volt egy ütközet, holnap reggel valószínűleg folytatódik. Nyolc óra felé várjuk Kerenszkij bevonulását."

„Hol vannak a kozákok?"

„Körülbelül egy mérföldnyire abban az irányban." Kezével mutatta az irányt.

„És önök védeni fogják a várost ellenük?"

Az ezredes mosolygott: „Isten ments! Mi Kerenszkijnek tartjuk a várost."

Kissé megijedtünk. Igazolványainkból kiderült, hogy forradalmárok vagyunk. Az ezredes köhécselt.

„Ha ilyen igazolványokkal elfogják önöket, az veszélyessé válhat önökre nézve. Ha a harcokat látni akarják, kiutaltatok önöknek szobákat a tiszti szállodában, és holnap reggel hét órakor új igazolványokat adok önöknek."

„Szóval ön Kerenszkij pártján van?" — kérdeztük.

„Nem éppen Kerenszkij pártján" — mondta habozva. „Hiszen tudják, a helyőrség legnagyobb része bolsevik. Ma az ütközet után Petrográd felé vonultak vissza, és magukkal vitték a tüzérséget. Kétségtelen, hogy a *katonák* közül senki sincs Kerenszkij pártján. De sokan vannak közöttük, akik egyáltalán nem akarnak többé harcolni. A *tisztek* csaknem mind Kerenszkijhez pártoltak, sok pedig egyszerűen megszökött. Szóval... igen nehéz helyzetben vagyunk, láthatja..."

Mi nem hittük, hogy harcra kerül sor... Az ezredes udvariasan rendelkezésünkre bocsátotta tisztiszolgáját, aki kikísért bennünket az állomáshoz. Besszarábiai fiú volt, francia bevándorlók ivadéka. „A veszélyeket meg a nélkülözést csak kibírom valahogy, de már három éve nem láttam az anyámat" — panaszolta.

Hideg volt és sötét, amikor visszautaztunk Petrográdba. A vonatablakból itt-ott a tábortűz fényénél hevesen gesztikuláló katonákat láttam, néhány útkereszteződésnél páncélautók álltak, s a sofőrök a toronynyíláson kidugták fejüket, úgy kiabáltak át egymásnak...

Egész éjszaka vezetők nélkül csatangoltak a katonák meg a vörösgárdisták csoportjai. És a Forradalmi Katonai Tanács biztosai az egyik csoporttól a másikig siettek, igyekezve megszervezni a védelmet...

Petrográdban érezhető volt az ideges feszültség. A Nyevszkijen fel-le hullámzó izgatott tömeg. Valami volt a levegőben. A Varsói Pályaudvar felől tompa ágyúszó hallatszott. A tisztiiskolákban lázas munka folyt. A duma tagjai sorra járták a kaszárnyákat, vitatkoztak, érveltek, szörnyű történeteket meséltek a bolsevik terrorról, — a tisztiiskolások lemészárlásáról a Téli Palotában, arról, hogy a duma előtt hogyan öltek meg egy fiatal lányt, hogy Tumanov herceget meggyilkolták... A dumában a Sándor-teremben a Honmentő Bizottság rendkívüli ülést tartott; biztosok jöttek-mentek, rohantak ide-oda... A Szmolnijból kidobott újságírók mind itt voltak, kitűnő hangulatban. Egy szót sem hittek el a mi Carszkoje Szeló-i híreinkből. Hiszen az egész város tudja, hogy Carszkoje Szelo Kerenszkij kezén van, és hogy a kozákok

már Pulkovóban vannak, mondották. Alakítottak egy bizottságot, hogy az fogadja Kerenszkijt reggel a pályaudvaron . . .

Az egyik újságíró titoktartás terhe mellett a fülembe súgta, hogy az ellenforradalom kitörése éjfélre van kitűzve. Mutatott két proklamációt. Az egyiket Goc meg Polkovnyikov írták alá, akik azt a parancsot adták a tisztiiskolásoknak, a kórházakban levő gyógyult katonáknak és a Szent György-lovagoknak, hogy legyenek készenlétben és várják a Honmentő Bizottság parancsait. A másikat maga a Honmentő Bizottság adta ki, s így szólt:

„Petrográd lakosai!
Elvtársak, a forradalmi Petrográd munkásai, katonái és polgárai!
A bolsevikok, akik a fronton békét prédikálnak, a hátországban polgárháborúra uszítanak.
Ne hallgassatok provokációs felhívásaikra!
Ne ássatok lövészárkokat!
Le az árulók barikádjaival!
Tegyétek le a fegyvert!
Katonák, térjetek vissza kaszárnyáitokba!
Ha Petrográdban kitör a háború — vége a forradalomnak!
A szabadság, föld és béke érdekében tömörüljetek a Honmentő Bizottság köré!"

Amikor a dumát elhagytuk, a néptelen, sötét utcán egy század vörösgárdista vonult. Arcuk komor volt és elszánt. Tíz-tizenkét foglyot kísértek — a helyi kozáktanács tagjait, akiket tettenértek főhadiszállásukon ellenforradalmi tevékenység közben . . .

Egy katona, akit egy kisfiú kísért csirizesvödörrel, nagybetűs plakátokat ragasztott a házfalakra:

„Petrográdban és összes külvárosaiban kihirdetjük az ostromállapotot. Minden gyülekezés az utcán és általában a szabad ég alatt, további intézkedésig szigorúan tilos.

N. Podvojszkij
a Forradalmi Katonai Tanács elnöke."

Amikor hazamentünk, az utca zajos volt — autók tülkölése, kiáltások, távoli lövések. A város nyugtalanul mozgolódott.

Korán reggel a telefonközpontban, közvetlenül őrségváltás előtt,

egy század tisztiiskolás jelent meg, akik a Szemjonovszkij-ezred egyenruháját öltötték magukra. Ismerték a bolsevik jelszót, és így átvették a telefonközpontot, anélkül, hogy gyanút keltettek volna. Néhány perc múlva megjelent Antonov, aki szemleúton volt. Lefogták és egy kis szobába zárták. Amikor a váltás megérkezett, sortűz fogadta. Több katona elesett.

Megkezdődött az ellenforradalom . . .

ELLENFORRADALOM

Másnap, 11-én vasárnap reggel a kozákok bevonultak Carszkoje Szelóba. Kerenszkij maga fehér lovon, harangzúgás közepette vonult végig a városon. A városka szélén magasodó kis domb tetejéről jól látszottak a főváros aranyos tornyai és tarka kupolái meg az acélkék Finn-öböl.

Harcra nem került sor. De Kerenszkij végzetes baklövést követett el. Reggel hét órakor felszólította a 2. Carszkoje Szeló-i vadászezredet, hogy tegye le a fegyvert. A katonák kijelentették, hogy ők semlegesek maradnak, de a fegyvert nem adják ki a kezükből. Kerenszkij tíz percnyi gondolkozási időt adott nekik. Ez felbőszítette a katonákat. Nyolc hónap óta önkormányzatuk volt, ez viszont nagyon is emlékeztetett a régi rezsimre... A tíz perc leteltével a kozák tüzérség lőni kezdte a kaszárnyát, és nyolc embert megölt. Ettől a perctől kezdve Carszkoje Szelóban nem volt többé „semleges" katona...

Petrográd fegyverropogásra és a vonuló csapatok lábdobogására ébredt. A szürke ég alatt jeges szél fütyült, a közelgő havazás előfutára. Szürkületkor erős tisztiiskolás csapatok megszállták a katonai szállodát és a távirdát, s ezeket az épületeket csak nagy áldozatok árán tudták visszaszerezni. A telefonközpontot matrózok ostromolták, akik hordókból, ládákból és bádoglemezekből összetákolt barikádok mögött feküdtek a Morszkaja közepén, vagy pedig a Gorohovaja és a Szt. Izsák tér sarkán kerestek búvóhelyeket és azonnal lőttek, mihelyt valami megmozdult az épületben. Vörös-

keresztes autók ki-be jártak a kapun. A matrózok szabad utat engedtek nekik . . .

Egy amerikai újságíró, Albert Rhys Williams, bent volt az épületben. Egy ilyen autón jött ki, amely állítólag sok sebesültet szállított. Elmondta később, hogy az autó egy ideig ide-oda robogott, aztán kerülő utakon a Mihajlov-tisztiiskolába, az ellenforradalom főhadiszállására hajtott. Az udvaron egy francia tiszt volt, valószínűleg a parancsnok . . . Így csempésztek be a telefonközpontba muníciót és élelmiszert, — és ez nem volt elszigetelt jelenség.

Öt-hat páncélkocsi volt a kezükben, amelyekhez a feloszlatott angol páncélos hadtest révén jutottak hozzá. Louise Bryant a Szt. Izsák téren látta, amint egy ilyen páncélos a tengerészeti hivatal felől a telefonközpont felé hajtott. A Gogol utca sarkán a gép defektet kapott, s a farakások mögül néhány matróz lőni kezdte a kocsit. A páncélos tornyában elhelyezett gépfegyver azonnal válaszolt, jégesőként kopogtak a golyók a barikádokon, de éppúgy lőtték a farakás mögötti tömeget is. Azon a járdán, ahol Miss Bryant állt, hét embert öltek meg a golyók, köztük két kisfiút. Ekkor a matrózok hirtelen felugrottak, és a golyózáporral nem törődve, megrohanták a kocsit, és dühös ordítással szúrták be bajonettjeiket a nyílásokon . . . A sofőr sebesültnek tettette magát, s a bolsevikok elengedték — rohant is a dumába, hogy újabb adalékokat szolgáltasson a bolsevikok kegyetlenkedéseiről költött történetekhez . . . A halottak közt volt egy angol tiszt is . . .

Később a lapok egy francia tisztről is írtak, akit egy páncélkocsiban elfogtak és a Péter-Pál erődbe zártak. A francia követ nyomban cáfolta ezt a hírt, de egy városi tanácsnok elmondotta nekem, hogy ő maga járt el a tiszt kiszabadítása ügyében . . .

Bármilyen volt is a követségek hivatalos álláspontja, az bizonyos, hogy francia és angol tisztek ezekben a napokban egyénileg jelentős tevékenységet fejtettek ki, még a Honmentő Bizottság ülésein is részt vettek.

Egész nap minden városnegyedben csatározások folytak a tisztiiskolások és vörösgárdisták között, páncélautók lövöldöztek egymásra, sortüzek ropogtak, közelből és távolból állandóan hallható volt a gépfegyverkattogás. Az üzletek vasredőnyei le voltak

eresztve, de azért nem állt meg az élet. Még a kívül teljesen sötét filmszínházak is zsúfolva voltak. A villamosok csilingelve rohantak. A telefon működött. Ha az ember felhívta a központot, a kagylóban tisztán lehetett hallani a fegyverropogást... A Szmolnij ki volt kapcsolva, de a duma meg a Honmentő Bizottság állandó összeköttetésben voltak az összes tisztiiskolákkal és Kerenszkijjel Carszkoje Szelóban.

Reggel hét órakor egy katonákból, matrózokból és vörösgárdistákból álló járőr elment a Vlagyimir-tisztiiskolába. Húsz percet adtak a tisztiiskolásoknak a fegyver letételére. A tisztiiskolások visszautasították az ultimátumot. Egy órával később ki akartak vonulni, de a Grebeckaja és a Bolsoj proszpekt sarkáról jövő heves sortűz visszakergette őket. Szovjet csapatok körülzárták az épületet és lőni kezdték. Két páncélautó fel-alá száguldott, golyózáporral árasztva el az épületet. A tisztiiskolások segítségért telefonáltak. A kozákok azt válaszolták, hogy nem mernek odamenni, mert kaszárnyáikat matrózcsapatok vették körül, amelyeknek két ágyújuk van. A Pavlovszk-iskola ugyancsak körül volt zárva. A Mihajlov-tisztiiskolások nagyrésze az utcán harcolt...

Fél tizenkettőkor három ágyú érkezett. A bolsevikok ismét felszólították a tisztiiskolásokat, hogy adják meg magukat. A válasz az volt, hogy a fehér zászlós szovjet küldöttek közül kettőt lelőttek. Erre teljes erővel megindult az ágyúzás. Hatalmas lyukak tátongtak az iskola falain. A tisztiiskolások kétségbeesetten védekeztek, halált és romlást küldve a folyton új ostromra induló vörösgárdisták soraiba... Kerenszkij Carszkoje Szelóból telefonált, hogy a Forradalmi Katonai Tanáccsal semmiféle tárgyalásokba ne bocsátkozzanak.

A szovjet csapatok, feldühödve a visszavert rohamokon és egyre növekvő veszteségeiken, pokoli tűz alá vették az épületet. Saját tisztjeik sem tudták a szörnyű ágyúzást megállítani. Kirilovot, a Szmolnij megbízottját, aki erre kísérletet tett, majdnem agyonverték. A vörösgárdistákkal nem lehetett bírni.

Fél kettőkor a tisztiiskolások kitűzték a fehér zászlót. Készek voltak megadni magukat, ha biztosítják, hogy életben maradnak. A bolsevikok ezt megígérték. Egy szempillantás alatt ezrek hatol-

tak be ajtókon, ablakokon, falréseken. Még mielőtt bárki megakadályozhatta volna, öt tisztiiskolást agyonvertek. A többieket, mintegy kétszáz embert, kis csoportokban, hogy ne keltsenek feltűnést, a Péter-Pál erődbe szállították. De az egyik csoportot útközben körülfogta a tömeg, és nyolc tisztiiskolást megöltek... A vörösgárdisták és a katonák halottainak száma meghaladta a százat...

Két órával később a duma telefonértesítést kapott, hogy a győztesek a Mérnök-iskola felé tartanak. Vagy egy tucat dumaképviselő nyomban elindult, hogy szétosszák köztük a Honmentő Bizottság legutóbbi proklamációját. Többen nem tértek vissza... A többi iskola ellenállás nélkül megadta magát, és ezekből a tisztiiskolásokat, akiknek semmi bántódása nem esett, a Péter-Pál erődbe és Kronstadtba vitték...

A telefonközpont délutánig tartotta magát. Akkor megérkezett egy bolsevik páncélautó, és a matrózok rohamra indultak. A halálra rémült telefonos kisasszonyok sikoltozva futkostak ide-oda az épületben. A tisztiiskolások letépték egyenruhájukról a rangjelzést, az egyik könyörgött Williamsnak, hogy minden árat megad, csak adja kölcsön a köpenyét... „Legyilkolnak bennünket, legyilkolnak!" — kiáltozták, hiszen sokan közülük a Téli Palota elfoglalásakor szavukat adták, hogy nem fognak fegyvert a nép ellen. Williams vállalkozott a közvetítésre, azzal a feltétellel, hogy Antonovot szabadon bocsátják. Ez rögtön meg is történt. Antonov és Williams igyekeztek lecsillapítani a nagy emberveszteségeik miatt feldühödött győztes matrózokat... és a tisztiiskolások megint megmenekültek, kivéve azt a néhányat, akik páni félelmükben a tetőre szaladtak, vagy a padlásra bújtak, s akiket aztán kihajítottak az utcára.

A matrózok és a munkások fáradtan, véresen, de győztesen behatoltak a kapcsolóterembe, s amikor a sok csinos fiatal lányt meglátták, nagy zavarban voltak. A hajaszála sem görbült meg egyetlen lánynak sem. Ijedten húzódtak össze a sarokban, de amikor látták, hogy nem történik bajuk, szabadjára engedték indulataikat... „Fuj! Ez a piszkos, tudatlan népség, ezek az ostobák!"... A matrózok és a vörösgárdisták zavarban voltak. „Vadállatok!

Disznók!" — sivították a lányok és méltatlankodva vették fel kabátjukat, kalapjukat. Milyen romantikus dolog is volt a jó családból való és a szeretett cárért küzdő csinos tisztiiskolásoknak töltényeket osztogatni és a sebeiket kötözni. De ezek itt? Közönséges munkások és parasztok. Csőcselék!...

A kis Visnyak, a Forradalmi Katonai Tanács biztosa, maradásra akarta bírni a lányokat. Roppant udvarias volt. „Önökkel eddig rosszul bántak. A telefonhálózat a Városi Duma hatáskörébe tartozott. Fizetésük havi 60 rubel és napi 10 órát dolgoznak vagy még többet... Ez most megváltozik. A telefonhálózat a Postaügyi Minisztérium hatáskörébe fog tartozni. Fizetésüket azonnal fel fogják emelni 150 rubelre, és a munkaidőt csökkentik. Mint a munkásosztály tagjainak, örülniük kellene..."

„Micsoda? A *munkásosztály* tagjai? Azt akarja mondani ez az ember, hogy *nekünk* bármi közünk van ezekhez az... állatokhoz? Maradni? Akkor sem, ha ezer rubelt ajánlanának fel!..."

Gőgösen elhagyták az épületet.

A telefonközpont szerelői és munkásai a helyükön maradtak. De a kapcsolótábláknak működniük kellett — a telefon életkérdés volt... Csak hat gyakorlott telefonos kisasszony maradt ott. Önkéntes jelentkezőket kerestek. Akadt vagy száz: matrózok, katonák, munkások. A hat lány ide-oda szaladgált, tanítottak, segítettek, veszekedtek. S a drótok nagynehezen mégiscsak működésbe léptek. A legsürgősebb volt a Szmolnijt összekötni a kaszárnyákkal és gyárakkal, a dumát és a tisztiiskolákat meg kikapcsolni!... Késő délután már az egész város tudta, mi történt, és a dühtől tajtékozó burzsujok százával hívták fel a Szmolnijt: „Hülyék! Ördögök! Mit gondoltok, meddig lesztek ti az urak? Már itt vannak a kozákok!"

Alkonyodott. A csaknem néptelen Nyevszkijen jeges szél söpört végig. A Kazáni Székesegyház előtt nagy tömeg gyűlt össze, folytatva a vég nélküli vitát; itt-ott egy-egy munkás meg katona, a többi — diák, boltos, hivatalnok.

„Lenin sohasem fogja elérni, hogy a németek békét kössenek!" — kiáltotta az egyik.

Egy fiatal katona szenvedélyes hangon felelte: „És ez kinek a

hibája, te büdös burzsuj? A ti átkozott Kerenszkijeteké! Pokolra vele! Nekünk nem kell. Mi Lenint akarjuk."

A duma épülete előtt egy fehérkarszalagos tiszt hangos káromkodások közepette plakátokat tépett le a falról. Az egyik plakát így szólt:

„Petrográd lakosságához!

A veszély óráiban, amikor a Városi Dumának minden eszközt fel kell használnia annak érdekében, hogy a lakosságot megnyugtassa, kenyérrel és más szükségleti cikkekkel ellássa, a jobboldali eszerek meg a kadetok, kötelességükről megfeledkezve, a dumát ellenforradalmi gyülekezetté változtatták, amely a nép egy részét a másik ellen akarja uszítani, hogy így a Kornyilov—Kerenszkij csoportot győzelemre segítse. A jobboldali eszerek meg a kadetok, ahelyett hogy teljesítenék kötelességüket, a dumát a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjei ellen, a békét, kenyeret és szabadságot hozó Forradalmi Kormány ellen folyó harc színterévé változtatták.

Petrográdi polgárok! Mi, általatok választott bolsevik városi tanácsnokok, azt akarjuk, hogy megtudjátok: a jobboldali eszerek meg a kadetok ellenforradalmi tevékenységet fejtenek ki, megfeledkeztek kötelességükről, és a népet az éhínség, a polgárháború karjaiba sodorják. Mi, akiket 183 000 szavazattal választottak meg, kötelességünknek tekintjük, hogy választóink tudomására hozzuk, mi történik a dumában, és kijelentjük, hogy minden felelősséget elhárítunk magunkról a szörnyű, de elkerülhetetlen következményekért..."

Még mindig hallani egy-egy távoli lövést, de különben a városban csend van, mintha kimerült volna a heves görcsöktől, amelyekben vonaglott.

A Miklós-teremben vége felé járt a duma ülése. Még a kemény duma is kissé határozatlannak látszott. Egymás után érkeznek a hírek: a telefonközpontot elfoglalták, utcai harcok, a Vlagyimiriskolát elfoglalták ... „A duma — mondotta Trupp — a demokráciát támogatja az önkény és az erőszak elleni küzdelmében. De bárki győz is, a duma mindig ellenezni fogja a lincselést és a kínzásokat ..."

A kadet párti Konovszkij, egy kegyetlen arcú, magas öregember így nyilatkozott: „Ha a törvényes kormány csapatai Petro-

grádba érkeznek, akkor ezeket a lázadókat agyon fogják lőni, és ez nem lincselés lesz!" Az egész terem tiltakozott, még a kadetok is.

Kétség és depresszió uralkodott itt. Az ellenforradalmat le fogják verni. Az eszer párt központi bizottsága nem szavazott bizalmat funkcionáriusainak, a balszárny felülkerekedett; Avkszentyev lemondott. Egy futár beszámolt arról, hogy azt a bizottságot, amelyet Kerenszkij fogadására küldtek a pályaudvarra, letartóztatták. Az utcán hallatszott a távoli ágyúdörgés, dél és délnyugat felől. S Kerenszkij még mindig nem jött...

Csak három lap jelent meg — a „Pravda", a „Gyelo Naroda" és a „Novaja Zsizny". Mindegyik részletesen foglalkozott az új „koalíciós" kormánnyal. Az eszer lap olyan kormányt követelt, amelyben sem a bolsevikok, sem a kadetok nem foglalnak helyet. Gorkij reménykedett: a Szmolnij engedményeket tett. Kibontakozik a körvonala egy tisztán szocialista kormánynak — minden nem burzsoá párt részvételével. A „Pravda" gúnyos hangon írt:

„Nevetségesnek tartjuk az olyan politikai pártokkal való koalíciókat, amelyeknek a legprominensebb tagjai kétes hírű újságírók; a mi »koalíciónk« a proletariátusnak és a forradalmi hadseregnek a szegényparasztokkal kötött szövetsége..."

A falakon a vasutasszövetség hencegő falragasza sztrájkkal fenyegetőzött arra az esetre, ha a két fél nem egyezik meg:

„Nem a bolsevikok, nem a Honmentő Bizottság, nem Kerenszkij fognak győztesként kikerülni e zendülésekből, nem ők fogják megmenteni hazánk süllyedő hajóját, hanem mi — a vasutasszövetség..."

Azt fejtegették, hogy a vörösgárdisták képtelenek olyan bonyolult gépezet kezelésére, amilyen a vasút; ami az Ideiglenes Kormányt illeti, megmutatta, hogy nem képes megtartani a hatalmat...

„Nem szolgálunk egyetlen olyan pártot sem, amely nem egy a teljes demokrácia bizalmát élvező kormány képviseletében működik..."

A Szmolnijban lázas munka folyt.

A szakszervezeti központban Lozovszkij bemutatott egy, a

Miklós-vasútvonalon dolgozó vasutasküldöttnek, aki elmondta, hogy a vasutasok népes tömeggyűléseket tartanak, és elítélik vezetőik állásfoglalását.

„Minden hatalmat a szovjeteknek!" — kiáltotta, s az asztalra csapott. „A központi bizottságban ülő »honvédők« Kornyilov kisded játékait folytatják. Küldöttséget akartak meneszteni a főhadiszállásra, de Minszkben lefogtuk őket... Helyi szervezetünk országos konferencia összehívását követelte, de nem hajlandók követelésünket teljesíteni..."

A hadseregbizottságokban is ugyanaz volt a helyzet mint a szovjetekben. A különféle demokratikus szervezetek egész Oroszországban kezdtek felbomlani és átformálódni. A szövetkezetekben súlyos belső harcok dúltak; a Parasztszovjetek Végrehajtó Bizottságának az ülésein viharos jelenetek játszódtak le; még a kozákok sem voltak egységesek...

A Szmolnij felső emeletén teljes gőzzel és fáradhatatlanul dolgozott a Forradalmi Katonai Tanács. Láttam őket, amikor frissen, és erőtől duzzadva mentek be a hivatalba; éjjel-nappal szakadatlanul dolgoztak; láttam őket, amikor a fáradtságtól tántorogva, rekedten, piszkosan jöttek ki a teremből, szinte lerogytak a földre és már aludtak is... A Honmentő Bizottságot törvényen kívül helyezték. A padlón új proklamációk kötegei sorakoztak.

„... Az összeesküvők, akiket a helyőrségből és a munkásosztályból senki sem támogat, elsősorban abban bíztak, hogy támadásuk meglepetésszerű lesz. Tervüket azonban időben leleplezte Blagonravov hadnagy, ami egy vörösgárdista forradalmi éberségének köszönhető, akinek nevét nyilvánosságra fogjuk hozni. Az összeesküvés góca a Honmentő Bizottság volt. Polkovnyikov ezredes volt csapataik parancsnoka, a parancsokat pedig a becsületszóra szabadlábra helyezett Goc írta alá, az Ideiglenes Kormány volt tagja...

A Forradalmi Katonai Tanács felhívja e tényekre a petrográdi lakosság figyelmét, s egyúttal elrendeli mindazoknak letartóztatását, akik az összeesküvésben részt vettek, s akiket a forradalmi törvényszék fog felelősségre vonni..."

Moszkvából jelentették: tisztiiskolások és kozákok körülfogták a Kremlt, és a szovjet csapatokat felszólították, hogy adják meg

magukat. A szovjet csapatok letették a fegyvert, s amikor elhagyták a Kremlt, rájuk rontottak és lemészárolták őket. A telefonközpontból és a postahivatalokból is kiszorították a kisszámú bolsevik katonaságot; a város központja a tisztiiskolások kezében van... De köröskörül felvonulnak a szovjet csapatok. Az utcai harcok az egész városban kiújultak, minden egyezkedési kísérlet megbukott... A szovjetek mellett van a tízezer helyőrségi katona és a vörösgárdisták egy része; a kormánycsapatok hatezer főnyi tisztiiskolásból, kétezerötszáz kozákból és kétezer fehérgárdistából állnak.

A Petrográdi Szovjet ülést tartott. A mellette levő teremben az új Központi Végrehajtó Bizottság azoknak a rendeleteknek és dekrétumoknak a végrehajtásával foglalkozik, amelyek özönével érkeztek a felső emeleten ülésező Népbiztosok Tanácsától, — tárgyalják a törvények ratifikálásának és nyilvánosságra hozatalának rendjét, a nyolcórás munkanapról szóló törvény életbeléptetését, a „népnevelés rendszerének alapjait", melyet Lunacsarszkij dolgozott ki. E két ülésen csak néhány száz ember vett részt, a legtöbb fegyvert viselt. A Szmolnij csaknem üres volt, eltekintve az őröktől, akik az ablakokban gépfegyvereket helyeztek el.

A Központi Végrehajtó Bizottságban a vasutasok egy küldötte beszélt.

„Nem vagyunk hajlandók szállítani egyetlen párt csapatait sem... Küldtünk egy bizottságot Kerenszkijhez, s megüzentük neki, hogy ha folytatja előnyomulását Petrográd felé, elvágjuk a közlekedési vonalakat..."

Ő is javasolta, hogy hívják össze az összes szocialista pártok értekezletét egy új kormány alakítása céljából...

Kamenyev kitérő választ adott. A bolsevikok szívesen részt vennének egy ilyen értekezleten. Mindamellett a fő kérdés nem egy ilyen kormány létrehozása, hanem a szovjetkongresszus programjának elfogadása... A Központi Végrehajtó Bizottság megvitatta a baloldali eszerek és az internacionalista szociáldemokraták nyilatkozatát, és elfogadta azt a javaslatot, hogy az értekezleten az egyes csoportok arányszámuknak megfelelően képvisel-

tessék magukat, és a hadseregbizottságok meg a parasztküldöttek szovjetjei is küldjenek képviselőket...

A nagyteremben Trockij beszámolt az aznapi eseményekről.

„Mi a Vlagyimir-tisztiiskolásoknak lehetőséget nyújtottunk a kapitulációra. El akartuk kerülni a vérontást. De most, hogy vér folyt, már csak egy út van: a kíméletlen harc. Gyermeteg dolog volna azt gondolni, hogy a győzelmet más úton is kivívhatjuk... Itt a döntő pillanat. Mindenkinek kötelessége támogatni a Forradalmi Katonai Tanácsot, s bejelenteni minden benzin-, fegyver- és szögesdrótkészletet... Megszereztük a hatalmat, de meg is kell tartanunk!"

A mensevik Joffe megpróbálta felolvasni pártja nyilatkozatát, de Trockij nem volt hajlandó megengedni az „elvi vitát".

„A vita most az utcán folyik" — kiáltotta. „Mi mindnyájan és elsősorban én, vállaljuk a felelősséget azért, ami történik..."

A frontról, Gatcsinából érkezett katonák szólaltak fel. Az egyik a rohamszázlóalj, a 481. tüzérségi ezred nevében kijelentette: „Ha a katonák a lövészárkokban ezt meghallják, azt fogják kiáltani: ez a *mi* kormányunk!" Egy peterhofi tisztiiskolás elmondta, hogy ő és két társa nem akartak a szovjetek ellen harcolni. Amikor társai a Téli Palota védelme után visszatértek, felszólították őt, hogy menjen a Szmolnijba és ajánlja fel szolgálataikat az *igazi* forradalomnak...

Aztán újra Trockij, lelkesen, fáradhatatlanul, parancsokat osztogatva, kérdésekre felelve.

„A burzsoázia a munkások, katonák és parasztok ellen még az ördöggel is szövetkezne!" — mondotta. S amikor arról volt szó, hogy az utolsó két napon sok részeg ember volt az utcán: „Nem iszunk, elvtársak! Este nyolc órán túl ne legyen az utcán más, csak akik őrszolgálatot teljesítenek. Az italkészleteket fel kell kutatni, s a szeszes italt meg kell semmisíteni. Aki szeszes italt árul, szigorú büntetéssel sújtjuk..."

A Forradalmi Katonai Tanács hivatta a viborgi szekció küldöttségét, majd pedig a Putyilov-gyár küldöttségének tagjait.

„Minden legyilkolt forradalmárért öt ellenforradalmárt lövünk agyon!" — mondta Trockij.

Vissza a városba. A fényárban úszó dumába csak úgy özönlöttek az emberek. Az alsó csarnokból jajgatás és sírás hallatszott; egy fekete tábla előtt nagy tömeg tolongott, azon volt kifüggesztve az aznapi harcokban elesett tisztiiskolások névsora — jobban mondva azoké, akiket elesettnek hittek, mert később a halottak jórésze épen és sértetlenül felbukkant... Fent a Sándor-teremben a Honmentő Bizottság ülésezett. Láttuk az arany és vörös vállapos tiszteket, a mensevik és eszer intellektuelek ismert arcát, a régi rezsim bankárainak és diplomatáinak, hivatalnokainak kemény tekintetét és eleganciáját, láttunk jól öltözött hölgyeket...

Éppen a telefonos kisasszonyok számoltak be élményeikről. Egyik a másik után lépett az emelvényre — elgyötört arcú lányok, félretaposott sarkú cipőben, de divatos ruhában, akik örömtől kipirult arccal fogadták a petrográdi „előkelő társaságnak", a tiszteknek, tőkéseknek, nagynevű politikusoknak tapsát. Egyik lány a másik után beszélte el, mit szenvedtek a durva proletároktól, és hűségnyilatkozatot tettek minden mellett, ami régi és hatalmas...

A duma megint ülésezett a Miklós-teremben. A polgármester elégedetten mondotta el, hogy az ezredek már szégyenkeznek akcióik miatt; a propagandának már vannak eredményei... Küldöttek jöttek-mentek, s beszámoltak a bolsevikok rémtetteiről, könyörögtek, hogy mentsék meg a tisztiiskolásokat...

„A bolsevikokat — mondotta Trupp — erkölcsi erőnkkel fogjuk legyőzni, nem szuronyokkal..."

Közben a forradalmi fronton a helyzet nem volt valami rózsás. Az ellenség ágyúkkal felszerelt páncélvonatokon közeledett. A szovjet erőknek — nagyobbrészt vörösgárdistáknak — nem voltak kidolgozott terveik és nem voltak tisztjeik! A vörösgárdistákhoz csak ötezer reguláris katona csatlakozott. A helyőrség többi része a tisztiiskolások zendülésének elfojtásával volt elfoglalva, másik része pedig még mindig tétovázott.

Este 10 órakor Lenin beszédet mondott a helyőrségi ezredek küldötteinek gyűlésén, s ezek túlnyomó többségben a harc mellett foglaltak állást. Egy öttagú katonatanácsot választottak, — ez volt a vezérkar; és a kora reggeli órákban az ezredek, teljes harci

ПРИКАЗЪ № 2.

Отъ Комитета гв. Финляндскаго рез. полка всѣмъ домовымъ Комитетамъ и гражданамъ Васильевскаго Острова.

Буржуазія избрала подлый способъ борьбы съ пролетаріатомъ, она въ разныхъ частяхъ города устроила огромные винные склады и наталкиваетъ на нихъ солдатъ, стараясь виномъ внести расколъ въ ряды Революціонной арміи.

Приказывается всѣмъ домовымъ Комитетамъ въ 3-хъ час. срокъ по расклейкѣ этого приказа сообщить лично и секретно объ имѣющихся у нихъ ЗАПАСАХЪ ВИНА Предсѣдат. Полк. Ком. гв. Финляндск. полка.

Лица, не исполнившія этого приказа, будутъ арестованы и преданы самому БЕЗПОЩАДНОМУ СУДУ, а ИМУЩЕСТВО ИХЪ будетъ КОНФИСКОВАНО, обнаруженные же запасы вина будутъ

ВЗРЫВАТЬСЯ ДИНАМИТОМЪ

черезъ 2 часа послѣ предупрежденія,

ибо менѣе рѣшительныя мѣры, какъ намъ показалъ опытъ, не приводятъ къ желанной цѣли.

Объявляемъ, что особыхъ предупрежденій передъ началомъ взрыва не будетъ.

Полковой Комитетъ гв. Финляндскаго полка.

Forradalmi törvényesség és rend. A Finnországi Ezred 1917 decemberi proklamációja, amely szigorú intézkedéseket helyez kilátásba „borpogromok" esetére

készültségben kivonultak a kaszárnyákból... Hazamenet láttam őket, amint végigvonultak a meghódított város néptelen utcáin, a veteránok egyenletes lépéseivel, feltűzött szuronnyal...

Ugyanakkor a vasutasszövetség főhadiszállásán, lent a Szadovaján, folyt a szocialista pártok értekezlete egy új kormány megalakítása céljából. Abramovics a mensevik centrum nevében azt fejtegette, hogy ne legyenek sem győztesek, sem legyőzöttek, ami történt, legyen a múlté... Ezzel az összes baloldali pártok egyetértettek. A jobboldali mensevikek nevében Dan a következő fegyverszüneti feltételeket szabta a bolsevikoknak: A vörösgárdisták tegyék le a fegyvert; a petrográdi helyőrség kerüljön a duma fennhatósága alá; Kerenszkij csapatai ne lőjenek többé és ne tartóztassanak le egyetlen embert sem; alakuljon új kormány, melyben részt vesznek az összes szocialista pártok, *a bolsevikokat kivéve.* A Szmolnij nevében Rjazanov és Kamenyev kijelentették, hogy egy az összes szocialista pártok részvételével alakuló koalíciós kormány tervét elfogadhatónak tekintik, de Dan javaslatai ellen tiltakoznak. Az eszerek megoszlottak; a Parasztküldöttek Szovjetjeinek Végrehajtó Bizottsága és a népi szocialisták azonban kategorikusan a bolsevikok ellen foglaltak állást... Heves vita után bizottságot alakítottak egy elfogadható terv kidolgozására.

Ez a bizottság egész éjjel veszekedett, ugyanígy másnap és a rákövetkező éjjel is. Előzőleg, november 9-én már volt egy egyezkedési kísérlet, amelyet Martov és Gorkij kezdeményeztek; de Kerenszkij közeledtének hírére és a Honmentő Bizottság tevékenysége következtében a jobboldali mensevikek, az eszerek és a népi szocialisták hirtelen visszaléptek. A tisztiiskolás zendülés leverésének azonban volt némi hatása...

Tizenkettedike, hétfő, a bizonytalanság napja volt. Egész Oroszország tekintete a Petrográdon túl elterülő szürke síkságon függött, ahol a régi rend minden ereje felvonult az új, az ismeretlen rend szervezetlen hatalma ellen. Moszkvában fegyverszünet volt; mindkét fél tárgyalt, s várta, mi történik a fővárosban. A szovjetkongresszus küldöttei zakatoló vonatokon siettek haza az ország legtávolabbi részeibe, hogy otthon beszámoljanak arról, aminek

tanúi voltak. A csoda híre hatalmas hullámokban terjedt szerte az országban, városokat, távoli falvakat rázott fel, hozott mozgásba. A szovjetek és a forradalmi katonai tanácsok álltak szemben a dumákkal, a zemsztvókkal és a kormánybiztosokkal — vörösök fehérekkel —, utcai harcok folytak, és szenvedélyes szónoklatok hangzottak el... A kimenetel Petrográd döntésétől függött...

A Szmolnij kihalt, de a dumában nagy a zsúfoltság és a lárma. Az öreg polgármester a maga méltóságteljes modorában tiltakozott a bolsevik tanácsnokok felhívása ellen.

„A duma nem ellenforradalmi góc" — mondotta hevesen. „A duma nem vesz részt a most folyó pártharcokban. De olyan időben, amikor az országban nincs törvényes hatalom, a rend egyetlen őre a városi önkormányzat. A békés lakosság ennek tudatában van, s a külföldi követségek csak olyan okmányt ismernek el érvényesnek, amelyet a városi polgármester aláírt. Az európai gondolkodás számára más helyzet elképzelhetetlen, mert a városi önkormányzat az egyetlen olyan szerv, amely meg tudja védeni az állampolgárok érdekeit. A város köteles befogadni minden olyan szervezetet, amely ilyen irányú kéréssel fordul hozzá, és ezért a duma nem gátolhatja meg, hogy különféle újságokat terjesszenek a duma épületében. Munkaterületünk kiszélesedőben van, s ezért teljes akciószabadságra van szükségünk, s mindkét félnek tiszteletben kell tartania jogainkat...

Teljesen semlegesek vagyunk. Amikor a tisztiiskolások megszállták a telefonközpontot, Polkovnyikov ezredes utasítást adott a Szmolnij vonalainak kikapcsolására, én azonban tiltakoztam, és a telefon tovább működött..."

A bolsevikok erre a kijelentésre gúnyos kacajjal, a jobboldaliak átkozódással válaszoltak.

„Mégis úgy kezelnek bennünket, mint ellenforradalmárokat — folytatta Schreider — és így beszélnek rólunk a lakosságnak. Megfosztanak bennünket közlekedési eszközeinktől, elveszik utolsó teherautóinkat. Ne bennünket hibáztassanak, ha a városban éhínség lesz. A tiltakozás nem használ..."

Kobozev, a városi tanács bolsevik tagja, kétségbevonta, hogy a

Forradalmi Katonai Tanács elrekvirálta a községi autókat. De ha ez megtörtént, csakis illetéktelen egyének tehettek ilyesmit.

„A polgármester — folytatta — azt mondja, hogy ne változtassuk a dumát politikai gyűléssé. De itt minden mensevik és eszer csakis pártpropagandát folytat, és a bejáratnál illegális lapjaikat osztogatják, az »Iszkri«-t, a »Szoldatszkij Golosz«-t és a »Rabocsaja Gazetá«-t, amelyek felkelésre uszítanak. Mi lenne, ha a bolsevikok is osztogatnák itt a lapjaikat? De ez nem fog megtörténni, mert mi tiszteletben tartjuk a dumát. Mi nem támadtuk meg a városi önkormányzatot, s nem is fogjuk ezt megtenni. De önök felhívást intéztek a lakossághoz, s ehhez nekünk is jogunk van . . ."

Utána a kadet Singarjov szólalt fel, aki kijelentette, hogy nekik nem lehet közös nyelvük azokkal, akik megérdemlik, hogy az államügyész elé kerüljenek, s akik ellen hazaárulás vádját kell emelni . . . Ismét javasolta, hogy a duma zárja ki összes bolsevik tagjait. Ezt azonban visszautasították, mert nem voltak ellenük konkrét vádak, és mert a városi közigazgatás munkájában tevékenyen részt vettek.

Ezután két internacionalista mensevik kijelentette, hogy a bolsevik tanácsnokok felhívása közvetlen felszólítás volt az öldöklésre. „Ha minden, ami a bolsevikok ellen irányul, ellenforradalmi cselekmény — mondotta Pinkevics —, akkor nem tudom, mi a különbség forradalom és anarchia közt . . . A bolsevikok a féktelen tömegszenvedélyre támaszkodnak; mi csak erkölcsi fölényünkre hivatkozhatunk. Tiltakozni fogunk a gyilkolás és az erőszak ellen, bármely fél követ is el ilyesmit, mert nekünk az a feladatunk, hogy békés megoldást keressünk."

„Az a falragasz, amelynek címe »Pellengérre«, s amely arra hívja fel az embereket, hogy zúzzák szét a mensevikeket meg az eszereket — mondotta Nazarjov —, olyan bűn, amelyet ti, bolsevikok, sohasem tudtok lemosni magatokról. A tegnapi borzalmak csak előjátékai annak, amit az ilyen kiáltvánnyal előkészítetek . . . Mindig igyekeztem kibékíteni benneteket a többi párttal, de most csak megvetést érzek irántatok!"

A bolsevik tanácsnokok felugrottak, dühösen kiabáltak . . . Gyű-

lölködő szitkok hullottak rájuk, a duma-tagok öklüket rázták feléjük . . .

Kint a városi mérnökbe, a mensevik Gombergbe és három-négy riporterbe ütköztem. Igen jó hangulatban voltak.

„Látja!" — mondották. „A gyávák félnek tőlünk. Nem merik letartóztatni a dumát! Forradalmi Katonai Tanácsuk nem mer biztost küldeni ebbe az épületbe. Ma a Szadovaja sarkán láttam egy vörösgárdistát, aki meg akart akadályozni egy fiút abban, hogy a »Szoldatszkij Golosz«-t árulja . . . A fiú csak kinevette, és a tömeg meg akarta lincselni a bandität. Már csak néhány óráig tart az egész komédia. Még ha Kerenszkij nem jönne is, nincsenek embereik, akik kormányozni tudnak. Abszurdum! Úgy tudom, hogy a Szmolnijban még egymás között is vitatkoznak!"

Egy eszer barátom félrevont. „Ismerem a Honmentő Bizottság rejtekhelyét" — mondta. „Akar velük beszélni?"

Már esteledett. A város visszanyerte szokott képét, a kirakatredőnyök fel voltak húzva, az utcán lassan hullámzott a tömeg . . .

A Nyevszkij proszpekt 86-ban egy átjárón kellett keresztülmennünk, amely magas bérházakkal körülvett udvarra vezetett. A 229. számú lakás ajtaján barátom a megbeszélt módon kopogott. Csoszogó léptek zaja hallatszott, egy belső ajtó becsapódott, aztán kinyílt a szemközti ajtó, és megjelent egy női fej. Fürkészve végignézett, majd beengedett bennünket. Békés külsejű, középkorú hölgy volt. „Kirill — kiáltotta — minden rendben van!" Az ebédlőben, ahol az asztalon szamovár gőzölgött, és kenyérrel meg füstölt hallal megrakott tálak álltak, egy egyenruhás férfi az ablakfüggöny mögül, s egy másik, munkásruhában, egy mellékhelyiségből lépett ki. Roppantul örültek, hogy amerikai újságíróval beszélhetnek. Elmondták — nem minden büszkeség nélkül —, hogy a bolsevikok, ha kezükbe kerülnének, agyonlőnék őket. A nevüket nem akarják megmondani, de mindketten eszerek . . .

„Miért közölnek a lapjaik olyan rettenetes hazugságokat?" — kérdeztem.

A tiszt nem érezte magát sértve. „Igaz, tudom, de mit tehetünk?" Vállat vont. „El kell ismernie, hogy a népben bizonyos hangulatot kell keltenünk . . ."

A másik félbeszakította. „A bolsevikok kalandba bocsátkoztak. Nincsenek intellektueljeik... A minisztériumok nem dolgoznak. Oroszország nem egyetlen város, hanem roppant ország... Mivel tudjuk, hogy csak néhány napig lesznek uralmon, elhatároztuk, hogy legerősebb ellenfelükhöz, Kerenszkijhez csatlakozunk, és segítséget nyújtunk neki a rend helyreállításában."

„Ez nagyon szép" — feleltem. „De miért működnek együtt a kadetokkal?"

Az ál-munkás mosolygott: „Hogy őszinte legyek, az igazság az, hogy a tömegek ma a bolsevikokat követik. Nekünk nincsenek tömegeink — ma. Egy maroknyi katonát sem tudunk mozgósítani. Fegyvereink nincsenek... A bolsevikoknak bizonyos mértékben igazuk van. Jelenleg csak két olyan párt van Oroszországban, melynek van a kezében valami hatalom — egyrészt a bolsevikok, másrészt a reakciósok, akik a kadetok szárnyai alá húzódnak. A kadetok azt hiszik, hogy felhasználnak bennünket, holott a valóságban mi használjuk fel őket. Ha a bolsevikokat szétzúztuk, akkor a kadetok ellen fordulunk..."

„És beveszik a bolsevikokat az új kormányba?"

A fejét vakargatta. „Ez probléma. Mert ha nem vesszük be őket, akkor alighanem újra kezdik az egészet. Mindenesetre módjuk lesz arra, hogy ők legyenek a mérleg nyelve az Alkotmányozó Gyűlésen —, ha ugyan lesz Alkotmányozó Gyűlés."

„No meg aztán — mondotta a tiszt —, ez felveti azt a kérdést, hogy részt vesznek-e a kadetok az új kormányban — s némi joggal. Ön tudja, hogy a kadetok nem akarják igazán az Alkotmányozó Gyűlést, legalábbis ha a bolsevikokat most meg lehet semmisíteni." Fejét rázta. „A politika nem könnyű dolog nekünk, oroszoknak. Önök, amerikaiak, született politikusok; egész életükben politizáltak. De mi — csak egy éve, hiszen tudja!"

„Mi a véleményük Kerenszkijről?" — kérdeztem.

„Ó, Kerenszkij felelős az Ideiglenes Kormány bűneiért" — válaszolta a másik. „Kerenszkij maga kényszerített rá minket arra, hogy elfogadjuk a burzsoáziával való koalíciót. Ha lemondott volna, amivel fenyegetőzött, akkor ez, tizenhat héttel az Alkotmá-

nyozó Gyűlés egybehívása előtt újabb kormányválsághoz vezetett volna, és ezt el akartuk kerülni."

„De hiszen mégiscsak ez lett a vége a dolognak!"

„Igen, de ezt nem tudhattuk előre. Kijátszottak bennünket — a Kerenszkijek meg az Avkszentyevek. Goc valamivel radikálisabb. Én Csernov híve vagyok, aki igazi forradalmár... Egyébként Lenin éppen ma üzente, hogy nem emelne kifogást azellen, ha Csernov belépne a kormányba.

Mi is meg akartunk szabadulni a Kerenszkij-kormánytól, de úgy gondoltuk, jobb, ha megvárjuk az Alkotmányozó Gyűlést... Amikor ez az egész kezdődött, a bolsevikok mellett álltam, de pártom központi bizottsága egyhangúlag ellenük szavazott — mit tehettem? Pártfegyelem kérdése az ilyesmi...

A bolsevik kormány egy héten belül megbukik; ha az eszerek addig félrehúzódnak és várnak, a hatalom az ölükbe hullik. De ha várunk egy hétig, az országban akkora lesz a szervezetlenség, hogy a német imperialisták legyőznek bennünket. Ezért kezdtük meg zendülésünket akkor, amikor csak két ezred ígérte meg támogatását, s ezek is ellenünk fordultak... Csak a tisztiiskolások maradtak..."

„És mi van a kozákokkal?"

A tiszt sóhajtott. „Nem mozdultak. Előbb azt mondták, hogy jönnek, ha van gyalogsági támogatásuk. Azonkívül azt is mondták, hogy embereik Kerenszkijnél vannak, s megteszik a magukét... Azt is mondották, hogy a kozákokat mindig azzal vádolták, hogy a demokrácia esküdt ellenségei... És végül: »A bolsevikok megígérték, hogy nem veszik el tőlünk a földet. Minket nem fenyeget veszély. Semlegesek maradunk.«"

A beszélgetés alatt különféle emberek jöttek és mentek. Jobbára tisztek, de vállrojt nélkül. Láttuk őket a ki-kinyíló ajtón át a hallban, és hallottuk halk, de izgatott hangjukat. Egyszer a fürdőszobába vezető ajtón bepillantva láttam egy jól megtermett tisztet ezredesi egyenruhában, amint a WC-n ülve írt valamit a térdére fektetett papírblokkra. Felismertem benne Polkovnyikov ezredest, Petrográd volt katonai parancsnokát, kinek elfogatásáért a Forradalmi Katonai Tanács egy vagyont fizetett volna.

„A programunk?" — mondta a tiszt. „Ennyi: A föld átadása

az agrárbizottságoknak; a munkások részvétele az ipar ellenőrzésében; erélyes békeprogram, de nem a világhoz intézett ultimátum formájában, amilyen a bolsevik kiáltvány. A bolsevikok nem tudják megtartani a tömegeknek adott ígéreteiket még magában az országban sem. Mi nem engedjük ... Ellopták agrárprogramunkat, hogy megnyerjék a parasztok támogatását. Ez tisztességtelen eljárás. Ha vártak volna az Alkotmányozó Gyűlésig ..."

„Nem az Alkotmányozó Gyűlésről van szó!" — vágott közbe a másik tiszt. „Ha a bolsevikok itt egy szocialista államot akarnak létrehozni, akkor semmi esetre sem működhetünk együtt velük. Kerenszkij követte el a legnagyobb hibát. Tudomására hozta a bolsevikoknak a szándékát, amikor a Köztársasági Tanácsban bejelentette, hogy a bolsevikok ellen elfogatóparancsot adott ki ..."

„De most önök mit akarnak tenni?" — kérdeztem őket.

Egymásra néztek. „Néhány nap múlva majd meglátja. Ha megfelelő számú katonaság lesz mellettünk, akkor nem egyezkedünk a bolsevikokkal. Ha nem, talán kénytelenek leszünk rá ..."

Újra lent voltunk a Nyevszkijen, s felszálltunk egy villamos lépcsőjére. A kocsi annyira zsúfolva volt, hogy szinte súrolta a kövezetet. Rettenetes lassúsággal döcögtünk a Szmolnij felé.

Meskovszkij, egy törékeny testű emberke gondterhelt arccal közeledett felénk a folyosón. Elmondotta, hogy a minisztériumok sztrájkja kezdi éreztetni hatását. Például a Népbiztosok Tanácsa elhatározta a titkos szerződések nyilvánosságra hozatalát; de Nyeratov, az illetékes hivatalnok a dokumentumokkal együtt eltűnt. Valószínűleg az angol követségen rejtőzik ...

De a legnagyobb baj a bankok sztrájkja volt. „Pénz nélkül tehetetlenek vagyunk" — magyarázta Menzsinszkij. „A vasutasok, a postások fizetését ki kell adni... A bankok zárva vannak; és az Állami Bank — a helyzet kulcsa — szintén nem folyósít pénzt. Oroszország összes bankhivatalnokait megvesztegették, hogy beszüntessék a munkát ...

De Lenin parancsot adott, hogy az Állami Bank trezorjait dinamittal robbantsák fel, egy másik rendelet pedig aziránt intézkedik, hogy a magánbankok holnap nyissanak ki, mert ellenkező esetben mi fogjuk őket kinyitni!"

A Petrográdi Szovjetben lázas munka folyt. Tele volt fegyveres férfiakkal. Trockij beszámolót tartott:

„Krasznoje Szelónál a kozákok visszavonulnak." (Ujjongó taps.) „De a harc még csak most kezdődik. Pulkovóban súlyos harcok folynak. Minden nélkülözhető erőt oda kell irányítani...

Moszkvából rossz hírek érkeztek. A Kreml a tisztiiskolások kezében van, s a munkásoknak kevés a fegyverük. A harc kimenetele Petrográdban dől el.

A fronton a békéről és a földről szóló dekrétumot nagy lelkesedéssel fogadták. Kerenszkij a lövészárkokban olyan dajkameséket terjeszt, hogy Petrográd ég, és utcáin vér folyik; a bolsevikok nőket és gyermekeket mészárolnak le. De nem hisz neki senki...

Az »Oleg«, az »Auróra« és a »Reszpublika« cirkálók a Néván horgonyoznak. Ágyúik csövei a városhoz vezető utakra vannak irányítva..."

„És ön miért nincs kint a vörösgárdisták között?" — szólt közbe egy durva hang.

„Éppen oda készülök!" — felelte Trockij, és elhagyta az emelvényt. Arca még a szokottnál is kissé sápadtabb volt, amint lelkes barátaitól követve elhagyta a termet, és beült a várakozó autóba.

Utána Kamenyev beszélt, az egyezkedő értekezlet lefolyását ismertette. A mensevikek javasolta fegyverszüneti feltételeket, mondotta, megvetéssel visszautasították, még a vasutasszövetség szekciói is ellenük szavaztak...

„Most, hogy meghódítottuk a hatalmat, és azt egész Oroszországban megszilárdítjuk, csak három apróságot követelnek tőlünk: 1. Adjuk ki a kezünkből a hatalmat; 2. a katonákat vegyük rá a háború folytatására; 3. felejtessük el a parasztokkal a földet..."

Lenin megjelent egy pillanatra, hogy az eszerek vádaskodásaira válaszoljon:

„Azt vetik szemünkre, hogy elloptuk agrárprogramjukat... Nos, ha ez így van, minden elismerésünk az övék. Nekünk ez a program megfelel..."

Így folyt tovább az ülés, a vezetők sorra beszéltek, magyaráztak, buzdítottak, érveltek, s felálltak a katonák és a munkások,

hogy elmondják, amit gondolnak és éreznek... A hallgatóság állandó mozgásban volt, állandóan változott és megújult. Időnként bejött valaki a terembe, s kihívta az egyik vagy a másik csapat tagjait, akiknek a frontra kellett menniük; mások jöttek a helyükre, akiket leváltottak, sebesültek, vagy akik a Szmolnijba mentek fegyverért és felszerelésért...

Csaknem hajnali három óra volt, amikor elhagytuk a termet. Holcman, a Forradalmi Katonai Tanács tagja, sugárzó arccal sietett felénk az előcsarnokban.

„Nincs semmi baj!" — kiáltotta, s megragadta a kezemet. „Távirat érkezett a frontról. Kerenszkijt szétzúztuk! Ide nézzenek!"

Felénk nyújtott egy ceruzával teleírt papírlapot, s amikor látta, hogy nem tudjuk kibetűzni, hangosan felolvasta:

„Pulkovo, vezérkar, reggel 2 óra 10 perc.

Az október 30-áról 31-ére virradó éjszaka bekerül a történelembe. Kerenszkijnek az a kísérlete, hogy ellenforradalmi csapatokat vonultasson a forradalmi főváros ellen, végleg meghiúsult. Kerenszkij visszavonulóban van, csapataink a nyomában! Petrográd katonái, matrózai és munkásai megmutatták, hogy képesek és készek a demokrácia akaratának fegyverrel is érvényt szerezni. A burzsoázia megpróbálta a forradalmi hadsereget elszigetelni. Kerenszkij a kozákok hatalmával akarta a forradalmi hadsereg erejét megtörni. Mindkét terv csúfosan megbukott!

A munkás- és parasztdemokrácia uralmának nagyszerű eszméje a hadsereget erős egységbe kovácsolta és akaraterejét megacélozta. A mai naptól kezdve az egész ország tudni fogja, hogy a szovjetek hatalma nem tiszavirágéletű, hanem megváltoztathatatlan tény... Kerenszkij veresége a földbirtokosok, a burzsoázia és a kornyilovisták veresége. Kerenszkij veresége biztosítja a népnek a békés, szabad élethez, a kenyérhez és a hatalomhoz való jogát. A pulkovói különítmény dicsőséges harcban megerősítette a munkások és parasztok forradalmának az ügyét. A múlt nem térhet vissza. Harcok, akadályok állnak előttünk, áldozatokat követelnek tőlünk. De az út világos, és a győzelem biztos.

A forradalmi Oroszország és a szovjet kormány büszke lehet a pulkovói különítményre, amelynek parancsnoka Walden ezredes.

Az elesett hősök emléke örökké élni fog! Dicsőség a forradalom harcosainak, a katonáknak és tiszteknek, akik hűek maradtak a néphez! Éljen a forradalmi, népi, szocialista Oroszország!

A Népbiztosok Tanácsának nevében
L. Trockij."

Amikor hazafelé menet áthaladtunk a Znamenszkij téren, a Nyikolaj Pályaudvar előtt különös tömeget láttunk. Több ezer matróz volt itt, kezében fegyverrel.

A lépcsőről a vasutasszövetség országos végrehajtó bizottságának egy tagja beszélt hozzájuk:

„Bajtársak! Nem vihetünk benneteket Moszkvába. Mi semlegesek vagyunk. Egyik fél csapatait sem szállítjuk. Nem vihetünk benneteket Moszkvába, ahol már most is rettenetes polgárháború dúl..."

A matrózok vad lármával nyomultak a szónok felé. Ekkor hirtelen kinyílott egy másik ajtó. Az ajtónyílásban két-három fékező és fűtő.

„Erre elvtársak! — kiáltotta az egyik — mi majd elviszünk benneteket Moszkvába vagy akár Vlagyivosztokba, ha úgy tetszik! Éljen a forradalom!"

GYŐZELEM

„I. sz. parancs

A pulkovói különítmény csapataihoz.

1917 november 13, reggel 9 óra 38 perckor.

A pulkovói különítmény csapatai kemény harcban teljesen szétverték az ellenforradalmi erőket, amelyek meghátráltak, és Carszkoje Szelo védelme alatt Pavlovszk II és Gatcsina felé vonultak vissza.

Előrenyomuló egységeink elfoglalták Carszkoje Szelo északkeleti részét és az Alekszandrovszkaja Pályaudvart. A kolpinói különítmény tőlünk balra, a Krasznoje Szeló-i különítmény tőlünk jobbra harcolt.

Megparancsoltam a pulkovói erőknek, hogy foglalják el Carszkoje Szelót, erődítsék meg az oda vezető utakat, különösen a gatcsinai oldalon.

Ugyancsak parancsot adtam arra, hogy foglalják el Pavlovszkojét, erődítsék meg déli oldalát, és szállják meg a vasútvonalat Dnóig.

A csapatoknak mindent meg kell tenniük az elfoglalt állások megerősítésére (lövészárkok ásása stb.).

Lépjenek szoros kapcsolatba a kolpinói és a Krasznoje Szeló-i különítménnyel, valamint a petrográdi vezérkarral.

Aláírás:

MURAVJOV *ezredes*
a Kerenszkij ellenforradalmi csapatai ellen harcoló haderők főparancsnoka.''

Kedd reggel. Hogy lehetséges mindez? Két nappal ezelőtt még Petrográd környéke tele volt vezető nélkül, élelem, tüzérség nélkül,

cél nélkül kóborló bandákkal. Mi az, ami a fegyelmezetlen vörösgárdisták és a tisztek nélküli katonák szervezetlen tömegét olyan hadseregbe tömörítette, mely a magaválasztotta parancsnokságnak engedelmeskedve, képes volt szembeszállni a tüzérséggel és a kozák lovassággal, és győztesen került ki a harcból?

A felkelő nép képes szembeszállni a katonai rutinnal. Emlékszünk a francia forradalom rongyokba burkolt seregeire, Valmyra és a wissembourg-i csatahajókra. A szovjet erőkkel tisztiiskolások, kozákok, földbirtokosok, nemesek és a fekete századok álltak szemben. Ha győznek, visszatér a cár, az ohrana, a szibériai láncok és a fenyegető német veszedelem... A győzelem Carlyle szavaival élve: „Apoteózis és egy boldog kor kezdete."

Amikor vasárnap éjszaka a Forradalmi Katonai Tanács tagjai kétségbeesetten visszatértek a frontról, a petrográdi helyőrség választott egy öttagú bizottságot — vezérkart, amely három közkatonából és két tisztből állott, csupa megbízható forradalmárból. A parancsnok Muravjov ezredes ex-patrióta lett — egy jó képességű szakember, akit azonban ellenőrizni kellett. Kolpinóban, Obuhovóban, Pulkovóban és Krasznoje Szelóban ideiglenes különítményeket alakítottak, amelyek olyan mértékben erősödtek, ahogy a környéken barangoló katonák csatlakoztak hozzájuk; e különítmények tehát igen heterogén elemekből álltak: katonákból, matrózokból, vörösgárdistákból, gyalog-, lovas- és tüzérezredek töredékeiből, és volt néhány páncélkocsijuk is.

Amikor hajnalodott, feltűntek Kerenszkij kozákjainak előőrsei. Eldördült néhány puskalövés, s felszólították őket, hogy tegyék le a fegyvert. A síkságon, a hideg, tiszta légben egyre erősödött a csatazaj... Megkezdődött! A tábortüzek körül üldögélő katonák talpraugrottak, és az országúton menetelő munkásosztagok megkettőzték lépteiket... Így a legfontosabb stratégiai pontokon szinte automatikusan gyülekeztek a lázban égő csapatok. A biztosok mindenkinek megjelölték a helyét, a teendőjét. Ez az *ő* csatájuk volt, melyet az *ő* világukért vívtak; parancsnokaikat *ők* maguk választották. S most a sokrétű, sokirányú akarat egyetlen akaratba forrt össze...

Akik részt vettek az ütközetben, elmondották, hogyan harcoltak

a matrózok, amíg ki nem fogytak a töltényeik, és azután hogy mentek rohamra; hogy verték vissza a kozákok vad rohamát a kiképzetlen munkások, puszta kézzel tépve le őket lovaikról; hogyan gyülekeztek az emberek tömegei a sötétben a csatatér körül, és miként zúdultak özönvízként az ellenségre . . . A kozákok ellenállása hétfőn éjfél előtt megtört. Tüzérségüket hátrahagyva menekültek, és a proletár hadsereg széles fronton nyomult előre, bevonult Carszkoje Szelóba, még mielőtt az ellenségnek ideje lett volna megsemmisíteni a nagy szikratáviró állomást, ahonnan most a Szmolnij biztosai hírül adták a világnak a proletariátus győzelmét . . .

„A MUNKÁS- ÉS KATONAKÜLDÖTTEK SZOVJETJEIHEZ!

November 12-én Carszkoje Szelo mellett a forradalmi hadsereg véres harcok után szétzúzta Kerenszkij és Kornyilov ellenforradalmi csapatait. A forradalmi kormány nevében megparancsolom az összes ezredeknek, hogy indítsanak offenzívát a forradalmi demokrácia ellenségei ellen, tegyenek meg mindent Kerenszkij elfogatása érdekében és szálljanak szembe minden kalanddal, mely a forradalom vívmányait és a proletariátus győzelmét veszélyezteti.

Éljen a forradalmi hadsereg!

MURAVJOV."

Vidéki hírek . . .

Szevasztopolban a helyi szovjet kezében van a hatalom. A kikötőben levő csatahajók matrózainak nagygyűlése arra kényszerítette a tiszteket, tegyenek hűségnyilatkozatot a forradalmi kormánynak. Nyizsnyij Novgorodban a hatalom a szovjeté. Kazánból utcai harcokról érkeznek hírek, tisztiiskolások és egy tüzérszázad harcolnak a bolsevik helyőrség ellen . . .

Moszkvában ismét kemény harc lángolt fel. A tisztiiskolások és a fehérgárdisták kezében van a Kreml, a város központja, de a Forradalmi Katonai Tanács csapatai minden oldalról támadnak. A szovjet tüzérség lövi a városházát, a rendőrkapitányságot és a Metropol Szállót. A Tverszkaja és Nyikitszkaja kövezetét felszedték, hogy sáncokat és barikádokat építsenek. A nagy bank- és üzletnegyedek gépfegyverkattogástól hangosak. Villany nincs, a telefon nem működik. A burzsoá lakosság a pincékbe húzódott . . .

Az utolsó jelentés szerint a Forradalmi Katonai Tanács ultimátumot adott a Közbiztonsági Bizottságnak, hogy azonnal adja át a Kremlt, mert különben ágyúzni fogják.

„Mit? A Kremlt ágyúzzák?" — kiáltották a polgárok. „Azt mégsem merik megtenni!"

Vologdától a távoli szibériai Csitáig, Pszkovtól a fekete-tengeri Szevasztopolig, a nagyvárosokban és a kis falvakban mindenütt felcsapott a polgárháború lángja. Ezernyi gyár, falu, ezred, sereg, nyílt tengeren futó hajó egymásután küldte üdvözletét Petrográdba — a nép kormányának.

A kozák kormány Novocserkasszkból táviratozott Kerenszkijnek. *„A kozák csapatok kormánya felkéri az Ideiglenes Kormányt és a Köztársasági Tanács tagjait, hogy lehetőleg jöjjenek el Novocserkasszkba, ahol együtt szervezhetjük a bolsevikok elleni harcot."*

Finnország is megmozdult. A Helsingforsi Szovjet és a „Centrobalt" (a Balti Hajóhad Központi Bizottsága) együtt kihirdették az ostromállapotot, és kijelentették, hogy kíméletlenül elfojtanak minden, a bolsevik csapatok visszaszorítására irányuló kísérletet és a parancsaikkal szemben való minden fegyveres ellenállást. Ugyanakkor a finn vasutasszövetség felhívást adott ki egy általános sztrájkra, a Kerenszkij által feloszlatott 1917 júniusi országos szocialista gyűlés által elfogadott törvények életbeléptetése érdekében . . .

Kora reggel a Szmolnijba mentem. Amikor a külső kaputól vezető faburkolatos úton végighaladtam, a szürke égből szállingózni kezdtek az első hópihék. „Hó!" — kiáltotta a kapunál álló katona, boldogan vigyorogva. „Ez jót tesz az egészségnek!" Bent a hosszú folyosók és termek néptelenek voltak. Sehol egy lélek. Valami furcsa, kellemetlen hang ütötte meg a fülemet, s amikor jobban körülnéztem, észrevettem, hogy a fal mellett mindenütt alvó emberek fekszenek. Munkások és katonák, sárosan, mocskosan, egyedül vagy csoportokban, elnyúlva, akár a halottak. Itt-ott sebesültek, kötésükön átszivárog a vér. A földön puskák és töltények hevernek . . . A győzelmes proletár hadsereg!

A felső emeleten, a büffében olyan sűrűn feküdtek egymás

mellett, hogy alig lehetett átmenni a termen. A levegő dögletes volt. A homályos ablakon sápadt fény szűrődött keresztül. Az asztalon sérült szamovár és sok piszkos pohár, azonkívül egy papírlap: a Forradalmi Katonai Tanács legutóbbi jelentésének egy példánya, hátlapján egy gyakorlatlan kéz által írott szöveg. Valamelyik katona a Kerenszkij elleni harcban elesett bajtársainak emlékét akarta megörökíteni, még mielőtt elaludt volna a padlón. Az írás elmosódott — talán a könnyektől...

Alekszej Vinogradov
D. Moszkvin
Sz. Sztolbikov
A. Voszkreszenszkij
D. Leonszkij
D. Preobrazsenszkij
V. Lajdanszkij
M. Bercsikov

Bevonultak 1916 november 15-én. Közülük csak hárman vannak életben.

Mihail Bercsikov
Alekszej Voszkreszenszkij
Dmitrij Leonszkij.

* * *

Nyugodjatok hősök, nyugodjatok békében!
Testvérek, megérdemeltétek a nyugalmat
És az örök békét.
A sírban is együtt vagytok.
Aludjatok, bajtársak!

Csak a Forradalmi Katonai Tanács dolgozott még most is, megszakítás nélkül, fáradhatatlanul. Szkripnyik kijött a belső teremből, és elmondta, hogy Gocot letartóztatták, de ez — ugyanúgy mint Avkszentyev — határozottan tagadja, hogy aláírta a Honmentő Bizottság proklamációját; maga a Honmentő Bizottság pedig szintén nem ismerte el a helyőrséghez intézett felhívást. A városi ezredek még mindig ingadoznak, közölte Szkripnyik; a Volhinszkij-ezred nem hajlandó Kerenszkij ellen harcolni.

Több „semleges" csapat van Gatcsinában, élükön Csernovval, aki igyekszik Kerenszkijt visszatartani a Petrográd elleni támadástól.

Szkripnyik nevetett. „Most nincs »semlegesség«" — mondotta. „Győztünk!" Markáns, szakállas arca csaknem vallásos tűzben égett. „Több mint hatvan küldött érkezett a frontról, akik hírül hozták, hogy valamennyi sereg támogat bennünket, kivéve a román front seregeit, amelyektől nem érkezett hír. A hadseregbizottságok az összes petrográdi híreket feltartóztatják, de most van rendszeres futárszolgálatunk . . ."

Lent az előcsarnokba éppen belépett Kamenyev, az új kormány alakítását tárgyaló, egész éjszakán át tartó értekezlettől kimerülve, de boldogan. „Az eszerek már hajlandók bevenni bennünket az új kormányba" — újságolta. „A jobboldali csoportok megijedtek a forradalmi törvényszékektől; szinte pánikhangulatban vannak, s kérik, hogy oszlassuk fel azokat, mielőtt tovább mennénk . . . Elfogadtuk a vasutasszövetség végrehajtó bizottságának egy homo-

Военно-Революціоннаго Комитета.

Совѣта Р.и С.д.

УДОСТОВѢРЕНІЕ.

2 ноября 1917 г.

№ 1860

Дано сіе журналистамъ Нью-Іоркской соціалистической прессы Джону РИТЪ въ томъ, что текстъ телеграммы просмотрѣнъ Правительствомъ Народныхъ Комиссаровъ и препятствій къ отправленію не имѣется, а также предлагается всячески содѣйствовать ея отправленію по назначенію.

За Главнокомандующаго

Начальникъ Штаба

Ezt az igazolást a Népbiztosok Tanácsának utasítására adta ki a Forradalmi Katonai Tanács, s ezzel lehetővé tette számomra, hogy az Októberi Forradalom után feladjam az első táviratot Petrográdból Amerikába a kormány közvetlen vonalán

gén szocialista kormány alakítására vonatkozó javaslatát, amelyen most dolgoznak. Mindez győzelmünk eredménye. Amikor erősnek érezték magukat, akkor szóba sem akartak állni velünk; most viszont mindenki meg akar egyezni a szovjetekkel valamiképpen . . . Egy valóban döntő győzelemre van szükségünk. Kerenszkij fegyverszünetet szeretne, de neki majd meg kell adnia magát . . ."

Ilyen volt a bolsevik vezetők hangulata. Trockij egy külföldi újságírónak, aki azt kérdezte tőle, mit közölhet a világgal, ezt válaszolta: „E pillanatban egyetlen közölni valónk az, amit ágyúink adnak a világ tudtára!"

De a győzelmi hangulatba komoly gondok is vegyültek — a pénzügyi helyzet súlyos volt. A Banktisztviselők Egyesülete nem hajtotta végre a Forradalmi Katonai Tanácsnak azt a parancsát, hogy nyissák ki a bankokat, ehelyett egy gyűlésen kihirdették a sztrájkot. A Szmolnij az Állami Banktól mintegy harmincöt millió rubelt kért, a pénztáros azonban megtagadta e kérés teljesítését és csak az Ideiglenes Kormány megbízottainak fizetett. A reakció politikai fegyverként használta az Állami Bankot; például, amikor a vasutasszövetség végrehajtó bizottsága pénzt kért az államvasutak alkalmazottainak a bérére, azt válaszolták, hogy forduljon a Szmolnijhoz . . .

Elmentem az Állami Bankhoz, hogy beszéljek az új kormánybiztossal, egy Petrovics nevű vörös hajú ukrán bolsevikkal. Igyekezett rendet teremteni abban a káoszban, amelyet a sztrájkoló hivatalnokok hátrahagytak. Az óriási épület minden helyiségében önkéntes munkások, katonák és matrózok verítékeztek, nyelvüket kidugták a nagy igyekezetben, hogy eligazodjanak az óriási bankkönyvekben . . .

A duma épülete zsúfolva volt. Még mindig akadtak egyesek, akik nyíltan szembeszálltak az új kormánnyal, de az ilyen esetek ritkaságszámba mentek. A Központi Agrárbizottság felhívást intézett a parasztokhoz, s utasította őket, hogy ne ismerjék el a szovjetkongresszus által elfogadott dekrétumot a földről, mert ez zavart okozna és polgárháborúra vezetne. Schreider polgármester bejelentette, hogy a bolsevik felkelés miatt az Alkotmányozó Gyűlés választásait el kell halasztani.

Különösen két kérdés foglalkoztatta az embereket, akiket megdöbbentett a polgárháború vad hevessége: először, a vérontás megszüntetése, másodszor, egy új kormány megalakítása. Már nem volt szó „a bolsevikok szétzúzásáról" — és arról, hogy ki kell rekeszteni őket az új kormányból, már szintén kevesen beszéltek, csak a népi szocialisták és a parasztszovjetek. Még a vezérkar mellett működő Központi Hadseregbizottság, a Szmolnij legádázabb ellensége is telefonált Mogiljovból: „Ha az új kormány megalakításához szükség van arra, hogy megállapodásra jussunk a bolsevikokkal, akkor egyetértünk azzal, hogy mint *kisebbséget*, bevegyük a kormányba."

A „Pravda" ironikusan utalva Kerenszkij „humánus érzelmeire", közölte Kerenszkijnek a Honmentő Bizottsághoz intézett táviratát:

„Egyetértve a Honmentő Bizottság és a körülötte tömörülő demokratikus szervezetek javaslataival, beszüntettem minden katonai akciót a lázadók ellen. A bizottság kiküldött egy megbízottat tárgyalások kezdeményezésére. Tegyenek meg minden intézkedést a felesleges vérontás elkerülésére."

A vasutasszövetség végrehajtó bizottsága táviratot küldött szét az országban:

„A vasutasszövetség konferenciája, amelyen mindkét szemben álló fél képviselői részt vesznek, akik belátják a megegyezés szükségességét, erélyesen tiltakozik azellen, hogy a polgárháborúban a politikai terror eszközéhez nyúljanak, kiváltképpen amikor a forradalmi demokrácia különböző pártjai állnak szemben egymással, és kijelenti, hogy a politikai terror bármely formája ellentétben áll az új kormánnyal kapcsolatos tárgyalások gondolatával . . ."

A konferencia küldötteket menesztett a frontra, Gatcsinába. Magán a konferencián a végleges megoldás kétségtelennek látszott. Elhatározták, hogy Ideiglenes Népi Tanácsot választanak, mely mintegy négyszáz tagból áll — a Szmolnijnak hetvenöt képviselője lesz benne, hetvenötöt küldhet ki a régi Végrehajtó Bizottság, a többi tag megoszlik a városi dumák, a szakszervezetek, az agrárbizottságok és a politikai pártok között. Csernovot óhajtották látni a miniszterelnöki székben. Lenint és Trockijt a hírek szerint ki akarták rekeszteni . . .

Веселый выпускъ. Цѣна 20 коп.

КАКЪ БУРЖУИ ВЛАСТЬ ДОТЕРЯЛИ

Акафистъ Сашкѣ—Волтуну.

Сказочки и пѣсенки для дѣтей призывнаго возраста.

Какъ они царствовали. — Что они расшѣвали. — Что теперь поютъ.

Какъ буржуа власть потеряли.

(Было и плыло, какъ говорятъ начерно сидя Вологодскомъ поселкѣ, около Москвы за Сокольемъ Оттаномъ)

«Было дѣло въ Петергофѣ...
Вернулись, что ганзы, съ заморья?
Не гонятъ ли вотчинъ съ сохой,
Я хочу васъ разспросить.

Какъ правители Россіи
Потеряли, [illegible] власть,
Какъ крикливо [illegible] шапку
Съ головы [illegible]

Собирали они убѣжали,
Какъ и что, я хочу
Здѣсь имѣю растворено
Для просвѣщенья ихъ ради.

Собрали чтобъ голосъ,
Тамъ рѣшаютъ, что дѣлать,
Отъ правленья, право слово,
Хочу волю, да я лишусь.

Было много безпокойства,
Было много рыданья тамъ,
Вотъ выкупъ трудно ихъ распредѣлить,
Начато-то, знаете, здѣсь.

Отъ не хлѣба, не капусты,
Не капусты не сладу,
Не [illegible], не [illegible]
[illegible]

Помирать имъ, видишь, [illegible]
Дать когда-то говорили
Надѣлывать голоса
«Мирового міра» почали,
Убирайтесь въ [illegible].

И только только сравнялись,
Раздались вопросъ «дѣлой»
И опять, я въ самомъ [illegible]
Прокрался старой бой...

Вотъ сказали по знакомъ,
Керенскій изъ Сѣда,
И онъ, слышите, комитетъ,
Рабочимъ, его судъ...

Тутъ, не обѣщая исполнъ,
Кто первый сказалъ говорилъ,
Тамъ буржуа потеряли
Власть на цвѣтущей Руси...

До февраля въ [illegible] [illegible]
Они, были мы совсѣмъ безправные, кто хотѣлъ — васъ имѣть, кто хотѣлъ — сживать съ острога, мы не молчали, не сидѣли въ душѣ печали, шептуть больше, вотъ Романовыхъ старались А знали февраль мѣсяцъ насталъ, да имъ гуляя запрещалъ, да имъ волю дали свои народные,—тутъ и пустился жизнь свободно Февралюнь убралъ, вотъ съ трона всѣмъ [illegible], министровъ по тюрьмамъ раскидалъ и такимъ это имъ [illegible] На мѣстѣ водить, видѣлъ [illegible] водить, сѣмячка подлюжить, и, вотъ такъ, дѣлъ не знаетъ не знаютъ.

А я въ ту пору въ вашей власти вовсе оригинъ въ власти и всѣми тамъ чинно начали править на самомъ Россіи.

[illegible]

СКАЗОЧКА.

Въ сѣченіи, въ городѣ,
Въ широкомъ народѣ,
Противъ всѣхъ на земляхъ
Жили старикъ съ старухой.

У старичковъ три сына,
Старшій умный былъ дѣтина,
Средній былъ тоже хитеръ,
А младшій былъ—дуракъ.

Вотъ старикъ сталъ весѣлый,
Колобокъ про трудъ тяжелый,
На баранкѣ ѣхалъ
Онъ гвоздку видѣлъ.

Не своей на сѣдомой мирѣ
Въ той гвоздкѣ стоитъ о мирѣ,
Сколько былъ онъ, гвоздокъ,
Порабощенъ, хотъ куда.

Вотъ него Россіи вотъ,
Тутъ и Временный правительства,
Ну, о этотъ комитетъ
Вотъ чтобы былъ рѣтъ.

Признавать въ Россію быстро,
Вокалъ не министръ,
Отъ старшаго управлять
Стать вопленку раздѣлять.

Стать любовницу у всѣ-чтобъ,
У вопленъ, у [illegible]
«Говоритъ, много только» слова
Вотъ [illegible] у всѣхъ «Керенскій».

Тутъ круги [illegible],
Все вокалъ и [illegible]
И вопленсъ, Богомъ данъ,
Демократъ Главноброкатъ.

И не совѣсть, по чести
Стали [illegible] всѣ-то [illegible],
Кто [illegible], кто [illegible]
Обманъ [illegible], кто [illegible].

[illegible]

А теперь они были
Что-то [illegible] потеряли.

Вотъ [illegible] [illegible]
Все [illegible]
Жили [illegible] и [illegible],
Вотъ [illegible] [illegible]

У него есть отъ [illegible]
Пусть [illegible] [illegible]
И за [illegible] [illegible],
Хотъ [illegible] [illegible]

Все [illegible]
Жили [illegible] и [illegible],
И [illegible] [illegible]
Хотъ [illegible], [illegible]

Что сейчасъ поютъ наши „знакомцы“:

Керенскій.

(На мотивъ «Я хочу сказать...»)

Я хочу опять [illegible],
Какъ [illegible] управлять. Да.
Вашихъ [illegible] [illegible]
Я [illegible] [illegible].

Стать [illegible] [illegible]
Вотъ [illegible] [illegible]
Только [illegible] [illegible]
Нѣтъ [illegible] [illegible]
Помнили [illegible] [illegible]
[illegible]

Стать [illegible]
Стать [illegible]
Но отъ [illegible]
[illegible]

Мнѣ было [illegible]

Тутъ я [illegible]

А потомъ [illegible]

Вспыхнетъ [illegible]

Для [illegible]
[illegible]

Черновъ.

(На мотивъ «Спокойно спитъ...»)

Отомстъ сильный [illegible],
Стоитъ онъ, я [illegible],
Что [illegible]
Отъ [illegible]

Что онъ чтутъ [illegible],
Что [illegible]
Отъ [illegible]
Жалко я не [illegible]

А-ая, а-ая не [illegible],
Вашъ [illegible]
И [illegible],
Стать за [illegible]

Не [illegible]
Хотъ [illegible]
Предпочитаемъ [illegible]
Совершенному Міра.

А-ая, а-ая не [illegible]
А-ая [illegible]
А теперь [illegible]
Стать [illegible]

Аргуновъ.

Ахъ, ты, душа, моя душа,
Какая обидная,—
Много [illegible]
Наша [illegible]

Шпага [illegible]
Пушка [illegible]

Ezt a röpcédulát árulták az utcán közvetlenül a bolsevik felkelés után. A legyőzött burzsoáziára és a „mérsékelt" szocialista vezetőkre vonatkozó gúnyverseket és tréfákat tartalmaz. Címe: „Hogy vesztették el a hatalmat a burzsujok?"

Délfelé újra a Szmolnij előtt voltam. Egy szanitécautó vezetőjét megkérdeztem, nem vinne-e ki a frontra. Dehogynem! A vezető önkéntes volt, egyetemi hallgató, és mialatt gyors tempóban száguldottunk végig az utcákon, időnként hátra-hátra fordulva, szörnyű németséggel mondott valamit: „Also, gut! Wir nach die Kasernen zu essen gehen!" Megértettem, hogy valami kaszárnyában ebédelni fogunk.

A Kirocsnaján behajtottunk egy nagy udvarba, mely katonai épületekkel volt körülvéve, s a sötét lépcsőn felmentünk egy alacsony terembe, amelynek csak egy ablaka volt. A hosszú asztalnál vagy húsz katona ült, akik fakanállal egy nagy kondérból scsit ettek. Közben hangosan beszélgettek és jókat nevettek.

„Üdvözlöm a 6. műszaki tartalékászlóalj bizottságát!" — kiáltotta barátom, és bemutatott, mint amerikai szocialistát. Mindnyájan felálltak, kezet szorítottak velem, egy öreg katona megölelt és megcsókolt. Kezembe nyomtak egy fakanalat, és az asztalhoz ültettek. Nemsokára újabb kondér került az asztalra — kása, aztán fekete kenyér és persze az elmaradhatatlan tea. Mindenki kérdezősködött Amerikáról: Igaz-e, hogy abban a szabad országban az emberek eladják a szavazatukat? És ha ez így van, hogyan érvényesíthetik az emberek akaratukat? Mi van a „Tammany"* körül? Igaz-e, hogy a szabad Amerikában az emberek kicsiny csoportja egy egész várost tarthat a kezében? Miért tűri ezt a nép? Oroszországban még a cárizmus alatt sem történhetett meg ilyesmi; igaz, mindig volt elnyomás, de egy egész várost megvenni és eladni! Méghozzá szabad államban! Hát nincs ott az emberekben semmi forradalmiság? Igyekeztem megmagyarázni, hogy hazámban az emberek megpróbálják ezeket az állapotokat törvényhozás útján megváltoztatni.

„Természetes" — bólintott egy franciául beszélő fiatal őrmester, akit Baklanovnak hívtak. „De önöknél a tőkésosztály igen fejlett, nemde? Bizonyára a kezében tartja a törvényhozást meg az igazságszolgáltatást. Hogyan változtathatja meg akkor a nép a dolgo-

---

* A Demokrata Párt New York-i korrupt választási gépezete. — *Ford.*

kat? Engem meg lehet győzni, hiszen nem ismerem az ön hazáját, de nem tudom elképzelni . . ."

Amikor azt mondtam, hogy Carszkoje Szelóba akarok menni, Baklanov rögtön kijelentette, hogy ő is megy. „Én is, én is" — kiabálták a többiek. Elhatároztuk, hogy együtt kimegyünk Carszkoje Szelóba.

Ekkor halk kopogás hallatszott, és az ajtóban megjelent az ezredes. Senki sem állt fel, de mindenki barátságosan üdvözölte. „Bejöhetek?" — kérdezte az ezredes. „Proszim, proszim!" — mondták kedvesen. Az ezredes belépett. Mosolygós arcú, magas, karcsú férfi volt. Arannyal szegélyezett kecskeszőr köpenyt viselt. „Ha jól értettem, önök Carszkoje Szelóba mennek. Megengedik, hogy csatlakozzak?"

Baklanov gondolkozott. „Nem hiszem, hogy ma még lenne itt valami dolgunk" — felelte. „Jöhet, bajtárs, szívesen látjuk." Az ezredes megköszönte, majd leült és teát töltött magának.

Baklanov halkan, hogy az ezredes büszkeségét meg ne sértse, magyarázni kezdte:

„Tudja, én vagyok a bizottság elnöke. A zászlóaljat mi vezetjük, de katonai akcióban a mi felhatalmazásunk alapján az ezredes parancsol, ilyenkor neki kell engedelmeskednünk; ő viszont nekünk tartozik felelősséggel. A kaszárnyában engedélyünk nélkül nem intézkedhet . . . Nevezhetnénk végrehajtó tisztünknek . . ."

Fegyvereket kaptunk, revolvereket meg puskákat. „Megtörténhet, hogy találkozunk kozákokkal . . ." Felkapaszkodtunk a szanitécautóba, s három hatalmas köteg újságot vittünk magunkkal a front számára. Végigrobogtunk a Litvejnij és a Zagorodnij proszpekten. Mellettem egy fiatal hadnagy ült, aki az összes európai nyelveken egyformán folyékonyan beszélt. A zászlóaljbizottság egyik tagja volt.

„Nem vagyok bolsevik" — mondta nyomatékkal. „Igen régi nemesi családból származom. Én politikai meggyőződésemet illetően voltaképpen kadet vagyok . . ."

„De hát hogyan . . .?" — kérdeztem meglepetten.

„Ó igen, tagja vagyok a bizottságnak. Nem titkolom politikai nézeteimet, de a többiek nem bánják, mert tudják, hogy azt

tartom, nem lehet szembeszállni a többség akaratával... Nem voltam hajlandó részt venni a most folyó polgárháborúban, nem fogok fegyvert orosz testvéreim ellen..."

„Provokátor! Kornyilovista!" — kiáltották feléje vidáman a többiek, s megveregették a vállát...

A szürke kövekből épült, arany hieroglifákkal, méltóságteljes cári sasokkal és a cárok neveivel teleírt Moszkva Kapun át kiértünk a széles, egyenes országútra, amelyen az első hó fehérlett. Tele volt vörösgárdistákkal, akik gyalog vonultak a forradalmi frontra, kiabálva és énekelve. Mások meg a frontról jöttek, sápadtan, sárosan. A legtöbb még szinte gyereknek látszott. Asszonyok ásókkal, néhányan puskával és vállszalaggal, mások vöröskeresztes karszalaggal, — a nyomortanyák meggörnyedt, kiszipolyozott asszonyai! Katonák, rendetlen sorokban, akik barátságosan üdvözlik a vörösgárdistákat; morcosképű matrózok; gyerekek, akik batyujukban élelmet visznek szüleiknek... Elhaladtunk ágyúk mellett, amelyeket dél felé vittek muníciós szekereikkel, teherautók mellett, amelyek tele voltak fegyveresekkel, szanitéckocsik mellett, amelyek sebesültekkel jöttek a frontról, és egyszer egy lassan, nyikorogva döcögő parasztszekér mellett, amelyben egy halálsápadt sebesült fiú összegörnyedve ült, és szakadatlanul jajgatott. A földeken nők meg öreg férfiak lövészárkokat ástak és szöges drótkerítéseket húztak.

Mögöttünk észak felé elvonultak a felhők, sápadt fénnyel ragyogott a nap. A távolban, túl a mocsaras síkságon, Petrográd fényei csillogtak. Jobbra: fehér, aranyozott és színes templomtornyok, kupolák; balra: magas, füstölgő gyárkémények; és túl, a távolban Finnország. Utunkon mindkét oldalon templomok, kolostorok... Itt-ott egy-egy szerzetes, aki némán szemlélte a proletár sereget.

Pulkovónál kettéágazott az út, és itt megálltunk egy nagy tömeg közepén. Három irányból sereglettek ide az emberek, régi barátok találkoztak össze, s izgatottan és boldogan számoltak be egymásnak az ütközetről. Az útkereszteződéssel szemközti házsoron golyók nyomai látszottak, és a föld mérföldnyi körzetben sárrá volt taposva. Ádáz harc folyt itt... A közelben gazdátlan kozáklovak kóboroltak éhesen, mert a mezőn már rég nem volt fű.

Szemben velünk egy vörösgárdista próbált éppen felülni az egyikre, de a ló, a körülállók nagy derültsége közepette, újra meg újra levetette a hátáról.

A balfelől húzódó út, amelyen a kozákok visszavonultak, egy kis domb tetején levő kilátóhoz vezetett, ahonnan kilátás nyílt az óriási síkságra. A síkság szürkén terült el alattunk, mint szélcsendben a tenger, s egén felhők tornyosultak. A főváros pedig ontotta magából az embereket, s elárasztotta velük az utakat. Messze felettünk, balra Krasznoje Szelo kis dombja látszott, — itt volt a cári gárdisták nyári táborának gyakorlótere, meg a cári tehenészet. A közelben semmi sem szakította meg a síkság egyhangúságát, csak néhány kolostor, egy-egy gyár és néhány nagy épület, amelyeket elhanyagolt kertek vettek körül, — menhelyek meg árvaházak . . .

„Itt — szólalt meg hirtelen a sofőr, amikor egy kopár dombra kapaszkodott fel az autó —, itt halt meg Vera Szlutszkaja. Igen, a bolsevik duma-tag. Ma kora reggel történt. Zalkinddal és még valakivel ült egy autóban. Fegyverszünet volt, és a lövészárkokhoz igyekeztek. Nevetve beszélgettek, amikor a páncélvonatról, melyen maga Kerenszkij is utazott, valaki észrevette az autót, és elsütött egy ágyút. A gránát megölte Vera Szlutszkaját . . .”

Így értünk be Carszkojéba. A város tele volt a proletár csapatok diadalittas hőseivel. A palotában, ahol most a szovjet székelt — lázas munka folyt. Az udvaron vörösgárdisták, matrózok tolongtak, a kapukban őrök álltak, futárok, biztosok szakadatlanul jöttek, mentek. A szovjet üléstermében szamovár gőzölgött, körülötte munkások, katonák, matrózok és tisztek álltak, teát ittak és beszélgettek. Az egyik sarokban két gyakorlatlan kezű munkás egy sokszorosító gépet próbált működésbe hozni. A középső asztalnál Dibenko hatalmas alakját pillantottam meg, aki egy térkép fölé hajolva kék és piros ceruzával jelölte meg a csapatok állásait. Másik kezében az elmaradhatatlan óriási acél-revolver. Aztán egy írógéphez ült, és egy ujjal pötyögtetett rajta; időnként megállt, kezébe vette a revolvert, s játszott vele.

A fal mellett egy hordágyon fiatal munkás feküdt. Két vörösgárdista hajolt föléje, de a többiek nem sokat törődtek vele. Tüdő-

lövést kapott. A sebből minden szívdobbanásra friss vér szivárgott ruháján. Szeme csukva, fiatal, szakállas arca zöldesfehér. Csak gyengén és lassan lélegzett, s minden lélegzetvételnél ezt sóhajtotta: „Mir bugyet! Mir bugyet!" (Béke lesz! Béke lesz!)

Amikor beléptünk, Dibenko felpillantott. „Ó" — mondotta Baklanov felé fordulva. „Bajtárs, menjen el kérem a főhadiszállásra és vegye át a parancsnoki tisztet. Várjon, kiállítom a megbízólevelet." Leült az írógép mellé, és lassan pötyögtetve a betűket, megírta a levelet.

Carszkoje Szelo új parancsnokával együtt a Katalin-palota felé tartottam. Baklanov — fontosságának teljes tudatában — nagyon izgatott volt. A már ismert fehér díszteremben néhány vörösgárdista kíváncsian nézegetett körül, míg öreg barátom, az ezredes bajuszát harapdálva az ablaknál állt. Úgy üdvözölt, mint egy rég nem látott testvért. Az ajtó közelében levő asztalnál a francia besszarábiai ült. A bolsevikok azt a parancsot adták neki, hogy maradjon itt, és folytassa munkáját.

„Mit tehettem?" — motyogta. „A magamfajta emberek az egyik oldalon sem tudnak küzdeni az olyan háborúban, amilyen ez, ösztönös ellenségei vagyunk a csőcselék diktatúrájának... Csak azt sajnálom, hogy olyan távol vagyok anyámtól, Besszarábiától!"

Baklanov átvette hivatalát a parancsnoktól. „Itt vannak az íróasztal kulcsai" — mondta az ezredes idegesen.

„Hol a pénz?" — kérdezte durván egy vörösgárdista. Az ezredes meglepettnek látszott. „Pénz? pénz? Ó, a kasszára gondol. Itt van — mondotta —, éppen így találtam három nappal ezelőtt, amikor birtokomba vettem." „A kulcs?" Az ezredes a vállát vonogatta. „Nincs kulcsom."

A vörösgárdista gúnyosan nevetett. „Nagyon érdekes" — mondotta.

„Nyissuk ki a kasszát" — mondta Baklanov. „Kerítsetek egy fejszét. Itt van egy amerikai elvtárs. Ő fel fogja törni a kasszát, és leírja, hogy mit talált benne."

Kezembe vettem a fejszét. A kassza üres volt.

„Tartóztassuk le" — mondta a vörösgárdista dühösen. „Kerenszkij embere. Ellopta a pénzt, és odaadta Kerenszkijnek."

Baklanov nem akarta. „Nem" — mondta. „A kornyilovista tette, aki előtte volt itt. Ő nem bűnös."

„Az ördögbe!" — kiáltotta a vörösgárdista. „Kerenszkij embere volt, higgyétek el. Ha *ön* nem tartóztatja le, majd letartóztatjuk *mi*, elvisszük Petrográdba és bezárjuk a Péter-Pál erődbe, mert odavaló!" Erre a másik vörösgárdista beleegyezően dörmögött valamit. Az ezredes könyörgő tekintetet vetett ránk, amikor elvezették . . .

A szovjetpalota előtt álló teherautó a frontra indult. Vagy féltucat vörösgárdista, néhány matróz és egy-két katona kapaszkodott fel rá. Parancsnokuk egy tagbaszakadt munkás volt. Intettek, jöjjek velük. A vörösgárdisták a főhadiszállásról gránátokat hoztak, bedobták őket az autóba. Dróttal, kötelekkel egy ágyút is kapcsoltak a kocsihoz.

Elindultunk. A sofőr maximális sebességgel hajtott. Az ágyú hol az egyik, hol a másik kerékhez ütődött. A kézigránátok lábainkon át ide-oda gurultak, és odaütődtek az autó oldalához.

Egy nagydarab vörösgárdista, Vlagyimir Nyikolajevics Amerikáról kérdezgetett. „Miért lépett be Amerika a háborúba? Az amerikai munkások el akarják-e kergetni a kapitalistákat? Hogy áll most a Mooney-ügy? Kiadják-e Berkmant San Franciscónak?" Nem volt könnyű dolog felelni a nagy lármában, motorbúgásban feltett kérdésekre, miközben egymásba kapaszkodtunk és táncoltunk az ide-oda guruló gránátok között.

Időnként egy-egy járőr meg akarta állítani a kocsit. Katonák állták el az utat. „Sztoj! Sztoj!" — kiáltották felemelt puskával.

Nem törődtünk velük. „Az ördög vigyen el benneteket!" — kiáltották a vörösgárdisták. „Nem állunk mi meg senkinek a kedvéért sem! Vörösgárdisták vagyunk!" És tovább száguldottunk, miközben Vlagyimir Nyikolajevics ordítva fejtegette nekem nézeteit a Panama-csatorna internacionalizálásáról és más hasonló kérdésekről.

Öt mérföldnyi út után megpillantottunk egy matrózcsapatot, és lassítottunk.

„Testvérek, hol a front?"

A csapat elején haladó matróz megállt és megvakarta a feje búbját. „Ma reggel félóránvira volt innen. De most igazán nem tudjuk. Kerestük, kerestük, de nem találtuk."

Felkapaszkodtak a teherautóra, és folytattuk utunkat. Vagy egy mérföld után Vlagyimir Nyikolajevics fülét hegyezve odakiáltott a sofőrnek, hogy álljon meg.

„Lőnek!" — mondotta. „Nem halljátok?" Egy pillanatig néma csend volt, azután tőlünk balra gyors egymásutánban három lövés dördült el. Ott ahol álltunk, az utat kétoldalt sűrű erdő szegélyezte. Nagyon izgatottan tovább mentünk, s csak suttogó hangon mertünk beszélni, amíg a teherautó csaknem elérkezett annak a helynek a közelébe, ahonnan a lövéseket adták. Leszálltunk, s az egész társaság puskával a kezében indult az erdőbe.

Közben két bajtárs lekapcsolta az ágyút, és úgy helyezte el, hogy körülbelül hátvédet alkotott.

Az erdőben csend honolt. A levelek már lehullottak, és a fatörzsek sápadtan fénylettek a gyenge őszi napsütésben. Semmi sem rezdült, csak a fagyos talaj csikorgott lábunk alatt. Kelepcébe jutunk?

Csendben mentünk, amíg a fák ritkultak, és akkor megálltunk. Egy kis tisztáson három katona ült a tűz körül, teljesen gondtalanul.

Vlagyimir Nyikolajevics előrelépett. „Jónapot, bajtársak!" — köszöntötte őket. Mögötte a hátvéd: egy ágyú, húsz puska és egy teherkocsirakomány gránát. A katonák felugrottak.

„Mi volt az imént az a lövöldözés?"

Az egyik katona megkönnyebbülten válaszolt: „Semmi, csak nyulakra lőttünk, bajtárs..."

A kocsi továbbrobogott Romanov felé a ragyogó, tiszta ég alatt. Az első útkereszteződésnél két fegyveres katona állta el utunkat. Lassítottunk, majd megálltunk.

„Az igazolványokat, bajtársak!"

A vörösgárdisták kiabálni kezdtek. „Mi vörösgárdisták vagyunk. Nincs szükségünk igazolványokra... Tovább! Nem érünk rá ilyesmire!"

De az egyik matróz ellentmondott: „Nem úgy van, bajtársak. A forradalmi fegyelmet tiszteletben kell tartani. Gondoljátok csak meg, ha például ellenforradalmárok ülnének be egy teherautóba és azt mondanák: »nekünk nincs szükségünk igazolványokra!« A bajtársak nem ismernek titeket."

Vita indult meg, végül is igazat adtak a matróznak, és a zsebekből előkerültek a gyűrött igazolványok. Mind egyforma igazolvány volt, kivéve az enyémet, mert azt a Szmolnijban székelő forradalmi vezérkar adta ki. Az őrök felszólítottak, hogy szálljak le. A vörösgárdisták hevesen tiltakoztak, de az előbbi matróz újra megszólalt: „Mi tudjuk, hogy ez megbízható elvtárs, de a bizottság parancsait végre kell hajtani. Ezt követeli a forradalmi fegyelem..."

Hogy a vitának véget vessek, leszálltam. Az autó továbbrobogott, mindenki integetett felém. A katonák néhány percig halkan tanakodtak, aztán egy falhoz vezettek. Hirtelen átvillant az agyamon — hiszen ezek itt agyon akarnak lőni!

Egy lélek sem volt a közelben. Csak egy nyaraló füstölgő kéménye látszott, valami faházé, mintegy negyedmérföldnyire. A két katona néhány lépést tett az úton. Kétségbeesve futottam utánuk.

„De elvtársak, hát nézzétek meg, hiszen itt van a Forradalmi Katonai Tanács pecsétje!"

Után bámultak az igazolványomra, azután egymásra.

„Nem olyan, mint a többi" — mondták konokul. „Mi nem tudunk olvasni, testvér."

Karonfogtam. „Gyertek!" — szóltam. „Menjünk be abba a házba, ott bizonyára lesz valaki, aki tud olvasni. Haboztak. „Nem!" — szólt az egyik. A másik végigmért. „Miért ne?" — mormogta. „Ártatlan embert agyonlőni bűn."

Elmentünk a házig, ott bekopogtunk az ajtón. Egy alacsony, kövérkés asszony nyitott ajtót. Ijedten hőkölt vissza. „Én... én... nem tudok semmit róluk! Nem tudok semmit!" — dadogta. Az egyik katona az orra alá tartotta az okmányt. Az asszony fel-

sikoltott. „Csak olvassa el, elvtársnő." Habozva nyúlt az igazolvány után, aztán gyorsan felolvasta:

„Ennek az igazolványnak a tulajdonosa, John Reed — az amerikai szociáldemokraták képviselője, internacionalista . . ."

Amikor kiléptünk a házból, a katonák újból tanácskoztak. „Az ezredbizottsághoz kell önt vinnünk."

A gyorsan sötétedő szürkületben bukdácsolva siettünk a sáros úton. Időnként találkoztunk egy-egy csapat katonával, akik fenyegető tekintetet vetettek rám, az igazolványom kézről kézre járt, és heves viták folytak arról, vajon agyonlőjenek-e vagy sem . . .

Már sötét volt, amikor a 2. számú Carszkoje Szeló-i vadászezred laktanyájához értünk. A bejáratnál álló katonák kíváncsian kérdezgették kísérőimet. Kém? Provokátor? Felmentünk egy csigalépcsőn, s egy nagy, üres helyiségbe értünk. A középen óriási kályha volt, a fal mellett tábori ágyak, melyeken vagy ezer katona — ki kártyázott, énekelt, beszélgetett, ki meg aludt. A tetőn egy nyílás tátongott — Kerenszkij ágyúinak a nyoma . . .

A bejáratnál álltam, és a teremben hirtelen csend lett. Mindenki rám nézett. Aztán egyre többen közeledtek felém. Szemükben gyűlölet. „Bajtársak! Bajtársak!" — kiáltott egyik kísérőm. „A bizottsághoz, a bizottsághoz!" A katonák megálltak, elégedetlenül morogtak. Egy vöröskarszalagos, vékony fiatalember lépett elő.

„Ki ez az ember?" — kérdezte nyersen. Az őrök megmondták, miről van szó. „Adja ide az igazolványt!"

Gondosan elolvasta. Közben éles tekintetével végigmustrált. Aztán elmosolyodott, átadta nekem az igazolványt. „Testvérek! Ez egy amerikai elvtárs!" Hozzám fordult: „A bizottság elnöke vagyok, üdvözlöm önt ezredünknél . . ." A meglepetés moraja hirtelen harsány üdvrivalgássá változott. Mindenki kezet akart velem fogni.

„Ön még bizonyára nem vacsorázott? Mi már megvacsoráztunk. De elmehetne a tisztiklubba, ott talál majd olyanokra, akik beszélnek angolul . . ."

Az udvaron át egy másik épületbe vezetett. Arisztokratikus

külsejű fiatalember lépett a terembe hadnagyi egyenruhában. Az elnök bemutatott neki, és miután kezet szorított velem, eltávozott.

„Sztyepan Jurjevics Morovszkij vagyok, szolgálatára" — mondotta a hadnagy tökéletes franciasággal. A pompás előcsarnokból ragyogó csillárokkal megvilágított lépcső vezetett az emeleti helyiségekbe. Az emeleten voltak a biliárdtermek, kártyatermek, a hallból pedig egy könyvtárterem nyílt. Az étterembe mentünk, ahol egy hosszú asztalnál vagy húsz tiszt ült egyenruhában a cári érdemrendek szalagjaival és keresztjeivel. Udvariasan felálltak, amikor beléptem, és az őszes szakállú, jókülsejű ezredes mellé ültettek. Ügyes tisztiszolgák szolgálták fel az ételeket. A légkör olyan volt, mint bármely más európai tiszti kaszinóban. Hol van hát a forradalom?

„Önök nem bolsevikok?" — kérdeztem Morovszkijtól.

Az asztal körül ülők elmosolyodtak, de észrevettem, hogy egy-két tiszt lopva a tisztiszolgákra pillantott.

„Nem" — felelte új ismerősöm. „Az ezredben csak egy bolsevik tiszt van, s ő ma Petrográdba utazott. Az ezredes mensevik. Kerlov kapitány kadet, jómagam jobboldali eszer vagyok . . . A hadsereg tisztjeinek a zöme nem bolsevik, de mint én is, meggyőződéses demokraták, akik kötelességüknek tartják, hogy a katonák tömegeit kövessék . . ."

Vacsora után térképeket hoztak be, és az ezredes kiterítette őket az asztalra. A többiek körülállták az ezredest.

„Ma reggel itt voltak az állásaink" — mondta az ezredes néhány ceruzával megjelölt helyre mutatva. „Vlagyimir Kirillovics, hol van most az ön százada?"

Kerlov kapitány megmutatta. „A parancs értelmében az út mentén elfoglaltuk a kijelölt állásokat. Karszavin öt órakor leváltott."

Ekkor kinyílt az ajtó, és belépett az ezredbizottság elnöke egy katonával. Ők is az ezredes mögé álltak, és nézték a térképet.

„Jól van" — mondta az ezredes. „A kozákok most a mi szakaszunkon tíz kilométerre visszahúzódtak. Ebben a pillanatban nem látom szükségesnek az előnyomulást. Uraim, ma éjszaka tartsák a vonalakat, erősítsék az állásokat . . ."

„De kérem — vágott közbe az ezredbizottság elnöke —, azt a parancsot kaptuk, hogy a lehető leggyorsabban nyomuljunk előre, a kozákokat Gatcsinától északra holnap hajnalban támadjuk meg. Teljesen szét kell vernünk őket. Tegye meg kérem az ennek megfelelő intézkedéseket."

Egy pillanatra csönd volt. Az ezredes újra a térkép fölé hajolt. „Helyes" — szólalt meg egész más hangon. „Sztyepan Jurjevics, kérem . . ." Egy kék ceruzával vonalakat rajzolt a térképre, parancsokat osztogatott, az őrmester pedig gyorsírással jegyzett. Azután az őrmester kiment, s tíz perc múlva visszatért a két példányban legépelt parancsokkal. A bizottság elnöke az egyik példánnyal a kezében tanulmányozta a térképet.

„Jól van" — szólt végre. Összehajtotta a gépelt másolatot és zsebrevágta, majd aláírta az első példányt, lebélyegezte egy kerek bélyegzővel, és átnyújtotta az ezredesnek . . .

Nos, hát itt volt a forradalom!

Az ezredparancsnokság autóján tértem vissza Carszkojéba, a szovjetpalotába. Itt most is rengeteg munkás, katona, matróz tolongott, a teherautók, páncélkocsik motorja berregett, a kapu előtt ágyú volt felállítva, s mindenfelől a győzelem boldog nevetése hallatszott. Vagy féltucat vörösgárdista tört utat magának. Egy papot vittek. Ez Ivan atya, mondották, aki megáldotta a kozákokat, amikor bevonultak a városba . . . Később hallottam, hogy agyonlőtték . . .

Dibenko éppen kijött, gyors parancsokat osztogatva, kezében az elmaradhatatlan revolverrel. Beugrott a várakozó gépkocsiba, és minden kísérő nélkül elrobogott Gatcsina felé, hogy Kerenszkijnek megadja a kegyelemdöfést.

Estefelé elérte a város szélét, s innen gyalog ment tovább. Hogy mit mondott a kozákoknak, azt senki sem tudja. De tény, hogy Krasznov tábornok vezérkarával és néhány ezer kozákkal letette a fegyvert, és azt tanácsolta Kerenszkijnek, hogy kövesse példáját.

Ami Kerenszkijt illeti — idézem itt Krasznov tábornok november 14-én reggel adott jelentését.

„Gatcsina, 1917 november 14. Ma három óra körül (reggel) magához hívatott a főparancsnok (Kerenszkij). Nagyon izgatott és nagyon ideges volt.

»Tábornok — mondotta nekem —, ön elárult. Az ön kozákjai kategorikusan kijelentették, hogy le fognak tartóztatni és kiadnak a matrózoknak.«

»Igen — mondottam —, erről beszélnek, és tudom, hogy önnek sehol sincsenek hívei.«

»A tisztek ugyanezt mondják.«

»Igen, különösen a tisztek elégedetlenek önnel.«

»Mit tegyek? Főbe kell lőnöm magam!«

»Ha ön tisztességes ember, nyomban elindul Petrográdba egy fehér zászlóval, jelentkezik a Forradalmi Katonai Tanácsnál, és mint az Ideiglenes Kormány feje, tárgyalásokba kezd velük.«

»Rendben van. Ezt fogom tenni, tábornok.«

»Adok ön mellé egy őrséget, és megkérek egy matrózt is, hogy kísérje el önt.«

»Nem, ne matrózt... Nem tudja, igaz, hogy Dibenko itt van?«

»Nem tudom, ki Dibenko.«

»Az ellenségem.«

»Nem tehetünk mást. Aki sokat akar nyerni, annak kockáztatnia is kell.«

»Igen. Ma éjjel elindulok.«

»Miért? Ez szökés lenne. Induljon el nyugodtan és nyíltan, úgy, hogy mindenki lássa: nem szökik.«

»Rendben van. De olyan kísérőket adjon mellém, akikre számíthatok.«

»Meglesz.«

Kimentem, és parancsot adtam egy Ruszkov nevű kozáknak a 10. doni ezredtől, hogy válasszon ki tíz kozákot, akik a főparancsnokot elkísérik. Félóra múlva a kozákok jelentették, hogy Kerenszkijt nem találták — megszökött.

Riadót fújattam és parancsot adtam, hogy keressék, mert úgy gondoltam, még nem hagyhatta el Gatcsinát. De nem találták meg..."

Kerenszkij tehát megszökött, egyedül, „matrózruhába öltözve", és ezzel a cselekedetével elvesztette azt a kis népszerűséget is, amellyel az orosz tömegek között még rendelkezett...

Petrográdba teherautón tértem vissza, amelyet egy munkás vezetett, s amely tele volt vörösgárdistákkal. Nem volt petróleumunk, és ezért lámpáink nem égtek. Az út tömve volt a hazafelé vonuló proletár seregekkel és az őket felváltó tartalékcsapatokkal. Óriási teherautók, tüzérség, kocsik bukkantak fel az éj sötétjében, lámpa nélkül, mint mi. Veszettül robogtunk, hol jobbra, hol balra tértünk ki az összeütközések elkerülésére, miközben a gyalogosok vadul átkozódtak.

Az égboltot megvilágították a főváros csillogó fényei. Az öreg munkás, aki vezetett, egyik kezével a kormánykereket tartotta, a másikkal meg lelkesen mutatott a távolban csillogó város felé:

„Az enyém!" — mondotta ragyogó arccal. „Most teljesen az enyém! Az én Petrográdom!"

MOSZKVA

A Forradalmi Katonai Tanács szenvedélyes következetességgel harcolt a végső győzelemért.

„November 14.

Az összes hadsereg-, hadtest-, hadosztály- és ezredbizottságokhoz, a munkás-, katona- és parasztküldöttek összes szovjetjeihez, mindenkihez, mindenkihez, mindenkihez.

A kozákok, tisztiiskolások, katonák, matrózok és munkások közt létrejött megállapodás értelmében elhatároztuk, hogy Alekszandr Fjodorovics Kerenszkijt népbíróság elé állítjuk. Követeljük, hogy Kerenszkijt tartóztassák le és az alanti szervezet nevében azt a parancsot adják neki, hogy azonnal utazzon Petrográdba és jelentkezzék a bíróság előtt.

Aláírás:

Az usszuri 1. lovassági hadosztály kozákjai;
a petrográdi szabadharcos különítmény tisztiiskolásainak bizottsága;
az 5. hadsereg küldötte.
DIBENKO *népbiztos.*"

A Honmentő Bizottság, a duma, az eszer párt központi bizottsága — amelyek büszkén vallották Kerenszkijt tagjuknak — hevesen tiltakoztak, hangoztatva, hogy csak az Alkotmányozó Gyűlés vonhatja őt felelősségre.

November 16-án este 2000 vörösgárdistát láttam végigvonulni a Zagorodnij proszpekten. Elöl a katonabanda a Marseillaise-t játszotta — és milyen időszerű volt ez! Vérvörös zászlókkal vonul-

tak a munkások, hogy üdvözöljék testvéreiket, akik megvédték a „vörös Petrográdot". Asszonyok és férfiak meneteltek feltűzött szuronnyal a rosszul világított, sáros utcákon, s a burzsoák megvetéssel, de egyúttal ijedten szemlélték a menetet...

Mind ellenük voltak — üzletemberek, spekulánsok, földbirtokosok, tisztek, politikusok, tanítók, diákok, iparosok, szatócsok, hivatalnokok, ügynökök. A többi szocialista párt engesztelhetetlen gyűlölettel gyűlölte a bolsevikokat. A szovjetek mellett a munkások, a matrózok, a nem demoralizált katonák, a földnélküli parasztok voltak, és néhány — nagyon kevés — intellektuel...

Kerenszkij vereségének híre Oroszország legtávolabbi zugába is eljutott, s minden visszhangzott a proletariátus győzelmétől: Kazán, Szarátov, Novgorod, Vinnyica — ahol vér folyt az utcán; Moszkva — ahol a bolsevikok ágyúikat a burzsoázia utolsó erődje, a Kreml felé irányították.

„A Kremlt ágyúzzák!" — adták tovább egymásnak a hírt a petrográdi polgárok, valami babonás félelemmel. Akik a „fehéren csillogó Moszkvából" érkeztek, rettenetes dolgokról számoltak be. Sok ezer halott; a Tverszkaja és a Kuznyeckij Moszt lángokban; a Vaszilij Blazsennij Székesegyház füstölgő rom; az Uszpenszkij Székesegyház beomlott; a Kreml Szpasszkaja-kapuja düledezőben; a duma teljesen leégett.

Mindaz, amit a bolsevikok eddig csináltak, eltörpült ezen istentelen merénylet mellett, melyet Szent Oroszország szívében követtek el. A hívők szinte hallották, amint a gránátok becsapódnak a szent ortodox templom homlokzatába, porrá zúzva az orosz nemzet szentélyét...

November 15-én Lunacsarszkij, oktatásügyi népbiztos, a Népbiztosok Tanácsának ülésén zokogva sietett ki a teremből: „Nem tudom elviselni! Nem tudom elviselni, hogy ennyi szépséget és tradíciót összeromboljanak..."

Az esti lapok közölték lemondását:

„Most értesültem a Moszkvában történtekről.

A Vaszilij Székesegyházat, a Boldogasszony Székesegyházat ágyúzzák. A Kreml, ahol most Petrográd és Moszkva legértékesebb

műkincsei vannak felhalmozva, tüzérségi tűz alatt áll. Az áldozatok száma több ezerre rúg.

A szörnyű küzdelem itt bestiális kegyetlenségűvé fajult.

Mi van még hátra? Mi történhetik még?

Nem tudom ezt elviselni. A pohár csordultig telt. Nem bírom e szörnyűségeket. Képtelen vagyok dolgozni olyan gondolatok kínzó nyomása alatt, amelyek az őrületbe kergetnek!

Ezért válok ki a Népbiztosok Tanácsából.

Teljesen tisztában vagyok ezen elhatározásom súlyosságával. De nem tudok elviselni többet . . .*"

Aznap a Kremlben a fehérgárdisták és a tisztiiskolások letették a fegyvert, miután biztosították számukra a szabad elvonulást. A szerződés szövege ez volt:

„1. A Közbiztonsági Bizottság megszűnik.

2. A Fehér Gárda leteszi a fegyvert és feloszlik. A tisztek megtartják kardjaikat és oldalfegyvereiket. A katonai iskolákban csak az oktatáshoz szükséges fegyverek tarthatók meg, a többi fegyvert a tisztiiskolások beszolgáltatják. A Forradalmi Katonai Tanács biztosítja a személyi szabadságot és sértetlenséget.

3. A lefegyverzésnek a 2. pontban megállapított módon való végrehajtására külön bizottság alakul a béketárgyalásokban részt vett szervezetek képviselőiből.

4. E békeszerződés aláírása után mindkét fél azonnal parancsot ad a tüzelés és minden katonai művelet megszüntetésére, és intézkedik a parancs pontos betartása iránt.

5. A szerződés aláírásakor az összes foglyokat kölcsönösen szabadon engedik . . ."

Már két napja a bolsevikok kezén van a város. A megrémült polgárok előbújtak a pincékből, hogy megkeressék halottaikat; az utcákról eltűntek a barikádok; a Moszkva lerombolásáról szóló rémtörténetek száma azonban nemcsak hogy nem csökkent, hanem egyre növekedett . . . Ezért végül is elhatároztuk, hogy elutazunk Moszkvába.

---

* Lunacsarszkij lemondását a Népbiztosok Tanácsa nem fogadta el, a népbiztos a helyén maradt, és egy felhívásban kérte a műkincsek megóvását.

Petrográd végeredményben, bár már egy évszázad óta a kormány székhelye, mégis csak mesterségesen létrehozott város. Moszkva az igazi Oroszország — Oroszország, amilyen volt, és amilyen lesz. Moszkvában majd tisztán látjuk, hogyan gondolkodik az orosz nép a forradalomról. Az élet ott intenzívebb.

A petrográdi Forradalmi Katonai Tanács az utolsó héten a vasutastömegek segítségével átvette a Miklós-vasút kezelését, s a matrózokkal és vörösgárdistákkal telt vonatok robogtak délnyugat felé... A Szmolnijban igazolványokat kaptunk — ilyen igazolvány nélkül senki sem hagyhatta el a fővárost... A szerelvény még jóformán meg sem állt, amikor élelmiszerrel felpakolt, rongyos katonák megrohanták az ajtókat, betörték az ablakokat, s özönlöttek be a fülkékbe, ellepték a folyosókat, s még a kocsik tetejére is felmásztak. Hármunknak sikerült bejutni egy szakaszba, de mindjárt utánunk tódult vagy húsz katona... A szakaszban csak négy személy számára volt hely; vitatkoztunk, kiabáltunk, a kalauz is segítségünkre sietett — de a katonák csak nevettek. Mit érdekli őket néhány burzsuj kényelme? Amikor azonban megmutattuk a Szmolnij által kiadott igazolványokat, rögtön megváltozott a magatartásuk.

„Gyerünk — kiáltotta az egyik — ezek amerikai elvtársak! 30 000 versztnyi utat tettek meg, hogy forradalmunkat lássák... Érthető, hogy fáradtak..."

Udvarias és barátságos bocsánatkérések közepette kivonultak a szakaszból. Néhány pillanat múlva hallottuk, amint betörtek egy másik szakaszba, melyet két jól öltözött kövér úr foglalt le, akikre a lepénzelt kalauz rázárta az ajtót...

Este hét óra körül elindult a vonat. A hosszú szerelvényt gyenge kis mozdony húzta. A vonat lassan döcögött, és minduntalan megállt. A kocsik tetején ülő katonák szomorú parasztnótákat énekeltek, sarkukkal verték a taktust. A folyosókon, amelyek olyan zsúfoltak voltak, hogy nem lehetett rajtuk közlekedni, egész éjszaka heves politikai viták dúltak. Időnként megjelent a kalauz is — a jegyeket kérte. De rajtunk kívül igen kevés embernek volt jegye, s a kalauz, félórás veszekedés után, lemondóan vállat vont és el-

vonult. A levegő dögletes volt a füsttől és a bűztől. Ha az ablakok nincsenek kitörve, nemigen tudtuk volna elviselni.

Amikor reggel — meglehetősen későn — felébredtünk, havas tájat pillantottunk meg az ablakból. Csípős hideg volt. Délfelé egy parasztasszony kenyeret hozott meg valami langyos kávépótló löttyöt. Azután estig megint semmi, csak a zsúfolt vonat, mely időről időre megállt; az állomásokon a katonák megrohanták a szegényes büffét, és pillanatok alatt kiürítették... Az egyik ilyen álldogáláskor beleütköztem Noginba és Rikovba, a lemondott népbiztosokba, akik visszatérőben voltak Moszkvába, hogy panaszaikkal tulajdon szovjetjükhöz forduljanak*, és Buharinba, egy alacsony, vörös szakállú, égő tekintetű férfiba — „baloldalibb, mint Lenin" — mondták róla...

Azután felhangzott az indító füttyszó, és rohantunk a vonathoz; a zsúfolt folyosókon át nagynehezen visszakerültünk fülkénkbe... Jóindulatú emberek voltak ezek, akik humorral és türelemmel viselték el a kényelmetlenségeket; vég nélküli vitákat folytattak mindenről a világon, kezdve a petrográdi helyzeten az angol szakszervezeti rendszerig, és hangosan vitatkoztak azzal a néhány burzsujjal, aki a vonaton utazott. Mielőtt Moszkvába érkeztünk volna, már csaknem minden vagonban alakult egy bizottság élelemszerzés és élelemosztás céljából, és ezek a bizottságok politikai frakciókra oszlottak, amelyek az alapelveken veszekedtek...

A moszkvai pályaudvar üres, néptelen volt. Bementünk a biztos irodájába, hogy biztosítsuk a jegyeket a visszautazáshoz. Mogorva képű fiatalember volt, hadnagyi egyenruhában. Amikor bemutattuk neki a Szmolnij által kiállított igazolványokat, kijött a sodrából és kijelentette, hogy ő nem bolsevik, ő a Közbiztonsági Bizottságot képviseli... Jellemző mozzanat volt ez — a város meghódításáért vívott nagy harcban a győztesek teljesen megfeledkeztek a Központi Pályaudvarról...

Egyetlen kocsi sem volt a közelben. Néhány háztömbbel odább azonban felébresztettünk egy groteszken bebugyolált kocsist, aki a bakon ülve aludt. „Mennyiért visz el a város központjába?"

---

* Lásd a tizenegyedik fejezetet.

Fejét vakargatta. „Az urak nem fognak szobát találni egyetlen szállodában sem" — mondotta. „De elviszem az urakat száz rubelért..." Amikor azt mondottuk, hogy a forradalom előtt ez két rubelbe került, csak a vállát vonogatta. „Manapság nagy bátorság kell ahhoz, hogy az ember konfliskocsis legyen" — érvelt. Ötvennél olcsóbban nem vállalta el... Amikor végigmentünk a csendes, havas, rosszul megvilágított utcákon, elbeszélte a hatnapos harcok alatt átélt kalandjait. „Megyek a kocsimmal, vagy várok a sarkon egy utasra — mesélte —, és hirtelen, puff! egy ágyúgolyó csapott be itt, puff! egy ágyúgolyó ott, ratt-ratt! gépfegyver... Gyorsabban hajtok, a gazemberek mindenfelől lövöldöznek. Befordulok egy szép csendes utcába, megállok, szunyókálok egy kicsit, puff! megint egy ágyúgolyó, ratt-ratt... Ördögök! Ördögök! Ördögök! Brrr!"

A belváros havas utcái csendesek voltak — mint valami nagy betegség után. Csak néhány ívlámpa világított, és csak egy-két járókelő sietett az utcán. Csontokig hatoló jeges szél fújt.

Az első szállodában beléptünk egy irodahelyiségbe, amely két szál gyertyával volt megvilágítva.

„Igen, van néhány nagyon kényelmes szobánk, de az összes ablakok betörtek. Ha az uraságokat nem zavarja egy kis friss levegő..."

A Tverszkaján be voltak törve a kirakatok ablakai, és az úttesten gránát vágta lyukak tátongtak, a kövezet pedig sok helyen fel volt szedve. Szállodáról szállodára jártunk, mind tele volt, vagy a tulajdonosok még olyan rémültek voltak, hogy csak annyit tudtak dadogni: „Nem, nincs szobánk! Nincs szobánk!" A főútvonalakon, ahol a nagy bankházak és kereskedések vannak, a bolsevik tüzérség különösen alapos munkát végzett. Egy szovjet tiszt mondotta nekem: „Amikor nem tudtuk pontosan, hol vannak a tisztiiskolások és a fehérgárdisták, a pénztárcáikat vettük célba..."

A nagy National Szállóban végre kaptunk szobát; mert külföldiek voltunk és a Forradalmi Katonai Tanács megígérte, hogy a külföldiek lakását megvédi... A szállodaigazgató a legfelső emeleten megmutatta, hogy egy srapnel betörte az ablakokat. „Ezek az állatok!" — mondotta öklét rázva. „De türelem! Nem soká

tart ez! Néhány nap múlva megbukik ez a nevetséges kormány, és akkor majd megmutatjuk nekik!"

Egy vegetariánus vendéglőben étkeztünk, melynek vonzó neve volt: „Nem falok fel senkit" — s a falon Tolsztoj portréja függött. Azután elindultunk a város megtekintésére.

A Moszkvai Szovjet főhadiszállása a kormányzói palotában, egy impozáns, fehér épületben volt a Szkobelev téren. A bejáratnál vörösgárdisták álltak őrt. A tágas lépcsőházban a fal tele volt ragasztva hirdetményekkel, felhívásokkal; néhány előszobán át, amelyekben az aranykeretes képek vörös posztóval voltak letakarva, eljutottunk a fényes, csilláros díszterembe. Suttogó beszéd zümmögését és mintegy húsz varrógép kattogását hallottuk. Óriási fekete és vörös szövetvégek borították a padlót, s egy nagy asztal körül mintegy ötven nő ült, és szabta, varrta a forradalom hallottainak gyászlobogóit. Az asszonyok vonásait megkeményítette a létért vívott harc; serényen dolgoztak, és sokuknak vörös volt a szeme a sírástól... A Vörös Hadseregnek súlyos veszteségei voltak.

A sarokban egy asztal mellett ült Rogov, egy intelligens arcú, szemüveges, szakállas férfi, fekete munkászubbonyban. Meghívott bennünket, hogy a másnapi gyászmenetben a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságával együtt vonuljunk...

„Az eszereket és a mensevikeket lehetetlen bármire is megtanítani!" — kiáltott fel. „A kompromisszum a vérükben van. Képzeljék el — azt az ajánlatot tették, hogy rendezzünk közös temetést a tisztiiskolásokkal!"

Most egy férfi haladt át a termen, szakadozott katonaköpenyben, katonasapkában. Mikor jobban megnéztem, felismertem benne Melnyicsanszkijt, akit Bayonne-ban (New Jersey), a Standard Oil sztrájk idején, mint George Melcher órást ismertem. Most, amint elbeszélte, a moszkvai vasas szakszervezet titkára és a harcok alatt a Forradalmi Katonai Tanács biztosa volt.

„Nézzen rám!" — mutatott rongyos ruhájára. „Ott voltam a fiúkkal a Kremlben, amikor a tisztiiskolások először támadtak. Engem bezártak a pincébe, lehúzták rólam a kabátomat, ellopták az órámat, pénzemet, sőt még a gyűrűt is levették az ujjamról. Csak ez a rongyos köpenyem maradt meg!"

Районъ №	Фамилія / Имя / Отчество	Домовый К-тъ №

Адресъ ..... д. № ..... кв. № .....
улица или переулокъ

Полъ.	Возрастъ.	ИМѢЮТСЯ ЗАПАСЫ.			
		Тканей.	Арш.	Готовыхъ вещей.	Шт.
Средній мѣсячный.		Бѣльевыхъ	.....	ПАЛЬТО зимнихъ. .	.....
Доходъ.	Расходъ.			ПАЛЬТО лѣтнихъ и осеннихъ.	.....
		Легк. платьевыхъ (для костюмовъ) .	.....	Платьевъ и костюм.	.....
Мѣсяч.	плата.	Тяж. платьевыхъ (для пальто) . .	.....	Смѣнъ бѣлья . . .	.....
За квартиру.	За комнату.			Паръ обуви	.....
		Прочихъ сортовъ .	.....	Паръ галошъ . . .	.....

Даю подписку въ томъ, что показанныя свѣдѣнія правильны и что карточекъ въ другомъ мѣстѣ не получалъ. *Москва,* ..... *дня 191*

Подпись .....

Подпись квартиронанимателя

Печать домового комитета.

Kérdőív a burzsoázia számára. Ezt a kérdőívet a Moszkvai Forradalmi Katonai Tanács minden moszkvai burzsoá lakásba elküldte, hogy adatokat gyűjtsön a hadsereg és az erre rászoruló munkások részére történő ruhanemű-rekviráláshoz

Melnyicsanszkij sok érdekes részletet mondott el a hatnapos véres harcról, amely Moszkvát két táborra osztotta. Itt a Városi Duma vette kezébe a tisztiiskolások és a fehérgárdisták irányítását. Rudnyev polgármester és Minor duma-elnök irányította a Közbiztonsági Bizottság tevékenységét és a katonaságot. A demokratikus érzületű Rjabcev városparancsnok nem akart szembehelyezkedni a Forradalmi Katonai Tanáccsal, de a duma kényszerítette erre... A Kreml megszállása a polgármester utasítására történt; „A Kremlt nem merik majd lőni" — mondotta...

A helyőrség egyik ezredét, melyet a régóta tartó tétlenség teljesen demoralizált, mindkét fél igyekezett megnyerni. A katonák gyűlést tartottak, hogy ott döntsenek állásfoglalásukról. Úgy határoztak, hogy semlegesek maradnak, és folytatják eddigi tevékenységüket — a napraforgómag árusítást!

„De a legnagyobb baj az volt — folytatta Melnyicsanszkij —, hogy harc közben szerveznünk is kellett. Az ellenfél tudta, hogy mit akar. De itt — a katonáknak megvolt a maguk szovjetje és a munkásoknak is a maguké... Szörnyű veszekedés tört ki azon, hogy ki legyen a főparancsnok; néhány ezred napokon át vitázott, amíg döntésre jutott; és amikor a tisztek egyszerre csak cserben hagytak bennünket, nem volt vezérkarunk, amely a harcokat irányította volna..."

Elevenen írt le néhány jellegzetes apró mozzanatot. Egy hideg és borús napon a Nyikitszkaja sarkán állt, amelyet gépfegyverrel lőttek. Egy sereg kisfiú gyülekezett ott — utcagyerekek, rikkancsok. Izgatottak voltak, mintha valami új játékról volna szó, vártak, amíg a tüzelés szünetelt, s akkor megpróbáltak átfutni a másik oldalra... Sokan otthagyták a fogukat, de a többi ide-oda szaladgált, nevetve, egymást biztatva...

Késő este elmentem a nemesi kaszinóba, a moszkvai bolsevikok gyűlésére, melynek tárgya Nogin, Rikov és a Népbiztosok Tanácsából kivált többi bolsevik beszámolójának megvitatása volt.

A gyűlést egy színházban tartották, ahol a régi rezsimben tisztek és elegáns hölgyközönség előtt amatőrök a legújabb francia vígjátékokat játszották.

A gyűlés elején a belvárosban lakó intellektuelek voltak több-

ВОЕННО-РЕВОЛЮЦІОННЫЙ КОМИТЕТЪ
ПРИ
МОСКОВСКОМЪ СОВѢТѢ
Рабочихъ и Солдатскихъ
Депутатовъ.

МОСКВА, Тверская.
в. бывш. Генералъ-Губернатор"

Ноября 10 дня 1917 г.
№ [redacted]

КОМЕНДАНТУ ГОРОДА МОСКВЫ

Настоящимъ Военно-революціонный Комитетъ проситъ выдать пропуска для осмотра Кремля представителямъ Американской Соціалистической партіи при Соціалистическом прессѣ тов. Ридъ и Браяндъ.

Предсѣдатель Военно-революціоннаго Комитета

Секретарь

Московскихъ Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатск. депутатовъ Военно-Революціонный Комитетъ

Belépési engedély a Kremlbe. Ezt az engedélyt a Moszkvai Forradalmi Katonai Tanács közvetlenül a Kremlnek a bolsevikok által történt elfoglalása után adta ki

ségben. Nogin beszédét a hallgatóság zöme helyesléssel fogadta. Csak igen későn érkeztek meg a munkások; a munkáslakások a perifériákon vannak, és villamosok nem közlekedtek. De éjfél körül tizes-huszas csoportokban özönlöttek be a terembe — hatalmas, erős férfiak, rossz ruhában; még látszottak rajtuk a harcok nyomai . . . egy héten át úgy küzdöttek, mint az oroszlánok, miközben körülöttük hulltak bajtársaik.

Alig kezdődött meg hivatalosan a gyűlés, Nogint szitkok és gú-

nyos kiáltások fogadták. Hiába próbált magyarázkodni, védekezni, nem akarták meghallgatni. Kilépett a Népbiztosok Tanácsából, a csata hevében otthagyta őrhelyét! Ami a polgári sajtót illeti, mondták, itt Moszkvában nincs már polgári sajtó; még a Városi Dumát is feloszlatták. Buharin kért szót; szenvedélyes volt és logikus. Minden szava egy-egy kalapácsütés... Ragyogó szemmel hallgatták. Nagy többséggel elfogadták a határozati javaslatot, amely helyeselte a Népbiztosok Tanácsának intézkedéseit. Így beszélt Moszkva...

Késő éjjel a néptelen utcákon és az Ibériai Kapun át elmentünk a Kreml előtti hatalmas Vörös térre. A sötétben különösen hatottak a Vaszilij Székesegyház elmosódó körvonalai, a színes, hagymaalakú kupolák. Sérülésnek semmi nyoma... A tér egyik oldalán a Kreml sötét tornyai és falai húzódtak. A magas falakon láthatatlan tüzek vörös visszfénye... messziről hangok hallatszottak, és csákányok meg ásók lármája. Elindultunk a hangok irányában.

A fal tövében föld- és kőhalmok tornyosodtak. Felmásztunk, és két nagy — 10—15 láb mély és 50 yard hosszú — árkot pillantottunk meg, amelyben vagy száz munkás és katona dolgozott nagy tüzek világánál.

Egy fiatal diák németül mondotta nekünk: „Ez a közös sír. Holnap temetünk itt el ötszáz proletárt, akik meghaltak a forradalomért."

Levitt bennünket az árokba. Serényen folyt a munka, a földkupacok egyre nőttek. Senki sem beszélt... Fejünk felett a ragyogó csillagos ég és a régi, cári Kreml hatalmas falai...

„Itt, ezen a szent helyen — mondta a diák —, mely egész Oroszország legszentebb helye, itt helyezzük örök nyugalomra azt, ami nekünk a legdrágább. Itt, ahol a várok sírjai voltak, itt pihenjen a mi cárunk: a nép..." Karja be volt kötve, mert a harcok közben megsebesült. A karjára tekintett. „Ti külföldiek lenéztetek minket, oroszokat, mert olyan sokáig tűrtük a középkori monarchiát" — mondotta. „De mi jól tudtuk, hogy a cár nem az egyetlen zsarnok a világon. A kapitalizmus még rosszabb zsarnok, és az egész világon a kapitalizmus az úr... Az orosz forradalmi taktika helyes..."

Amikor hazafelé indultunk, a munkások kimerülten, a nagy hideg ellenére is izzadtan kezdtek kimászni a gödörből. A Vörös téren át új csapat közeledett, s az újonnan érkezettek sorra beugráltak az árokba, megragadták a csákányt meg az ásót, és szótlanul munkához láttak...

Így váltogatták egymást egész éjjel a nép önkéntesei, a munka szünet nélkül folyt, s a hajnal hideg fényében, a nagy, hófedte téren hatalmas gödör tátongott — a tömegsír.

Már napfelkelte előtt talpon voltunk, s a néptelen utcákon át a Szkobelev térre siettünk. A nagy városban sehol egy lélek, de a távolból valami gyenge morajlás hallatszott, mintha vihar közeledne. A sápadt fényben kis csoportot pillantottam meg a szovjet épülete előtt: férfiak, nők aranybetűs vörös zászlókkal — a Moszkvai Szovjet Központi Végrehajtó Bizottsága. Lassan világosabb lett, a moraj erősbödött. A város felébredt. Végigvonultunk a Tverszkaján a lobogó zászlókkal. Az út mentén a kis kápolnák zárva voltak, az ibériai szűz temploma is, melyet minden új cár felkeresett, mielőtt a Kremlben megkoronáztatta magát; ez a templom éjjel-nappal nyitva és zsúfolva volt, s a hívők gyertyáinak fényében ragyogott az ikonok aranya, ezüstje, drágaköve. Azt mondják, hogy amióta Napóleon Moszkvában volt, most először aludtak ki a gyertyák.

A Szent Ortodox Egyház megvonta kegyelmét Moszkvától, azoknak a gonosz viperáknak a fészkétől, amelyek a Kremlt ágyúzták. Sötétek és némák és hidegek voltak a templomok; a papok eltűntek. Egyetlen pópa sem volt a vörös temetésen. A halottakat nem szentelte be senki. Az istenkáromlók sírjánál nem mondtak imát. Tyihon, a moszkvai metropolita, úgy határozott, hogy kiátkozza a szovjetet...

Az üzletek is zárva voltak, a vagyonos osztályok otthon ültek — de más okokból. A nép napja volt ez, számukra félelmetes nap...

Az Ibériai Kapun át hömpölygött a nép, és a hatalmas Vörös téren emberek ezrei tolongtak. Megfigyeltem, hogy a tömeg, amikor elhaladt az Ibériai Kápolna mellett, ahol azelőtt a járókelők keresztet vetettek, mintha észre se vette volna...

Áttörtünk a Kreml fala mellett gyülekező tömegen, és felmentünk

egy földkupacra. Ott már akkor többen álltak, köztük Muranov, egy egyszerű, magas, rokonszenves arcú, szakállas férfi, Moszkva új parancsnoka.

Az utcákból egyre özönlött a tömeg a Vörös térre, ezren meg ezren, jórészt proletárok. Egy katona-zenekar az Internacionálét játszotta, s az ének egyszerre felhangzott és terjedt, mint a szél korbácsolta vizen a hullámok, lassan és ünnepélyesen. A Kreml falaira óriási vörös zászlók voltak kitűzve, arany feliratokkal: „A kezdődő szocialista világforradalom mártírjainak!" „Éljen a világ munkásainak testvérisége!"

Jeges szél fújt, s tépte a zászlókat. Most a külvárosokból megérkeztek halottaikkal a különböző gyárak munkásai. Láttuk őket átvonulni a kapun, fényes lobogóikkal és a vérvörösre festett koporsókkal. A durva, gyalulatlan fakoporsókat vállukon vitték a kemény arcú férfiak, akiknek szeméből ömlöttek a könnyek. A koporsók mögött asszonyok, jajgatva, zokogva vagy merev, fehér arccal, mint a holtak. Némelyik koporsó nyitva volt, s külön vitték a fedelét, mások arany vagy ezüst szövettel voltak beborítva. Néhánynak a fedelére katonasapka volt szögezve. És rengeteg ízléstelen művirágkoszorú . . .

A gyászmenet lassan közeledett felénk egy keskeny utcán át. A kapun keresztül most vörös zászlók végtelen árja ömlik. A vörös minden árnyalata, ezüst és arany feliratokkal, fekete gyászfátyollal — s köztük néhány fekete színű, fehér feliratos anarchista zászló. A zenekar a forradalmi gyászindulót játssza, és a fedetlen fővel álló, éneklő tömeg hangjából kihallatszik a kar zokogásba fúló éneke . . .

A munkások közt néhány század katona is vonult, ugyancsak koporsókkal, lovascsapatok tisztelegve, ágyúk vörös és fekete posztóval bevonva — mintha most már mindig így maradnának. A zászlókon feliratok: „Éljen a III. Internacionálé!" vagy „Tisztességes, általános, demokratikus békét!"

A menet lassan elért a sírhoz. A koporsót vivők terhükkel felmentek a földrakásra, s aztán le a gödörbe. Voltak köztük nők is, erős proletárasszonyok. A halott mögött is asszonyok jöttek, fiatal, megtört nők, vagy öreg, ráncos arcú anyókák, szívettépő jajgatással, akik követni akarták férjüket vagy gyermeküket a

sírba, és kiabáltak, amikor részvevő kezek visszatartották őket.

Egész nap vonultak az emberek. A menet az Ibériai Kapun át vonult a Vörös térre, és a Nyikolszkaján ment ki. Vörös lobogók árja, s a zászlókon a remény és testvériség igéi, nagyszerű jövendölések...

Az ötszáz koporsót egyenként helyezték el a sírgödörbe. Már alkonyodott, és még mindig vonult a tömeg, a zenekar játszotta a gyászindulót, és a nagy gyülekezet énekelt. A sír fölött a fák meztelen ágaira akasztott koszorúk olyanok voltak, mint furcsa, tarka bimbók. Aztán a sírgödröt behantolták. S az ének hangjain áttört a tömeg zokogása...

Kigyulladtak a lámpák. Elvonultak az utolsó zászlók, a jajveszékelő asszonyok utolsó csoportja... A nagy térről lassan elvonult a proletár áradat...

Egyszerre tudatára ébredtem annak, hogy a vallásos oroszoknak már nincs szükségük papokra, akik imádkoznak értük, hogy bejussanak a mennyországba. A földön olyan birodalmat építenek maguknak, amely fényesebb, mint az ígért mennyország, és amelyért dicsőség meghalni...

A HATALOM MEGSZILÁRDÍTÁSA

AZ OROSZORSZÁGI NÉPEK JOGAINAK KINYILATKOZTATÁSA

„... Az ez év júniusában tartott első szovjetkongresszus proklamálta Oroszország népeinek önrendelkezési jogát.

A novemberi, második szovjetkongresszus Oroszország népeinek ezt az elidegeníthetetlen jogát még határozottabban és végérvényesen megerősítette.

Végrehajtva a kongresszus akaratát, a Népbiztosok Tanácsa elhatározta, hogy a nemzetiségi kérdésben tevékenységét a következő fő elvek fogják vezérelni:

1. Oroszország népeinek egyenlősége és szuverenitása.
2. Oroszország népeinek önrendelkezési joga van, beleértve ebbe a különválásra és önálló állam alkotására való jogot.
3. Minden nemzeti és nemzeti-vallási kiváltság vagy korlátozás megszüntetése.
4. Az Oroszország területén élő nemzeti kisebbségek és népcsoportok szabad fejlődésének biztosítása.

Az erre vonatkozó dekrétumokat a megalakuló nemzetiségi bizottság fogja kidolgozni.

Az Orosz Köztársaság nevében
JOSZIF DZSUGASVILI-SZTÁLIN
a nemzetiségi ügyek népbiztosa.
V. ULJANOV (LENIN)
a Népbiztosok Tanácsának elnöke."

A kievi Központi Rada Ukrajnát azonnal független köztársasággá nyilvánította. Finnországban a helsingforsi szenátus követte példáját. Szibériában és a Kaukázusban is önálló „kormányok"

alakultak. A lengyel Katonai Főbizottság villámgyorsan egybegyűjtötte az orosz hadseregben harcoló lengyel csapatokat, megszüntette a bizottságokat és vasfegyelmet vezetett be...

Ezeknek a „kormányoknak" és „mozgalmaknak" két közös vonásuk volt: mindegyik az uralkodó osztály irányítása alatt állott, féltek a bolsevizmustól és gyűlölték...

De a Népbiztosok Tanácsa a legnagyobb káosz közepette is fáradhatatlanul dolgozott a szocialista rend kialakításán. Dekrétum a társadalombiztosításról, a munkásfelügyeletről. A járási agrárbizottságok szabályzata, a rangok és címek eltörlése, a törvényszékek megszüntetése és népbíróságok létesítése...

A hadseregtől, a hajóhadtól sorba jöttek a küldöttségek, amelyek „örömmel üdvözölték az új népi kormányt".

A Szmolnij előtt valamelyik nap láttam egy rongyos ezredet, amely egyenesen a lövészárkokból jött. A katonák a nagy kapuk előtt sorakoztak, soványak voltak és sápadtak, s úgy néztek az épületre, mintha az isten lakna benne. Néhányan nevetve mutattak a kapu feletti cári sasokra... Vörösgárdisták jöttek, őrt állottak. A katonák olyan kíváncsian nézték őket, mintha hallottak volna ugyan róluk, de sohasem láttak volna ilyesmit. Jóindulatúan nevettek és kiléptek a sorból, hogy megveregessék a vörösgárdisták vállát, félig tréfás, félig elismerő szavak kíséretében...

Az Ideiglenes Kormány már nem létezett. November 15-én a főváros templomaiban a papok már nem imádkoztak érte. De Lenin maga mondta a Szovjetek Végrehajtó Bizottságának, hogy „ez csak a hatalom megszerzésének a kezdete". A fegyverektől megfosztott ellenzék, mely még kezében tartotta az ország gazdasági életének irányítását, a tömegakciók végrehajtására való csodálatos orosz képességgel fogott hozzá a bomlasztás megszervezéséhez — a szovjetek diszkreditálásához, rendelkezéseik szabotálásához.

Az állami hivatalnokok sztrájkját igen jól szervezték meg, a pénzt a bankok és nagy kereskedelmi vállalatok adták. A bolsevikoknak az államapparátus átvételére irányuló minden kísérlete meghiúsult.

Trockijt a külügyminisztérium hivatalnokai nem ismerték el

főnöküknek, bezárkóztak szobáikba, s amikor az ajtókat betörték, lemondtak. Trockij kérte a levéltár kulcsait; csak akkor adták át őket, amikor munkások jelentek meg, hogy feltörjék a zárakat. Ekkor fedezték fel, hogy Nyeratov, volt külügyminiszterhelyettes eltűnt a titkos szerződésekkel . . .

Sljapnyikov a munkaügyi minisztériumot akarta átvenni. Kemény hideg volt, de egyetlenegy ember sem akadt, aki befűtött volna. A sok száz hivatalnok közül egy sem volt hajlandó megmutatni, hol a miniszter szobája . . .

Alekszandra Kollontajt, akit november 13-án kineveztek népjóléti népbiztosnak, hivatalnokai — negyven ember kivételével — sztrájkkal fogadták. Ennek folytán a nagy városok szegényei, a jóléti intézmények lakói, szörnyű nyomorba jutottak. Éhező nyomorékok, sápadt, beesett arcú árvák küldöttségei ostromolták az épületet. Kollontaj asszony könnyes szemmel rendelte el, hogy a sztrájkolókat tartóztassák le, amíg át nem adják a hivatalok és a széfek kulcsait. De amikor a kulcsok előkerültek, akkor kiderült, hogy Panyina grófnő, az előző miniszter minden pénzt magával vitt és csak akkor hajlandó visszaadni, ha ezt az Alkotmányozó Gyűlés elrendeli.

A Földművelésügyi Minisztériumban, a Közellátási Minisztériumban, a Pénzügyminisztériumban hasonló incidensek történtek. Amikor a hivatalnokokat felszólították, hogy térjenek vissza a helyükre, mert különben elveszítik állásukat és nyugdíjukat, vagy továbbra is távol maradtak, vagy pedig áttértek a szabotázs módszerére . . . Minthogy úgyszólván az egész értelmiség antibolsevista volt, a szovjet kormány sehonnan sem tudott új hivatalnokokat szerezni . . .

A magánbankok konokul zárva voltak, csak a spekulánsok részére nyílt meg egy-egy hátsó ajtó. Ha a bolsevik biztosok megjelentek, a hivatalnokok elrejtették a könyveket és eltüntették a pénzt. Az Állami Bank összes hivatalnokai sztrájkoltak, kivéve azokat, akik a széfeket meg a pénzjegynyomdát kezelték, ezek azonban a Szmolnij minden követelésének teljesítését megtagadták, s ugyanakkor óriási összegeket folyósítottak a Honmentő Bizottságnak meg a Városi Dumának.

Kétszer megjelent egy biztos, egy-egy század vörösgárdistával, hogy államcélokra pénzt követeljen. Az első alkalommal a Városi Duma nagy számban jelen levő tagjai, a mensevik és az eszer vezetők olyan élénk színekkel ecsetelték a következményeket, hogy a biztos megijedt. Másodszor meghatalmazással jelent meg, s azt hangosan felolvasta, de mikor figyelmeztették, hogy meghatalmazásán sem dátum, sem pecsét nincs, a hivatalos okmányok iránt az oroszokban élő hagyományos tisztelet ismét visszavonulásra késztette...

A Hitelközpont hivatalnokai megsemmisítették a könyveket, úgyhogy elveszett minden adat, amely Oroszország külföldi pénzügyi kapcsolataira vonatkozott.

A közellátási bizottságok, a város kezelésében levő közművek tisztviselői vagy egyáltalán nem dolgoztak, vagy pedig szabotáltak. És amikor a bolsevikok a városi lakosság kétségbeesett helyzete láttán megkíséreltek közbelépni és kezükbe akarták venni a közműveket, az összes alkalmazottak azonnal sztrájkba léptek, és a duma elárasztotta Oroszországot táviratokkal, amelyek a bolsevikokat „a községi önkormányzat megsértésével" vádolták.

A főhadiszálláson, a Hadügyminisztérium és a Tengerészeti Minisztérium hivatalaiban, ahol a régi hivatalnokok hajlandók voltak folytatni a munkát, a hadseregbizottságok és a főparancsnokság minden úton-módon igyekeztek ártani a szovjeteknek, s még a frontcsapatok elhanyagolásától sem riadtak vissza. A vasutasszövetség végrehajtó bizottsága ellenséges volt, s megtagadta a szovjet csapatok szállítását; minden katonavonatot, amely Petrográdot elhagyta, erőszakkal indítottak útnak, s minden alkalommal le kellett tartóztatni néhány vasúti tisztviselőt — mire a végrehajtó bizottság általános sztrájkkal fenyegetőzött arra az esetre, ha a letartóztatottakat nem helyezik azonnal szabadlábra...

A Szmolnij teljesen tehetetlen volt. A lapok azt írták, hogy három héten belül az összes petrográdi gyárak le fognak állni üzemanyaghiány miatt; a vasutasszövetség végrehajtó bizottsága bejelentette, hogy december 1-én a vasúti közlekedés leáll; Petrográdban már csak három napra volt élelem, s utánpótlás nem érkezett; a fronton a katonák éheztek... A Honmentő Bizottság, a

különböző központi bizottságok táviratokat küldözgettek szét az országban, hogy a lakosság ne vegye tudomásul az új kormány rendeleteit. Az antant-követségek részben hűvös közönyt, részben nyíltan ellenséges magatartást tanúsítottak . . .

Az ellenzéki lapok, amelyeket az egyik napon betiltottak, a másikon pedig új névvel ismét terjesztettek, gúnyosan nyilatkoztak az új rezsimről. Még a „Novaja Zsizny" is úgy jellemezte, mint „a demagógia és a tehetetlenség keverékét":

„A népbiztosok kormánya napról napra egyre mélyebbre süllyed a felületesség és a kapkodás posványába. A bolsevikok, akik könnyen jutottak a hatalomhoz . . . képtelenek élni vele . . .

Nincs hatalmuk arra, hogy irányítsák a régi kormánygépezetet, s ugyanakkor képtelenek arra, hogy létrehozzanak egy új gépezetet, amely a szociális experimentátorok elméletei szerint könnyen és jól működne.

Nemrégiben a bolsevikoknak még nem volt elég emberük növekvő pártjuk vezetésére — amihez főleg agitátorokra és írókra van szükségük; honnan kerítenének hát elő gyakorlott munkatársakat a különféle bonyolult kormányzási feladatok ellátására?

Az új kormány tényked ik és fenyegetőzik, elárasztja az országot dekrétumokkal, amelynek mindegyike radikálisabb és »szocialistább« az előbbinél. De e papiros-szocializmus fitogtatása mellett — amelynek feladata alighanem az utókor rokonszenvének megnyerése — sem szándékot, sem képességet nem látunk a közvetlen napi feladatok megoldására!"

Közben éjjel-nappal folyt a vasutasszövetség végrehajtó bizottságának konferenciája, melynek tárgya egy új kormány megalakítása volt. A két fél elvben már megállapodásra jutott az új kormány bázisát illetően; a Néptanács összetételéről folyt a vita; a kormány kísérleti jellegű lenne, Csernov lesz a miniszterelnök. A bolsevikokat jelentős kisebbség képviselné, de Lenint és Trockijt kirekesztik. A mensevikek és az eszer párt központi bizottsága, s a Parasztküldöttek Szovjetjeinek Végrehajtó Bizottsága úgy határozott, hogy jóllehet változatlanul szemben állnak a bolsevikok „bűnös politikájával", „a testvérharc elkerülése érdekében" nem ellenzik a bolsevikok részvételét a Néptanácsban.

Kerenszkij szökése és a szovjet bámulatos katonai sikerei azonban megváltoztatták a helyzetet. Tizenhatodikán a Központi Végrehajtó Bizottság ülésén a baloldali eszerek azt követelték, hogy a bolsevikok alakítsanak koalíciós kormányt a többi szocialista párttal; ellenkező esetben kivonulnak a Forradalmi Katonai Tanácsból és a Központi Végrehajtó Bizottságból. Malkin ezt mondotta: „Azok a moszkvai hírek, amelyek szerint elvtársaink a barikádok mindkét oldalán feláldozzák életüket, arra késztetnek bennünket, hogy újból felvessük a hatalom szervezésének kérdését. Ez nemcsak jogunk, hanem kötelességünk is... Kivívtuk magunknak a jogot, hogy itt üljünk a Szmolnijban a bolsevikokkal együtt, és hogy erről a szószékről beszéljünk. Ha önök nem hajlandók kompromisszumra, akkor kénytelenek leszünk a kemény belső pártviszály után áttérni a nyílt harcra e falakon kívül... Elfogadható kompromisszumot kell javasolnunk a demokráciának..."

A bolsevikok visszavonultak, hogy megvitassák ezt az ultimátumot. Amikor visszatértek, Kamenyev felolvasta határozati javaslatukat:

„A Központi Végrehajtó Bizottság szükségesnek tartja, hogy a kormányban minden olyan *szocialista párt* képviselve legyen, amely *tagja a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek, ha elismeri a november 7-i forradalom vívmányait — tehát a szovjet kormány létrehozását, a földről, a békéről, az ipar munkásellenőrzéséről szóló dekrétumokat és a munkásosztály felfegyverzését.* A Központi Végrehajtó Bizottság ezért elhatározza, hogy *a szovjetben* képviselt összes pártokkal tárgyalást kezd a kormány alakításáról, s kiindulópontként a következő feltételeket jelöli meg:

A kormány felelősséggel tartozik a Központi Végrehajtó Bizottságnak, melynek taglétszámát 150-re kell emelni. A munkás- és katonaküldöttek szovjetjei e 150 képviselőjén kívül 75 küldöttje lesz a *vidéki* parasztszovjeteknek, 80 küldöttje a hadsereg és a hajóhad frontszervezeteinek, 40 a szakszervezeteknek (25 a különböző országos szervezetekből jelentőségük arányában, 10 vasutas és 5 postás) és 50 küldöttje lesz a Petrográdi Városi Duma szocialista csoportjainak. A miniszteri tárcáknak legalább a felét a bolsevikok részére kell fenntartani. A munkaügyi, belügyi és külügyi tárca feltétlenül

a bolsevikoké. A petrográdi és a moszkvai helyőrség felett a Petrográdi, illetve a Moszkvai Szovjet rendelkezik.

A kormány felfegyverzi az orosz munkásokat.

Lenin és Trockij elvtársak jelölését fenntartjuk."

Kamenyev megindokolta a határozati javaslatot. „A konferencia által javasolt úgynevezett Néptanács — mondotta — mintegy 420 tagból állana, akik közül 150 bolsevik. Ezenkívül képviselve lennének benne a régi ellenforradalmi Központi Végrehajtó Bizottság küldöttei, a városi dumák 100 küldöttje — csupa kornyilovista, a parasztküldöttek szovjetjeinek 100 küldöttje — akiket Avkszentyev jelölne ki, és 80 küldöttje a régi hadseregbizottságoknak, amelyek már nem képviselik a katonák tömegeit.

Nem vagyunk hajlandók a régi Központi Végrehajtó Bizottság küldöttjeit elfogadni, és a városi dumák képviselőit sem. A parasztküldöttek szovjetjeinek a képviselőit válassza meg a parasztkongresszus, amelyet egybehívtunk, s amely ugyanakkor új végrehajtó bizottságot fog választani. Az a javaslat, hogy rekesszük ki Lenint meg Trockijt, egyenlő pártunk lefejezésével, tehát nem fogadjuk el. S végül — egyáltalán nem tudjuk, miért van szükség »Néptanácsra«; a szovjetek minden szocialista párt előtt nyitva vannak, és a Központi Végrehajtó Bizottság a tömegek közötti erejüknek megfelelő arányban képviseli őket..."

Karelin a baloldali eszerek nevében kijelentette, hogy pártja a bolsevik határozati javaslatra fog szavazni, de fenntartja magának a jogot néhány részlet módosítására — pl. a parasztképviselők száma —, és kéri, hogy a Földművelésügyi Minisztériumot tartsák fenn a baloldali eszereknek. Ezt elfogadták...

Később a Petrográdi Szovjet egyik ülésén Trockij az új kormány megalakítására vonatkozó kérdésre így válaszolt:

„Erről nem tudok nyilatkozni. Nem veszek részt a tárgyalásokon... De nem hiszem, hogy ezek nagy jelentőségűek..."

A konferencián ezen az estén ideges feszültség uralkodott. A Városi Duma küldöttei bejelentették lemondásukat...

De magában a Szmolnijban, a bolsevik párt soraiban is erősödött Lenin politikájának az ellenzéke. November 17-én este a Központi Végrehajtó Bizottság ülésén a nagyterem zsúfolásig megtelt.

A bolsevik Larin kijelentette, hogy tekintettel a közelgő alkotmányozó gyűlési választásokra, ideje felhagyni a „politikai terrorral".

„A sajtószabadság korlátozására irányuló intézkedéseket módosítani kell. Ezek indokoltak lehettek a harcok alatt, de most már nincs létjogosultságuk. A sajtó legyen szabad, csak ne uszítson felkelésre."

Saját pártjának viharos közbeszólásai közben Larin a következő határozati javaslatot terjesztette elő:

„A Népbiztosok Tanácsának a sajtóra vonatkozó dekrétumát hatályon kívül helyezzük.

Politikai megtorlásokat csak a különleges bíróság döntése alapján lehet alkalmazni, amelynek tagjait a Központi Végrehajtó Bizottság a különböző benne képviselt pártok számarányának megfelelően választ meg, s ennek a bíróságnak joga lesz az eddigi megtorló intézkedéseket felülvizsgálni."

A határozati javaslat felolvasását viharos tapssal fogadták nemcsak a baloldali eszerek, hanem a bolsevikok egy része is.

Avanyeszov a leninisták nevében azt javasolta, hogy halasszák el a sajtó kérdésének megvitatását, amíg a szocialista pártok megállapodásra nem jutnak egymással. Nagy többséggel leszavazták.

„A forradalom — folytatta Avanyeszov — nem riadt vissza a magántulajdon elleni támadástól, és a sajtó kérdését is mint a magántulajdon kérdését kell vizsgálnunk . . ."

Utána felolvasták a hivatalos bolsevik határozati javaslatot:

„A polgári sajtó megszüntetését nemcsak a felkelés során felmerült tisztán katonai követelmények diktálták, nem pusztán az ellenforradalmi akciók elhárítása tette szükségessé. Erre az intézkedésre szükség van azért is, hogy megteremtsük az átmenetet egy új rendszerhez, amelyben a nyomdák és a papír tőkés tulajdonosai már nem lehetnek a közvélemény mindenható és kizárólagos irányítói.

El kell koboznunk a magánkézben levő nyomdákat és papírkészleteket, amelyeknek szovjet tulajdonba kell kerülniük mind a fővárosban, mind pedig vidéken, oly módon, hogy a politikai pártok és csoportok az általuk képviselt eszmék tényleges erejének arányában

— más szóval, tagjaik számarányának megfelelően — felhasználhassák azokat.

Az ún. »sajtószabadság« visszaállítása, tehát a nyomdáknak és a papírnak a nép lelkét megmérgező kapitalisták kezébe való visszaadása megengedhetetlen kapituláció lenne a tőke előtt, a forradalom egyik legfontosabb vívmányának feladása lenne; más szóval ez vitathatatlanul ellenforradalmi jellegű intézkedés volna.

Ennélfogva a Központi Végrehajtó Bizottság kategorikusan elvet minden olyan javaslatot, amely a sajtó terén a régi helyzet visszaállítását célozza, és a leghatározottabban támogatja a Népbiztosok Tanácsának ebben a kérdésben elfoglalt álláspontját, szemben az olyan igényekkel és ultimátumokkal, amelyeket vagy kispolgári előítéletek, vagy pedig az ellenforradalmi burzsoázia érdekei diktálnak."

A határozati javaslat felolvasását a baloldali eszerek gúnyos kiáltásai és a lázadó bolsevikok méltatlankodása szakították félbe. Karelin felugrott: „Három héttel ezelőtt a bolsevikok a sajtószabadság leghevesebb védelmezői voltak ... Ennek a javaslatnak az érvelése élénken emlékeztet a régi fekete századok és a cári cenzorok álláspontjára — azok is a »néplélek megmérgezéséről« beszéltek."

Trockij hosszú beszédet mondott a határozati javaslat védelmében. Különbséget tett a polgárháború alatti sajtó és a győzelem utáni sajtó között. „A polgárháború idején csak az elnyomottaknak van joguk ahhoz, hogy erőszakhoz nyúljanak ..." Közbeszólások: „Most kik az elnyomottak? Kannibál!"

„Még ma sem arattunk teljes győzelmet az ellenfél felett, és a sajtó fegyver az ellenfél kezében. Ilyen körülmények közt egyes lapok elnémítása jogos önvédelem ..." Áttérve a győzelem utáni sajtó kérdésére, Trockij így folytatta:

„A szocialisták állásfoglalása a sajtószabadság kérdésében nem lehet más, mint a kereskedelem szabadsága kérdésében ... A demokrácia uralma, melyet most Oroszországban megvalósítunk, azt követeli, hogy megszüntessük a magántulajdon uralmát a sajtó terén éppen úgy, mint az iparban ... A szovjet foglaljon le minden nyomdát." Közbeszólások: „Foglaljátok le a »Pravda« nyomdáját!"

„A burzsoázia sajtómonopóliumát meg kell szüntetni. Külön-

ben hiába vennénk át a hatalmat! Az állampolgárok minden csoportja juthasson hozzá nyomdához és papírhoz... A nyomdák és a papírkészletek tulajdonjoga elsősorban a munkásoké és parasztoké, és csak azután a kisebbségben levő polgári pártoké... Az a tény, hogy a szovjetek átvették a hatalmat, gyökeresen meg fogja változtatni az alapvető létfeltételeket, és ez a változás a sajtóban szükségképpen meg fog mutatkozni... Ha a bankokat államosítjuk, tűrhetjük-e a bankok lapjait? A régi rendszernek el kell pusztulnia; ezt egyszer s mindenkorra tudomásul kell venni..." Taps és dühös kiabálás.

Karelin kijelentette, hogy a Központi Végrehajtó Bizottságnak nincs joga elsiklani e fontos kérdés felett úgy, hogy átadja azt egy különbizottságnak. Szenvedélyes hangon újra követelte a sajtószabadság biztosítását.

Ezután Lenin beszélt, nyugodtan, tárgyilagosan, összeráncolt homlokkal, lassan, minden szót mérlegelve. Minden mondata egy-egy kalapácsütés.

„Egy maroknyi kis csoport polgárháborút kezdett. Ez még nem ért véget... Hát hogy szüntessük be az olyan ellenség üldözésére életbe léptetett rendszabályokat, amely még nem szüntette be az ellenségeskedést?...

Mi régebben is kijelentettük, hogy betiltjuk a burzsoá lapokat, ha kezünkbe vesszük a hatalmat. Ha eltűrnők ezeknek a lapoknak a fennállását, az azt jelentené, hogy nem vagyunk többé szocialisták. Aki azt mondja: »engedjétek újra megjelenni a burzsoá lapokat«, az nem érti meg, hogy teljes gőzzel haladunk a szocializmus felé. De hiszen a cárpárti újságokat is betiltották, miután megdöntötték a cárizmust. Mi most a burzsoázia igáját ráztuk le... Mi nem nyújthatunk lehetőséget a burzsoáziának arra, hogy rágalmazzon bennünket. Tüstént egy bizottságot kell kijelölni abból a célból, hogy vizsgálja ki a burzsoá újságok függését a bankoktól. Milyen szabadság kell ezeknek az újságoknak? Nem az a szabadság-e, hogy egy csomó papírt vásárolhassanak és egy csomó firkászt bérelhessenek fel? Nekünk el kell állanunk ettől a szabadságtól, a tőkétől függő sajtó szabadságától. Ennek a kérdésnek elvi jelentősége

van. Ha a szociális forradalom felé haladunk, Kalegyin bombáit nem tetézhetjük a hazugság bombáival . . .*"

Ezután szavaztak. Larin és a baloldali eszerek javaslatát 31 : 22 arányban elvetették; Lenin javaslatát 34 szavazattal 24 ellenében elfogadták. A kisebbség mellett szavaztak a bolsevik Rjazanov és Lozovszkij is, akik kijelentették, hogy képtelenek megszavazni a sajtószabadság bármiféle korlátozását.

A szavazás után a baloldali eszerek kijelentették, hogy nem vállalják a további felelősséget, s ezért kilépnek a Forradalmi Katonai Tanácsból és minden végrehajtó szervből.

Kamenyev, Rikov, Miljutyin, Fjodorovics és Sljapnyikov kiváltak a Népbiztosok Tanácsából, mondván:

„Olyan szocialista kormány megalakítása mellett vagyunk, amelyben a szovjetek valamennyi pártja részt vesz. Azt tartjuk, hogy csakis egy ilyen kormány létrehozása biztosíthatja a munkásosztály és a forradalmi hadsereg hősi harcának eredményeit. Ezenkívül csak egy út van: egy tisztán bolsevik kormánynak politikai terror segítségével való megalakítása. A Népbiztosok Tanácsa erre az útra lépett. Nem tudjuk és nem is akarjuk követni. Amint látjuk, ez oda vezet, hogy számos proletárszervezetet kirekesztenek a politikai életből, hogy egy felelőtlen rendszer jön létre, s hogy tönkremegy a forradalom és az ország. Ilyen politikáért nem vállalhatjuk a felelősséget, és a Központi Végrehajtó Bizottság előtt lemondunk népbiztosi tisztünkről."

Mások is aláírták a nyilatkozatot, anélkül, hogy lemondtak volna tisztükről: Rjazanov és Gyerbisev — Sajtóhivatal; Arbuzov — Állami Nyomda; Jurenyev — Vörös Gárda; Fjodorov — Munkaügyi Népbiztosság, és Larin, a törvényelőkészítő bizottság titkára.

Ugyanakkor Kamenyev, Rikov, Miljutyin, Zinovjev és Nogin kiléptek a bolsevik párt Központi Bizottságából, s indokaikat nyilvánosságra hozták:

„. . . Feltétlenül szükség van ilyen (a szovjet összes pártjaiból alakított) kormányra, hogy elkerüljük az éhínséget, a forradalomnak a kalegyinisták általi szétzúzását, és hogy biztosítsuk az Alkotmá-

* *Lenin* Művei. 26. köt. Szikra 1952. 289—291. old.

nyozó Gyűlésnek a megfelelő időpontban való egybehívását, a szovjetkongresszus által elfogadott program végrehajtását . . .

Nem vállalhatjuk a felelősséget a Központi Bizottság végzetes politikájáért, amelyet a proletariátus meg a katonaság óriási többségének akarata ellenére folytat, mert a proletariátus és a katonaság szeretne mielőbb véget vetni a demokrácia különböző pártjai közötti vérontásnak . . . Lemondunk központi bizottsági tagságunkról, hogy nyíltan megmondhassuk véleményünket a munkás- és katonatömegeknek . . .

A győzelem pillanatában hagyjuk el a Központi Bizottságot; nem nézhetjük nyugodt lélekkel, hogy a Központi Bizottság vezetőinek politikája miatt a győzelem gyümölcsei nem érnek be és a proletariátus erőit szétmorzsolják . . ."

A munkástömegek és a helyőrség körében nagy volt a nyugtalanság; egyik küldöttséget a másik után menesztették a Szmolnijba, az új kormány megalakításáról tárgyaló konferenciára, ahol a bolsevikok soraiban bekövetkezett szakadás nagy örömet keltett.

De a leninisták válasza gyors volt és kemény. Sljapnyikov és Fjodorovics alávetették magukat a pártfegyelemnek, és visszatértek posztjukra. Kamenyev helyébe Szverdlovot választották meg a Központi Végrehajtó Bizottság elnökéül. Zinovjevet leváltották a Petrográdi Szovjet elnöki tisztéből. Ötödikén reggel a „Pravdá"-ban Lenin tollából megjelent egy igen éles proklamáció Oroszország népéhez, melyet sok százezer példányban nyomtak ki és az egész országban terjesztettek:

„. . . A Második Összoroszországi Szovjetkongresszuson a bolsevik párt kapott többséget. Ezért csak az a kormány szovjet kormány, amelyet ez a párt alakított meg. És mindenki tudja, hogy a bolsevik párt Központi Bizottsága néhány órával az új kormány megalakítása előtt és még mielőtt az új kormány tagjainak névsorát a Második Összoroszországi Szovjetkongresszus elé terjesztette volna, meghívta ülésére a baloldali eszerek csoportjának három igen tekintélyes tagját, Kamkov, Szpiro és Karelin elvtársakat, s *felajánlotta nekik* az új kormányban való részvételt. Mi végtelenül sajnáljuk, hogy a baloldali eszer elvtársak ezt visszautasították, mi ezt a visszautasítást megengedhetetlennek tartjuk forradalmárok és a dolgozók hívei részéről, mi bármikor készek vagyunk a baloldali eszereket bevonni

a kormányba, de kijelentjük, hogy mint a Második Összoroszországi Szovjetkongresszus többségi pártjának jogunk *és* a néppel szemben *kötelességünk* a kormányalakítás . . .

Elvtársak! Pártunk Központi Bizottságának és a Népbiztosok Tanácsának néhány tagja: Kamenyev, Zinovjev, Nogin, Rikov, Miljutyin és még néhányan mások, tegnap, november 17-én, kiléptek pártunk Központi Bizottságából és — a három utóbbi — a Népbiztosok Tanácsából . . . A kilépett elvtársak szökevények módjára jártak el, amikor nemcsak feladták a rájuk bízott tisztségeket, hanem pártunk Központi Bizottságának azt az egységes határozatát is megszegték, hogy várjanak a távozással legalább a petrográdi és a moszkvai pártszervezet döntéséig. Mi határozottan elítéljük ezt a dezertálást. Mély meggyőződésünk, hogy minden öntudatos munkás, katona és paraszt, aki pártunkhoz tartozik vagy vele együtt érez, ugyanolyan határozottan elítéli a szökevények eljárását . . .

Emlékezzetek rá elvtársak, hogy a szökevények közül ketten, Kamenyev és Zinovjev, már a petrográdi felkelés előtt is szökevények és sztrájktörők módjára viselkedtek, mert nemcsak hogy a Központi Bizottság 1917 október 23-i döntő ülésén a felkelés ellen szavaztak, hanem a Központi Bizottság döntésének meghozatala *után* is agitációt folytattak a pártmunkások között a felkelés ellen . . . De a tömegek hatalmas lendülete, a munkások, katonák és parasztok millióinak nagyszerű hősiessége Petrográdban, Moszkvában, a frontokon, a lövészárkokban és a falvakban, a szökevényeket olyan könnyedséggel félretolta, mint a robogó vonat a forgácsot.

Szégyelljék magukat a kishitűek, az ingadozók, a kételkedők, mindazok, akiket a burzsoázia meg tudott félemlíteni, vagy akikre hatott a burzsoázia közvetlen és közvetett szekértolóinak ordítozása. A petrográdi, a moszkvai és a többi munkások és katonák *tömegeiben nyoma sincs* az ingadozásnak. Pártunk egy emberként, egységesen és szilárdan áll a szovjethatalom őrhelyén, és védi minden dolgozó, elsősorban a munkások és szegényparasztok érdekeit! . . .

. . . Nem vetjük alá magunkat olyan intellektuel csoportocskák semmiféle ultimátumának, amelyek mögött nem állnak tömegek, amelyek mögött a *valóságban* csak kornyilovisták, szavinkovisták, tisztiiskolások stb. állanak"*.

---

* *Lenin* Művei. 26. köt. Szikra, 1952. 308—312. old.

Az ország válasza vésztjósló vihar volt. A lázadóknak nem volt módjuk arra, hogy „nyíltan megmondhassák véleményüket a munkás- és katonatömegeknek". A Központi Végrehajtó Bizottságot valósággal elárasztották az ország minden részéből érkező nyilatkozatok, melyek elítélték a dezertőrök eljárását. A Szmolnijba napokon át egymásnak adták a kilincset a felháborodott küldöttségek és bizottságok a frontról, a Volga vidékéről, a petrográdi gyárakból. „Miért léptek ki a kormányból? Vajon a burzsoázia fizette meg őket, hogy tönkretegyék a forradalmat? Azonnal térjenek vissza, és vessék alá magukat a Központi Bizottság határozatainak!"

Csak a petrográdi helyőrségben volt eleinte bizonytalanság. November 24-én nagy katonagyűlést tartottak, ahol az összes politikai pártok képviselői felszólaltak. Lenin politikáját a nagy többség támogatta, és a baloldali eszereknek azt mondták, hogy lépjenek be a kormányba...

A mensevikek átadták végső ultimátumukat, melyben követelték az összes miniszterek és tisztiiskolások szabadlábra helyezését, a korlátlan sajtószabadságot, a Vörös Gárda lefegyverzését, és a helyőrségnek a duma parancsnoksága alá helyezését. A Szmolnij erre azt válaszolta, hogy már az összes szocialista minisztereket és — néhány kivételtől eltekintve — az összes tisztiiskolásokat szabadlábra helyezték, az összes lapok megjelenhetnek a polgári sajtó kivételével, és a fegyveres erőkkel ezentúl is a szovjet fog rendelkezni. ... 19-én az új kormány alakítását tárgyaló konferencia végleg feloszlott, és az ellenzék lassanként átszivárgott Mogiljovba, ahol a vezérkar védnöksége alatt tovább játszottak kormányalakítást...

Közben a bolsevikoknak sikerült megrendíteniük a vasutasszövetség végrehajtó bizottságának hatalmát. A Petrográdi Szovjet felhívta a vasutasokat arra, hogy kényszerítsék lemondásra a végrehajtó bizottságot. A Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága 15-én — ugyanúgy, mint annak idején a parasztkongresszust — a vasutasszövetség végrehajtó bizottságának megkerülésével december 1-ére összehívott egy összoroszországi vasutaskongresszust; erre a vasutasszövetség végrehajtó bizottsága azonnal két héttel

későbbre tűzte ki a kongresszus napját. November 16-án a vasutasok központi bizottságának tagjai elfoglalták helyüket a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságában. December 2-án este az országos vasutaskongresszus megnyitó ülésén a Központi Végrehajtó Bizottság hivatalosan felajánlotta a közlekedésügyi népbiztosságot a vasutasok végrehajtó bizottságának, s ez ezt elfogadta...

A hatalom biztosítása után a bolsevikok a vezetés gyakorlati kérdéseire fordították figyelmüket. A legégetőbb kérdés a város, az ország, a hadsereg élelmezése volt. Matróz- és vörösgárdistacsoportok mindent átkutattak — az áruházakat, a raktárakat, még az uszályokat is, és a spekulánsoktól sok ezer pud élelmiszert elkoboztak. Vidékre megbízottakat küldtek, akik az agrárbizottságok segítségével lefoglalták a nagy gabonakereskedők magtárait. Ötezres csoportokból álló fegyveres tengerész-expedíciók repülőbizottságok kíséretében indultak délre és Szibériába, hogy a még fehérgárdisták kezében levő városokat megszállják, helyreállítsák a rendet, és élelmet szerezzenek. A Transzszibériai Vasúton két hétre beszüntették a személyforgalmat, mert tizenhárom szerelvényt, telerakva textil- és vasáruval, egy-egy kormánybiztos vezetésével elindítottak keletre, hogy az árukért cserébe gabonát és burgonyát kapjanak a szibériai parasztoktól...

Minthogy a Donyec-medence szénbányái Kalegyin kezében voltak, a fűtőanyag-helyzet súlyossá vált. A Szmolnij beszüntette a színházak, kirakatok és éttermek világítását, korlátozta a villamosforgalmat, és lefoglalta a kereskedők tűzifakészletét... S amikor a petrográdi gyárakat az a veszély fenyegette, hogy fűtőanyaghiány miatt le kell állniuk, a Balti Flotta matrózai 200 000 pud szenet adtak át a munkásoknak a hadihajók készleteiből...

November vége felé játszódtak le az ún. „borpogromok" (a borpincék kifosztása), melyek a Téli Palota borpincéjének feltörésével kezdődtek. Az utcákon napokon át részeg katonák dülöngéltek... Nyilvánvalóan ellenforradalmárok keze volt a dologban, akik átadtak az ezredeknek olyan tervrajzokat, amelyeken meg volt jelölve a szeszraktárak helye. A Szmolnij biztosai eleinte a meggyőzés eszközével próbáltak hatni a katonákra, de a zavar egyre

КЪ ВОПРОСУ О СОГЛАШЕНІИ.

Вниманію всѣхъ рабочихъ и всѣхъ солдатъ.

11-го Ноября въ клубѣ Преображенскаго полка состоялось чрезвычайное собраніе представителей всѣхъ частей Петроградскаго гарнизона.

Собраніе это было созвано по иниціативѣ Преображенскаго и Семеновскаго полковъ для обсужденія вопроса о томъ, какія соціалистическія партіи стоятъ за совѣтскую власть, какія противъ совѣтской власти, какія стоятъ за народъ, какія противъ него, и возможно ли соглашеніе.

На собраніе были приглашены представители Центральнаго Исполнительнаго Комитета Совѣтовъ, Городской думы, Авксентьевскаго крестьянскаго совѣта и всѣхъ политическихъ партій отъ большевиковъ до народныхъ соціалистовъ включительно.

Послѣ долгаго обсужденія, заслушавъ рѣчи всѣхъ партій и организацій, собраніе подавляющимъ большинствомъ голосовъ признало, что только большевики и лѣвые эс-ры стоятъ за народъ, а всѣ остальныя партіи только прикрываются лозунгомъ соглашенія для того, чтобы лишить народъ тѣхъ завоеваній, которыя были сдѣланы въ дни великой октябрьской рабочей и солдатской революціи.

Вотъ текстъ резолюціи, принятой на этомъ собраніи Петроградскаго гарнизона 61 голосомъ противъ 1 при 12 воздержавшихся:

„Гарнизонное собраніе, созванное по иниціативѣ Преображенскаго и Семеновскаго полковъ, выслушавъ представителей всѣхъ соціалистическихъ партій и общественныхъ организацій по вопросу о соглашеніи политическихъ партій, находитъ, что:

1) Представители Центральнаго Исполнительнаго Комитета Совѣтовъ (2-го созыва), представители партіи большевиковъ и лѣвыхъ эс-эровъ опредѣленно заявили, что они за власть совѣтовъ, за декреты о землѣ, мирѣ и контролѣ надъ производствомъ и что на этой платформѣ они допускаютъ соглашеніе съ соціалистическихъ партій.

2) Въ то же время представители другихъ партій (эс-эровъ и меньшевиковъ) или не дали отвѣта или прямо заявили, что они противъ совѣтской власти и противъ декретовъ о землѣ, мирѣ и контролѣ.

Въ виду чего собраніе постановляетъ:

1) Вынести рѣзкое порицаніе тѣмъ партіямъ, которыя, прикрываясь лозунгомъ соглашенія, на самомъ дѣлѣ хотятъ сорвать завоеванія, добытыя народомъ въ дни октябрьской революціи

2) Выразить полное довѣріе Центральному Исполнительному Комитету и Совѣту народныхъ Комиссаровъ и обѣщать имъ полную поддержку.

Въ тоже время собраніе находитъ необходимымъ, чтобы товарищи лѣвые эс-эры вступили въ составъ Народнаго Правительства.

Совѣщаніе представителей воинскихъ частей Петроградскаго гарнизона.

Falragasz, amely Petrográdban hírül adta a helyőrségi ezredek gyűlésének eredményét. A gyűlés tárgya az új kormány megalakításának kérdése volt

növekedett, úgyhogy a katonák és a vörösgárdisták között fegyveres összeütközésre került sor... Végül a Forradalmi Katonai Tanács gépfegyveres tengerész-századokat küldött ki, s ezek irgalmatlanul belelőttek a részeg tömegbe. Bizottságok sorra járták a borpincéket, és fejszékkel verték szét vagy dinamittal robbantották fel a borosüvegeket...

A kerületi szovjetekben éjjel-nappal fegyelmezett és jól fizetett vörösgárdisták tartották fenn a rendet, akik a régi milíciát helyettesítették. A városban a munkások és a katonák kis létszámú választott forradalmi törvényszékeket hoztak létre, melyek a kis bűntettekben ítélkeztek...

A nagy szállodákat, ahol a spekulánsok felütötték tanyájukat, vörösgárdisták zárták körül, s a tettenért spekulánsok börtönbe kerültek.

Az éber és gyanakvó városi munkásosztály kénytelen volt egy kiterjedt kémhálózatot kiépíteni. A burzsoá házak cselédsége mindenről tájékoztatta a Forradalmi Katonai Tanácsot, mely vasökéllel sújtott le a bűnösökre. Ily módon került napvilágra az a monarchista összeesküvés, melynek feje Puriskevics volt dumaképviselő, tagjai pedig nemesek és tisztek voltak, akik tiszti felkelést készítettek elő, és Petrográdba hívták Kalegyint... Ugyanígy jutott a bolsevikok tudomására a petrográdi kadetok összeesküvése, akik pénzt és katonákat küldtek Kalegyinnek...

Nyeratov, aki megrémült a szökése által keltett közfelháborodástól, visszatért, és átadta a titkos szerződéseket Trockijnak, aki megkezdte közlésüket a „Pravdá"-ban, hogy megbotránkoztassa a világot...

A sajtószabadságot korlátozó intézkedésekhez hozzájárult egy újabb dekrétum, amely az újsághirdetést a hivatalos kormánylap monopóliumává nyilvánította. Erre a többi lap válaszképpen beszüntette megjelenését, vagy fittyet hánytak a rendeletre, és ezért betiltották őket. Csaknem három hétig tartott, amíg beadták a derekukat.

Még folyt a minisztériumok sztrájkja, a régi hivatalnokok szabotálása, a gazdasági élet normális menetének megakasztása. A Szmolnij mellett csak a szervezetlen tömegek állottak, rájuk

ОБЯЗАТЕЛЬНОЕ ПОСТАНОВЛЕНІЕ.

1) Городъ Петроградъ объявленъ на осадномъ положеніи.

2) Всякія собранія, митинги, сборища и т. п. на улицахъ и площадяхъ воспрещается.

3) Попытки разгромовъ винныхъ погребовъ, складовъ, заводовъ, лавокъ, магазиновъ, частныхъ квартиръ и проч. и т. п. будутъ прекращаемы пулеметнымъ огнемъ безъ всякаго предупрежденія.

4) Домовымъ комитетамъ, швейцарамъ, дворникамъ и милиціи вмѣняется въ безусловную обязанность поддерживать самый строжайшій порядокъ въ домахъ, дворахъ и на улицахъ, причемъ ворота и подъѣзды домовъ должны запираться въ 9 час. вечера и открываться въ 7 час. утра. Послѣ 9 час. вечера выпускать только жильцовъ подъ контролемъ домовыхъ комитетовъ.

5) Виновные въ раздачѣ, продажѣ или пріобрѣтеніи всякихъ спиртныхъ напитковъ, а также въ нарушеніи пунктовъ 2-го и 4-го будутъ немедленно арестованы и подвергнуты самому тяжкому наказанію.

Петроградъ 6-го декабря, 3 часа ночи.

Комитетъ по борьбѣ съ погромами при Исполнительномъ Комитетѣ Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ.

Bolsevik parancs. A Petrográdi Szovjet mellett működő Pogromellenes Bizottság proklamációja

támaszkodott a Népbiztosok Tanácsa az ellenséggel szemben indított forradalmi tömegakciókban. Lenin egyszerű szavakkal megfogalmazott proklamációkban, amelyeket elterjesztettek az egész országban, megmagyarázta a forradalom lényegét, s arra ösztönözte a tömegeket, hogy vegyék kezükbe az irányítást, erőszakkal törjék le a vagyonos osztályok ellenállását, s vegyék át az állami intézményeket. Forradalmi rendet! Forradalmi fegyelmet! Pontos számadást és ellenőrzést! Ne legyen sztrájk! Ne henyéljünk!

November 20-án a Forradalmi Katonai Tanács a következő figyelmeztetést tette közzé:

„A vagyonos osztályok szembeszállnak a szovjetek hatalmával — a munkások, a katonák és a parasztok kormányával. Embereik a munka beszüntetésére uszítják az állami és városi tisztviselőket, sztrájkot hirdetnek a bankokban, meg akarják szüntetni a vasúti és postaforgalmat . . .

Figyelmeztetjük őket arra, hogy ne játsszanak a tűzzel. Az országot és a hadsereget az éhínség veszélye fenyegeti. Az éhínség elleni harcban szükség van minden szerv szabályos működésére. A munkás- és parasztkormány minden intézkedést megtesz az ország és a hadsereg szükségleteinek biztosítása érdekében. Aki szembehelyezkedik ezekkel az intézkedésekkel, népellenes bűnt követ el. Figyelmeztetjük a vagyonos osztályokat és csatlósaikat, hogy ha nem hagyják abba a szabotálást és a provokációt az élelmiszerszállítmányok feltartóztatásával, akkor ennek elsősorban ők isszák meg majd a levét. Meg fogjuk fosztani őket az élelmiszervásárlás jogától. Minden készletüket el fogjuk kobozni. A fő bűnösöket vagyonelkobzással sújtjuk.

Megtettük kötelességünket, amikor óvtuk azokat, akik a tűzzel játszanak.

Meggyőződésünk, hogy ha erélyes intézkedések válnának szükségessé, a munkások, katonák és parasztok minden erejükkel támogatni fognak bennünket."

November 22-én a házak falain megjelent egy „RENDKÍVÜLI KÖZLEMÉNY" című falragasz:

„A Népbiztosok Tanácsa ezt a sürgős táviratot kapta az Északi Front vezérkarától:

Ко всѣмъ рабочимъ ПЕТРОГРАДА!

Товарищи! Революція побѣждаетъ—революція побѣдила. Вся власть перешла къ нашимъ Совѣтамъ. Первыя недѣли самыя трудныя. Надо раздавить до конца сломленную уже реакцію, надо обезпечить полное торжество нашимъ стремленіямъ. Рабочій классъ долженъ, обязанъ проявить въ эти дни

величайшую выдержку и выносливость,

чтобы облегчить Новому Народному Правительству Совѣтовъ выполненіе всѣхъ задачъ. На этихъ же дняхъ будутъ изданы новые законы по рабочему вопросу и въ томъ числѣ однимъ изъ самыхъ первыхъ законъ о рабочемъ контролѣ надъ производствомъ и объ регулированіи промышленности.

Забастовки и выступленія рабочихъ массъ въ Петроградѣ теперь только вредятъ.

Мы просимъ васъ немедленно прекратить всѣ экономическія и политическія забастовки, всѣмъ стать на работу и производить ее въ полномъ порядкѣ. Работа на заводахъ и во всѣхъ предпріятіяхъ необходима новому правительству Совѣтовъ, потому что всякое разстройство работъ создаетъ для насъ новыя затрудненія которыхъ и безъ того довольно. Всѣ къ своему мѣсту.

Лучшее средство поддержать новое правительство Совѣтовъ въ эти дни—исполняя свое дѣло.

Да здравствуетъ твердая выдержка пролетаріата! Да здравствуетъ революція!

Петроградскій Совѣтъ Р. и С. Д.
Петроградскій Совѣтъ Профессіональныхъ Союзовъ.
Центральный Совѣтъ Фабрично-Заводскихъ Комитетовъ.

Типографія «[illegible]». Петроградъ. [illegible]

A Petrográdi Szovjetnek, a Szakszervezetek Petrográdi Tanácsának és az Üzemi Bizottságok Központi Tanácsának felhívása a petrográdi munkásokhoz. Felszólítja a munkásokat arra, hogy ne lépjenek sztrájkba, hanem dolgozzanak

»A további huzavona megengedhetetlen; ne engedjétek, hogy a hadsereg éhenhaljon. Az Északi Front hadseregei már több nap óta egy falat kenyeret sem kaptak, két-három nap múlva elfogy a kétszersült is, amelyet az eddig érintetlen készletekből osztanak ki nekik . . . A front minden részéről érkező küldöttek máris követelik a hadsereg egy részének a hátországba való visszavonását, mert attól tartanak, hogy ellenkező esetben néhány napon belül tömegesen fognak dezertálni a sokéves háborútól tönkretett, kiéhezett, beteg, rongyos, mezítlábas és a szörnyű nyomortól félőrült katonák.«

A Forradalmi Katonai Tanács ezt a petrográdi helyőrség és a petrográdi munkásság tudomására hozza. . . . A fronton a legsürgősebb és legerélyesebb intézkedésekre van szükség . . . Otthon viszont az állami tisztviselők, a bankhivatalnokok, a vasutasok, postások sztrájkolnak, és megakadályozzák a kormányt abban, hogy a frontot ellássa élelemmel . . . A késedelem minden órája ezer meg ezer katona életébe kerülhet. Az ellenforradalmi hivatalnokok a leggyalázatosabb bűnt követik el a fronton éhező és gyötrődő testvéreik ellen . . .

A Forradalmi Katonai Tanács utoljára figyelmezteti a bűnösöket — térjenek észre. Ha a továbbiakban a legcsekélyebb ellenállást tanúsítják, bűnük súlyosságának megfelelő szigorral fogunk rájuk lesújtani . . .”

A munkások és a katonák felháborodása országszerte nőttön nőtt. A fővárosban a kormány- és bankhivatalnokok százával adták ki a proklamációkat és felhívásokat, hogy tiltakozzanak és tisztára mossák magukat.

Például:

„AZ ÖSSZES POLGÁROK FIGYELMÉBE!
AZ ÁLLAMI BANK ZÁRVA VAN!
MIÉRT?

Mert a bolsevikoknak az Állami Bankkal szemben tanúsított erőszakos magatartása lehetetlenné tette számunkra a munkát. A népbiztosok első cselekedete az volt, hogy TÍZMILLIÓ RUBELT KÉRTEK tőlünk, november 27-én pedig HUSZONÖTMILLIÓT KÖVETELTEK, az összeg rendeltetésének megjelölése nélkül.

. . . Mi, hivatalnokok, nem vehetünk részt a nép vagyonának elherdálásában. Beszüntettük a munkát.

Polgárok! Az Állami Bank pénze a ti pénzetek, a nép pénze, a ti munkátok, a ti véres verítéketek gyümölcse. Polgárok! Mentsétek

meg a nép vagyonát a rablástól, minket pedig az erőszaktól, s azonnal felvesszük a munkát.

Az Állami Bank tisztviselői."

A Közellátási Minisztérium, a Pénzügyminisztérium, a Különleges Közellátási Bizottság hivatalnokai kijelentették, hogy a Forradalmi Katonai Tanács lehetetlenné tette számukra a munkát, s arra hívták fel a lakosságot, támogassák őket a Szmolnijjal szemben... De a munkások és a katonák nem hittek nekik; a nép szilárdan meg volt győződve róla, hogy a hivatalnokok szabotálnak, kiéheztetik a hadsereget, kiéheztetik a népet... Azok, akik hosszú órákig álltak sorba kenyérért a kemény fagyban, nem a kormány ellen zúgolódtak, mint Kerenszkij idejében, hanem a csinovnyikok, a szabotálók ellen; mert a kormány az *ő* kormányuk volt, az *ő* szovjetjük — és a minisztériumi tisztviselők ellene voltak...

Az ellenállás legfőbb góca a duma és harci szerve, a Honmentő Bizottság volt, amely tiltakozott a Népbiztosok Tanácsának minden rendelete ellen, s újra meg újra kijelentette, hogy nem ismeri el a szovjet kormányt, nyíltan együttműködött a Mogiljovban székelő új ellenforradalmi „kormányokkal"... November 17-én például a Honmentő Bizottság a következő felhívással fordult „az összes községi önkormányzatokhoz, zemsztvókhoz, a munkások, parasztok és katonák, valamint más állampolgárok összes demokratikus és forradalmi szervezeteihez":

„Ne ismerjétek el a bolsevik kormányt! Küzdjetek ellene!

Alakítsátok meg mindenütt a Honmentő Bizottság helyi szerveit, amelyek egyesítik az összes demokratikus erőket, hogy így segítsétek az Országos Honmentő Bizottságot a maga elé tűzött célok megvalósításában..."

Időközben az alkotmányozó gyűlési választásokon Petrográdban a bolsevikok óriási többséget kaptak, úgyhogy még az internacionalista mensevikek is új duma-választásokat követeltek, tekintve, hogy a duma már nem felelt meg a petrográdi lakosság politikai összetételének... Ugyanakkor munkásszervezetek, katonai egységek, sőt még a környékbeli parasztok is határozatokkal árasztották el a dumát, amelyekben „ellenforradalmi" és „kor-

nyilovista" jelzőkkel illették, és lemondását követelték. A duma utolsó napjait különösen viharossá tette, hogy a községi alkalmazottak tisztességes bért követeltek és sztrájkkal fenyegetőztek ...

23-án a Forradalmi Katonai Tanács rendeletileg feloszlatta a Honmentő Bizottságot, 29-én pedig a Népbiztosok Tanácsa elrendelte a Petrográdi Városi Duma feloszlatását és új választások kiírását:

„Tekintettel arra, hogy a szeptember 2-án megválasztott Petrográdi Központi Duma ... végleg eljátszotta azt a jogát, hogy képviselje Petrográd lakosságát, minthogy álláspontja és célkitűzései a lakosságéival teljesen ellentétesek ... és tekintettel arra, hogy a duma-képviselők többsége, jóllehet összes politikai híveiket elvesztették, továbbra is felhasználja előjogait arra, hogy ellenforradalmár módon szembehelyezkedjék a munkások, katonák és parasztok akaratával, hogy szabotálja és meghiúsítsa a kormány rendes működését — a Népbiztosok Tanácsa kötelességének tartja felhívni a főváros lakosságát arra, hogy mondjon ítéletet a községi önkormányzat szervének politikája felett.

Ebből a célból a Népbiztosok Tanácsa a következő határozatot hozta:

1) Feloszlatja a Városi Dumát; a feloszlatás 1917 november 30-án lép hatályba.

2) A jelenlegi duma által választott vagy kinevezett hivatalnokok helyükön maradnak és elvégzik munkájukat addig, amíg állásukat be nem töltik az új duma képviselőivel.

3) Az összes községi alkalmazottak kötelesek tovább végezni munkájukat; azok, akik önkényesen elhagyják helyüket, elbocsátottnak tekintendők.

4) A Petrográdi Városi Duma újjáválasztását 1917 december 9-re tűzzük ki ...

5) A Petrográdi Városi Duma 1917 december 11-én du. 2 órakor ül össze.

6) Azokat, akik nem vetik alá magukat a jelen rendeletnek, valamint azokat, akik szándékosan kárt okoznak a község vagyonában, azonnal le kell tartóztatni és a Forradalmi Törvényszék elé kell állítani ..."

A duma kihívóan válaszolt. Határozatilag kimondta, hogy

„a képviselők utolsó csepp vérükig megvédik jogaikat", és kétségbeesetten kérte a lakosságot, hogy védje meg „tulajdon választott városi kormányzatát". De a lakosság közönyös vagy ellenséges magatartást tanúsított velük szemben. 31-én letartóztatták Schreider polgármestert több képviselővel együtt, kihallgatták, majd szabadon engedték. A duma aznap és másnap tovább ülésezett, bár vörösgárdisták és tengerészek többször udvariasan felszólították őket, hogy oszoljanak szét. December 2-án egy tiszt és néhány matróz jelent meg a Miklós-teremben az egyik képviselő beszéde közben, és távozásra szólította fel a jelenlevőket, mondván, hogy ellenkező esetben erőszakot alkalmaznak. A duma-képviselők hevesen tiltakoztak, de végül is „engedtek az erőszaknak", és elhagyták a termet.

A tíz nappal később megválasztott új duma, amelynek választásán a „mérsékelt" szocialisták tartózkodtak a szavazástól, csaknem kizárólag bolsevikokból állott . . .

Maradt még az ellenzéknek több veszélyes góca, például az ukrán és a finn „köztársaság", amelyek élesen szovjetellenes magatartást tanúsítottak. A helsingforsi és a kievi kormány megbízható csapatokat szervezett, hogy a bolsevizmust leverjék, az orosz csapatokat lefegyverezzék és kiűzzék. Az Ukrán Rada egész Dél-Oroszországot hatalmába kerítette, és Kalegyinnek erősítést és hadianyagot küldött. Finnország és Ukrajna titkos tárgyalásokat kezdett a németekkel, erre az antant azonnal elismerte a két köztársaságot és óriási kölcsönöket folyósított, s segítette az uralkodó osztályokat a Szovjet-Oroszország elleni ellenforradalmi központok létesítésében. Amikor aztán ezekben az országokban a bolsevikok győztek, a burzsoázia a németeket hívta segítségül, hogy újra hatalomra segítsék . . .

De a fő veszély, mely a szovjet kormányt fenyegette, belső, mégpedig kettős veszély volt. Az egyik — a Kalegyin-mozgalom, a másik a mogiljovi főhadiszállás, melynek Duhonyin tábornok állt az élén.

A mindenütt jelenlevő Muravjovot kinevezték a kozákok ellen vonuló seregek parancsnokává, és gyári munkásokból vörös hadsereget toboroztak. Sok száz propagandistát küldtek a Don-vidékre.

A Népbiztosok Tanácsa proklamációban fordult a kozákokhoz, amelyben megmagyarázta, mi a szovjet kormány, s hogy az uralkodó osztályok, a hivatalnokok, a földesurak, a bankárok és szövetségeseik, a kozák vezérek, földbirtokosok és tábornokok, hogyan akarják szétzúzni a forradalmat és menteni vagyonukat.

November 27-én egy kozák bizottság jelent meg a Szmolnijban; Leninnel és Trockijjal akartak beszélni. Megkérdezték, igaz-e, hogy a szovjet kormány nem szándékozik szétosztani a kozák birtokokat az orosz parasztok között? „Igaz" — felelte Trockij. A kozákok egy ideig tanácskoztak. „Jól van" — mondták aztán. „És szándékában van-e a szovjet kormánynak a mi kozák nagybirtokosaink földjét elkobozni és a dolgozó kozákok közt felosztani?" Erre Lenin felelt: „Ezt már *maguknak* kell megcsinálniuk. Mi a dolgozó kozákok minden akcióját támogatni fogjuk ... A legjobb, ha azzal kezdik, hogy kozák szovjeteket hoznak létre. Képviseletet kapnak a Központi Végrehajtó Bizottságban, és akkor a kormány a *maguk* kormánya is lesz ..."

A kozákok hazamentek. Két hét múlva Kalegyin tábornokot kereste fel csapatainak egy küldöttsége. „Hajlandó-e — kérdezték — a kozák nagybirtokosok földjét a dolgozó kozákok közt felosztani?"

„Nem — felelte Kalegyin —, inkább meghalok." Egy hónap múlva — amikor seregei szeme láttára bomlottak fel — Kalegyin golyót röpített a fejébe. És nem volt többé kozák mozgalom ...

Eközben Mogiljovban egybegyűltek a régi Központi Végrehajtó Bizottság tagjai, a „mérsékelt" szocialista vezetők — Avkszentyevtől Csernovig —, a régi hadseregbizottságok aktív vezetői, és a reakciós tisztek. A vezérkar konokul vonakodott elismerni a Népbiztosok Tanácsát. A rohamzászlóaljakra, a Szent Györgylovagokra, és a front-kozákokra támaszkodva szoros titkos összeköttetésben álltak az antant-hatalmak katonai attaséival, a Kalegyin-mozgalommal és az Ukrán Radával ...

Az antant-kormányok a november 8-iki békedekrétumra, amelyben a szovjetkongresszus általános fegyverszünetet javasolt, nem válaszoltak.

Отъ Комиссіи по Народному Образованію при Центральной Городской Думѣ.

Товарищи рабочіе и работницы!

За нѣсколько дней до праздника была объявлена забастовка учащими городскихъ училищъ. Учащія оказались на сторонѣ буржуазіи противъ рабочаго и крестьянскаго Правительства.

Товарищи, организуйте родительскіе комитеты и выносите резолюціи противъ забастовки учащихъ. Обращайтесь въ районные Совѣты Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ, профессіональные союзы, фабрично-заводскіе и партійные комитеты съ предложеніемъ устраивать митинги протеста. Устраивайте собственными силами елки и развлеченія для дѣтей, требуйте возобновленія занятій послѣ праздника въ срокъ, который укажетъ Центральная Дума.

Товарищи, укрѣпляйте свои позиціи въ дѣлѣ народнаго образованія, настаивайте на контролѣ пролетарскихъ организацій надъ школой.

Комиссія по Народному Образованію
при Центральной Городской Думѣ.

A Városi Duma mellett működő Köznevelési Bizottság proklamációja a karácsonyi szünet előtt megkezdődött pedagógus-sztrájkra vonatkozólag. Az újjáválasztott duma csaknem kizárólag bolsevikokból állt

November 20-án Trockij a következő jegyzéket nyújtotta át az antant-követségeknek:

„Tisztelettel értesítem Követ Urat, hogy az Összoroszországi Szovjetkongresszus ... november 8-án megalakította az Orosz Köztársaság új kormányát, a Népbiztosok Tanácsának formájában. A kormány elnöke Vlagyimir Iljics Lenin. A külügyek vezetésével mint külügyi népbiztost, engem bíztak meg ...

Amikor bátorkodom figyelmét felhívni az Összoroszországi Kongresszus által jóváhagyott fegyverszüneti javaslatra, valamint az annexiók és jóvátétel nélküli demokratikus, a népek önrendelkezési jogán alapuló békére vonatkozó javaslatra, azzal a kéréssel fordulok Önhöz, hogy ezt az okmányt tekintse az általános, azonnali fegyverszünetre vonatkozó hivatalos javaslatnak, és kezdeményezésnek az azonnali béketárgyalásokra. Az Orosz Köztársaság hivatalos kormánya ezt a javaslatot egyidejűleg valamennyi hadviselő népnek és kormánynak megküldi.

Kérem, fogadja Követ Úr a szovjet kormány őszinte nagyrabecsülésének kifejezését népe iránt, mely bizonyára éppenúgy óhajtja a békét, mint a szörnyű mészárlásban kimerült többi nép ...”

A Népbiztosok Tanácsa ugyanezen az éjjelen ezt a táviratot küldte Duhonyin tábornoknak:

„... A Népbiztosok Tanácsa szükségesnek tartja, hogy haladéktalanul hivatalos fegyverszüneti javaslatot tegyen mind az ellenségnek, mind pedig a szövetségeseknek. A külügyi népbiztos ilyen értelmű nyilatkozatot küldött a szövetségesek petrográdi képviselőinek.

A Népbiztosok Tanácsa megparancsolja Önnek, Parancsnok Polgártárs, hogy az ellenséges katonai hatóságoknak tegyen javaslatot az ellenségeskedés azonnali megszüntetésére és a béketárgyalások megkezdésére. Amikor a Népbiztosok Tanácsa Önt az előzetes tárgyalások vezetésével megbízza, megparancsolja, hogy

1) a Népbiztosok Tanácsát táviratilag tájékoztassa az ellenséges seregek képviselőivel folytatott tárgyalás minden fázisáról;

2) a fegyverszüneti megállapodást ne írja alá addig, amíg a Népbiztosok Tanácsa azt jóvá nem hagyja.”

Az antant-követek megvető hallgatással fogadták Trockij jegyzékét; a lapokban anonim interjúkban gúnyolódtak rajta, és igyekeztek nevetségessé tenni. A Duhonyinnak adott parancsot nyíltan árulásnak minősítették . . .

Duhonyin pedig hallgatott. November 22-én éjjel telefonon megkérdezték tőle, hajlandó-e a kapott parancsot végrehajtani. Duhonyin erre azt felelte, „csak olyan kormánynak engedelmeskedhet, amelyet a hadsereg és az egész ország támogat".

Távirati úton nyomban felmentették tisztségétől, s helyette Krilenkót nevezték ki legfelsőbb parancsnoknak. Lenin most is a tömeghez való apellálás taktikáját követte, és szikratáviratot intézett minden ezred-, hadosztály- és hadtestbizottsághoz, az összes katonákhoz és tengerészekhez, melyben ismertette velük Duhonyin visszautasító válaszát, és felszólította a katonákat, hogy „a fronton az ezredek válasszanak küldötteket, akik a maguk frontszakaszán tárgyalást kezdenek az ellenséggel . . ."

23-án az antant-hatalmak katonai attaséi, a kormányuktól kapott utasítás értelmében, jegyzéket nyújtottak át Duhonyinnak, amelyben ünnepélyesen felszólítják arra, hogy ne szegje meg „az antant-hatalmak közt létrejött szerződések feltételeit". A jegyzék hangsúlyozza, hogy „egy Németországgal kötött különbéke Oroszországra nézve beláthatatlanul súlyos következményekkel járna". Duhonyin ezt azonnal közölte a katonai bizottságokkal . . .

Másnap reggel Trockij ismét proklamációval fordult a csapatokhoz, amelyben az antant jegyzékéről kijelentette, hogy az jogtalan beavatkozás az orosz belügyekbe, és vakmerő kísérlet arra, hogy az „orosz hadsereget és az orosz népet fenyegetésekkel kényszerítsék a háború folytatására és a cár által kötött szerződések tiszteletben tartására".

A Szmolnij sorra adta ki a proklamációkat, melyekben leleplezte Duhonyint és a környezetében levő ellenforradalmi tiszteket, leleplezte a Mogiljovban összegyűlt reakciós politikusokat, s e proklamációk nyomán a sok ezer kilométer hosszú arcvonalon nőttön nőtt a felháborodás az elkeseredett és gyanakvó katonák millióiban. Ugyanakkor Krilenko három különítménnyel, amely lelkes, elszánt matrózokból állt, a vezérkar ellen vonult. A katonák

mindenütt lelkesen fogadták, útja diadalmenet volt. Amikor a Központi Hadseregbizottság nyilatkozatot adott ki Duhonyin mellett, azonnal tízezer ember indult Mogiljov ellen . . .

December 2-án a mogiljovi helyőrség felkelt és megszállta a várost. Duhonyint és a hadseregbizottságot letartóztatták, és a győztes helyőrség vörös zászlókkal vonult az új legfelsőbb parancsnok elé. Krilenko másnap reggel vonult be Mogiljovba. Duhonyin egy vasúti kocsiba volt bezárva, s a kocsit körülvette a feldühödött tömeg. Krilenko beszédet mondott, melyben kérte a katonákat, hogy ne bántsák Duhonyint, aki felett a petrográdi Forradalmi Törvényszék fog ítélkezni. Amikor beszédét befejezte, Duhonyin megjelent az ablakban, mintha szintén beszélni akart volna. Mihelyt meglátták, megrohanták a kocsit, kivonszolták az öreg tábornokot és a perronon agyonverték . . .

Így végződött a vezérkar lázadása . . .

A szovjet kormányt az ellenforradalom utolsó oroszországi erődjének összeomlása igen nagy mértékben megerősítette. Hozzáfoghatott az államszervezés munkájához. Most már a régi hivatalnokok és más pártok tagjai közül sokan léptek állami szolgálatba. De azokat, akik sok pénzt akartak keresni, visszariasztotta az állami hivatalnokok fizetésére vonatkozó rendelet, amely a legmagasabb fizetést — a népbiztosokét — havi 500 rubelben állapította meg . . . Az állami hivatalnokok sztrájkja, amelyet az Egyesületek Egyesülete szervezett, összeomlott, amikor a pénzügyi és kereskedelmi körök támogatása megszűnt. A banktisztviselők visszatértek munkahelyükre . . .

A bankok államosításával, a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács megalakulásával, a földről szóló dekrétum gyakorlati megvalósításával, a hadsereg demokratikus átszervezésével és a kormányzás, valamint az élet minden területén bekövetkezett gyökeres változásokkal — mindazzal, amit csakis a munkás-, katona- és paraszttömegek egységes akarata tett lehetővé —, lassan, sok zökkenővel és nehézséggel, megkezdődött a proletár Oroszország kialakulása.

Nem a vagyonos osztályokkal vagy a többi politikai párt vezetőivel kötött kompromisszum, nem a régi államgépezet megbékítése

útján hódították meg a bolsevikok a hatalmat, s nem is egy maroknyi klikk erőszaka révén. Ha a tömegek Oroszország-szerte nem lettek volna készek a felkelésre, az elbukott volna. A bolsevik siker egyetlen titka az, hogy a nép legszélesebb rétegeinek vágyait váltották valóra, amikor arra szólították fel őket, hogy romboljanak le mindent, ami régi, és azután a füstölgő romok között együtt kezdjék meg az új rend építését...

A PARASZTKONGRESSZUS

November 18-án megindult a havazás. Reggel arra ébredtünk, hogy az ablakpárkányok fehéren csillogtak és a hópihék olyan sűrűn hullottak, hogy tíz lépésnyire sem lehetett látni. A sár eltűnt. A komor város egycsapásra fehér lett és ragyogott. A konflisokat szánok váltották fel, amelyek villámgyorsan siklottak végig az utcákon. A kocsisok szakálláról jégcsapok lógtak... És noha forradalom volt és egész Oroszország fejest ugrott az ismeretlen és bizonytalan jövőbe, a város ujjongó örömmel fogadta a havat. Mindenki mosolygott, az emberek kisiettek az utcára, s nevetve nyújtották ki kezüket a puha hópihék felé. A hó eltakarta a szürkeséget; csak az aranyozott tornyok és színes kupolák barbár pompája csillogott a fehér hóban.

Délfelé kisütött a nap is, sápadt, halovány fénnyel. Az esős hónapok okozta meghűlések és reumák meggyógyultak. A város élete vidámabb lett, még a forradalom üteme is meggyorsult...

Egy este a Szmolnij kapujával szemben levő utcában egy „traktyir"-ban — harmadrangú vendéglőben — ültem. „Tamás bátya kunyhója" volt a neve ennek a hangos kis helyiségnek, amelyet sok vörösgárdista látogatott. Most is zsúfolásig megtöltötték, nemigen akadt hely az asztaloknál, amelyeken piszkos abroszok és nagy porcelán teáskannák voltak. A dohányfüsttől alig lehetett látni. Az ideges pincérek ide-oda szaladgáltak, „Szicsasz!" („Azonnal!") — kiáltották.

Egy sarokban férfi ült századosi egyenruhában. Szólni akart a tömeghez, de minduntalan félbeszakították.

„Gyilkosok vagytok!" — kiáltotta. „Legyilkoljátok az utcán orosz testvéreiteket!"

„Mikor tettünk ilyesmit?" — kérdezte egy munkás.

„Az elmúlt vasárnap is, amikor a tisztiiskolások . . ."

„És azok nem lőttek ránk?" Valaki bekötözött karjára mutatott: „Ezt talán nem azoknak a gazembereknek köszönhetem?"

A százados ordított: „Miért nem maradtatok semlegesek? Semlegeseknek kellett volna maradnotok! Hogy mertétek megdönteni a törvényes kormányt? Ki az a Lenin? Egy német . . ."

„Hát te ki vagy? Ellenforradalmár! Provokátor!"

Amikor a tömeg elcsendesedett, a százados felállt. „Rendben van!" — mondta. „Ti az orosz népnek nevezitek magatokat. De *nem ti* vagytok az orosz nép. Az orosz nép a parasztság. Várjatok, majd a parasztok . . ."

„Várunk is, várjuk a parasztokat. Mi tudjuk, mit mondanak majd a parasztok . . . Azok éppen olyan dolgozók, mint mi!"

Végső fokon csakugyan minden a parasztoktól függött. A parasztok ugyan politikai szempontból elmaradottak voltak, de mégis megvoltak a maguk nézetei, és az orosz nép 80 %-át alkották. A bolsevikoknak viszonylag kevés hívük volt a parasztság körében; az ipari munkásság tartós diktatúrája a parasztok nélkül pedig nem volt elképzelhető . . . A parasztpárt régtől fogva az eszer párt volt. Azok közül a pártok közül, amelyek most támogatták a szovjet kormányt, logikusan a baloldali eszerek kezében lett volna a parasztság vezetése, és a baloldali eszereknek, akik ki voltak szolgáltatva a szervezett városi proletariátusnak, igen nagy szükségük volt a parasztok támogatására . . .

Időközben a Szmolnij nem hanyagolta el a parasztokat. A földről szóló dekrétum kiadása után az új Központi Végrehajtó Bizottság egyik első intézkedése az volt, hogy a Parasztküldöttek Szovjetje Végrehajtó Bizottságának megkerülésével egybehívta a parasztkongresszust. Néhány nappal később megjelent egy részletes szabályzat a járási agrárbizottságok részére, s ezt követte Leninnek a parasztok számára írt brosúrája, november 16-án pedig

Lenin és Miljutyin utasításokat adtak ki a sok ezer vidéki megbízott részére, akiket a szovjet kormány küldött el falura.

„1. A megbízott megérkezésekor azonnal hívja össze a munkás-, katona- és parasztküldöttek helyi szovjetjeinek végrehajtó bizottságát, azokkal ismertesse az agrártörvényeket és azután kérje a szovjetek teljes ülésének egybehívását . . .

2. Tanulmányozza kerülete agrárproblémáit, mégpedig a következő szempontok figyelembevételével:

a) Megtörtént-e már a nagybirtokok átvétele, és mely járásokban?

b) Ki kezeli az elkobzott földeket? a régi birtokos vagy az agrárbizottságok?

c) Mi történt a mezőgazdasági felszereléssel és a jószággal?

3. Növekedett-e a parasztok által megművelt földterület?

4. A most művelés alatt levő föld területe mennyivel tér el a kormány által megállapított átlagos minimumtól?

5. A megbízott magyarázza meg a földhöz juttatott parasztoknak, hogy mielőbb növelniük kell a megművelt föld területét, és mielőbb küldjenek gabonát a városi lakosságnak, mert csak így kerülhető el az éhínség.

6. Milyen intézkedéseket vettek tervbe vagy hajtottak végre annak érdekében, hogy a föld a földbirtokosok kezéből átmenjen az agrárbizottságok, illetőleg a szovjetek által megjelölt más szervek kezébe?

7. Kívánatos, hogy a jól berendezett és jól szervezett birtokokat a birtokok alkalmazottainak szovjetje kezelje, agrárszakemberek irányításával."

A falvakban nagy erjedési folyamat indult meg, nemcsak a földről szóló dekrétum felvillanyozó hatására, hanem azért is, mert a frontról a forradalmi beállítottságú paraszt-katonák ezrei tértek haza, akik nagy örömmel üdvözölték a parasztkongresszus egybehívását.

Akár a Második Szovjetkongresszus egybehívásakor a szovjetek régi Központi Végrehajtó Bizottsága, most a Parasztküldöttek Szovjetjeinek Végrehajtó Bizottsága próbálta meghiúsítani a Szmolnij által egybehívott parasztkongresszus megnyitását. És ahogy a régi Központi Végrehajtó Bizottság, amikor ellenállása

céltalannak bizonyult, ők is táviratokkal árasztották el az országot, hogy konzervatív küldötteket válasszanak meg. Azonkívül azt hazudták a parasztoknak, hogy a kongresszust Mogiljovban tartják, és néhány küldött csakugyan odautazott. De november 23-án mintegy 400 küldött gyűlt össze Petrográdban, és a pártok frakcióinak értekezletei megkezdődtek . . .

A kongresszus első ülését a duma Sándor-termében tartották, s már az első szavazás megmutatta, hogy a küldötteknek több mint fele a baloldali eszerekhez tartozik; a bolsevikok csupán a szavazatok ötödrészét kapták, a konzervatív eszerek egy negyedét, a többieket pedig csupán az kapcsolta össze, hogy ellenzékben voltak az Avkszentyev, Csajkovszkij és Pesehonov vezette régi Központi Végrehajtó Bizottsággal szemben . . .

A hatalmas terem zsúfolásig megtelt, és rettenetes hangzavar uralkodott; a küldötteket a konok, ádáz elkeseredettség gyűlölködő csoportokra osztotta. A jobboldalon néhány tiszt ült, meg patriarkális, idősebb, szakállas, jómódú parasztok. A középen néhány paraszt, altisztek és elvétve katonák, a baloldalon csaknem csupa közkatona — a fiatalabb generáció, amely részt vett a háborúban . . . A karzat tömve volt munkásokkal, akik Oroszországban még emlékeznek paraszti származásukra . . .

A szovjetek régi Központi Végrehajtó Bizottságával ellentétben, a Parasztszovjetek Végrehajtó Bizottsága az ülés megnyitásakor kijelentette, hogy nem ismeri el a kongresszust hivatalos kongresszusnak, mert az december 13-ra van kitűzve. A szónok tapsok és dühös közbeszólások viharában kijelentette, hogy ez csak „rendkívüli konferencia" . . . De a „rendkívüli konferencia" hamarosan megmutatta, hogyan vélekedik a Végrehajtó Bizottságról, amikor a kongresszus elnökének Maria Szpiridonovát, a baloldali eszerek vezetőjét választotta meg.

Az első napokban heves vita folyt arról, hogy a járási szovjetek képviselői is részt vehetnek-e a kongresszuson a kerületi szovjetek küldöttei mellett, és — akárcsak a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek kongresszusán — a túlnyomó többség a legszélesebb körű képviselet mellett foglalt állást. Erre a régi Végrehajtó Bizottság elhagyta a termet . . .

Szinte az első percben nyilvánvaló volt, hogy a küldöttek nagy része ellenséges magatartást tanúsít a népbiztosok kormányával szemben. Zinovjevet, aki a bolsevikok nevében akart felszólalni, nem is engedték szóhoz jutni, és amikor nagy derültség közepette leszállt a szószékről, ilyen megjegyzések hangzottak el: „Ilyen egy népbiztos, aki bent van a pácban!"

„Mi baloldali eszerek — harsogta Nazarjov, egy kerületi küldött —, nem vagyunk hajlandók elismerni ezt az ún. munkás- és parasztkormányt, amíg a parasztok nincsenek benne képviselve. Jelenleg a kormány csak a munkások diktatúrája ... Követeljük olyan új kormány megalakítását, amely az egész demokráciát képviseli!"

A reakciós küldöttek ügyesen szították ezt az ellenséges hangulatot. Azt állították, a bolsevikok tiltakozására fittyet hányva, hogy a Népbiztosok Tanácsának eltökélt szándéka, hogy vagy kezébe ragadja a kongresszus vezetését, vagy fegyverrel szétkergeti. A parasztok között erre a bejelentésre szinte orkánszerűen tört ki a düh és felháborodás ...

Harmadnap hirtelen megjelent az emelvényen Lenin. Tíz percig őrjöngött a terem. „Le vele!" — ordították. „Nem hallgatjuk meg a népbiztosaitokat! Nem ismerjük el a kormányotokat!"

Lenin nyugodtan állt, kezével az asztal szélébe kapaszkodva, s kis szemével figyelmesen nézegette a zúgó tömeget. Végül, a jobboldal kivételével, a terem némileg lecsendesedett.

„Nem mint a Népbiztosok Tanácsának a tagja jöttem ide, hanem mint a bolsevik párt hivatalos kongresszusi küldötte." És felemelte megbízólevelét, hogy mindenki láthassa. Majd ugyanolyan nyugodt hangon folytatta:

„Senki sem tagadhatja azonban, hogy Oroszország jelenlegi kormányát a bolsevikok alakították meg — itt egy kis szünetet kellett tartania —, s ilyenformán teljesen mindegy ..." Itt a jobboldal fülsiketítő kiáltozásba kezdett, de a „centrum" és a baloldal hallani akarták Lenint, és csendet követeltek.

Lenin érvelése egyszerű volt. „Mondjátok meg őszintén ti, parasztok, kiknek adtuk át a földesurak földjét? És most ti meg akarjátok gátolni, hogy a munkások kezükbe vegyék az ipar ellen-

őrzését? Itt osztályharc folyik. A földesurak természetszerűleg szembeszállnak a parasztokkal, a gyárosok pedig a munkásokkal. Azt akarjátok, hogy a proletariátus két táborra szakadjon? Kiknek az oldalán lesztek?

Mi, bolsevikok, a proletariátus pártja vagyunk, a paraszt proletariátusé éppúgy, mint az ipari proletariátusé. Mi, bolsevikok, a szovjetek védelmezői vagyunk, a parasztszovjeteké éppúgy, mint a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeié. Ez a kormány szovjet kormány. Mi nemcsak a parasztszovjetet hívtuk meg a kormányba, hanem a baloldali eszereket is felszólítottuk, hogy lépjenek be a Népbiztosok Tanácsába . . .

A szovjetek a lehető legtökéletesebb képviselői a népnek — a gyárak meg a bányák dolgozóinak és a mezőgazdasági dolgozóknak. Aki a szovjetek ellen tör, az antidemokratikus és ellenforradalmi cselekedetet hajt végre. És itt figyelmeztetem önöket, *jobboldali* eszer elvtársak — és önöket is, kadet uraim —, ha az Alkotmányozó Gyűlés megkísérli a szovjetek szétzúzását, akkor ezt meg fogjuk tudni akadályozni!"

November 25-én délután megérkezett Mogiljovból — a Parasztszovjetek Végrehajtó Bizottsága sürgető hívására — Csernov. Ezt az embert, akit csak két hónappal ezelőtt is szélsőséges forradalmárnak tartottak, és aki a parasztok körében igen népszerű volt, most azért hívták, hogy a kongresszus veszélyes balratolódását ellensúlyozza. Csernovot megérkezésekor letartóztatták és elvitték a Szmolnijba, ahol rövid beszélgetés után szabadon engedték.

Első dolga az volt, hogy keserű szemrehányásokkal illette a VB-t, amiért visszavonult a kongresszusról. A VB hajlandó volt a visszatérésre. Amikor Csernov belépett a terembe, a többség nagy tapssal üdvözölte, a bolsevikok pedig gúnyos kiáltásokkal fogadták.

„Elvtársak! Nem voltam Petrográdban. A 12. hadsereg konferenciáján vettem részt, ahol azt a kérdést tárgyaltuk meg, hogy egybe kell hívni a nyugati arcvonal seregei parasztküldötteinek konferenciáját és az itteni felkelésről elég kevéssé vagyok tájékoztatva . . ."

Zinovjev felugrott: „Igen — kiáltotta —, ön távol volt — néhány percig!" Szörnyű vihar. Dühös kiáltások: „Le a bolsevikokkal!"

„Az a vád — folytatta Csernov —, hogy én támogattam azt a tervet, hogy a csapatok Petrográd ellen vonuljanak, légből kapott hazugság. Kitől származik ez a vád? Jelöljék meg a forrást!"

Zinovjev: „Az »Izvesztyija« meg a »Gyelo Naroda« — az ön tulajdon lapja a forrás!"

Csernov széles arca, melyet hullámos haj és szürkés szakáll keretezett, pulykavörös lett a dühtől, de uralkodott magán, és folytatta beszédét. „Ismétlem, úgyszólván semmit sem tudok az itt történtekről, és sereget sem hoztam ide, ennek a seregnek a kivételével (a parasztküldöttek felé mutatott), amelynek jelenlétéért a legnagyobb mértékben felelős vagyok!" Derültség, helyeslés.

„Megérkezésemkor elmentem a Szmolnijba. Ott senki sem emelt ellenem ilyen vádat... Rövid beszélgetés után távoztam, s a dolog el volt intézve. Álljanak elő a vádlók, és bizonyítsák vádjaikat!"

Erre nagy vihar tört ki a teremben. A bolsevikok és a baloldali eszerek felugráltak, és öklüket rázva kiabáltak, a többiek meg igyekeztek őket túlkiabálni.

„Ez szégyen, gyalázat, nem pedig ülés!" — kiáltotta Csernov, és elhagyta a termet. Az ülést — a lármára és zűrzavarra való tekintettel — elnapolták...

Közben a VB jogi helyzete foglalkoztatta az embereket. A VB azzal, hogy a gyűlést „Rendkívüli Konferenciának" nyilvánította, meg akarta gátolni a VB újjáválasztását. De ez kétélű fegyvernek bizonyult; a baloldali eszereknek az volt a véleménye, hogy ha a kongresszusnak nincs befolyása a VB-re, akkor a VB-nek sincs beleszólása a kongresszus menetébe. November 25-én elfogadtak egy határozatot, s ez a VB jogkörét a „Rendkívüli Konferenciára" ruházza, amelyen csak azoknak a VB-tagoknak van szavazati joguk, akiket megválasztottak küldötteknek...

Másnap, bár ezt a bolsevikok hevesen ellenezték, a határozatot módosították olyan értelemben, hogy a VB minden tagja szavazhat, függetlenül attól, hogy megválasztották-e most küldöttnek vagy sem.

27-én kezdődött az agrárkérdés vitája, amelynek során megmutatkozott a bolsevik és a baloldali eszer agrárprogram közti eltérés.

Kolcsinszkij, a baloldali eszerek szónoka, kifejtette, hogyan alakult az agrárkérdés a forradalom alatt. Elmondotta, hogy az első parasztkongresszus pontos és félreérthetetlen határozatot hozott arról, hogy a földbirtokokat azonnal át kell adni az agrárbizottságoknak. De a forradalom vezetői és a kormány burzsoá tagjai a kérdés megoldását el akarták halasztani az Alkotmányozó Gyűlés egybehívásáig... A forradalom második szakasza, a „kompromisszum" szakasza Csernovnak a kormányba való belépésével kezdődött. A parasztok meg voltak győződve róla, hogy most már sor kerül az agrárkérdés gyakorlati megoldására, de jóllehet az első parasztkongresszus erre vonatkozólag kategorikus döntést hozott, a VB reakciós és békítgető tagjai minden akciót meggátoltak. Ez a politika oda vezetett, hogy a falun számos helyen zavargások törtek ki, amelyek a parasztság jogos türelmetlenségét és forrongó hangulatát jelezték. A parasztok megértették a forradalom lényegét, s igyekeztek a szavakat tettre változtatni...

„A legutóbbi események — mondotta a szónok — azt mutatják, hogy nem valami kis zendülésről, vagy egy »bolsevik kalandról« van szó, hanem ellenkezőleg, igazi népfelkelésről, amelyet az egész ország rokonszenve kísér...

A bolsevikok az agrárkérdésben általában korrekt magatartást tanúsítottak, de amikor a parasztokat erőszakos földfoglalásokra ösztönözték, súlyos hibát követtek el... A bolsevikok már az első napokban kijelentették, hogy a parasztok »forradalmi tömegakciókkal« vegyék át a földet. Ez pedig nem más, mint anarchia; a földet szervezett módon kell átvenni... A bolsevikok számára fontos volt, hogy a forradalom problémái a lehető leggyorsabban megoldódjanak — de az nem érdekelte őket, *miként* oldódnak meg ezek a problémák...

A szovjetkongresszusnak a földről szóló dekrétuma lényegében azonos az első parasztkongresszus döntéseivel. Miért nem követte hát az új kormány azt a taktikát, melyet ez a kongresszus megjelölt? Mert a Népbiztosok Tanácsa siettetni akarta az agrárkérdés

elintézését, hogy már kész helyzet elé állítsa az Alkotmányozó Gyűlést...

De a kormány látta azt is, hogy gyakorlati intézkedésekre van szükség, ezért nem soká törte a fejét, hanem átvette az agrárbizottságok számára készült »szabályzatot«, s ezzel különös helyzetet teremtett; a Népbiztosok Tanácsa ugyanis eltörölte a föld magántulajdonát, az agrárbizottságok által készített »szabályzat« viszont a magántulajdonon alapul... Mindamellett ebből semmi hiba nem származott, mert az agrárbizottságok nem törődnek a szovjet dekrétumokkal, hanem saját gyakorlati döntéseiket hajtják végre — azokat a döntéseket, amelyek a parasztok túlnyomó többségének az akaratát fejezik ki...

Ezek az agrárbizottságok nem kísérlik meg az agrárkérdésnek törvényhozás útján való megoldását, ami csakis az Alkotmányozó Gyűlés feladata lehet... De vajon az Alkotmányozó Gyűlés tudomásul veszi-e majd a parasztok akaratát? Erre nincsen semmi biztosítékunk... De azt tudjuk, hogy a parasztok forradalmi tüze fellángolt, és az Alkotmányozó Gyűlés *kénytelen* lesz az agrárkérdést úgy rendezni, ahogy azt a parasztok akarják... Az Alkotmányozó Gyűlés nem mer majd szembeszállni a népakarattal..."

Kolcsinszkij után Lenin szólalt fel, és most nagy figyelemmel hallgatták. „Mi most nemcsak az agrárkérdést akarjuk megoldani, hanem a szociális forradalom kérdését is, nemcsak itt Oroszországban, hanem az egész világon. Az agrárkérdés nem oldható meg a szociális forradalom többi problémájától függetlenül... A nagybirtokok elkobzása például nemcsak az orosz földbirtokosok ellenállását fogja kiváltani, hanem a külföldi tőkéét is, amellyel a nagybirtokosok a bankok útján szoros kapcsolatban vannak...

Oroszországban a nagybirtok a legszörnyűbb elnyomás alapja, és a földnek a parasztok által történő elkobzása a forradalom legjelentősebb lépése. De ez nem választható el más lépésektől, s a forradalom egyes állomásai ezt világosan megmutatták. Az első állomás az autokrácia szétzúzása, valamint az ipari tőkések és a nagybirtokosok hatalmának szétzúzása volt, akiknek az érdekei szorosan összefonódtak. A második állomás a szovjetek megerősödése és a burzsoáziával való politikai kompromisszum volt.

A baloldali eszereknek az a hibája, hogy abban az időben nem szálltak szembe a kompromisszumok politikájával, annak az elméletnek az alapján, hogy a tömegek még nem jutottak el a megfelelő fejlődési fokra...

Ha a szocializmus csak akkor valósítható meg, amikor ezt az egész nép értelmi színvonala lehetővé teszi, akkor még legalább ötszáz évig várhatnánk... A szocialista politikai párt — a munkásosztály élcsapata; és egyáltalán nem az a feladata, hogy a tömegek általános színvonalát tükrözze vissza, hanem az, hogy vezesse a tömegeket, felhasználva a szovjeteket, mint a forradalmi kezdeményezés szerveit... De az ingadozók vezetéséhez az szükséges, hogy maguk a baloldali eszerek hagyjanak fel az ingadozással...

Júliusban a tömegek szakítottak a kompromisszumok politikájával, de most novemberben a baloldali eszerek még mindig hajlandók kezet nyújtani Avkszentyevnek, aki becsapja a népet... Ha a kompromisszumok politikája folytatódik, akkor a forradalom elveszett. A burzsoáziával nem lehetséges a megegyezés; a hatalmat ki kell venni a kezéből...

Mi, bolsevikok, agrárprogramunkon semmit sem változtattunk. Nem mondtunk le a föld magántulajdonának megszüntetéséről, s ez nincs is szándékunkban. Átvettük az agrárbizottságok részére kidolgozott »szabályzatot« — amely egyáltalán *nem* a magántulajdonon alapul —, mert oly módon akarjuk végrehajtani a népakaratot, ahogyan azt a nép kívánja, hogy szorosabbra fűzzük a szocialista forradalomért küzdő elemek koalícióját.

Felhívjuk a baloldali eszereket, hogy lépjenek be a koalícióba, de azt kívánjuk tőlük, hogy ne nézzenek hátra, és szakítsanak pártjuk »békítgető« elemeivel...

Ami az Alkotmányozó Gyűlést illeti, helyesen mondotta az előttem szóló, hogy az Alkotmányozó Gyűlés munkája a tömegek forradalmi eltökéltségétől függ. Én pedig azt mondom: »Számíts a forradalmi eltökéltségre, de a puskát ne feledd!«"

Lenin ezután felolvasta a bolsevik határozati javaslatot:

„A parasztkongresszus teljes egészében és minden módon támogatja a Munkás- és Katonaküldöttek Második Összoroszországi Szovjetkongresszusa által jóváhagyott és a Népbiztosok Tanácsa mint

az Orosz Köztársaság ideiglenes munkás- és parasztkormánya által kiadott 1917 október 26-i (nov. 8-i) földtörvényt (dekrétumot). A parasztkongresszus ... felszólítja a parasztokat, hogy ezt egy szívvel, egy lélekkel támogassák, és az egyes helyeken maguk a parasztok léptessék életbe, egyben pedig felhívja a parasztokat, hogy minden néven nevezendő felelős beosztásba és tisztségre kizárólag olyan embereket válasszanak, akik nem szavakkal, hanem tettekkel bizonyították be a dolgozó és kizsákmányolt parasztok érdekei iránti legteljesebb odaadásukat és azt, hogy hajlandók és képesek ezeket az érdekeket megvédelmezni a földbirtokosok, a kapitalisták és híveik vagy szekértolóik bárminemű ellenállásával szemben ...

A parasztkongresszus egyszersmind annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy a földtörvényt alkotó valamennyi rendszabály teljes megvalósítása csak az október 25-én (november 7-én) elkezdődött szocialista munkásforradalom sikere esetén lehetséges, mivel csak a szocialista forradalom képes arra, hogy biztosítsa mind a föld megváltás nélküli átadását a dolgozó parasztság kezébe, mind a földesúri felszerelés elkobzását, mind pedig a mezőgazdaságban alkalmazott bérmunkások érdekeinek teljes védelmét, s ugyanakkor haladéktalanul hozzákezdjen mind a tőkés bérrabszolgaság egész rendszerének feltétlen megszüntetéséhez, mind a mezőgazdasági és ipari termékeknek az állam egyes területei és lakosai közötti igazságos és tervszerű elosztásához, mind a bankok fölötti uralom megvalósításához (ami nélkül még a föld magántulajdonának megszüntetése esetén is lehetetlen a nép uralma a föld fölött), mind pedig éppen a dolgozók és kizsákmányoltak minden térre kiterjedő állami megsegítéséhez stb.

Ezért a parasztkongresszus, amikor teljes mértékben támogatja az október 25-i (november 7-i) forradalmat, és azt éppen mint szocialista forradalmat támogatja, azt a tántoríthatatlan elhatározását juttatja kifejezésre, hogy kellő fokozatossággal, de minden ingadozás nélkül életbe lépteti az Oroszország szocialista átalakítását célzó rendszabályokat.

A szocialista forradalom győzelmének, amely egyedül biztosítja a földtörvény tartós sikerét és teljes végrehajtását, elengedhetetlen feltétele a saját munkájából élő dolgozó és kizsákmányolt parasztság teljes szövetsége a munkásosztállyal — a proletariátussal — valamennyi előrehaladott országban. Az Orosz Köztársaságban mostantól kezdve az egész államrendszert és államigazgatást, fent mint lent, erre a szövetségre kell építeni. Csakis az ilyen szövetség biztó-

sítja a szocializmus győzelmét az egész világon, azzal, hogy elveti a burzsoáziával és a burzsoázia főkolomposaival folytatott s az élet által elítélt paktáláshoz való visszatérés minden néven nevezendő, akár közvetlen, akár közvetett, akár nyílt, akár burkolt kísérletét"*.

A VB reakciós elemei már nem mertek nyíltan fellépni. Csernov mindamellett több ízben felszólalt, szerény és megnyerő pártatlansággal. Felkérték, hogy foglaljon helyet az emelvényen... A második estén az elnök egy névtelen cédulát kapott, mely azt javasolta, hogy válasszák meg Csernovot a kongresszus tiszteletbeli elnökévé. Amikor Usztinov felolvasta a cédulát, Zinovjev nyomban felugrott, és azt mondotta, hogy ez a régi VB trükkje, amely így akarja a vezetést a kezébe kaparintani. A nyugodt terem egy pillanat alatt ordítozó tömeggé változott; csupa hadonászó kéz és dühös arc mindkét oldalon... Mindazonáltal Csernov még ezután is nagyon népszerű volt.

Az agrárkérdés körül folyó viharos vita során a bolsevikok már két ízben akarták elhagyni a termet, de vezetőik mindkét esetben visszatartották őket... Azt hittem, hogy a kongresszus reménytelenül zsákutcába került.

De mi nem tudtuk, hogy a Szmolnijban közben titkos tárgyalások folytak a bolsevikok és a baloldali eszerek között. Kezdetben a baloldali eszerek azt kívánták, hogy az új kormányban vegyenek részt az összes szocialista pártok, akár tagjai a Szovjeteknek, akár nem, és a kormány a Néptanácsnak tartozzon felelősséggel, amelynek tagjait egyenlő arányban választják meg a munkás- és katonaszervezetek meg a parasztok, és amelyet a városi dumák és zemsztvók küldötteivel egészítenek ki; Lenin és Trockij ne legyenek tagjai a kormánynak, a Forradalmi Katonai Tanácsot és a hasonló megtorló szerveket oszlassák fel.

November 28-án, szerdán reggel, egy egész éjszakán át tartó késhegyig menő vita után megegyezésre jutottak. A 108 tagból álló Központi Végrehajtó Bizottságot ki kell egészíteni a) 108 taggal, akiket a parasztkongresszus arányosan választ meg; b) a hadsereg

* *Lenin* Művei. 26. köt. Szikra 1952. 333—334. old.

és a hajóhad által közvetlenül választott 100 küldöttel; c) a szakszervezetek 50 képviselőjével (35 az általános szervezetekből, 10 vasutas és 5 postás). A dumákat és a zemsztvókat elejtették. Lenin és Trockij bent maradtak a kormányban, és a Forradalmi Katonai Tanács folytatta működését.

A kongresszus ekkor már a cári Jogi Akadémiának az épületében (Fontanka utca 6.), a parasztszovjetek főhadiszállásán folytatta munkáját. Itt, a nagy gyűlésteremben jelentek meg a küldöttek szerda délután. A régi Végrehajtó Bizottság már nem vett részt a kongresszus munkájában, és az épületnek egy másik helyiségében tartott külön üléseket, melyeken a kivonult küldöttek és a hadseregbizottságok képviselői vettek részt.

Csernov hol az egyik, hol a másik ülésen vett részt, és éberen figyelte az eseményeket. Tudta ugyan, hogy tárgyalások folynak a bolsevikokkal, de nem tudta, hogy már létrejött a megegyezés.

Felszólalt a külön ülésen. „Ma, amikor mindenki egy összszocialista kormány megalakítása mellett foglal állást, sokan megfeledkeznek az első kormányról, amely *nem* koalíciós kormány volt, és amelyben csak egy szocialista vett részt — Kerenszkij; arról a kormányról, amely a maga idején igen népszerű volt. Most sokan vádolják Kerenszkijt, elfelejtik, hogy őt nemcsak a szovjetek, hanem a néptömegek segítették hatalomra . . .

Miért változott meg a közvélemény Kerenszkijt illetően? A vadembereknek vannak isteneik, akikhez imádkoznak, és akiket megbüntetnek, ha valamelyik imájukat nem hallgatják meg . . . Ez történik most is . . . Tegnap Kerenszkij, ma Lenin és Trockij, holnap pedig megint más . . .

Mi Kerenszkijnek is, a bolsevikoknak is azt mondottuk, hogy mondjanak le a hatalom gyakorlásáról. Kerenszkij ebbe beleegyezett — ma közölte rejtekhelyéről, hogy lemondott a miniszterelnökségről; a bolsevikok ellenben meg akarják tartani a hatalmat, csakhogy nem tudnak élni vele . . .

A bolsevikok győzelme vagy bukása Oroszország sorsát nem befolyásolja. Az orosz falu nagyon jól tudja, mit akar, és most azt meg is valósítja . . . Végső soron a falu fog bennünket megmenteni . . .”

Közben a nagyteremben Usztinov bejelentette a parasztkongresszus és a Szmolnij közt létrejött egyezményt. Ezt a bejelentést a küldöttek ujjongva vették tudomásul. Ekkor Csernov hirtelen megjelent és szót kért.

„Azt hallom, hogy a parasztkongresszus és a Szmolnij megegyezést akarnak kötni. De az ilyen megállapodás törvénytelen lenne, mert az igazi parasztkongresszus csak a jövő héten fog összeülni...

Figyelmeztetem önöket arra is, hogy a bolsevikok sohasem fogják teljesíteni az önök követeléseit..."

Beszédét félbeszakította a küldöttek gúnyos nevetése; s Csernov látva tehetetlenségét, elhagyta az emelvényt és a termet. Népszerűségének egyszer s mindenkorra vége volt...

November 16-án, csütörtökön délután a kongresszus rendkívüli ülést tartott. Valami ünnepi hangulat érződött a teremben; az arcokon mosoly ült... Miután a többi napirendi pontot gyorsan letárgyalták, az öreg, fehér szakállú Natanszon, a baloldali eszerek szeniora, remegő hangon, könnyes szemekkel olvasta fel a parasztszovjetek és a munkás- és katonaszovjetek „házasságkötéséről" szóló beszámolót. Valahányszor az „egyesülés" szót kimondotta, tomboló tapsvihar tört ki... Utána Usztinov bejelentette a Szmolnij küldöttségének megérkezését, amelyhez a Vörös Hadsereg képviselői csatlakoztak, és amelyet lelkes éljenzéssel fogadtak. Egy munkás, egy katona meg egy tengerész üdvözölte a kongresszust.

Ezután Boris Reinstein, az Amerikai Szocialista Munkáspárt küldötte szólalt fel: „A parasztkongresszus és a munkás- és katonaküldöttek szovjetjei egyesülésének napja a forradalom egyik legnagyobb napja. Ez a nap visszhangot fog verni az egész világon: Párizsban, Londonban és túl a tengeren — New Yorkban. Ennek az egyesülésnek a hire örömmel fogja eltölteni minden dolgozó szívét.

Győzött egy nagy eszme. Nyugat is, Amerika is valami világrengető tettet várt Oroszországtól; az orosz proletariátustól... A világ proletariátusa sokat vár az orosz forradalomtól, nagy eszmék megvalósítását várja tőle..."

Ezután Szverdlov, a Központi Végrehajtó Bizottság elnöke

üdvözölte a kongresszust, majd a parasztok „Éljen a polgárháború vége! Éljen az egyesült demokrácia!" kiáltással özönlöttek ki a teremből.

Már sötét este volt. A jeges havon a hold és a csillagok sápadt visszfénye csillogott. A csatorna mentén a Pavlovszkij-ezred katonái sorakoztak fel. Elől a zenekar a Marseillaise-t játssza, és a parasztok, a katonák üdvrivalgása közepette, ugyancsak sorba állnak kibontva a Parasztszovjetek Végrehajtó Bizottságának hatalmas vörös lobogóját, melyen aranybetűs felirat hirdeti: „Éljen a forradalmi dolgozó tömegek egysége!" Majd más zászlókat is látni — a kerületi szovjetekét, a Putyilov-gyárét ezzel a felirattal: „Kövessük ezt a zászlót, hogy megvalósuljon a világ népeinek testvérisége!"

Valahonnan fáklyák kerültek elő, sárgásvörös fényt árasztottak a sötét utcákon, és sokszorosan visszatükrözték fényüket a jégkristályok. A menet lassan, énekelve vonult végig a Fontanka-parton, a csodálkozó járókelők között.

„Éljen a Forradalmi Hadsereg! Éljen a Vörös Gárda! Éljenek a parasztok!"

Így vonultak végig a városon. A menet egyre nőtt, a zászlók egyre szaporodtak. Két öreg, munkában meggörnyedt paraszt lépdelt kéz a kézben, arcukon boldogság ragyogott:

„Most próbálják elvenni tőlünk a földet!" — mondta az egyik.

A Szmolnij lépcsőin vagy száz munkás- és katonaküldött gyűlt össze, zászlójuk sötétnek látszott az árkádok felől kiáradó fényben. A parasztok elé rohantak, ölelték, csókolták őket, és a menet dübörgő lármával áradt befelé, fel a lépcsőn ...

A nagy fehér ülésteremben a Központi Végrehajtó Bizottság, az egész Petrográdi Szovjet és vagy ezer néző várta őket azzal az ünnepélyességgel, amely a nagy történelmi jelentőségű pillanatokat kísérni szokta.

Zinovjev orkánná dagadó tapsvihar közepette bejelentette a parasztkongresszussal létrejött megegyezést. A folyosóról ekkor zene hangjai hallatszottak be, és a menet eleje bevonult a terembe. Az emelvényen az elnökség tagjai felálltak, hogy a parasztkongresszus elnökségének helyet szorítsanak. A két elnökség összeölel-

kezett. Mögöttük a fehér falon keresztbe állítva a két zászló, az üres keret fölött, amelyből kitépték a cár képét...

Megkezdődött az ünnepi ülés. Szverdlov rövid üdvözlő szavai után Maria Szpiridonova emelkedett szólásra. Karcsú volt és sápadt, pápaszemével és simára fésült hajával New England-i tanárnőhöz hasonlított — a legnépszerűbb és a legtekintélyesebb asszony egész Oroszországban.

„Az orosz munkások előtt új távlatok nyílnak... Eddig minden munkásmozgalomra vereséget mértek, de a mostani mozgalom nemzetközi és ezért legyőzhetetlen. Nincs olyan hatalom a világon, mely a forradalom tüzét kiolthatná! A régi világ összeomlik, új világot fogunk felépíteni..."

Utána Trockij gyújtó hatású beszédet mondott: „Üdvözöllek benneteket, paraszt elvtársak! Ti ide nem vendégként jöttetek, hanem mint e háznak — melyben az orosz forradalom szíve dobog — az urai. Munkások millióinak az akarata forrott egybe most itt ebben a teremben... Az orosz földnek most már csak egy ura van — a munkások, katonák és parasztok szövetsége..."

Maró szarkazmussal beszélt az antant-diplomáciáról, amely még mindig nem vett tudomást az orosz fegyverszüneti javaslatról, holott a központi hatalmak ezt elfogadták.

„Ebből a háborúból egy új emberiség fog születni... Itt, e teremben esküvel fogadjuk a világ összes munkásainak, hogy nem hagyjuk el forradalmi őrhelyünket. Utolsó leheletünkig hűek maradunk lobogónkhoz..."

Krilenko beszámolt a hadihelyzetről, beszélt arról, hogy Duhonyin ellenállásra készül a Népbiztosok Tanácsával szemben. „Tudja meg Duhonyin, és tudják meg társai, hogy nem fogunk kesztyűs kézzel bánni azokkal, akik elzárják a békéhez vezető utat!"

Dibenko a hajóhad üdvözletét tolmácsolta. Krusinszkij, a vasutasszövetség végrehajtó bizottságának tagja, ezt mondotta: „Most, hogy megvalósult az összes igazi szocialisták szövetkezése — a vasutasok egész hadserege egységesen támogatja a forradalmi demokráciát!" Lunacsarszkij alig tudta visszafojtani a meghatottság könnyeit. Aztán Prosjan beszélt a baloldali eszerek részéről, végül

pedig Szaharasvili az Egyesült Internacionalista Szociáldemokraták (Markov és Gorkij csoportja) nevében szólalt fel:

„Mi azért váltunk ki a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságából, mert a bolsevikok semmiféle engedményre nem voltak hajlandók. Így akartuk őket engedményekre bírni az egész forradalmi demokrácia egységének megvalósítása érdekében. Most, hogy ez az egység megvalósult, szent kötelességnek tartom, hogy ismét elfoglaljuk helyünket a Központi Végrehajtó Bizottságban... Felszólítom azokat, akik innen távoztak, hogy térjenek vissza."

Sztahov, a parasztkongresszus elnökségének tagja, egy tekintélyes öreg paraszt, mély meghajlással üdvözölte a terem mindkét oldalát. „Üdvözöllek benneteket az új orosz élet, az orosz szabadság megszületésekor!"

Gronszky a lengyel szociáldemokrácia nevében beszélt, Szkripnyik az üzemi bizottságok nevében, Tyifonov a szaloniki orosz katonák nevében; sorra léptek az emelvényre az emberek, és beszéltek, a teljesült reménységek boldog ékesszólásával...

Késő éjszaka a következő egyhangú határozatot hozták:

„A Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága a Petrográdi Szovjettel és a parasztkongresszussal együtt tartott rendkívüli ülésén megerősíti a Munkás- és Katonaküldöttek Második Szovjetkongresszusán elfogadott dekrétumokat a földről és a békéről, valamint a Központi Végrehajtó Bizottság által a munkásellenőrzésről elfogadott dekrétumot.

A Központi Végrehajtó Bizottság és a parasztkongresszus együttes ülése kifejezi azt a szilárd meggyőződését, hogy a munkások, katonák és parasztok szövetsége, az összes dolgozóknak és az összes kizsákmányoltaknak ez a testvéri szövetsége meg fogja szilárdítani kivívott hatalmukat, a többi országban is meg fogja gyorsítani a munkásosztály hatalomra jutását, s ily módon biztosítani fogja a tartós, igazságos békét és a szocializmus győzelmét."

TARTALOM

Előszó 5

Bevezetés 7

Első fejezet

A háttér 13

Második fejezet

Közeledik a vihar 26

Harmadik fejezet

Az előestén 49

Negyedik fejezet

Az Ideiglenes Kormány bukása 78

Ötödik fejezet

Rohamlépésben előre 110

Hatodik fejezet

A Honmentő Bizottság 140

Hetedik fejezet

A forradalmi front 161

Nyolcadik fejezet

Ellenforradalom 180

Kilencedik fejezet

Győzelem 202

Tizedik fejezet

Moszkva 224

Tizenegyedik fejezet

A hatalom megszilárdítása 238

Tizenkettedik fejezet

A parasztkongresszus 268

Felelős kiadó
a Kossuth Könyvkiadó
igazgatója

*

Fordította:
NYILAS VERA

Címlapot és kötésrajzot tervezte:
Gózon Lajos

*

A könyv szedését 1957. IV. 19-én kezdték meg. Megjelent július hóban. 20 000 példányban. Tartalmaz 15,3 szerk. ívet. Terjedelem 18 (A/5) ív.

*

13544. Franklin-nyomda
Budapest VIII., Szentkirályi utca 28.

Felelős: Vértes Ferenc